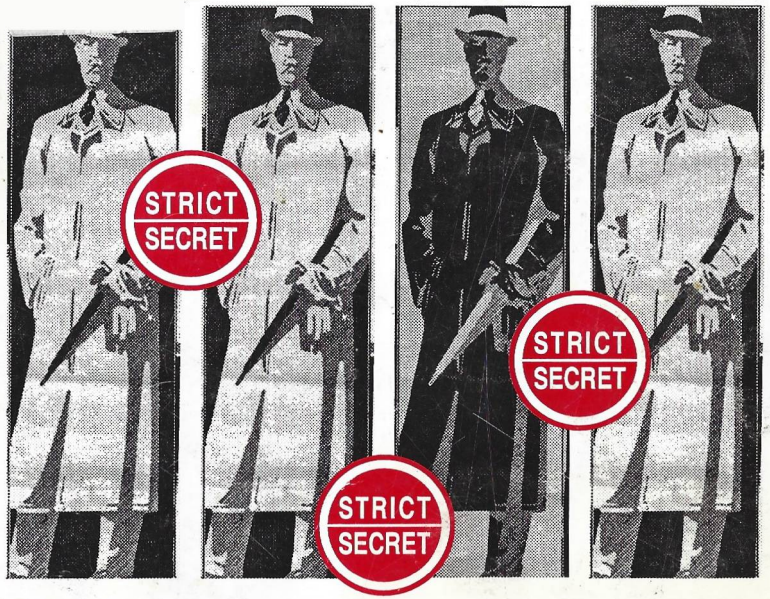

N.D. STĂNESCU

Întâmplări și oameni din Serviciul Secret

editura enciclopedică

N. D. STĂNESCU

Întâmplări și oameni din Serviciul Secret

Cuvânt înainte, note și selecția textului
MARIAN ȘTEFAN și GHEORGHE NEACȘU

Editura Enciclopedică
BUCUREȘTI
2002

ISBN 973-45-0401-0

Cuvânt înainte

„ÎNCĂ SUNT ÎN PLENITUDINEA forțelor creatoare și viermuiesc în subsolul vieții, fără drept de cetate, ca un cadavru rămas neîngropat, și pe deasupra cu un stigmat ce nu cred că îl merit. Ajung treptat la sentimentul inutilității persoanei mele, cu atât mai mult cu cât absența [citește detenția] mea de 6 ani a provocat stări care adâncindu-se au dus la dezmembrarea familiei mele. Nu sunt un irecuperabil și nici nu-mi sunt ruginite încheieturile minții, după cum cred că pot fi mai util în altă parte decât în actualul meu loc de muncă, deși nu aș fi dorit să mai îndeplinesc sarcini de natura celor ce am îndeplinit în trecut și care, prin consecința lor, m-au dus la starea mea actuală".

Am desprins acest pasaj dintr-o scrisoare adresată unei înalte și influente persoane din conducerea superioară a fostului Partid Comunist Român, fiind datată februarie 1965. Autorul scrisorii nu cerea decât o audiență, care audiență acceptată fiind, ar fi dus la schimbarea situației unui om, aflat într-o stare disperată, după cum rezultă din pasajul citat. Citind rândurile de mai sus, automat se nasc o sumedenie de întrebări. Cine era semnatarul scrisorii? Ce sarcini îndeplinise? De ce fusese privat de libertate? etc., etc.

Răspunsul la aceste întrebări l-am găsit răsfoind memoriul autobiografic ce însoțea scrisoarea amintită și care se află în păstrare în dosarul 2 097, din Arhiva istorică a Bibliotecii Academiei Române, Fondul XVII, preluată în 2001 de către Arhivele Naționale ale României.

Nicolae D. Stănescu — autorul celor două documente — era fiul medicului Dumitru Stănescu, transilvănean, înrolat,

împreună cu numeroși alți români de peste munți, ca voluntar în armata română și căzut pe câmpurile de luptă ale Moldovei, în fierbintea vară a anului 1917. Orfan de război, având ca singur mijloc de susținere pensia pe care o primea de la stat, N. D. Stănescu și-a făcut studiile liceale și a urmat cursurile Facultății de litere și filozofie (1929–1933), luându-și licența cu mențiunea „Magna cum laude". S-a înscris imediat la doctorat, obținând titlul de doctor în filozofie. Pentru tinerii absolvenți ai învățământului superior, în anii marii crize din perioada de început a deceniului patru, se ridicau o sumedenie de dificultăți pe care numai puțini dintre ei au avut șansa să le învingă cu ușurință. Printre ei s-a aflat și N. D. Stănescu, căruia întâmplarea i-a scos în cale un coleg de liceu și fost prieten din copilărie. Era în 1934 și reîntâlnirea cu el s-a dovedit hotărâtoare pentru viitorul său. Acest prieten, Ștefan Enescu, orfan de război și el, aducându-și aminte că defunctul său tată fusese prieten cu Moruzov, s-a prezentat acestuia, rugându-l să-l ajute în găsirea unui post. Moruzov l-a „însărcinat să mai găsească un tânăr licențiat, împreună cu care să înființeze un birou de studii la Serviciul Secret de pe lângă Marele Stat Major". Și așa, recomandat de prietenul său, N.D. Stănescu a ajuns să lucreze în cadrul Biroului de studii al Serviciului Secret, care, începând de prin anul 1929, în urma eforturilor și sub conducerea lui Moruzov, s-a desprins treptat de Marele Stat Major, începând să acționeze ca instituție distinctă sub numele de Serviciul Secret, apoi Serviciul Secret de Informații, iar în timpul regimului Antonescu sub numele de Serviciul Special de Informații. Grație pregătirii și seriozității, însoțite și de fireasca dorință de afirmare, a parcurs repede gradele și treptele, până la aceea de subdirector clasa I în cadrul Serviciului Secret și, pentru că dovedise calități și cunoștea bine limba franceză, pentru o vreme, i s-a încredințat chiar misiunea de observator politic la Paris. În genere, însă, în cadrul Serviciului Secret atribuțiile sale au fost de natură exclusiv redacțională, în

sarcina sa căzând redactarea și stilizarea materialelor informative. S-a specializat în problemele privitoare la activitatea partidelor politice de centru, național liberal și național-țărănesc.

În 1936, N.D. Stănescu s-a căsătorit cu Sidonia Hirschfold, evreică, ceea ce n-a rămas fără urmări, într-o epocă în care forțele politice de extremă dreapta începuseră să exercite presiuni pentru a pătrunde spre suprafața vieții politice și să încerce acapararea puterii. În timpul celui de-al doilea război mondial, îndeosebi după intrarea germanilor în România, s-au făcut repetate încercări de înlăturare a lui din cadrul Serviciului Secret. Nu s-a întâmplat acest lucru, dar a suportat un proces de marginalizare, declanșat de Moruzov însuși, care, fără a-i da vreo explicație oarecare, l-a trecut în funcții și munci de mai mică importanță.

După 6 martie 1945, N. D. Stănescu a devenit director general al Serviciului Special de Informații, funcție din care avea să demisioneze la începutul anului 1950. În același an, în luna martie, a suportat o primă arestare, dar după o săptămână a fost eliberat. După șase luni, însă, la 20 octombrie 1950, a fost din nou arestat și de această dată eliberarea sa a avut loc abia după... 6 ani! În 1956, precizează N.D.Stănescu în memoriul său autobiografic, „am fost trimis în judecată, fără ca să-mi cunosc dosarul și fără ca să pot lua contact cu avocatul meu, fiind introdus în sala de ședințe atunci când procesul se începuse. Au fost citați 12 martori, toți ai acuzării, și nici unul nu a declarat absolut nimic împotriva mea, toți depunând favorabil mie. Cât privește rechizitoriul, acesta nu conținea absolut nici o afirmație că m-aș fi manifestat în vreun fel împotriva orânduirii democratice, limitându-se la vagi generalități asupra faptului că înainte de 23 august 1944 am făcut parte din S.S.I. Remarc că timp de 6 ani de cercetări nu au putut stabili nici un fapt concret care să-mi fie opus și aceasta pe bunul motiv că un asemenea fapt nici nu existase. Totuși, la 12 octombrie

mi s-a comunicat sentința prin care am fost condamnat la 6 ani, pe care îi făcusem cu anticipare, iar la 17 octombrie 1956, după 5 zile, am fost pus în libertate prin expirarea pedepsei...

Reexaminând împrejurările ce au dus la arestarea și judecarea mea, le consider ca una din consecințele îndepărtate ale «epocii lui Teohari Georgescu»...", satrapul impus de comuniști în conducerea Ministerului de Interne, iar noi putem completa, având în vedere situația generală din acei ani, că N.D. Stănescu a fost și el unul din miile de cazuri în care membri ai fostului aparat de stat au fost înlăturați cu brutalitate după ce nu a mai fost nevoie de serviciile lor.

Dar să spicuim în continuare câteva informații din memoriul autobiografic al lui N.D. Stănescu, nu numai pentru a-i rotunji biografia, ci și pentru că unele date furnizate de el vin să explice anumite acțiuni și atitudini pe care le-a avut în cadrul carierei sale de lucrător în cadrul Serviciului Secret. „După eliberare, în 1956, notează el, m-am remarcat imediat în câmpul muncii, ca revizor contabil, luând și certificatul de calificare profesională. De asemenea, am dat examenul respectiv, având azi [1965] și un certificat de traducător din limba franceză, pentru beletristică... În prezent, sunt revizor contabil la Cooperativa «Tehno-Metalica» din București, cu un salariu net de 1 130 lei lunar...

Am întocmit prezentul memoriu în speranța că, luându-se în considerare poziția pe care întotdeauna am avut-o, situația mea este susceptibilă de o reexaminare, în urma căreia să mă pot realiza și să fiu mai de folos societății. Astăzi, în numeroase împrejurări ale vieții, mă izbesc mereu de stigmatul condamnării, chiar în postul pe care îl dețin, deși situația mea socială actuală este de orizont îngust, de poziție mediocră și de retribuție modestă..."

Răsfoind același memoriu autobiografic, am reținut o seamă de elemente și detalii deloc lipsite de semnificații privind atitudinea generală a lui N.D. Stănescu, ca cetățean, dar și ca

lucrător în cadrul Serviciului Secret Român. „O dată cu extinderea influenței fascismului și antisemitismului în Europa și cu teroarea internațională care a început să fie exercitată de hitlerism, după venirea lui Hitler la putere — scrie el —, cât și după instaurarea în țara noastră a regimului legionar și apoi antonescian, având soție evreică și fiind suspectat de înclinații democratice, am fost retrogradat și pus în diferite situații, mergând până la provocări puse la cale de serviciul german de informații. Fiind conștient că prezența mea la S.S.I. în locul pe care îl dețineam îi era jenantă, serviciul german a încercat o provocare: un agent german a depus un raport și un balonseid perforat în două locuri de gloanțe, susținând că, întrucât refuzase să-mi dea informații despre activitatea serviciului german, încercasem, fără succes, să-l suprim, ceea ce era, numai în parte adevărat; încercasem să-l recrutez, dar nu trăsesem nici un foc de armă. Prin această înscenare, se urmărise trimiterea mea în fața Curții Marțiale, final la care nu s-a ajuns, numai datorită faptului că am produs un alibi care a răsturnat totul".

Pe aceeași linie, merită reținut și un alt fapt: „În prima decadă a lunii ianuarie 1941, am fost chemat de Eugen Cristescu, care era de curând șef al S.S.I.-ului și care, cu recomandări speciale de cât mai multă discreție și prudență, mi-a încredințat misiunea de a verifica informația că poliția comunală legionară, funcționând în localul de pe Calea Rahovei, fost al Primăriei Sectorului III Albastru, se dedă la o serie de acțiuni de schingiuire a diverși evrei, cărora li se extorcau cu mijloace inchizitoriale diferite sume de bani. Lista pe care mi-a dat-o cuprindea un număr de 10 nume de evrei și nimic altceva.

În numai câteva zile, cu ajutorul unor informatori de încredere, cât și prin mijloace personale, i-am prezentat lui Cristescu un dosar al cărui conținut l-am transcris singur la mașină și în care prezentam detalii verificate cu un număr de 38 cazuri, arătând că una dintre victime (Boroșteanu) chiar murise datorită tratamentului la care fusese supusă...

În timpul rebeliunii, m-am oferit să adăpostesc în casa mea evrei pentru a-i salva de atrocitățile ce s-au comis atunci...

Prin anul 1942, am avut o consfătuire cu șeful meu de atunci [colonelul Traian Borcescu] și cu N. Petrașcu, conspirativ «Agronomu», șeful Grupei minorităților din cadrul S.S.I., când am stabilit că față de imixtiunile germane în țara noastră se impunea identificarea întregii agenturi hitleriste de spionaj, sabotaj etc., pentru ca la ora potrivită datele culese să fie folosite pentru paralizarea aparatului german. Ca urmare, atât eu, prin aparatul informativ de care dispuneam, cât și Petrașcu, prin al său, am cules, timp de peste 2 ani, datele necesare. Informațiile pe care le obțineam i le transmiteam personal lui Petrașcu, fără martori, iar acesta le ținea în casa personală de fier de la serviciu. Efectul acestei acțiuni a fost dintre cele mai pozitive, chiar în noaptea de 23 spre 24 august 1944, pe baza datelor existente, întreaga agentură germană fiind arestată, înainte de a putea reacționa în vreun fel". Această acțiune a fost confirmată unuia dintre semnatarii acestei prezentări, de către colonelul Traian Borcescu, pe care, cunoscându-l, în calitate de redactor al revistei *Magazin istoric*, l-a invitat în redacție și a avut îndelungi și interesante discuții privind implicarea organelor de ordine și informații în actul de la 23 august.

Dar să revenim la mărturisirile lui N.D. Stănescu: „Sesizându-mă de penetrația economică germană în țara noastră și de faptul că sub pretextul «românizării», se realiza în realitate «germanizarea» întreprinderilor evreiești, care treceau, datorită diferitelor presiuni, din mâinile evreilor în cele ale germanilor, «etnici» sau din al III-lea Reich, am discutat problema cu șeful meu de atunci și am stabilit cu informatorul «Politis», care, deosebit de informațiile politice privind pe național-țărăniști și liberali, ne procura și informații de ordin economic, ca să ne întocmească o lucrare vastă și bine documentată demonstrând cu date, cifre, cazuri etc., pericolul acestei forme de penetrație germană. Pentru această lucrare, al cărei plan l-am schițat

împreună, i s-a dat lui «Politis» o sumă importantă spre acoperirea cheltuielilor excepționale ce le-a prilejuit și, într-adevăr, lucrarea a fost deasupra așteptărilor. Fiind trimisă conducerii de atunci a țării și forurilor de resort, ea a avut ca urmare avertizarea celor în drept și luarea unor măsuri care au frânat penetrația economică germană în țara noastră..."

Și mai interesante pentru definirea poziției și atitudinii generale a lui N. D. Stănescu față de fenomenul politic românesc interbelic ni s-au părut alte câteva precizări cuprinse în documentul pe care l-am citat mai sus. „Cu toate că divulgarea unui secret de serviciu — notează el într-un loc — îmi putea atrage consecințe dintre cele mai grave, dată fiind și starea de război, sesizând că în buletinul zilnic scos de Siguranță apăruse de mai multe ori numele scriitorului Ury Benador ... (îl cunoșteam de când eram elev și client al librăriei pe care o avea la Brăila, unde mi-am făcut liceul; ne mai întâlneam la București, când eram student, iar articolele mele literare se bucuraseră de o bună apreciere din partea lui, care între timp devenise scriitor consacrat) i-am solicitat o întrevedere. L-am avertizat asupra pericolului care-l pândea, sfătuindu-l să-și ia măsurile de prevedere și să-și controleze relațiile.

M-am sesizat și de apariția în același buletin a numelui prof.Anton Dumitriu, pe care, de asemenea, îl cunoșteam de pe vremea când eram elev și pe care în același mod l-am avertizat..."

Și poate că nu în ultimul rând ar trebui menționat și un alt amănunt. Astfel, precizând că „atât cât mi-a fost cu putință, am făcut, chiar riscând", N. D. Stănescu povestește că „în vara anului 1944, dându-mi seama că trebuie făcut ceva mai mult, am participat la lansarea a două manifeste menite să pună capăt isteriei războiului. Manifestele se intitulau *Români* și erau semnate *Tineretul român independent*... Forma definitivă a manifestelor s-a dat la mine acasă și difuzarea lor s-a făcut conform instrucțiunilor mele, astfel că nici un difuzor nu a fost prins..."

Faptul este, într-adevăr, confirmat. Astfel, mai multe rapoarte ale organelor de urmărire și siguranță din 21 și 22 martie 1944, vorbesc despre răspândirea unuia dintre manifeste în mai multe locuri din Capitală: Școala Politehnică, facultățile de drept și medicină umană, Atelierele „Grivița" etc. Interesante sunt și procedeele de răspândire a manifestului, confirmând și ele faptul că acțiunea fusese executată de adevărați profesioniști. La Atelierele „Grivița", preciza raportul din 21 martie, „astăzi, pe la orele 7, în timpul când lucrătorii CFR-iști intrau în serviciu, o mașină care a rămas încă neidentificată, în plină viteză, ce venea de peste podul Grand înspre linia Constanța, a aruncat manifeste care au fost adunate atât de lucrătorii CFR-iști, cât și de trecători". La Facultatea de medicină, faptele se petrecuseră astfel: „În seara zilei de 20 martie a.c., pe la orele 20, după terminarea orelor de curs, curentul electric s-a întrerupt circa 5 minute. După aprinderea luminii s-au găsit, la closetul de la subsol și pe săli, plicuri în care s-au introdus manifeste de culori diferite, de mărimea celui anexat". Iată și conținutul manifestului: „*Pace. Jos cu Germania și vânduții lor. Trăiască România liberă. Intrați în rândurile noastre!*"

Nu știm (dosarul nu cuprinde și alte documente lămuritoare) ce ecou a avut intervenția lui N.D. Stănescu, în ceea ce privește reexaminarea situației sale generale. Sigur este însă faptul că ea a stat la baza cărții de față. Până a i se „rezolva" situația generală, i s-a propus să-și scrie ... memoriile, spre a fi achiziționate, contra cost, și depuse în arhive care, pentru multă vreme, nu puteau fi consultate decât de un număr foarte limitat de persoane. Din păcate, N.D. Stănescu nu a apucat să-și isprăvească opera, textul păstrat (manuscrisul olograf plus două copii dactilografiate) oprindu-se cu relatarea evenimentelor în preajma izbucnirii celui de al doilea război mondial.

Și nu întâmplător s-a oprit aici. După 23 august 1944 a început cel mai trist capitol din viața sa. Unele aluzii privitoare

la ceea ce se întâmplase cu el și viața lui există și în memoriul pe care noi l-am citat în repetate rânduri, dar autorul a folosit un stil sibilinic, lipsit de precizie și concretețe. Cel căruia i se adresa — Emil Bodnăraș — era însă complet avizat. Bodnăraș fusese omul care îl racolase imediat după 23 august 1944 și căruia, în calitatea pe care o avea N.D. Stănescu atunci, ca șef al Grupei 2 politice din cadrul S.S.I. îi furnizase informații extrem de prețioase. O astfel de atitudine din partea lui N. D. Stănescu nu l-ar fi surprins pe fostul șef al S.S.I. Eugen Cristescu, cel care creionase un portret destul de exact subalternului său: „...Licențiat, bun funcționar, cu oarecare aptitudini și relații ce-l ajutau în misiunea sa, dar în permanență nemulțumit cu gradul ce-l avea și dornic să parvină la situații pe care în realitate nu le merita, el fiind un funcționar de mijloc. *Caracter șovăielnic și oportunist.*" (C. Troncotă: *Eugen Cristescu asul serviciilor secrete românești*, București, 1994, p. 173). La această „zestre nativă" se adăugaseră împrejurările cu totul speciale create de ocupația sovietică și presiunile exercitate de comuniști asupra funcționarilor din vechiul aparat de stat. Oportunismul și instinctul de conservare îl aruncaseră în brațele comuniștilor, ca și pe alți contemporani ai săi, iar Bodnăraș îl numise în funcția de șef al S.S.I. Dar cum observa un talentat analist, Bodnăraș făcuse acest gest pentru că N.D. Stănescu „era considerat de conducerea P.C.R. mai degrabă «o umbrelă de vreme rea»..." (*6 Martie 1945. Începuturile comunizării României*, București, 1995, p. 150). Când n-a mai fost nevoie de serviciile sale, a fost înlăturat, arestat și trimis în detenție pentru activitatea sa de până la 23 august 1944. Iată explicația deznădejdii plină de nedumerire care domină memoriul său. De parcă ar fi vrut să spună: cum e posibil să mi se întâmple așa ceva tocmai mie, când se știe bine ce am făcut?

Disciplinat (ar fi avut altă soluție?) s-a apucat să-și scrie amintirile. Iar povestea lui nu este deloc lipsită de interes.

Aproape întotdeauna lucrările consacrate serviciilor secrete (și cu atât mai mult cele cu caracter memorialistic), deși sunt așteptate cu deosebit interes de către cititori, aceștia sfârșesc lectura cu un sentiment de insatisfacție. Niciodată, sau aproape niciodată, aceste lucrări nu elucidează complet problematica abordată. Aduc informații inedite, propun noi piste de investigare, invită la asocieri dintre cele mai surprinzătoare, dar prin natura însăși a unui domeniu zăvorât sub pecetea conspirativității, autorii rămân în cele mai multe cazuri în sfera unei anumite relativități. Deliberat sau nu, lucrările lor nu răspund tuturor semnelor de întrebare, ba, mai mult, nasc multe altele noi.

Suntem convinși că astfel de constatări le pot și le vor face și cititorii acestei cărți, în care un fost membru al Serviciului Secret Român din perioada interbelică își deapănă amintirile. Este evident la tot pasul că el nu poate depăși chingile unei cenzuri deliberate — de altfel, regulă generală a tuturor lucrărilor memorialistice de acest gen —, că autorul își „filtrează" informația cu acribia profesionistului, relatând faptele de o asemenea manieră încât de fiecare dată simți nevoia să știi ceva mai mult exact atunci când naratorul oprește firul povestirii.

Și atunci se poate pune întrebarea: la ce mai folosește această lucrare? Răspunsul nostru este clar: ea trebuie privită cu toată atenția, dar să nu se vadă în ea singura viziune corectă și valabilă asupra rosturilor și activității Serviciului Secret Român. Autorul însuși s-a simțit dator să precizeze că nu a intenționat să scrie o istorie a S.S.R.-ului și nici să-și povestească întreaga-i activitate în cadrul acestei instituții. El ne prezintă doar fapte, întâmplări și oameni pe care i-a cunoscut în timpul serviciului, cu detalii, observații și comentarii care, alăturate altor izvoare și surse documentare de epocă, pot ajuta istoricului să recompună o imagine mai completă și mai nuanțată a unei perioade extrem de agitate și complexe cum a fost aceea a deceniului patru din istoria trecutului veac românesc.

„Am pornit de la convingerea — își justifică întrucâtva demersul N.D. Stănescu — că documentele oficiale care marchează etapele parcurse de istoria unei țări nu cuprind și nu explică totdeauna îndeajuns cauzele multiple care au generat acele etape, ele fiind materializarea sintetică a acestor cauze, în care, nu întotdeauna și cu ușurință, cercetătorul viitor va putea desprinde complexitatea faptelor ce au provocat etapele istorice". Afirmațiile de mai sus sunt valabile în linii mari pentru oricare cercetare istorică, dar au o confirmare deplină pentru însemnările memorialistice ale lui N. D. Stănescu, dat fiind faptul că ele se referă la evenimente de culise, ale căror ecouri au răzbătut doar în rare cazuri la suprafața vieții publice. Fiind mai puțin cunoscute, nu înseamnă că ele, evenimentele de culise, cum vom vedea, nu au avut o anumită importanță în modelarea imaginii de ansamblu a uneia din cele mai tumultuoase perioade din istoria României. În universul social-politic al acelei epoci au apărut constelații cu străluciri diferite, s-au consumat evenimente care au marcat profund destinul istoric al românilor. Este posibil ca, în acele momente, cei care au trăit vremurile respective să nu-și fi dat seama de importanța unor împrejurări și nici să fi fost deplin conștienți de semnificația momentelor trăite.

Toate acestea trebuie avute în vedere, mai ales atunci când, așa cum rezultă și din lectura paginilor memorialistului nostru, Serviciul Secret Român nu poate fi văzut și înțeles decât ca un produs nemijlocit al evoluției societății românești, într-o epocă în care viața țării a cunoscut momente de mare tensiune, ca urmare a acțiunilor inițiate de organizațiile politice extremiste, atât de dreapta cât și de stânga, ambele extreme având subsidii și sprijin din partea unor cercuri politice și puteri străine ostile României. Serviciul Secret Român s-a impus factorilor de conducere a statului ca o componentă obligatorie a sistemului de instituții și organisme menite să asigure stabilitatea vieții social-politice și economice a țării, să mențină un climat

corespunzător procesului de consolidare a statului unitar național român. Încurajarea și subvenționarea extremismelor politice românești de către forțe externe ostile statului român au impus Serviciului Secret în mod predilect misiuni defensive, de interceptare și anihilare a factorilor interni și externi care ar fi interesați în destabilizarea pe diferite căi a României.

Dacă acestea au fost elementele majore care au imprimat un anume caracter Serviciului Secret, în evoluția instituției un rol important l-au jucat și anumite elemente de ordin subiectiv, ca de pildă inteligența și capacitatea lui Moruzov de a face această instituție utilă nu numai intereselor majore ale statului, ci și unor persoane influente din sferele înalte ale puterii, în primul rând regelui Carol II. Misiunile în care a fost implicat Serviciul Secret au avut darul nu numai de a-i demonstra necesitatea, dar au ilustrat din plin nevoia dezvoltării și perfecționării lui permanente. Voit sau nu, N. D. Stănescu dorește parcă să ne convingă de faptul că în multe momente din existența Serviciului Secret Român, mai ales la începuturile sale, între numele lui Moruzov și acela al instituției pe care a creat-o și a condus-o se poate pune cu ușurință semnul egalității. Chiar dacă nu împărtășim pe deplin această părere, nu se poate trece cu vederea faptul că, atât în epocă, cât și după moartea sa năpraznică (secerat de gloanțele echipelor legionare în noaptea de 26/27 noiembrie 1940), sau mai ales după moartea sa, în jurul lui Moruzov s-a țesut un fel de legendă, personajul împrumutând cele mai neașteptate fațete, din păcate însă mai mult presupuse decât confirmate prin surse documentare certe. Ca întotdeauna când este vorba despre personaje a căror activitate a avut tangențe sau au fost implicate în serviciile de informații, și legenda din jurul lui Moruzov a apărut și s-a amplificat, fiind întreținută de lipsa sau imposibilitatea cercetării documentelor de arhivă. Însemnările lui N.D. Stănescu aduc numeroase elemente de substanță ce vor contribui, sperăm, la o oarecare diluare a legendei și o încadrare mai

exactă a personajului în realitățile epocii în care a trăit. Memorialistul insistă asupra calităților deosebite ale personajului, asupra relațiilor sale cu diferiți contemporani ai săi, din țară și străinătate, cercetările ulterioare urmând să stabilească în ce măsură aceste relații s-au răsfrânt, pozitiv sau negativ, asupra instituției pe care el o reprezenta. Unele semne de întrebare vor dispare, altele vor persista, așa cum, în mod firesc, din cele povestite de N.D. Stănescu apar altele noi... Mai ales că, acum, există posibilitatea confruntării relatării memorialistului nostru cu informații și reconstituiri de mare valoare, din care citățm doar două lucrări: *Eugen Cristescu asul serviciilor secrete românești* și *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al armatei române. Studii și documente*, ambele datorate doctorului în istorie Cristian Troncotă.

Sigur, tot ce am spus noi în această succintă prezentare, n-a avut decât un singur scop: acela de a-l pregăti pe cititor pentru o lectură plăcută și instructivă. Merită. Citiți cartea și vă veți convinge singuri.

MARIAN ȘTEFAN
GHEORGHE NEACȘU

În atenția cititorilor!

FIIND VORBA DESPRE UN TEXT elaborat fără intenția de a fi dat publicității, în pregătirea lui pentru tipar ne-am lovit de o serie întreagă de imperfecțiuni, atât stilistice, cât și în ce privește structurarea propriu-zisă a materiei (repetări, lipsa unui plan precis al expunerii etc.). Cât privește neglijențele de natură stilistică sau unele imperfecțiuni gramaticale evidente, le-am eliminat în mod tacit, având însă grijă să nu alterăm cu nimic textul original. Precizăm și faptul că din capitolul inițial *Preliminarii* (singurul de altfel menționat ca atare de autor!), am eliminat câteva pasaje nesemnificative și care lungeau în mod artificial această expunere de motive mult prea generală și fără legătură neapărată cu textul memoriilor. Și pentru a da un respiro necesar lecturii, dar și pentru a sistematiza cât de cât materia, am introdus titluri de capitole a căror formulare și dispunere în text ne aparțin. Am avut însă grijă ca ele să nu fie arbitrare și să-și capete justificarea prin conținutul propriu-zis al textului. În câteva cazuri, am dat unele note explicative în subsolul paginii, dar cel mai adesea am recurs la explicații introduse chiar în text, marcându-le prin paranteze drepte.

Am păstrat unele prescurtări utilizate de autor, dar pentru a nu da naștere unor confuzii, redăm semnificația câtorva dintre ele: S.S. — Serviciul Secret, S.S.I. sau S.S.R. indică în text instituția Serviciului Secret Român; C.I. prescurtează numele Secției de Contra Informații din cadrul Serviciului

Secret Român, iar I.S. — folosită de câteva ori în text — semnifică „Intelligence Service."

Considerând că autorul însuși furnizează suficiente date despre persoanele ale căror nume apar în cursul relatărilor sale, nu am mai recurs la note biografice pentru acestea.

Preliminarii

AM LUAT HOTĂRÂREA DE A SCRIE aceste memorii cu intenția de a încerca să aduc o contribuție la lămurirea istorică a unor evenimente la care împrejurările vieții m-au făcut să particip, fie prin urmărirea lor din poziția funcțiunilor de observator ce le-am deținut, fie — uneori — prin participarea activă și de importanță variată la producerea lor.

Am pornit de la convingerea că documentele oficiale care marchează etapele parcurse de istoria unei țări nu cuprind și nu explică totdeauna îndeajuns cauzele multiple care au generat acele etape, ele fiind materializarea sintetică a acestor cauze, în care, nu întotdeauna cu ușurință, cercetătorul viitor va putea desprinde complexitatea faptelor ce au provocat etapele istorice.

Prin sarcinile pe care le-am avut timp de peste un deceniu, am îndeplinit funcția de observator politic și în această calitate m-am străduit consecvent să redau cu imparțialitate faptele ce le notam — de altfel aceasta îmi era și sarcina, sau cel puțin așa am înțeles-o — precum și cât mai complex, încercând să desprind câteodată și sensul general al evenimentelor pe care le înregistram. În special, cu prilejul lucrărilor periodice, de perspective mai ample, de respirație mai largă, de sinteză, am căutat, în limita îngăduită de speța acestor lucrări. să le alcătuiesc

cât mai larg cuprinzătoare și să desprind și un sens al împrejurărilor înregistrate.

Am fost cronicarul unor frământări cărora dacă li se pot contesta alte însușiri — nu li se poate nega caracterul de a fi fost interesante — uneori chiar prin aspectul lor absurd.

Între 1934 și 1945, cât am funcționat în Serviciul Secret — viața politică a țării românești a cunoscut evenimente dintre cele mai surprinzătoare, constituind convulsiunile puternice premergătoare sfârșitului unei societăți și al unui stil de viață.

I-a fost dat burgheziei românești să aibă o viață cam scurtă. Născută mai târziu decât surorile sale apusene, s-a stins din viață înaintea celorlalte membre ale familiei.

Zvârcolirile sfârșitului său dinaintea deznodământului final au fost variate și s-au desfășurat pe diferite planuri politice sau morale și din care spicuiesc câteva:

— Crima politică și terorismul introduse ca metode în viața publică a țării, iar asasinarea unui înalt funcționar provincial (prefectul Manciu de la Iași) de către Corneliu Codreanu — devenită piatră de temelie a unei cariere și a unei mișcări politice, urmată atât de omorârea unui fost „camarad" de luptă, Stelescu, ajuns jenant prin spiritul său de independență și deoarece știa prea multe, cât și de asasinarea a doi prim-miniștri în funcțiune, precum și a altor doi care nu mai erau în funcțiune (Iorga și gen. Argeșeanu)[1], deosebit de a altor câtorva foști miniștri (Jilava 1940).

[1] Iată cronologia evenimentelor menționate: prefectul poliției din Iași, Constantin Manciu, a fost asasinat la 25 octombrie 1924, iar Mihai Stelescu și-a găsit sfârșitul într-o rezervă a Spitalului Brânco-

— Mișcarea politică ce pretinde a-și trage substanța din iubirea de țară — doar într-unul din avatarurile sale de camuflare era „Totul pentru țară" — și care este stipendiată din afară de către germanii ce în precedentul război ne cotropiseră țara și ne impuseseră un armistițiu rușinos (și o pace) — la Buftea în 1918 —, iar apoi, în 1940, la mai puțin de un sfert de secol, aveau să ne răpească o bună parte din Ardeal, leagănul neamului nostru.

— Naționalismul și sfințenia politică cultivată de conștiințe care se lasă cumpărate dinafară.

— Sciziunea ireductibilă și dușmănia înverșunată în însuși interiorul mișcării de dreapta, provocată nu de divergențe ideologice sau metodologice, substratul fiind mult mai prozaic: fiul celui ce până atunci fusese „patriarhul" mișcării (Gheorghe A.C. Cuza) refuzase să ia în căsătorie pe sora celui ce face sciziunea (Corneliu Codreanu) și pe care o eliberase din situația de fecioară (Iridenta Codreanu, măritată apoi cu Moța).

— Demagogie politică îmbinată cu misticism religios, practicată îndeosebi la nivelul superstițiilor bătrânești și al altor confuzii obscurantiste, combinate cu parastasele morților mișcării, cu apelul acestor morți și cu alte elemente de ritualuri sau de recuzită politică de gust îndoielnic, dar cu ecou în rândurile celor cu un discernământ sau cu o luciditate mai redusă.

---

venesc din București, secerat de gloanțele unei echipe legionare în ziua de 16 iulie 1936. Cei doi prim-miniștri în funcțiune asasinați de legionari au fost I.G. Duca (ucis pe peronul gării din Sinaia în 29 decembrie 1933) și Armand Călinescu (împușcat pe o stradă din București în ziua de 21 septembrie 1939).

— Violențe extreme practicate de reprezentanții religiei iubirii aproapelui, cu preoți (Dumitrescu-Borșa) care merg în colțul de jos, iberic[1], al Europei ca să lupte împotriva luptătorilor pentru libertate, cu arma ucigătoare în mână, asemenea prelaților din înapoiatul veac mijlociu.

— Rege divorțat, inspirat în special în alegerea privilegiaților de o favorită căreia populația îi discută trecutul amoros bogat și căreia omul din stradă, până atunci, în mod obișnuit, relativ indiferent față de problemele rasiale îi reproșează originea sa etnică. Contradicția între poziția antisemită spre care a evoluat în ultimii ani regimul politic regal și originea evreiască a amantei regale, Elena Lupescu.

— Suveranul țării care se autointitulează președinte de partid al „Națiunii", deși națiunea nu numai că nu dorise, dar nici nu visase aceasta, nici măcar într-un coșmar și cu toate că, prin natura funcțiunii sale regale trebuia să fie deasupra partidelor politice; nu trebuia să fie „parte".

---

[1] În afara comuniștilor, care și-au trimis voluntari în Spania, pentru a lupta de partea republicanilor, conducerea mișcării legionare a hotărât să-și trimită și ea reprezentanți pentru a susține forțele franchiste. Legionarii au optat pentru o formulă care să sublinieze prezența lor prin calitatea celor trimiși, nu prin număr, cei 11 voluntari fiind în marea lor majoritate cadre de conducere ale mișcării: generalul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul (președinte al Partidului „Totul pentru Țară"), Ion I. Moța (vicepreședinte al aceleiași formațiuni), Ion Dumitrescu-Borșa (secretarul general al partidului), Vasile Marin, Bănică Dobre, Nicolae Totu, Gheorghe Clime ș.a. Doi dintre ei, Ion I. Moța și Vasile Marin au căzut în luptă la Majadahonda, în ziua de 13 ianuarie 1937. Trupurile lor au fost transportate în țară și înhumate, la 13 februarie, în cadrul unor grandioase procesiuni funerare.

— Promovarea în cele mai înalte funcțiuni de elemente desemnate din alcovuri și pe baza unor criterii de capriciu sau de cointeresări financiare.

— Moravurile bizantine ale politicii de serai, la care se adăugaseră fraudele electorale, ca un element de folclor.

— Un maior oarecare, Urdăreanu (bine poreclit Murdăreanu, pentru curățenia sa sufletească), ajuns prin mașinațiuni oculte de gineceu și din postul său de mareșal al palatului, iar apoi, de „Șef de Stat Major al Partidului Națiunii" — termen militar ce nu plăcea civililor — să poată promova sau revoca miniștri, combinații în care primau interesele sale financiare, ascensiunea sa datorându-se calităților fizice de la centură în jos.

— Același care înscenează un proces de răsunet unora din importanții financiari și industriași, precum Max Ausnit, spre a pune mâna pe acțiunile „Reșița" ale acestuia în valoare de sute de milioane de lei.

— Atotputernicia ocultă a camarilei, ai cărei membri erau legați într-o împletitură de afaceri dezgustătoare și al căror mare patron era, din umbră, însuși suveranul țării.

Aceeași camarilă cu acoliți și complici în mai toate compartimentele vieții publice, servită de profeți fără mesaj, cu lachei mai răi decât stăpânii și tinzând să promoveze un bigotism politic de regocentrism și regolatrie. Regele era deștept, cult, frumos, bun, învățat, etc., era „cel mai".

— Patriarh prim-ministru[1] sub a cărui păstorie publică se execută din ordin superior, fără nici măcar un simulacru

[1] Aluzie la Patriarhul Miron Cristea, primul ministru a trei guverne în perioada 10 februarie 1938—6 martie 1939. Adversarii

de judecată, adversarii regelui, diferențiindu-se de sângeroasa istorie a Evului Mediu prin faptul că executarea se petrecea acum într-un autocamion de care medievalii nu dispuneau la vremea lor...

— Dictatura regală transformată într-una militară, fără modificări esențiale, nici structurale și nici de persoane. Statul burghez de formă dictatorială, continuat prin aproape aceiași reprezentanți.

— Al doilea personaj al piesei — vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Ică Antonescu, care între două discursuri asezonate cu platitudini bombastice în care „se cutremura catapeteasma cerului" se străduia pentru un armistițiu care i-ar fi asigurat o „poziție bună" în viitor, grijuliu pentru viitorul său personal, dar ignorând că viitorul iese din prezent...

— „Prima doamnă a țării",[1] cu trecut nebulos și etic deficitar, semnează oficial „Maria", scurt, ca și cealaltă, regina, pe care în sinea ei o pizmuia retrospectiv.

Toate acestea, ca și multe, multe altele, a căror înșiruire nu am mai considerat-o necesară, de importanță uneori redusă atunci când sunt judecate izolat, dar care, atunci când sunt examinate în complexitatea istorică,

---

regelui uciși fără judecată sunt Corneliu Zelea Codreanu și alți 13 legionari, care au fost strangulați în noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938, sub pretext că încercaseră să fugă de sub escortă, în timp ce erau transportați cu o mașină de la închisoarea din Râmnicu Sărat spre București (Vezi: Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei românești (1927–1941)*, Editura FF PRESS, București, 1996, p. 86).

[1] Într-adevăr, Maria Mareșal Antonescu își însușise subit acest procedeu de semnătură, utilizat altădată de regina Maria.

denotă caracteristicile unei societăți ce se îndreaptă spre propria sa lichidare, prezentând totodată aspectele contradicțiilor interne, disensiunile irezolvabile ce anunțau amurgul.

În universul social-politic al acestei lumi burgheze ne apar constelații de strălucire diferite, care, ciocănite mai de aproape, vădesc disociațiile interne ale unor reprezentanți fără acoperire dată de entitatea românească și ale căror atitudini, uneori patetice, scot în lumină pentru scormonitorul lucid o morfologie câteodată mai apropiată de faună decât de umanitate.

Toate acestea reflectă un material uman inferior sarcinii sale istorice, fie ea numai minoră, de moment sau cu arie de manifestare limitată, după cum înfățișarea vieții noastre politice din ultimul deceniu al statului burghez prezintă arhitectura interioară a unor realități la baza cărora stau, de cele mai multe ori, anchilozele de conștiință și fisurile de caracter ce au prilejuit câteodată aspectul încrâncenării stupide a unor ființe etic larvare sau târâtoare, cultivând cu frenezie ascensionismul politic.

Dialectica de mișcare a acestei societăți era propulsionată sau impulsionată de forța banului, de dinamica lui subterană, iar corupția constituia efectul puterii excesive a acestuia, banul fiind în același timp măsura generală de prețuire și scop în sine.

Este posibil ca cei care au trăit, participând direct sau indirect la evenimentele ce au înlăturat vechea societate românească, să nu-și fi dat seama în acele momente de importanța unor împrejurări, dar cred că nici la alte treceri mari dintr-o epocă într-alta nu toți actorii sau

spectatorii teatrului istoric au fost deplin conștienți de semnificația momentului trăit...

De altfel, lucrul este și explicabil — contemporanii pot face mai mult cronică, istoria fiind rezervată celor care au în plus perspectiva trecutului, celor care alcătuiesc posteritatea.

Reflectând asupra acestor aspecte, mă voi strădui să găsesc formula de exprimare în care să se acopere notația crudă a evenimentului, letopisețul, cu încercarea de a-i desprinde însemnătatea lui în complexul istoric și asta deoarece — pe de o parte — evenimentele din istoria noastră apropiată le-am trăit, mai aproape sau mai îndepărtat de punctul lor focal, cel puțin ca observator, datorită funcției ce am deținut-o, iar pe de altă parte — datorită faptului că încercarea pe care o fac prin redactarea acestor memorii o întreprind la o oarecare distanță de timp de momentul producerii, îmi dă avantajul unei perspective istorice.

Deci: străduința de a îmbina cronica cu istoria, împerechere asupra căreia cei care vor citi aceste consemnări vor fi cei ce vor avea căderea să se pronunțe.

În afară de aceasta, pe cât cu putință, mă voi strădui — pe de o parte — să evit acuzația adusă istoricilor și memorialiștilor că postulează profeții asupra trecutului.

De asemenea, îmi propun să țin seama că există o prezentare istorică narativă simplă, uneori naivă, reproducând fapte fără explicații, după cum există o prezentare care încearcă a stabili rațiunile explicative ale faptelor și caută să le interpreteze pe acestea în marele complex al societății din momentul producerii lor.

Totodată doresc să nu neglijez în tratarea evenimentelor că există două feluri de discursuri istorice, unul rectiliniu, simplist și idealist, iar celălalt sinuos, dialectic, care respectă și se străduiește să redea meandrele, complexitatea bogată și reverberațiile multiple ale realității istorice, fără caligrame.

Moruzov

ÎNCĂ DE LA PRIMELE RÂNDURI așternute pe hârtie am resimțit dificultatea de a fi nevoit să reconstitui totul din memorie, deoarece la timpul lor, atunci când întâmplările pe care le-am trăit s-au petrecut, nu le-am notat.

Nu le-am notat pentru că regula jocului, etica profesională îmi interziceau aceasta, cât și pentru că notarea acestor evenimente în detaliile la care asistam, ar fi fost susceptibilă de interpretări, din care unele s-ar fi putut să-mi fie eficiente în mod negativ.

Explic aceasta și ca o scuză pentru unele eventuale incongruențe sau omisiuni, despre care însă asigur că nu vor fi voite.

Memorialiștii, cei mai mulți, au avantajul de a-și fi notat faptele, sau măcar unele amănunte revelatoare, care pot asigura jalonarea unei epoci și astfel să reconstituie etapele ei, deoarece cel mai prost creion este mai bun decât cea mai bună memorie.

Nu este vorba despre o contabilitate a evenimentelor, ci de posibilitatea de a readuce pe retină sau de a focaliza evenimentele, după parcurgerea procesului de decantare istorică, evitându-se astfel narațiunea infidelă și ajungând la operația de scormonire a vieții unei perioade.

Operația aceasta o înțeleg, pentru oameni, în sensul că portretul nu este un inventar, că tratarea lui se poate face

prin mai multe procedee de adâncimi diferite și că în acest sens există diferență de grad între fotografiere, forare și radiografiere, după cum probitatea, condiție a oricărei munci care vrea să fie măcar de atitudine științifică, te silește uneori la demitizări, cât și la renunțarea de la orice poziție apologetică, rechizitorială sau care să implice efort asudat de demonstrație.

Memoriile acestea nu le înțeleg cu aspect de confesiune și nici bazate pe ghitara amintirilor, ci ca o aplecare asupra unui trecut trăit, pentru a cuprinde aria vastă de aspecte în care se integrează evenimentele ce le cunoști și pentru a reflecta acum asupra lor în lumina perspectivei pe care ți-o dă distanța de timp parcursă de când aceste evenimente s-au produs.

Aceasta îți îngăduie să meditezi acum asupra lor, poate pentru că atunci, trăindu-le, nu ai avut, uneori, timpul să reflectezi și pentru că aceste evenimente se încadrează în contextul istoriei apropiate.

Totodată, după trecerea timpului, poți înlătura detaliile nesemnificative, care la vremea lor puteau părea ca importante, fără ca de fapt ele să fie ca atare.

Cauzele evenimentelor istorice sunt plurale, iar câteodată rolul jucat de Serviciul Secret a fost destul de important, fie ca sprijin al succesivelor forme ale unui regim, fie ca factor activ și participant direct la evenimentele petrecute.

De aceea am considerat că și-ar putea găsi un rost memoriile unuia care a făcut parte din acest serviciu ce s-a găsit împletit cu evenimentele politice cuprinse în epoca de sfârșit a statului burghez românesc.

Tratarea izolată a unui compartiment istoric, ca de pildă o schiță istorică a Serviciului Român de Informații, implică dificultăți inițiale, determinate de stabilirea punctului de plecare, în tot ceea ce este omenesc neexistând începuturi absolute, iar omenirea, când și-a imaginat creația, începutul din nimic, a atribuit-o divinității.

Încă înainte ca o societate organizată sub formă statală să resimtă nevoia înființării unei instituții, care să îndeplinească o funcție determinată în cadrul statului, funcția acestei instituții este deja îndeplinită parțial și incomplet, de o acțiune a altei instituții, constituind prefigurarea ei.

Atunci când stadiul de dezvoltare statală sau complicațiile evoluției istorice de durată mai lungă ajung la o etapă anumită se resimte nevoia înființării unei instituții care să îndeplinească și mai complet funcțiile ce până atunci fuseseră îndeplinite de secțiunea altei instituții.

Mecanismul acesta al unei vieți prenatale a avut aplicare și în cazul instituției care în țara noastră a îndeplinit funcția de a culege, transmite, prelucra și a difuza restrâns — celor în drept, cu munci de răspundere superioară — informațiile care le erau necesare exercitării sarcinii lor, precum și de a apăra țara de acțiunea informativă din afară.

Meritul lui Moruzov în istoria românească a informației va rămâne de a fi fost primul conștient despre necesitatea înființării unei instituții specializate și de a fi realizat, printr-o muncă tenace, instituționalizarea spionajului la noi, cât și autonomizarea instituției specializate.

Deosebit de aceasta aș mai aduce precizarea că în concepția sa Serviciul Secret nu era numai o instituție,

dar și o misiune, iar că orice abatere de la o îndatorire de serviciu, o cât de ușoară neglijență, chiar involuntară, sau lipsa de promptitudine în îndeplinirea unei sarcini, cât și chiar eventualul insucces în îndeplinirea sarcinilor, le aprecia cu o severitate care ne părea exagerată, dar care, azi îmi dau seama că izvora tocmai din sensul de misiune superioară pe care-l acorda serviciului ce-l conducea.

Conștiința unei astfel de misiuni și exigențele ce le implica i-au fost permanent călăuzitoare și, alături de alți factori pozitivi, a stat la baza succesului său personal, a reușitei în cariera sa, dar și a progresului instituției.

Istoria Serviciului Secret Român se leagă intim de persoana lui Moruzov, ceea ce nu doresc să se înțeleagă în sensul că fără acesta nu s-ar fi înființat la noi o astfel de instituție, dar istoria este făcută de oameni, iar acțiunea unei personalități nu trebuie omisă într-o expunere istorică.

Cred că progresul necesar al istoriei este îndeplinit de oameni care reușesc să formuleze sarcinile cursului istoric și desăvârșesc aceste sarcini în conformitate cu condițiile istorice.

Funcția personalității este de a privi mai departe, de a dori cu mai multă convingere și putere, de a scoate la iveală noile necesități și de a lua inițiativele trebuincioase pentru satisfacerea lor.

Acțiunea unei astfel de ființe este manifestarea conștientă a unui curs necesar, stringent, și deseori inconștient, dar nu mai puțin natural.

Acești inițiatori apar și exercită influența lor când condițiile istorice îngăduie, dar numai atunci când aceste

condiții le preced și le prepară apariția, altfel se produce o naștere prematură, dacă nu chiar un avort.

Desigur că un inițiator poate imprima pecetea sa unui moment și chiar să direcționeze cursul evoluției, dar înainte de a fi o cauză, este o rezultantă.

Tot astfel, revenind la subiectul nostru, trebuie înțeleasă și personalitatea lui Moruzov în funcție de istoria Serviciului de Informații din țara noastră, instituție care a luat ființă, s-a dezvoltat și s-a închegat, până la un punct al dezvoltării sale, datorită inițiativei și puternicei personalități a lui Moruzov.

De aceea sunt necesare câteva cuvinte despre omul Moruzov, de la început trebuind făcute însă unele rezerve asupra unei astfel de teme.

Lui Moruzov nu-i plăcea să vorbească decât foarte rar despre el însuși, iar în dosarul său de la serviciul de personal existau prea puține acte, după cum este de adăugat că în jurul său se țesuse o aureolă de mister, care prilejuiește producerea de legende.

A trăit mult timp sub numele fals de inginerul Mihail Ștefănescu, renunțând la propria stare civilă, la care oamenii cei mai puțin orgolioși renunță cu greu.

Aș adăuga că individul se realizează, în faptele sale mai importante, atunci când știe și poate să renunțe la sine însuși.

Din motive tactice profesionale, sau dintr-o oarecare cochetărie, își reducea vârsta cu vreo 7 ani, cifră asupra căreia nu m-aș putea exprima cu certitudine așa încât mai mult presupun decât am certitudinea, că s-a născut prin 1885, la Tulcea, ca fiu al preotului paroh al bisericii lipovenești din localitate.

În rare momente de confidențe spunea că familia sa se trăgea din cazaci liberi, zaporojeni, de pe Nipru, populație cu însușiri deosebite și căreia un trai îndelungat în care s-a bucurat de o serie de libertăți din partea autocratismului țarist față de celelalte populații din Rusia, în schimbul unei obligații militare suplimentare, i-a format un spirit de independență și de combativitate mărită.

Familia din care făcea parte se compunea din numeroși copii, mai multe fete, iar una din caracteristicile ei a fost longevitatea, tatăl său murind la 100 ani, în deplină putere a forțelor sale fizice și intelectuale, simțindu-și apropierea morții și dispunând singur asupra măsurilor de diferite ordine ce trebuia luate pentru încheierea vieții.

Se pare că membrii acestei familii, cel puțin partea bărbătească, erau dotați cu calități ce depășeau mijlocia.

Astfel, Afanasie Moruzov, fratele său, a fost un pictor de biserici talentat, iar alt frate, profesorul de muzică Ion Vania Moruzov, a avut un talent remarcabil de compozitor și de pedagog.

Ca înfățișare fizică, Mihail Moruzov era de statură potrivită, lat în umeri și îndesat, ceea ce determina impresia că era mai scund decât era în realitate, cu nasul puțin turtit și cu o față aducând într-o măsură cu tipul mongolic, explicabilă, poate, prin însușirile ce s-au produs în decursul timpurilor în colțul european din care se trăgea.

Deși avea extremitățile membrelor mici, era dotat cu o forță fizică superioară și cu toate că nu părea suplu, putea fugi cu mare viteză.

Ca înfățișare generală, aducea uneori și într-o măsură cu Mussolini.

Avea ochi verzui, cu reflecții metalice, umbriți de sprâncene stufoase și cu putere de pătrundere magnetizantă, iar când te privea cu încordare, simțeai că te pătrund până în străfunduri, ceea ce cred că a contribuit la succesele sale profesionale.

Se îmbrăca sobru și fără variație, purtând același costum cenușiu închis, cu un desen discret.

Avea o chelie frontală pronunțată pe care și-o astupa aducând părul dintr-o parte în cealaltă a capului, ceea ce, pe cei tineri, înclinați spre glumă, ne făcea să spunem între noi că se pieptăna cu „împrumut intern". Își dădea seama că această mascare a unei deficiențe este susceptibilă de discuții și de mai multe ori l-am auzit spunând că se va rade pe cap, ceea ce însă nu a făcut niciodată.

Era înzestrat cu o sănătate de fier, rezistentă la tot felul de eforturi prelungite și era dotat cu facultatea de a adormi spre a-și reface forțele, oricând voia, ceea ce dovedea și un organism nervos sănătos și pe care-l stăpânea la dorință.

Adormea când voia, oriunde și dacă somnul îi era întrerupt, se deștepta perfect limpede mintal, putea lua orice hotărâri care necesitau deplină luciditate, după care putea adormi din nou, ca și când n-ar fi fost întrerupt.

S-ar putea spune că își domina și inconștientul organic.

În general râdea rar, zâmbea puțin, dar atunci când lua contact cu cineva pe care trebuia să-l capteze printr-o față surâzătoare, atunci era numai zâmbet încântător: în general reușea și în alte împrejurări să-și facă un cap de circumstanță.

Aceasta nu înseamnă că era un stimulent, dar că, atunci când nevoile profesionale impuneau o simulare, reușea pe deplin să-și valorifice însușiri actoricești și să mimeze expresiile feței și atitudinile de care avea nevoie pentru moment.

Cei care lucrau în jurul său, atunci când eram între noi, tinerii, făceam o apropiere între aceste însușiri pe care vârsta noastră și lipsa de experiență ne determinau să le considerăm greșit drept facultăți de prefăcătorie și să le punem în legătură cu rezoluțiile sale de pe unele documente, când hotărând ca materialul respectiv să fie transformat, scria „de prefăcut".

Desigur că astfel de apropieri juvenile erau greșite și de altfel noi înșine le făceam fără a fi prea convinși, mai mult în glumă.

Mai degrabă ar fi trebuit să apreciem pozitiv astfel de manifestări, care — ca aproape toate manifestările sale — erau făcute în interesul și scopurile instituției cu care se identifica și care, alături de corpul său fizic, constituia a doua materializare a sa.

În rarele momente de destindere, de pildă cu prilejul meselor, când avea dispoziția sufletească necesară, era un povestitor dotat cu un talent fermecător, care ținea necontenit atenția încordată a auditorilor, știind să evite orice prolixitate și să redea numai aspecte și momente esențiale și interesante.

Fără să fie un gurmand, avea preferințe culinare pentru pescării și era mare amator de icre negre, a căror gamă o cunoștea la perfecție, preferință pe care unii din cei tineri o comentau cu discreție că s-ar lega de virtuțile afrodisiace ale acestui aliment.

Se spunea, totuși, că era o vigoare bărbătească deosebită și aprecia îndeosebi reprezentantele sexului slab mai plinuțe și dotate cu o carnație frumoasă.

Redau aceste detalii, care pot părea insignifiante și chiar depărtate de subiectul tratat, din grija de a nu omite amănunte privind viața aceluia care a fost atât de strâns legată de istoria spionajului din țara noastră.

Studiile primare și parte din cele secundare, Mihail Moruzov le-a făcut la Tulcea, nereușind — se pare — să termine clasa a III-a liceală, din cauza limbii latine, detaliu pe care-l dețin de la un fost coleg de liceu de-al său, pe care l-am cunoscut prin primăvara lui 1935 la Cetatea Albă, unde se statornicise de mulți ani și unde era medic de bună reputație locală. Ulterior am aflat că Moruzov poseda o diplomă de bacalaureat, dar pentru cineva care prin natura instituției ce o conducea dispunea de mijloacele tehnice de a avea după dorință sau nevoie fel de fel de acte, o diplomă de bacalaureat, aparent autentică, nu constituia o problemă.

Cu această pregătire teoretică oficială destul de sumară, poate părea curios nu numai cum cunoștea atât de bine problemele interne și internaționale, în detalii și aspecte de amănunt, analitic, dar și sub aspectul lor sintetic, vederile sale de ansamblu fiind, de obicei, personale, de neîntâlnit în soluțiile de circulație curentă pe vremea aceea; faptul nu este explicabil numai prin lecturile pe care le-a făcut în afara celor ale unei discipline didactice, prin citirea totdeauna foarte atentă a materialelor ce i se prezentau, dar denotă și o receptivitate și un aport personal.

Atunci când redacta, de cele mai multe ori dictând — câteodată lucrări cu o largă privire de ansamblu, care, prin tema lor sau prin modul cum expunea ideile, depășeau cele ale unui serviciu de specialitate, ajungând la nivelul unor cuprinzătoare prezentări de politică internă sau internațională — o făcea într-un mod ireproșabil și cu o claritate cristalină, putând fi înțelese și apreciate atât de persoane având o pregătire superioară, cât și de altele, lipsite de o astfel de pregătire.

Știa să prezinte la început aspectul general al problemei tratate, să analizeze apoi multiplele detalii ale acesteia, fără a se depărta de esența problemei și să încheie printr-o sinteză totdeauna convingătoare, bazată pe miezul problemei tratate și pe care nu ai fi putut să o modifici sau măcar să o completezi. Dacă este adevărat că „stilul este omul însuși", atunci stilul său dovedea o minte care cuprindea problemele mari sub cele două mari înfățișări, la unii oameni contradictorii, ale minții cercetătoare — analiza și sinteza.

Noi, cei tineri, care veneam de pe băncile universității, unde nu fuseserăm codași, care făcuserăm, unii din noi, și o oarecare ucenicie de gazetărie sau chiar de beletristică, care luaserăm contact ani de zile cu personalități ale lumii universitare și ale căror preocupări intime erau câteodată legate de probleme majore, aveam mereu ceva nou de învățat de la Moruzov, care nu terminase trei clase de liceu, din cauza latinei.

Era înzestrat cu mult gust artistic pentru pictură, înclinație poate vecină cu talentul de pictor bisericesc al fratelui său Afanasie și avea o colecție personală de tablouri selectate cu un discernământ critic remarcabil.

Vizita mai toate expozițiile de pictură și știa să rețină piesele mai reușite cu care nu numai că-și îmbogățea casa, dar în mijlocul cărora se simțea mai împlinit sufletește.

Așa după cum dintr-o privire știa să judece oamenii, tot așa dintr-o privire distingea opera artistică de surogatul ei sau piese având valoare efemeră, numai de modă trecătoare.

Aceasta nu însemna însă că nu avea și aspecte în care se vădea lipsa sa de pregătire sistematică, mai cu seamă în pronunțarea alterată a unor cuvinte sau noțiuni de circulație mai puțin frecventă. De pildă, pentru „justiție imanentă" spune „emanentă" sau altele, dar care nu alterau întregul personalității sale.

Cred că unele imperfecțiuni sunt inerente personalităților complexe, că s-ar putea elabora chiar o istorie a imperfecțiunilor figurilor proeminente, după cum problema cunoașterii omului este în general o linie curbă și că încercarea de prezentare rectilinie este nesinceră și în orice caz o denaturare. Ca limbi străine Moruzov cunoștea, mai bine sau mai rău, pe cele balcanice și, contrariu a ce se acreditase, poseda rusa cu unele lacune, ceea ce făcea ca materialele primite în rusește să le dea mai întâi la tradus.

Cât privește începutul carierei sale, Moruzov a intrat de timpuriu în Siguranță ca agent cl. VIII, distingându-se imediat, parcurgând cu rapiditate gradele ierarhice și ajungând la cel de inspector de poliție la Constanța.

În tot acest interval, activitatea sa s-a desfășurat îndeosebi asupra acțiunilor de spionaj și contraspionaj, în perimetrul Bulgaria — Dobrogea — sudul Rusiei.

În acea vreme nu exista o instituție specializată care să desfășoare o asemenea activitate ce era îndeplinită, în ce privește agentura, de formațiile Siguranței, în colaborare cu Secția de Informații a Marelui Stat Major.

În perioada premergătoare primului război mondial, aceste organe au conlucrat pe linie antibulgară cu serviciul țarist, din partea căruia colabora cu autoritățile românești cpt. Potoțki.

În Serviciul Secret Român de mai târziu, se povestește că în cadrul colaborării româno-rusești, cpt. Potoțki ar fi lucrat nu numai cu Mihail Moruzov dar și cu Afanasie Moruzov — pictorul de biserici, despre care dr. Victor Bogomoleț, fost șef al agenturii „Intelligence Service" din România, mi-a povestit că, spre deosebire de fratele său Mihail Moruzov, Afanasie avea avantajul de a putea lua masca naturală a unui idiot, pe când, cine îl privea pe Mihail Moruzov, își dădea seama despre puterea de pătrundere a minții lui, pe care nu și-o putea ascunde.

Căpitanul Potoțki, împreună cu Afanasie Moruzov, au organizat obținerea unor documente militare bulgărești foarte importante, cam la nivelul ordinii de bătaie a armatei bulgare, însă în momentul când se găseau pe chei la Rusciuk, având asupra lor documentele, poliția bulgară i-a ajuns și i-ar fi prins dacă, atent, căpitanul vaporului românesc, Prafcu, zis Antonescu, ce era pus în temă, fiind unul din cei care lucra în organizația româno-rusească, nu ar fi dat mai de vreme semnalul de plecare al vaporului, iar Potoțki și Afanasie Moruzov, făcând un salt gimnastic de pe cheiul bulgăresc pe bordul vasului nostru, au scăpat de urmăritorii bulgari și și-au dus la bun sfârșit misiunea.

Acest Prafcu-Antonescu, zis „Căpitanul", se va muta la București și va ajunge apoi unul din cei mai buni agenți ai lui Vintilă Ionescu, inspector general al Siguranței și șef al Corpului detectivilor. Va păstra însă și legături permanente cu Mihail Moruzov, cu care era intim, căruia-i spunea „Mișa" și căruia, deși făcea parte din Siguranță, îi furniza ocazional unele informații sau îi recruta uneori câte un informator în compartimentele în care Moruzov nu reușea pe alte căi să-și asigure informațiile.

De altfel Prafcu-Antonescu figura permanent sub nume conspirativ pe statele de plată ale Secției de Contra Informații (Secția II din Marele Stat Major), și direct de la Moruzov, iar după moartea acestuia a fost plătit în continuare de șeful Secției I, Florin Becescu-Georgescu cu care menținea legătura direct.

Prafcu-Antonescu a murit în jurul lui 1950, în detențiune. Era unul din cei care au trăit direct primele începuturi ale Serviciului Secret Român, împletite cu activitatea Siguranței și cunoștea multe amănunte ce ar fi putut fi interesante pentru o reconstituire a acestui compartiment al vieții de stat.

În afară de activitatea din sectorul bulgar, Mihail Moruzov a desfășurat o activitate și în sudul Basarabiei, în epoca tulbure din 1918, cât și dincolo de Nistru.

Aici ofițerii români Dabija și Coandă, care pe urmă vor ajunge până la gradul de general, fuseseră la un moment dat luați prizonieri de Sovietele locale.

Aflând despre aceasta, Moruzov, sfidând pericolul unei astfel de acțiuni, a alergat într-acolo și luând contact cu cei care îi dețineau a reușit prin diverse argumente să-i

elibereze și să-i readucă în zona de control a armatei române.

Cu toată acțiunea intensă pe care o desfășura în sectorul sud-basarabean și cu toate rezultatele acestei acțiuni — care fuseseră remarcate de gen. Averescu — a intrat în conflict cu Romulus Voinescu care organizase Siguranța română în Basarabia și devenise apoi șeful Siguranței Statului. Datorită acestui conflict, și-a dat demisia din funcția de inspector regional.

În legătură cu această demisie, reținscena în care Voinescu, cerându-i lista informatorilor cu care lucrase, Moruzov, îndreptându-și arătătorul spre frunte, i-a răspuns „aici este" — fără a i-o comunica.

Scena este caracteristică pentru că oglindește sistemul de lucru al lui Moruzov, care nu întocmea liste ce pot fi dezvăluite și care, pentru motive conspirative, ținea numai în memorie evidența informatorilor. Conspirativitatea dusă la limitele maxime va fi permanent stilul său de muncă profesional și va demarca serviciul lui Moruzov de cel de mai târziu al lui Cristescu.

Întrucât la moartea sa, tatăl său care îl iubea cel mai mult, îi lăsase o parte de moștenire mai mare decât a celorlalți succesori, dispunând astfel de un capital oarecare, s-a apucat de negustorie de pește, luând și în arendă bălți. De altfel se spune că și mai târziu când ajunsese director general al S.S. avea cointeresări bănești în afacerea de icre negre a lui Luchian, care pe piața bucureșteană avea cel mai renumit magazin cu icre negre.

O perioadă din viața sa, pe care nu am clarificat-o, deoarece despre ea făcea numai rare aluzii, a fost aceea în care, după cum se putea reconstitui din unele afirmații ale

sale, ar fi făcut politică socialistă, perioadă în care eu însumi l-am auzit că a colaborat cu N.D. Cocea.

A fost însurat, soția sa fiind născută Văraru, cu care a avut o fată, însă după un timp a divorțat, iar la procesul de divorț a depus în favoarea lui propriul frate al soției sale. Cât privește pe fata născută din această căsătorie, Moruzov a încercat să nu o recunoască. Prin 1950 am auzit că această fată era funcționară la Direcția Generală a Canalului din Constanța și se pare că avea un fizic plăcut și că semăna destul de bine cu Mihail Moruzov.

După această căsătorie, s-a însurat cu o profesoară de limba franceză, de liceu — Teodora Săndulescu — cu care de asemenea nu s-a înțeles, care avea catedră în provincie, la Craiova, și pe care nu a voit să o transfere în București — ceea ce lui i-ar fi fost ușor.

Atunci când a vrut să divorțeze și în acest sens, prin 1937–1938, l-a trimis la ea în provincie pe secretarul său, spre a discuta modalitatea divorțului, soția sa nu a făcut nici o opoziție.

Ar putea fi de reținut faptul că nu s-a înțeles cu nici una din cele două soții legitime, și aceasta ar fi, cel puțin parțial, explicabil prin natura lui mai mult decât voluntară, dominatorie, care era înclinată să stăpânească și în fața căreia nu orice ființă omenească înțelege a se supune.

Dar așa după cum o astfel de trăsătură de caracter poate crea complicații în viața intimă, tot ea poate fi de folos în cea publică și desigur că l-a ajutat la înființarea, conducerea și ascensiunea importanței Serviciului Secret, când a trebuit să învingă inerții, să convingă oameni, să organizeze și să conducă o instituție nouă, care implică acțiuni de voință intensă și necontenită.

Încă din timpul primului război mondial, Moruzov fusese remarcat de gen. Averescu, care-l aprecia.

Averescu și-a făcut o bună parte din cariera sa militară la Marele Stat Major, unde mulți s-au contaminat de microbul informației, era basarabean, deci îl interesa și personal vecinătatea Rusiei și poziția acesteia față de Basarabia și avusese misiuni oficiale superioare pe lângă guvernul țarist, așa încât interesul pentru vecina noastră din Răsărit îi era mărit, deosebit de faptul că schimbările petrecute acolo îi reținеau atenția ca om politic de răspundere.

De asemenea, activitatea lui Moruzov, pe care îl cunoștea, desfășurată în legătură cu Basarabia și cu începuturile comunismului în acea regiune, erau probleme care-l preocupau.

Datorită acestor elemente și ținând seama de aprecierea bună pe care o avea despre Moruzov, l-a sprijinit pe acesta la înființarea Serviciului Secret Român, la început ca un departament civil al Marelui Stat Major, față de care treptat avea să se autonomizeze, instituția ajungând mai târziu, sub Eugen Cristescu, să se despartă complet de M.St.M., devenind subordonată Președinției Consiliului de Miniștri, sau mai precis, personal șefului statului — Ion Antonescu.

De altfel, o astfel de direcție a evoluției era de întrevăzut ca perspectivă și sub Moruzov, care la apogeul său depindea de fapt de rege, dependența sa de M.St.M. ajungând mai mult formală și dăinuind pentru ca Statul Major să nu fie în situația de a-și înființa o nouă instituție de informații care eventual ar fi putut concura S.S.

Am spus că Moruzov ajunsese să depindă în fapt mai mult de rege decât de M.St.M., însă aceasta nu însemna că S.S. neglija îndeplinirea sarcinilor sale pe lângă Statul Major, dimpotrivă momentul de apogeu al lui Moruzov și al S.S. coincide cu acela în care serviciul cuprindea cel mai mare număr de militari detașați aici de Marele Stat Major.

Cred că era și o abilitate a lui Moruzov ca pe măsură ce se autonomiza de M.St.M. și-și întărea legăturile sale cu Palatul, în mod paralel și pentru a liniști unele aprehensiuni ale cercurilor militare superioare care altfel nu ar fi privit favorabil autonomizarea S.S., să accepte detașarea în serviciu a unui mare număr de militari, ceea ce însemna pentru aceștia garnizoană la București și destule avantaje bănești.

Astfel se liniștea eventualele aprehensiuni, iar S.S. își putea urma cursul autonomizării sale față de M.St.M.

A fost un joc abil al lui Moruzov, ca multe altele de care a făcut dovadă.

Sprijinul dat de Averescu la înființarea Serviciului Secret Român s-a făcut și cu o compensare dată acestuia prin numirea, mai târziu, în serviciu a lui Ghiță Marincu, fost secretar general al Ministerului de Interne în prima guvernare (martie 1920—decembrie 1921) și deputat în a doua guvernare averescană (martie 1926—iunie 1927), unul din cei care s-au bucurat de intimitatea lui Averescu, fiind și intim cu secretarul particular al acestuia, Petre Papacostea — fostul director general al Poștelor.

Marincu, ca secretar general la Interne, pe vremea când titular era Argetoianu și când acolo nu existau subsecretari de stat, lucrase cu Moruzov și-l sprijinise în

cariera sa, astfel încât o reluare a colaborării era ușurată, deși raporturile de subordonare erau acum inverse.

Ghiță Marincu se trăgea dintr-o veche familie de boieri care avuseseră moșii în părțile Doljului și Caracalului, unde familia sa mai avusese și un hotel.

În liceu a fost un element strălucit, rivalizând cu colegul său, nițel mai vârstnic, Nicolae Titulescu.

Studiile universitare le-a făcut în Germania, urmând filozofia și pregătindu-și o teză de doctorat despre filozoful francez Jean-Marie Guyau, despre care lăsa a se crede că și-ar fi susținut-o, însă despre care se afirma că nu și-ar mai fi prezentat-o.

Era de o vastă cultură, enciclopedică, — unii răutăcioși îi spuneau „bibliotecă ambulantă, puțin cam răvășită" —, înzestrat cu un dar al expirmării clare și interesante și cu reale însușiri de a redacta într-o formulă limpede, clasică prin strălucirea ei simplă.

Avea un simț dezvoltat de sociabilitate, pe care, din nefericire pentru el, și l-a exercitat în petreceri prelungite cu importante cantități de alcool consumate până dincolo de zorile zilei, petreceri ale căror note de plată atât timp cât a mai avut avere le suporta el singur.

În aceste chefuri cât și în politică și-a irosit averea importantă moștenită și ajunsese ceea ce atunci se numea un scăpătat.

Avea o fire de boem și ducea o viață aproximativ corespunzătoare firii sale. În această situație a intrat în Serviciul Secret, unde eu l-am apucat, în 1934, cu încadrarea de „secretar șef", pe statele de plată figurând primul după postul de director general al lui Moruzov și înaintea posturilor de directori.

În serviciu nu era obligat să semneze nici o condică de prezență și erau chiar zile când nu trecea pe la serviciu.

Deși deținea oficial funcția de secretar șef, totuși exista un consemn tacit ca în mod discret să cunoască cât mai puțin din activitatea serviciului, deoarece lui Moruzov îi parveniseră informații despre unele indiscreții pe care involuntar, cu prilejul chefurilor, Marincu le făcuse.

Totuși, atunci când era cazul unei lucrări de sinteză, care să fie bine închegată și cât mai academic redactată, Moruzov i-o încredința și mi s-a relatat despre cazuri când Marincu a fost capabil să muncească zile și nopți la rând, fără odihnă, întocmind o impecabilă lucrare de proporții mari cu care Serviciul Secret și șeful său își câștigau poziții.

Moruzov îl mai utiliza și pentru unele contacte cu Averescu, având și alte relații în lumea politică, între care cu Argetoianu, care-i arăta multă simpatie și fusese nașul fiicei sale, cu fostul ministru Ion Petrovici, care îi aprecia erudiția, cât și cu alții.

Din cauza unui diabet pe care îl avea de mulți ani și pe care nu-l trata suficient, în ianuarie 1937 a murit, în urma unei come diabetice, facilitată și de zdruncinarea generală a sănătății, datorită alcoolului.

După cum voi arăta mai încolo, golul produs de moartea lui Marincu, cât și alte motive, au prilejuit o reorganizare a serviciului.

În perioada înființării sale, Serviciul Secret Român era interesant pentru două mari puteri de atunci, Franța și Anglia, care erau atente la ceea ce se petrecea în U.R.S.S., iar frontiera româno-sovietică era unul din

locurile pe unde puteau veni clandestin informațiile din Răsărit.

De aceea „Deuxième Bureau" și „Intelligence Service" și-au stabilit la noi formații operative, aceste agenturi conlucrând îndeaproape cu serviciul român.

Lupta dintre acțiunea de penetrație informativă franco-engleză, conjugată cu cea română — aceasta din urmă desfășurând și o acțiune contrainformativă — și, de altă parte, acțiunea de apărare și de ofensivă informativă sovietică se dădea pe Nistru.

România, Bucureștiul, Chișinăul și Nistrul erau reperele importante ale acestui război informativ.

Franța însă, datorită scăderii creditelor militare bugetare, care a avut ca urmare și decăderea „Deuxième Bureau"-ului, silit, din lipsă de fonduri, să recurgă la expediente, ca traficul de pașapoarte sau de vize de ședere în țară, care au adus instituția până la marginea compromiterii, și-a redus rolul în acțiunea informativă, forțele active rămase dincoace în luptă fiind agențiile română și engleză.

Înțelegerea de colaborare dintre serviciul român și celelalte două era în general că aparatul român facilita trecerile peste Nistru, iar din materialul informativ sosit i se dădea o copie.

Sistemul era avantajos pentru noi, întrucât ne reducea considerabil cheltuielile, ele fiind în majoritate suportate de ceilalți doi parteneri care aveau și unele atenții față de colaboratorii lor români.

În acest angajament intra și Inspectoratul Siguranței Basarabiei din Chișinău, pe teritoriul căruia se aflau trecerile clandestine ale frontierei, aici inspector general fiind

timp mai îndelungat Maimuca, care avea legături mai vechi cu francezii, din timpul primului război mondial, când, născut în Macedonia, purtase cândva uniforma de ofițer în Corpul militar expediționar francez din Balcani (mai târziu, în 1940, Maimuca va fi unul din polițiștii care aveau să treacă de partea legionarilor)[1].

În această acțiune Marele Stat Major Român avea centrele sale situate în punctele mai importante de-a lungul frontierei, de la Hotin la Cetatea Albă, încadrate cu ofițeri de la Secția a II-a, care conlucra prin S.S. cu agențiile franco-engleze. Dintre ofițerii români care au funcționat un timp la un astfel de centru a fost și lt. colonelul, pe atunci căpitan, Traian Roman, de origine ardelean, și care apoi a funcționat ca maior mai mulți ani în S.S., la Frontul de vest, specializându-se ulterior în problema maghiară.

În epoca amintită, agentura engleză era condusă de frații Harold și Archibald Gibson, buni cunoscători ai limbii ruse, care înainte de revoluție lucraseră în Rusia, unde se pare că cel mai mic dintre ei se și născuse. Până când România s-a angajat în orbita Axei fasciste, colaborarea informativă româno-engleză a fost activă, iar legătura cu Gibsonii o avea, la București, personal Moruzov.

Agentura engleză din România se baza îndeosebi pe o serie de emigranți ruși-albi, în majoritate foști ofițeri țariști (belogvardeți, gardiști albi, cum îi numeau sovie-

[1] În legătură cu această afirmație, unele studii publicate de E. Preda și Cristian Troncotă (vezi „Magazin istoric", nr. 1 și 6/1991) privesc problema într-un context mult mai nuanțat, emițând chiar ipoteza unui Maimuca infiltrat în mișcarea legionară cu știința și în folosul organelor de informații românești.

ticii). Aceștia fuseseră recrutați de englezi, fie în Rusia, în preajma prăbușirii țarismului, fie în Turcia, unde se refugiaseră după revoluție, la noi în țară majoritatea acestora sosind prin Constantinopol.

Dintre aceștia făceau parte între alții Rostovski Briuhatov, fost căpitan în „Dikaia Divizia" (Divizia sălbatecă), Victor Bogomoleț, fost ofițer medic, deși nu știu dacă până la izbucnirea revoluției vârsta îi îngăduia să-și ia doctoratul în medicină, cunoscut sub numele de Dr. Victor Bogomoleț, sau de „Doctorul", pe care l-am cunoscut personal, Bogdan Aksakov, Izmailov și alții. Unora din ei, ca Rostovski și Bogomoleț, li se acordase cetățenia engleză. Cei cărora studiile le îngăduiau primiseră, prin „Intelligence Service", legitimații de corespondenți de presă engleză ai celor mai importante ziare britanice ca „Times", „Daily Mail" etc., între aceștia fiind Rostovski și Bogomoleț.

Dintre ei, cel care în mod susținut îndeplinea și funcția de gazetar englez era Rostovski Briuhatov, care ducea în București o viață socială mai dezvoltată, având relații facilitate de faptul că era francmason de mulți ani, încă din Rusia.

În legătură cu raporturile dintre Intelligence Service, Masonerie și țara noastră, este de reținut că Marea Lojă Națională Română s-a înființat pe baza unei scrisori patente a lui Sergiu Markotun, Marele Maestru al Marei Loji Ucrainene (în emigrație) și că în masoneria română pătrunseseră un număr de agenți ai „Intelligence Service"-ului, ca Rostovski, Mihail Narodunoghian, armean venit tot din Constantinopol, și alții.

Rostovski ducea la București activitate dublă de agent S.S. și de gazetar englez, trăind în concubinaj cu Maria Snejina — renumita cântăreață de la Opera Română, de asemeni rusoaică emigrantă, sosită la noi tot pe ruta Constantinopolului. După ce s-a despărțit de Rostovski, cu care a trăit mulți ani, Snejina a fost prietenă intimă și apoi, dacă nu mă înșel, soția marelui bogătaș și filantrop Titi Vasiliu-Bolnavu.

În jurul acestor emigranți ruși legați de S.S. se mai găseau și alții ale căror legături cu serviciile britanice erau de grade diferite, unele directe, altele indirecte, ca de pildă Victor Roth, care ocupase cândva în Rusia țaristă catedră universitară și trecea drept un economist cu vastă pregătire; Lidia Delis — prietenă intimă a lui Izmailov; Sergiu Nabokov, fostul procuror general al Rusiei țariste și a cărui fiică, dotată în tinerețea ei cu un fizic agreabil și cu o inteligență vie, a fost un timp funcționară la Legația americană; Aleksandru Mojaiski, fost maior în armata țaristă, care însă în principal era informator al Serviciului Secret Român și totodată al Siguranței; fostul general țarist Heroys (Herua), care lucra pentru Marele Stat Major; fostul comandor țarist Nicolae Sablin[1], care avea legături strânse cu francezii, fiind salariat al firmei franceze „Verglas" din București și care era reprezentantul în România al celei mai importante organizații de emigranți ruși din lume R.O.V.S. (Liga Militară Rusă); fostul

[1] Pe numele său complet Nikolai Vasilici Sablin (1878–1961), a avut o viață foarte zbuciumată. Și-a găsit sfârșitul în închisorile comuniste din România. O caldă evocare i-a consacrat Nicolae Balotă, care l-a cunoscut în timpul detenției (vezi articolul *Bătrânul amiral*, publicat în „Magazin istoric", nr. 12/2000, pp. 42–46).

căpitan Nicolae Garbacevski, care ajunsese bucătar la principele Nicolae și care, exprimându-se prin 1935 în termeni nepotriviți față de țara noastră și prin aceasta dovedind sentimentele sale față de țara care-l adăpostise, l-a determinat pe Moruzov să-l trimită în judecată sub acuzația de spionaj și să-i atragă o sentință de 5 ani condamnare, ce-i drept cam blândă față de scara la care se pedepseau atunci acțiunile de spionaj; fostul căpitan de marină Balaș, trecut la cetățenie română și ajuns căpitan al portului Cetatea Albă, datorită protecției reginei Maria, dar pe care Moruzov a obținut ca să fie mutat din apropierea frontierelor U.R.S.S., în urma alarmei dată printre serviciile de informații de cazul petrecut în Germania cu fostul colonel țarist Homutov care s-a dovedit a fi fost agent sovietic; Boris Iliin, fost elev la o școală de ofițeri sovietică, care prin anii '30 trecuse clandestin Nistrul în România, unde ajunsese informator al S.S., oficial dându-se în cercurile cunoscuților săi drept gazetar, fără ca însă să scrie la vreo gazetă, profesiunea de gazetar fiind în Bucureștii de atunci declarată de destui care de fapt nu practicau vreuna sau nici una mărturisibilă.

Acest Boris Iliin avea să dispară din România prin 1936, ducându-se să lupte în Spania în rândurile franchiștilor, de unde s-a înapoiat în țara noastră în timpul războiului cu cetățenia spaniolă, cu numele spaniolizat, prin terminația vocalică în „Ilina" și cu firmanul de consul spaniol în Transilvania, unde, de altfel, pescuitorii în apă tulbure au făcut afaceri comerciale fructuoase. După 23 august 1944, organele speciale ale armatei roșii și-au luat sarcina punerii lui la loc sigur.

De altfel, dintr-o conversație pe care am avut-o cândva cu Moruzov și în care acesta s-a exprimat în termeni cam neclari, am dedus că Iliin, atunci când venise în România, fusese de fapt trimis la noi de G.P.U., cu o misiune la care renunțase printr-un gest unilateral, ceea ce i-a atras sancționarea de mai târziu.

Deosebit de emigranții ruși, mai exista în țara noastră și o emigrație ucraineană, împinsă la noi de vicisitudinile războiului civil din sud-estul U.R.S.S.

Dintre emigranții ucraineni, notez pe lt.col. Ignat Porohovski, care în Rusia țaristă profesase meseria de profesor sau de învățător și pe care împrejurările războiului civil și improvizarea armatei ucrainene albe îl promovase la un grad militar mai înalt.

Porohovski era utilizat de Moruzov atât pentru traduceri din limba ucraineană, cât și pentru diferite studii de ansamblu sau speciale asupra problemei ucrainene, fiind un intelectual cu o pregătire apreciabilă și care se preocupa în mod susținut de această problemă, fiind la curent cu lucrările și publicațiile editate de conducătorii din alte țări ai mișcării ucrainene, având și legături, prin corespondență, cu aceștia. Avea uneori acces și în birourile S.S., unde însă exista consemnul ca să nu poată observa decât până la limite reduse. Pentru activitatea sa de colaborare primea o sumă lunară, care la timpul ei îi asigura un trai mulțumitor.

La începerea războiului contra U.R.S.S., Porohovski și-a îmbrăcat vechea uniformă de ofițer superior în armata națională ucraineană și a plecat simbolic pe front, stabilindu-și așa-zisul său cartier general la Piatra Neamț. După

23 august 1944, organele speciale sovietice l-au arestat în casa pe care și-o clădise la București cu mulți ani înainte.

Această emigrație rusă, cu o pondere mai mare, și ucraineană, cu o pondere mai mică, reprezenta pentru autoritățile românești, pe de o parte, din punct de vedere politic, o potențialitate pentru o eventuală acțiune antisovietică, dacă împrejurările generale ar fi înlesnit și ar fi pus necesitatea unei astfel de acțiuni, iar — pe de altă parte — pentru organele de specialitate, un rezervor pentru acțiunile subterane antisovietice, după cum pentru aceste autorități, punându-se și problema necesității de a supraveghea o anumită categorie de elemente ce pătrunseseră în societatea românească.

Problema era cu atât mai actuală cu cât unii membri ai acestei emigrații suferiseră, prin operația de transplantare și prin împrejurările în care s-a produs transplantarea, o scoborâre pe scară nu numai socială, dar și morală.

Astfel, Ptanișkov, care fusese unul din cei mai mari și bogați negustori din sud-estul Rusiei, având înainte de primul război mondial prăvălii și proprietăți numeroase în Basarabia și sudul Ucrainei, ajunsese în emigrație atât unul din agenții informatori ai lui Mojaiski, cât și misit de plăceri, plasându-și pe propria lui fiică, ajunsă prostituată pe trotuarele bucureștene și morfinomană.

Eu însumi l-am văzut noaptea pe Calea Victoriei mergând în urma fiicei sale care racola clienți.

Aristocrația banului dispare ca atare și decade până la prăbușirea morală, atunci când dispare factorul pecuniar, baza sa de susținere materială.

Asupra împrejurărilor care au facilitat pauperizarea emigrației ruse, îmi amintesc că dr. Victor Bogomoleț

mi-a povestit că, la lichidarea războiului civil din Rusia, se găseau la Constantinopol numeroși nobili sau bogătași ruși, deținători de bijuterii de un carataj superior, de mare valoare.

Obișnuiți să nu producă, să nu muncească, mai duceau încă o viață de huzur, vânzând, pe măsura nevoilor, din aceste tezaure cu care reușiseră să fugă din Rusia.

La un moment dat, „Intelligence Service"-ul, care în trecutul său a mai organizat și alte operațiuni ce i-au asigurat excepțional de mari fonduri și, implicit, proporționale posibilități de acțiune ca, de pildă, în secolul trecut când un agent al I.S., sub masca unui preot catolic, l-a convins pe francezul credincios d'Argy să cedeze — chipurile pentru propaganda mondială catolică — firmanul de concesiune a subsolului Persiei, căpătat de acesta de la suveranul autocratic persan, în schimbul unor servicii ce-i fuseseră aduse de francez și astfel s-a întemeiat apoi „Anglo-Persian Oil Company" la care participarea I.S. era de cea mai mare importanță, cu veniturile corespunzătoare, datorită naivității lui d'Argy, tot așa și după primul război mondial, instituția engleză a lansat pe piața Constantinopolului o echipă de achizitori de pietre prețioase, care au cumpărat cu lire sterline, oferind prețuri ridicate, pietrele bogătașilor ruși.

Când operația s-a consumat, după achiziționarea unor mari valori, a apărut în presa engleză un scurt comunicat, prin care se anunța că bancnotele britanice având cutare detaliu sunt false, iar cu astfel de bancnote se cumpăraseră bijuteriile rusești.

Din puzderia de emigranți ruși aflați în Turcia s-au recrutat agenții I.S. pe linia antisovietică, care au fost

trimiși apoi în diferite țări limitrofe U.R.S.S. pentru activitate antisovietică, între aceste țări fiind și România, care avea o frontieră lungă de sute de kilometri cu Uniunea Sovietică, care avea probleme litigioase cu U.R.S.S. și ai cărei conducători erau reprezentanții unei clase aflată în luptă cu clasa ce deținea puterea în Uniunea Sovietică.

Această roire, desprindere a agenturii engleze, având ca centru de iradiere Constantinopolul, nu a scăzut importanța acestui oraș ca centru mondial de spionaj, în care se dădea lupta din umbră între serviciile de informații, datorită situației de important port de trafic internațional pe care o avea Stambulul. De altfel, din punct de vedere informativ, importanța Constantinopolului a mai avut reeditarea unui impuls suplimentar în anii celui de-al doilea război mondial (exemplu — cazul ilustrei performanțe a spionului german „Cicero" de la Ambasada engleză).

Colaboratorii

LA ÎNFIINȚAREA SA, Serviciul Secret Român era departe de a avea înfățișarea pe care a căpătat-o însă în scurt timp. Inițial, serviciul se reducea, în faza sa de copilărie, la ceva mai mult decât revista personală a lui Moruzov, dar la puțin timp după aceea dispunea de fonduri, de personal mereu în creștere, sedii, automobile etc., mișcare ascensorială proporțională cu creșterea luptei dintre — de o parte — serviciile țărilor burgheze și — de altă parte — serviciul sovietic. Era firesc ca la linia europeană de contact dintre cele două părți tensiunea luptei să determine amplificarea mijloacelor utilizate de instituțiile în luptă, aspect datorită căruia a crescut nu numai importanța, dar și structura internă a serviciului românesc.

Născut în aceste împrejurări istorice, a beneficiat de colaborarea, de experiența și de sprijinul ce i-a fost acordat de „Intelligence Service" (I.S.) care însă a căutat să-și ia și unele garanții.

Printre acestea a fost și numirea, prin 1931–1932, în Serviciul Secret Român a lui N.S. Petrescu, care avea vechi legături cu I.S., numirea sa făcându-se la recomandarea și prin intermediul lui Jean Pangal, care la rândul său avea legături cu Anglia — pe linia masonică — și cu serviciul britanic.

N.S. Petrescu era un intelectual, avocat, înzestrat cu o cultură remarcabilă, posesor al unei biblioteci personale frumoase și cunoscător al mai multor limbi străine.

Ca și protectorul său Pangal, Petrescu era mason, iar legăturile sale cu englezii pe de o parte, cât și cu Masnarin și cu Pangal, nu puteau totuși conveni lui Moruzov, care vedea în ele germenele fie al unei acțiuni de independență, fie posibilitatea ca mai bine să fie servite interesele britanice decât cele românești.

De aceea funcționarea lui N.S. Petrescu în cadrul S.S. nu a durat mulți ani.

În perioada sa inițială de existență, Serviciul Secret s-a mutat succesiv la diferite adrese: Piața Rosetti, la etaj, str. Popa Petre, str. Bruxelles 12, str. Maria Rosetti 30, str. Vasile Lascăr nr. 20 și din 1936 în str. I.G. Saita nr. 8.

Progresiv, imobilele ce le-a deținut au fost din ce în ce mai spațioase și mai corespunzătoare mersului ascendent al instituției.

Imobilul din str. Maria Rosetti 30 era proprietatea generalului Florescu din Marele Stat Major, pentru care Moruzov hotărâse să se plătească o chirie mai mare decât merita imobilul, câștigându-și astfel bunăvoința proprietarului său, procedeul de a-și apropia ofițeri superiori din statul major prin felurite mijloace făcând parte din tactica sa, urmărind consolidarea poziției sale personale, cât și a instituției, ceea ce era tot una, soarta instituției fiind intim legată de a sa.

După ce serviciul propriu-zis s-a mutat din str. Maria Rosetti 30, localul acesta nemaicorespunzând cu amploarea instituției, Moruzov a păstrat totuși imobilul ca sediu

conspirativ, unde se întâlnea cu informatorii cu care lucra personal.

În timp ce sediul serviciului s-a mutat în str. Vasile Lascăr 20 s-a închiriat pentru Secția I (Contra Informații), un imobil în str. gen. Lahovari (azi Icoanei) nr. 60, unde această secție funcționa în vara anului 1934 când am fost numit în Serviciul Secret și când șef al secției era Niky Ștefănescu.

Imobilul din str. gen. Lahovari era o casă compusă din 4 camere la parter și una singură la etaj, cu o fostă bucătărie și o baie de tipul caselor denumite vagon, adică ale cărei camere dădeau una într-alta. Avea un aspect liniștit, de casă ocupată de o familie burgheză relativ înstărită și putea trece neobservată.

După N.S. Petrescu, șefii succesori ai Secției C.I. fuseseră: Vasea Potapov, Nicolae Grigorescu, Gh. Comșa și Niky Ștefănescu.

Vasea Potapov era un fel de rubedenie de a lui Moruzov, tot de prin părțile Tulcei, fără o pregătire intelectuală superioară, dar se pare că destul de dotat pentru această meserie și înzestrat cu o putere de muncă mare. Când în 1934 am intrat în serviciu era internat într-un sanatoriu în provincie, fiind suferind de nervi în mod grav.

N. Grigorescu a condus după aceea Secția C.I. un timp relativ scurt și din relatările celor care l-au cunoscut a fost cel mai puțin dotat pentru postul ce l-a deținut și în care a fost promovat datorită faptului că sora sa era amică intimă a col. Ilie Ionescu — de la Secția a II-a a Marelui Stat Major de care S.S. depindea — cumnat cu gen. Samsonovici, fost șef al M.St.M. și ministru de Război.

De altfel Moruzov s-a descotorosit repede de el și ca șef al Secției C.I. a fost adus Ghiță Comșa din Siguranță.

Comșa era o inteligență vie, mobilă, dinamică, inventivă, un foarte bun meseriaș în profesiunea de polițist și, deși nu avea decât câteva clase de liceu, întocmea lucrări destul de bine redactate, dacă nu erau de respirație prea largă, iar cât privește latura operativă era priceput și știa să instrumenteze o afacere de spionaj.

Intrase de tânăr în poliție și își făcuse mai întreaga carieră la Inspectoratul general al poliției din Chișinău, unde problemele majore se legau de contrainformații privind U.R.S.S. și comunismul.

La inspectoratul de acolo se căsătorise cu o funcționară a inspectoratului, cu care avea un copil. Mutat în S.S., la București, se desparte de fapt de soția sa și trăia în concubinaj cu o funcționară, trimițând însă regulat soției sale o sumă lunară, pentru copil, care era un element reușit și studios.

Cunoștea problemele legate de U.R.S.S. și comunism sub multiplele lor aspecte, din practica cotidiană de polițist, fără puncte de perspectivă prea largi, fiind în general un bun executant, format prin rutină.

Din cariera sa de polițist rămăsese, însă, și cu unele năravuri privind mânuirea fondurilor, astfel încât, la un moment dat, antrenându-se la un joc de cărți într-un tripou bucureștean, a jucat și pierdut salariile funcționarilor Secției C.I. pe o lună.

Moruzov a fost rapid informat, a dat din nou suma necesară pentru plata salariaților, dar prompt l-a retrogradat și l-a înlocuit din funcția de șef al Secției C.I.,

aducând în locul său la București, de la Chișinău, pe Niky Ștefănescu.

Despre acesta voi vorbi mai pe larg mai încolo, rolul său fiind remarcabil în organizarea și funcționarea Serviciului Secret Român nu numai în primele sale forme, dar și când importanța sa a crescut.

După cum era și firesc, nedispunând de cadre profesionale specializate, la constituirea sa, Serviciul Secret Român a trebuit să recurgă la cele formate în instituția-mamă, care avea o pregătire concordând până la un punct cu cea necesitată de S.S.

De aceea s-a apelat la mai multe elemente formate în poliție, de unde cei solicitați au plecat în S.S., atrăgându-i salarii considerabil mai mari (cu aproximație, un simplu agent în Serviciul Secret avea salariul lunar al unui comisar sau chiar comisar șef), cât și perspectivele unei avansări mai rapide într-o instituție nouă, în curs de formare și a cărei importanță creștea pe o linie ascensională la verticală și cu viteză mare.

Astfel, pe lângă Comșa și Niky Ștefănescu, au mai venit în S.S. Dimitrie Lepădatu, Albu Untăreanu, Gh. Manu-Covaci, Christache Chelbașu etc.

Câteva cuvinte despre aceștia:

Dimitrie Mitică Lepădatu, născut prin 1905, era licențiat în drept, dar, deși avea un titlu universitar, realiza diferența dintre titrat universitar și intelectual, fiind mai degrabă titrat decât intelectual. Își luase licența la Iași, fără a avea înclinații sau contingențe strânse cu o viață personală de intelectual, lecturile sale personale fiind de un volum destul de scăzut. Față de intelectuali avea rezerve instinctive, pornite parcă din înclinații biologice.

Era lipsit de personalitate și era de o mentalitate birocratică. Altminteri conștiincios, păstrător fidel al secretului de serviciu, fără însă a putea face vreo distincție graduală între secrete.

Fiind provenit dintr-o familie nevoiașă care nu-i putea asigura cheltuielile necesare unui început de carieră avocățească și — poate — conștient de lipsa sa de dotație naturală pentru o astfel de profesiune, intrase de timpuriu în Siguranță, ajungând în ce privește gradul comisar șef, iar în ce privește funcția, secretar al inspectorului Maimuca de la Chișinău, de unde Moruzov l-a luat în S.S., apreciindu-i probabil însușirea de a păstra secretul de serviciu.

În anul 1934, când am intrat în S.S., era încadrat „șef de grupă", cu un salariu echivalent cu acela de subordonator de minister și conducea secretariatul serviciului, deși pe statul de funcțiuni în funcția de „secretar șef" figura Ghiță Marincu, dar, după cum am arătat, pentru acesta exista consemnul că nu trebuie să cunoască prea multe secrete de serviciu.

Moruzov îl mai utiliza pe Lepădatu și pentru unele legături cu informatorii săi personali, bizuindu-se pe discreția lui, într-adevăr ireproșabilă, chiar dacă înțeleasă orbește.

Ulterior, Lepădatu a ajuns director însărcinat cu conducerea secției de personal a serviciului, slujbă în care îndeletnicirea sa personală o înțelegea în sensul datoriei citirii zilnice și aprofundate a Monitorului Oficial, de dosarele personale ale funcționarilor serviciului îngrijindu-se subalternul său Mircea Vasile, fost copil de trupă, iar apoi dactilograf și registrator la S.S.

În Siguranță, Lepădatu avusese un grad superior lui Niky Ștefănescu, cu toate că acesta avea o dotație naturală și o capacitate profesională mult superioare și, deși venise în S.S. înaintea lui Ștefănescu, la sosirea acestuia în Serviciul Secret i-a luat-o înainte, fiind încadrat rapid director și șef al importantei Secții C.I., ceea ce-i provoca destulă amărăciune lui Lepădatu care, în funcția sa de secretar al serviciului, nu scăpa ocaziile de a critica secția și de a face șicane acestei secții, a cărei conducere o râvnea, deși nu i-ar fi putut face față.

Încadrarea lui Niky Ștefănescu în Serviciul Secret într-un post superior lui Lepădatu dovedi — pe de o parte — că în S.S. erau alte criterii de apreciere a oamenilor decât în Siguranță și că gradele de acolo nu influențau poziția din Serviciul Secret, iar — pe de altă parte — că Moruzov nu se conducea după criterii formaliste, ci după valoarea reală a omului.

Alt element adus din poliție a fost Gh. Untăreanu, conspirativ Albu, nume profesional sub care aproape că avea o a doua stare civilă.

Acesta, cam de aceeași vârstă cu Lepădatu, absolvent al câtorva clase de liceu, fusese funcționar la Ploiești, în petrol, după care intrase în Siguranță. Era un meseriaș excelent în ce privește conducerea filajelor, deși personal se ferea de a participa direct la supravegherea de stradă, având o înfățișare fizică ce se reținea prea ușor, fiind de statură înaltă și cu o față mare, ceea ce îl dezavantaja, cei având astfel de sarcini fiind mai potriviți dacă au o înfățișare comună ce nu se reține ușor de cei supravegheați.

Era un element conștiincios, serios, sobru, perseverent și care deținea tehnica profesională într-un grad superior,

deosebit de faptul că era un foarte bun pedagog pentru noii angajați, dotat și cu un simț psihologic capabil să selecționeze pe cei înzestrați pentru o astfel de meserie, în care se cer numeroase însușiri.

Își cunoștea bine subalternii și știa să-i utilizeze conform calităților și defectelor fiecăruia, de aceea randamentul formației sale era superior celorlalte. În general conta ca un element de nădejde al instituției.

Gh. Manu — conspirativ Covaci — provenea de asemenea din Siguranță și conducea, ca și Albu, o echipă de filaj, având însușiri personale de altă natură.

Era dinamic, uneori chiar agitat, mai puțin sistematic, altminteri bun meseriaș, nu se impunea prin sobrietate, în schimb știa să se facă simpatizat și să-și antreneze subalternii la eforturile cerute de specificul profesional, cu rezultate meritorii. Fire jovială, veșnic zâmbitor și cu o sănătate robustă, avea multă prezență de spirit, știind să iasă ușor din situațiile dificile pe care, câteodată, operațiunile de filaj le întâmpina. Subalternii săi își însușeau din caracteristicile sale și dădeau rezultate îndeosebi în operațiunile în care improvizația este hotărâtoare.

În 1941, la declararea războiului, a fost trimis în Basarabia, unde nu a știut să reziste tentațiilor și unde, fiind amestecat într-o afacere de însușiri de bunuri și ceva aur, a fost silit să părăsească Serviciul Secret.

Nu de mult l-am întâlnit întâmplător și este o epavă; un reumatism anchilozant și unele nefericite întâmplări familiale i-au provocat o decădere fizică și morală astfel încât nici măcar nu mai aduce cu cel pe care l-am cunoscut la începutul carierei mele.

La timpul său și împreună cu Albu, chiar dacă la un grad de nivel puțin inferior acestuia, era unul din cele două elemente de nădejde ale filajului în S.S.

Alt element provenit din poliție era Christache Chelbașu, care prezenta alte caracteristici față de cei citați până acum.

După cum îmi aduc aminte, făcuse parte din Secția de moravuri a poliției din București, în care profesiunea de polițist se exercita în condițiile unei tentații bănești de natură să influențeze negativ pe cei care o exercitau.

Când am intrat în S.S., era agent într-o echipă de filaj și cunoștea destul de bine tehnica meseriei, deși la un nivel mai scăzut decât cei despre care am vorbit, în parte datorită și faptului că preocupările sale intime nu erau legate de viața profesională, fiind mai preocupat de afaceri de pescărie, având frați negustori pescari angrosiști.

Se pare că introducerea sa în S.S. s-a făcut la intervențiile fraților săi pe lângă Moruzov, care — după cum am arătat — avea legături cu cei din această îndeletnicire.

Se baza pe aceste legături, cât și pe faptul că le folosea pentru a-l informa direct și confidențial pe șeful S.S. despre unele aspecte din activitatea Secției C.I. care câteodată se ascund șefilor superiori, activitate despre care meseriașii informației se sesizaseră, suspectându-l de spirit de intrigă și delațiune.

Susținea că este de origine macedo-română, însă aceștia pretindeau că este de baștină albaneză, cunoscând de altfel bine limba respectivă.

Pretinsa sa origine macedoneană îl determinase să aibă simpatii politice pentru mișcarea legionară care număra un procent remarcabil de macedoneni.

La intrarea mea în S.S. era vag student pe la drept, pentru ca apoi să prezinte o diplomă de licențiat de la Cernăuți, în legătură cu care unii susțineau că ar fi fost obținută în mod ciudat, deoarece nu ar fi cunoscut nici măcar numele tuturor profesorilor de la Facultatea de drept de acolo, cu care ar fi trebuit să fi dat examene.

În timpul războiului a făcut un salt brusc în situația sa materială, ajungând să cheltuiască sume importante de bani cu femei și să aibă ca proprietate un Buick decapotabil de o strălucitoare culoare verde, legionară.

Lăsa să se creadă că realizase avere deoarece făcea negoț de pește și icre negre cu străinătatea, despre care — însă — unii relevau că implica un tranzit prin Germania și că al III-lea Reich nu acordase viza de tranzit decât pentru contraservicii.

Cam acestea erau elementele mai importante din Siguranță cu care se constituise Serviciul Secret.

În general cei pe care Moruzov îi luase din cadrul polițienesc erau relativ bine selecționați și la cooptarea lor precumpăniseră criteriile legate de specificul S.S.

Cât mă privește personal, am intrat în Serviciul Secret în următoarele împrejurări:

În anul 1933 îmi luasem licența în filozofie și litere, obținând mențiunea „cum laude".

Deși fusesem un student destul de bun, care mă bucurasem de aprecierea favorabilă a profesorilor mei, îndeosebi a prof. N. Bagdasar, ceea ce îmi îngăduise ca, student fiind, să colaborez cu recenzii la „Revista Română de Filozofie", unde aveau acces îndeobște membrii corpului didactic universitar și — mai rar — cei ai celui secundar, deosebit de faptul că mai făcusem sporadic și o oarecare

gazetărie, mai mult de critic literar, dar neretribuită, totuși, nu puteam nici măcar întrezări posibilitatea obținerii unui post de suplinitor în învățământul secundar.

Pentru tinerii intelectuali ai anilor '30, în special pentru cei care urmaseră literele, tragedia începea din momentul obținerii diplomei de licență, căci dacă atât timp cât erau studenți își aveau un rost chiar dacă numai de caracter tranzitoriu, se iluzionau cu speranța unei catedre în învățământ, nici măcar în cel primar, unde mulți ne-am fi dus, chiar, poate cu entuziasm.

Țara noastră suferea tocmai atunci din plin efectele crizei economice mondiale, începută cu crahul bursier din Wall Street, ale cărui efecte s-au resimțit la noi cu oarecare întârziere, dar sub unele aspecte chiar mai accentuat.

Cum în concepția politicianismului românesc capitolul cultural era socotit ca cel mai ușor amputabil, reducerile bugetare l-au afectat în primul rând și într-un mod mai adânc.

Reducerile bugetare au mers profund în despărțământul cultural. Școli și catedre s-au desființat cu duiumul, lăsând pe drumuri un noian de învățători și profesori, situație în care cei care nu apucaserăm măcar să funcționăm în învățământ nu mai puteam trage nici o nădejde.

În aceste nefericite împrejurări, lipsa de perspective era de-a dreptul tragică, iar tinerii intelectuali îndurau rușinoasa poreclă de „cerșetori în haine negre".

Într-o astfel de situație, un prieten din copilărie și coleg de facultate, Ștefan Enescu, de care mă lega și faptul că amândoi eram orfani de război, știind că tatăl său, care fusese directorul sucursalei Băncii Naționale din Constanța, se împrietenise acolo cu Moruzov, care pe atunci

conducea Inspectoratul de poliție din capitala Dobrogei, a parvenit să ia legătura cu șeful S.S., solicitându-i sprijinul pentru obținerea unui post.

Moruzov tocmai începea o reorganizare a instituției pe care o conducea. Avusese importante succese profesionale, între care afacerile Vărzan și Precup, care-i consolidaseră situația, provocaseră raporturi directe și intime cu Palatul și i se acordaseră fonduri sporite pentru amplificarea S.S., care avea să devină un aparat care să funcționeze de fapt în primul rând în slujba directă a regelui. Chiar dacă dependența sa de drept, formală, era de Marele Stat Major sau — pentru scurtă perioadă — de Ministerul de Război, în realitate depindea direct de ordinele șefului statului.

Având noi și importante mijloace materiale de extindere a serviciului, și-a dat seama de însușirile aparatului omenesc de care dispunea, cât și că dacă mergând mai departe și l-ar fi recrutat în același mod, din Siguranță, ar fi ajuns totuși la unele limite, determinate de profesionalismul rutinar al celor formați la școala polițistă, cu calitățile, dar și cu defectele ei. În consecință, a ales soluția unei infuzii venită din afara cadrului profesional și anume cooptând o echipă de tineri intelectuali care, însușindu-și tehnica și etica profesională, să aducă un suflu nou, putând depăși spiritul de rutină și capabilă de rezultate peste limitele celor fixate de rutina meșteșugărească.

Reținem faptul că deși nu era un intelectual, Moruzov își dădea seama că progresul instituției sale este în bună parte condiționat de intelectualizarea lui, care să-i dea posibilitatea unor perspective mai largi.

În aceste condiții, atunci când Enescu i-a solicitat un post, Moruzov l-a însărcinat să-i prezinte încă doi tineri intelectuali mai răsăriți, astfel încât toți trei să formeze nucleul unor birouri de studii.

Țin să arăt că Enescu fusese un student distins, că urmase și dreptul și că încă de pe vremea când era pe băncile Universității ținuse o conferință la Brăila cu un auditoriu de intelectuali despre „Individualism și colectivism". Nu știu dacă Moruzov era informat în detaliu despre toate acestea, dar nu cred să-i fi încredințat sarcina de a-i face propuneri pentru numiri în Serviciul S. fără a se fi orientat în primul rând despre posibilitatea lui de a face recomandări corespunzătoare.

După cum probabil că îi era mandatul, Enescu mi-a vorbit, la început mai pe departe, despre eventualitatea numirii mele într-un serviciu de studii de pe lângă Marele Stat Major, cu stabilitate și cu un salariu care la vremea aceea era aproape dublu celui pe care-l primea un profesor suplinitor, cu adaosul că în învățământ numirile de suplinitori erau numai pentru o perioadă de un an școlar.

Mărturisesc că la început nici nu mi-a venit să cred, prea erau trandafirii astfel de perspective.

Când, apoi, treptat, m-a introdus mai adânc în temă, vorbindu-mi despre atribuțiuni de studiu la un serviciu de spionaj, am început să mă îndoiesc despre tot ce-mi vorbise până atunci Enescu și, deși nu-l știam mitoman, am crezut că scornește o poveste, cu toate că trebuie să recunosc că imaginația începuse să mi se înflăcăreze, domeniul spionajului având asupra multora darul de a trezi fantezia.

Problema începuse să mă intereseze la maximum și — recunosc — mă pasiona chiar înainte de a veni în contact direct cu ea.

Cred că nu am fost un caz singular și că mulți care au avut de-a face cu această meserie au încercat de la început un sentiment asemănător, mai cu seamă dacă primul contact cu o astfel de îndeletnicire l-ai avut în tinerețe, când entuziasmul pornește mai ușor și se domolește mai greu sau deloc.

Lucid vorbind, era pentru mine și o soluție de existență, dar chiar dacă nu ar fi fost acest element, nu cred că entuziasmul mi-ar fi fost mult mai mic, la o astfel de stare sufletească contribuind și cărțile despre spionaj — romane sau memorii autentice — pe care le citisem, dar despre care cu creșterea experienței profesionale mi-am dat seama, mai încolo, că nu toate aveau valoarea ce le-o atribuisem la prima lor lectură și mai înainte de a lua contact cu această profesiune.

Vreau să reținfaptul că am pornit în această profesiune cu o bună stare sufletească și că dacă am avut apoi unele rezultate în muncă, faptul s-a datorat și acestui fond primordial, căci de multe ori o plecare ratată poate fi o sosire ratată, după cum un dezgust inițial poate persista, chiar dacă numai subiacent, până în final.

Prin august 1934 Enescu m-a anunțat că nu mai vrea ca să propună pe al treilea tânăr pentru slujba despre care discutasem și că în aceeași zi, după-amiază, ne vom prezenta amândoi la serviciul ce aveam să-l luăm în primire.

Am mers împreună în str. gen. Lahovari (azi Icoanei) nr. 60, imobil al cărui aspect l-am descris mai înainte.

Aici am fost primiți fără ceremonial și într-o atmosferă tonică, aproape veselă, de cei care aveau să ne fie colegi, ca Gh. Comșa, Albu etc., despre care am mai vorbit, cărora li se adăugau Rizescu, fost student în drept, Pioruș, dactilograf, Cozma etc.

Cu aceeași ocazie l-am cunoscut și pe Scarlat-Puiu Grigoriu, care era al treilea coleg de la birourile de studii ce se înființau și împreună cu care l-am așteptat să sosească pe Niky Ștefănescu, șeful Secției C.I. (Contra Informații) din care atunci am aflat că vom face parte.

Niky Ștefănescu a sosit curând și aș spune că la diferitele elemente care m-au impresionat în tot acest început de carieră, se adăuga și impresia pe care Ștefănescu o lăsa ca persoană.

Mă așteptam să găsesc un șef întunecat, reticent, scrutător, ceea ce era contrariul lui Niky Ștefănescu, care avea permanent o înfățișare aparent deschisă, zâmbitoare, reușind, într-o bună măsură, să inspire încredere. Desigur că această înfățișare nu oglindea complet realitatea, dar reușea în dese cazuri să realizeze o comuniune cu interlocutorul.

De la început Niky Ștefănescu ne-a vorbit despre un suflu nou pe care noi trebuie să-l aducem în serviciu, unde noi, având alt punct de plecare, va trebui să facem o operațiune de „aerisire", de înlăturare a rutinei și anchilozelor, care în mod natural se produc în orice instituție.

Ne-a avertizat asupra necesității de a ne debarasa de influența lecturilor care creau romantismul spionajului, arătându-ne că spionajul se făcea în condițiuni mult mai realiste și lipsite de strălucirea fascinantă ce i-a dat-o

literatura, care a creat imaginea falsă a unui lirism al spionajului.

Explicațiile ce ni le-a dat erau punctate de exemple reale, plastice, pe un ton adeseori glumeț sau ironic, povestite cu haz și atractiv.

În orice caz, după impresia lăsată nouă, neofiților, era cert că Ștefănescu își cunoștea meseria și — pe deasupra — știa să comunice acumulările experienței sale, fără ariditate de specialist.

Ne-a mai vorbit despre legațiile și birourile de atașați militari acreditați în diferite țări ca oficine oficiale de spionaj (pe atunci spionajul economic nu căpătase amploarea de mai târziu), schițându-ne în linii generale organizarea Serviciului S. în legătură cu obiectivele sale funcționale, aflate în dependență de situația internațională a țării.

Cu prilejul acestei prime întrevederi, ne-a atras serios atenția asupra păstrării secretului de serviciu, ca disciplină fundamentală a instituției și ne-a anunțat că nu trebuie să comunicăm nici măcar ființelor celor mai intime nouă despre instituția unde facem serviciul, necum despre problemele ei. Atunci am aflat și sensul noțiunii „conspirativ" în cadrul acțiunii de informație.

Expunerea lui Ștefănescu, ca lecție introductivă la noua noastră meserie, ne-a interesat pe toți trei, fiind de altfel și atractiv făcută, ceea ce am comentat împreună când am rămas singuri.

Aceste detalii, din care unele pot apărea neinteresante, le redau atât de larg pentru dublul motiv — mai întâi pentru că pot fi cândva, de către cineva, acordate cu

altele și atunci să capete o valoare mărită și — apoi — pentru că scriu memorii, nu fac istorie pură.

A doua zi, tot Niky Ștefănescu, ne-a făcut cunoscute noile noastre atribuțiuni: Grigoriu — la problemele sociale și politice, Enescu — la cele legate de supravegherea activității atașaților militari acreditați în țara noastră, iar eu la problemele emigrațiilor rusă și ucraineană.

Pentru inițierea noastră primordială ni s-a dat să citim o serie de studii întocmite de Serviciul S., ca de pildă despre „Problema panslavistă", „Emigrația rusă", „Emigrația ucraineană", „V.D.R.O." (Organizația Iredentistă Dobrogeană-Bulgară)", „Iridenta maghiară", iar apoi unele dosare ca cel al lui Agabekov, despre care voi reveni, cele ale afacerilor Gabany, Vărzan, Precup etc.

Un manual pentru tehnica profesională a informației și contrainformației nu exista, iar inițierea noastră, cât și a celor care apoi ne-au succedat, s-a făcut empiric, prin lectura documentelor pe care le-am arătat și din care unii reținеau mai mult sau mai puțin unele pasagii sau altele, în funcție de inteligența, de preferințele sau de vocația lor.

Revin cu câteva cuvinte despre cei care alcătuiam prima promoție de intelectuali puși să lucreze la noile birouri de studii ale S.S.

Despre Enescu am mai vorbit și aș mai adăuga că, ulterior, prin moartea lui Marincu, la începutul lui 1937, a fost trecut în postul de secretar șef al serviciului, din care, prin 1939–1940, s-a retras, trecând ca avocat în contenciosul Băncii Naționale, continuând însă să rezolve problemele complicate de valută străină ale serviciului pe

care nu avea cine să le rezolve. La venirea lui Eugen Cristescu la conducerea instituției, în toamna lui 1940, acesta l-a scos definitiv din S.S., ceea ce în parte corespundea și unei dorințe a lui, urmărind să se consacre carierei avocățești. În timpul războiului a făcut un gest riscant, atât politic cât și de umanitarism, consimțind să ia asupra sa, fără nici un interes material, paternitatea piesei *Steaua fără nume* a lui Mihail Sebastian, cu care era prieten și care, fiind evreu, nu-și putea juca piesa pe scenele românești și nu avea suficiente mijloace de existență. După 23 august 1944, Sebastian și Enescu au publicat o scrisoare în ziare în care s-a dezvăluit gestul și dezinteresul riscant al lui Enescu, ceea ce a constituit și subiectul piesei *Camuflaj* a lui Alex. Mirodan. Tot după 23 august 1944, Enescu a publicat în „Viața românească" nuvela sa *Un cal singur*, despre care criticii s-au exprimat atunci elogios, afirmându-se chiar că e cea mai bună nuvelă de la *Făclia de Paști* a lui Caragiale.

Scarlat-Puiu Grigoriu, născut în 1911–1912, era licențiat în drept la Paris și absolvent al unei școli superioare de studii politice din capitala Franței. Era fiul unui colonel, provenea dintr-o familie burgheză înstărită, citise suficient de mult, fiind în general un element bine pregătit, dotat cu o inteligență suplă, calitățile sale intelectuale fiind superioare celor ce le deținea sub alte raporturi. În general, avea o înclinare spre ceea ce azi am numi carierism și — după cum voi arăta mai încolo — tocmai atunci când raporturile dintre Serviciul S. și Titulescu se înăspriseră acut, pe la începutul lui 1936, a trecut de partea cealaltă, intrând la Ministerul de Externe, în cadrul căruia a ajuns secretar de legație la Vichy, când ne-au

parvenit informații că printre funcționarii de la Externe se comenta cancanul despre raporturile prea apropiate ale soției sale — fiica vitregă a prof. universitar Christache Musceleanu, fizicianul — cu ministrul nostru Hiott din Franța, raporturi despre care se comenta că Grigoriu le-ar cunoaște și tolera. Ulterior, a trecut la legația de la Madrid, când a fost utilizat de Eugen Cristescu pentru tatonări pe lângă plenipotențiarul american de acolo în vederea unor tratative de armistițiu. După 23 august 1944 nu a mai venit în țară, având în străinătate o bună situație materială. A locuit un timp în America și acum 2–3 ani, am citit în „Le monde" că d-l P. Grigoriu a fost numit directorul Marketingului din Europa al unei importante societăți. Nu am certitudinea că despre el ar fi vorba, dar presupun că da.

Revin asupra atmosferei întâlnite la numirea noastră în S.S. și reții următoarele: nu ți se comunica nici o decizie de numire, legitimația de serviciu o căpătai după timp destul de îndelungat, după numeroase verificări și numai în împrejurările când o sarcină ce ți se încredința implica pentru îndeplinirea ei posedarea unei legitimații; nu aveai voie să dezvălui nimănui adresa sediului unde făceai serviciul și nici măcar instituția din care făceai parte, fiecare trebuind să scornească pentru familie sau pentru prieteni câte o poveste ad-hoc; erau agenți de teren care deși lucrau de luni de zile în serviciu și-și dădeau seama de natura instituției, nici nu cunoșteau vreunul măcar din sediile acesteia, întâlnindu-se zilnic în oraș cu șeful echipei sale, la un punct și o oră convenită; toți eram disciplinați și nu puneam întrebări ce ar fi putut părea indiscrete și multe din ceea ce știam despre serviciu

le cunoșteam mai degrabă din deducție decât în alt mod. Toți funcționam pe nume conspirative și deși se întâmpla ca unii agenți să se împrietenească între ei, se putea ca unii să nu-și cunoască adevăratul nume, ceea ce desigur era mai rar dar totuși posibil.

Între calitățile profesionale, cea care avea întâietate era discreția și modul cum reușeai să păstrezi secretul oricărei sarcini cât de neînsemnate, față de oricine, chiar față de colegii tăi cât de apropiați prin sarcini de serviciu asemănătoare.

Sediul însuși al serviciului se muta și pentru considerente de ordin conspirativ, atunci când vecinii începeau să ghicească sau să bănuiască natura instituției cu care se învecinau.

În str. Vasile Lascăr 20 serviciul funcționa ca birou de proiectări pentru construcții navale, iar în str. Saita 8, ca direcție a conductelor de petrol ale statului.

Decamuflarea sediului instituției o înlesneau însă deseori ofițerii detașați în S.S., care deși când erau detașați aci primeau o importantă alocație pentru haine civile, cât și consemnul ca la serviciu să vină îmbrăcați civil, totuși nu renunțau la orgoliul uniformei și foarte deseori veneau îmbrăcați în uniformă, ceea ce până la sfârșit atrăgea atenția vecinilor.

Cât privește Secția C.I., aceasta avea, sub acest raport, avantajul de a nu avea ofițeri detașați în cadrul ei, așa încât din acest punct de vedere, putea mai ușor să-și apere camuflajul.

În general în interiorul serviciului domnea o disciplină inflexibilă privind păstrarea și apărarea secretului profesional.

Cred că Moruzov și-a dat seama că într-o țară de temperamente latino-mediteraneene, în care exuberanța originară sudică poate fi dăunătoare discreției și păstrării riguroase a unui secret, nici o măsură pentru apărarea secretului nu este excesivă.

El, personal, am arătat că trăia sub un nume împrumutat de „Ing. Ștefănescu", ceea ce mi s-a povestit că a ocazionat odată și o scenă relativ comică. Ducându-se la directorul general al poliției, la inspectorul general Vintilă Ionescu, șeful Corpului detectivilor, care era centrul vital al organelor de siguranță și cu care era în raporturi directe profesionale și prietenești (atât cât îngăduie sfera noțiunii de prietenie într-o astfel de profesiune), s-a anunțat prin valetul de la ușă: „Spune-i d-lui inspector general că a venit ing. Ștefănescu". Valetul, care-l cunoștea bine pe Moruzov, dar neînțelegând situația, a intrat la Vintilă Ionescu și cu voce tare a anunțat: „Să trăiești, d-le inspector, a venit d-l Moruzov și a spus să-l anunț pe d-l ing. Ștefănescu".

La mai puțin de o lună după ce începusem să funcționăm la Secția C.I., ni s-a cerut să întocmim împreună toți trei o lucrare de sinteză, dar cuprinzătoare, despre mișcările de dreapta din România, cuzistă și legionară.

Ca toate lucrările ce se cereau în S.S. și aceasta avea un termen foarte scurt, de 2–3 zile, pentru întocmirea ei definitivă. Termenul era cu atât mai scurt cu cât Serviciul S. nu era o instituție veche, iar mișcările de extremă dreaptă începuseră dinainte de înființarea serviciului, a cărui arhivă pe de altă parte începuse să fie organizată sistematic și mai târziu, astfel încât dispunea de o serie incompletă de documente.

A trebuit ca în viteză să culegem materialul documentar din cărți, broșuri, reviste etc., parte din ele din colecțiile personale; în ce mă privește, întrucât mă interesase toată viața politică a țării încă din liceu și din facultate și citisem în acest domeniu, am apelat și la memorie.

Studiul, cu tot caracterul său de relativă improvizație, a fost destul de convenabil redactat și a fost apreciat pozitiv, dovedindu-se totodată capacitatea și utilitatea noastră.

Numirea noastră la Secția C.I. avea un caracter numai de inițiere și la scurt timp, după circa 4–5 luni, am fost trecuți la sediul central al serviciului.

Mai întâi a fost trecut Enescu, în cadrul Secretariatului, iar Grigoriu și cu mine la Biroul de studii al serviciului, înființat prin trecerea noastră acolo, conducerea biroului având-o fiecare din noi pe rând câte o lună.

Procesul de „intelectualizare" a serviciului a continuat prin promovarea altor serii de tineri. În locul nostru, la Secția C.I. au venit Valeriu Ionescu, licențiat în litere, recomandat de mine, Petre Poia, care-și dădea licența în drept, recomandat de Enescu, și Teodor Iamandi, licențiat în drept, fost grefier, adus de Niky Ștefănescu, cu care se înrudea pe departe.

După aceștia, a urmat în 1936 o altă serie compusă tot din trei tineri și anume: Nicolae Teohari și Sotir Georgescu, ambii licențiați în drept, amândoi recomandați de mine, și Eug. Haralamb, student la Politehnică, care numi reamintesc de cine a fost recomandat.

Acestea au fost promoțiile de câte trei tineri intelectuali care veneau să împrospăteze cadrele S.S., după care

numirile nu s-au mai făcut în grupuri de câte trei, mecanismul de numire exercitându-se individual.

Prin intuiția pe care a avut-o de a promova, de a încuraja și de a se înconjura de tineri, Moruzov a avut din punct de vedere profesional apropieri de spiritul revoluționar.

De altfel, cine reușește într-un compartiment al societății nu poate face aceasta decât printr-o reînnoire, care în manifestările sale cele mai înalte trebuie să fie revoluționară față de formele anterioare.

Mai este de adăugat ceva:

Sub Moruzov, cine propunea angajarea cuiva trebuia să-și dea seama că poartă pe linie profesională o răspundere morală și că, deci, o astfel de propunere trebuie făcută cu circumspecție și cu simț de răspundere, pentru ca nu cumva cel propus să fie un element neserios, flușturatec sau — măcar — necorespunzător instituției din alte puncte de vedere, pe când mai târziu, sub Eugen Cristescu angajările de personal s-au făcut și prin anunțuri la mica publicitate a ziarelor.

Reținem grija care înainte era la baza angajărilor în paralelă cu superficialitatea care a fost apoi.

Aceasta explică scoborârea nivelului aparatului din serviciu și caracterul de Turn al lui Babel pe care îl căpătase mai târziu serviciul.

Un element conștient de răspunderea ce are când face recomandarea de angajare a cuiva într-o asemenea instituție este prudent și dă greș arareori, pe când un singur element neserios poate recomanda alți trei cunoscuți ai săi de aceeași teapă morală, care la rândul lor pot recomanda fiecare pe alți trei și astfel, prin numai două rânduri de

mișcări se găsesc 12 elemente necorespunzătoare în interiorul instituției. Desigur că un asemenea proces nu se poate petrece întocmai, pentru că intervine cenzura care veghează la numiri, dar nu este mai puțin adevărat că pătrunderea unui singur element lipsit de calitățile etice necesare unei astfel de instituții este în interiorul ei mai dăunător decât aiurea.

În epoca când am intrat în Serviciul S. grija pentru păstrarea secretului cuprindea, după cum era și firesc, și operația de transcriere a lucrărilor, dactilografii, îndeosebi cei din posturile mai importante, fiind recrutați din rândurile copiilor de trupă, care din fragedă copilărie trăiseră și fuseseră educați într-un mediu în care păstrarea secretului era o normă primordială.

Din rândurile copiilor de trupă se recrutaseră dactilografii serviciului, alegându-se numai dintre cei mai capabili profesional ca Silvășeanu, Pioruș, Mihalcea.

În anul 1934, când am intrat în Serviciul S., acesta era împărțit în două despărțăminte, denumite secții, conform diviziunii clasice corespunzătoare celor două principale obiective ale unei astfel de instituții, cel extern și cel intern — Secția I Informații, a cărei conducere Moruzov și-o păstrase și Secția a II-a Contra Informații (C.I.), care era condusă de Niky Ștefănescu.

Secția I, era, la rândul său, împărțită în trei „fronturi" și anume: „Frontul de est", privind U.R.S.S., în principal, și țările asiatice, „Frontul de vest", privind în principal Ungaria — cu specială privire la problema iredentismului maghiar, cât și celelalte țări din Apus, precum și „Frontul de sud", cu specială privire la iredentismul bulgar, cât și la țările balcanice, Spania etc.

Nu exista un „Front de nord", considerându-se că amiciția româno-polonă îl făcea inutil. În acea epocă această amiciție era strânsă, bazată pe o comunitate de interese, pe poziția comună față de U.R.S.S., în care ambii parteneri se sprijineau reciproc. Prietenia româno-polonă, deosebit de motivele geografo-politice, se bizuia pe însăși persoana mareșalului Pilsudski, care prin activitatea sa personală, mai mult decât prin sarcinile de șef al statului, al armatei sau președinte al Consiliului de Miniștri ce le-a avut, îndeplinea o funcție aproape dictatorială și care utiliza așa-numita „clică a coloneilor", pe care însă o domina și o întrebuința, neîngăduindu-i libertățile pe care coloneii și le-au luat după moartea lui (1935) când au mers progresiv spre apropierea de fascism.

Pilsudski era un convins partizan al necesității prieteniei polono-române și timp de mai mulți ani își petrecea concediul de vară în țara noastră, unde sosea incognito și locuia la o moșie în Argeș, proprietate a ministrului polon Arczisewki.

Cu prilejul acestor vizite în România avea întrevederi cu Carol II, în care se discutau probleme interesând ambele țări.

În legătură cu organizarea acestor întrevederi un rol avea și Moruzov, care era cunoscut personal nu numai de mareșalul Pilsudski, dar și de soția acestuia, iar după moartea mareșalului, soția lui continuând să vină în România, Serviciul S. îi asigura unele facilități. În legătură cu aceasta îmi amintesc că prin 1936–1937, am tradus în franțuzește o scrisoare a lui Moruzov adresată soției defunctului mareșal.

Personal, Moruzov avea apreciere deosebită pentru Serviciul Secret polonez, cu al cărui șef, de asemeni civil, întreținea raporturi directe și cu care uneori conferea, fie în Polonia, fie în România.

Ca efect al acestei prețuiri și întrucât noi nu posedam un manual de informații și contrainformații, a pus să se traducă manualul de specialitate polonez, dar poate, din considerente de ordin conspirativ sau datorită faptului că la obținerea lui își luase unele angajamente, traducerea manualului nu a fost folosită pentru instruirea personalului românesc, fiind comunicată la M.St.M. Secția a II-a, unde este posibil să fi căpătat și un rol de manual pentru pregătirea ofițerilor de acolo, cât și pentru cei care plecau în străinătate ca atașați militari.

Cele trei „fronturi" — Est, Vest și Sud — erau conduse de ofițeri de carieră, respectiv Frontul de est de maiorul Dumitru Rădulescu, cel din vest de maiorul Crăciunescu și cel din sud de maiorul Nicolae Trifon.

Maiorul Rădulescu era licențiat în drept, nu se destinase inițial carierei militare, dar împrejurările primului război mondial îl făcuseră să se activeze și era ofițer de stat major; era un element cult, inteligent, agreabil, ironic și lipsit de spirit cazon. Nu cunoștea limba rusă și prin aceasta, ca și prin altele, se deosebea de ajutorul său, cpt. Emil Tulbure, basarabean, fost învățător, fost ofițer la Secția II-a din M.St.M. de pe fronturi, destul de bun cunoscător al problemelor legate de U.R.S.S., pe care le urmărea, între altele prin lectura zilnică a presei sovietice, mergând până la examinarea atentă și a anunțurilor.

Era însă lipsit de obiectivitate și din orice amănunt încerca să tragă concluzii generale, având înclinația generalizării dintr-un caz sau din prea puține.

Concluziile sale erau, în mod paradoxal, fie alarmiste, fie depreciatoare a realizărilor din U.R.S.S.

În general, avea o înverșunată pornire împotriva Uniunii Sovietice. Cu mai multă obiectivitate și cu mai mult spirit de discernământ, ar fi corespuns mai bine sarcinei sale.

Pe maiorul Rădulescu nu reușea să-l influențeze prea mult, decât în măsura în care acesta, necunoscător al limbii ruse și cunoscător într-o măsură mai redusă a complexului de probleme ale U.R.S.S., nu avea posibilitatea să-l controleze.

Maiorul Rădulescu plecând să-și facă stagiul de ofițer într-o unitate militară, conform normelor militare în vigoare, în locul său a venit maiorul Constantin Ionescu-Micandru, ofițer de stat major, care, cunoscând și mai puțin problemele în cauză, căpitanul Tulbure a reușit să-l orienteze în spiritul vederilor sale pătimașe antisovietice.

După declararea războiului împotriva U.R.S.S., Tulbure, avansat între timp maior, a murit pe teritoriul basarabean, într-un acces de cord.

Cât privește pe Ionescu-Micandru[1], acesta mai târziu, când statul român s-a aliat fascismului, a fost trecut ca șef al secției de legătură cu germanii, cu Abwehrul, secție

[1] Personalitate controversată, Constantin Ionescu-Micandru (1898–1950) a format subiectul unui ciclu de articole publicate de dr. Cristian Troncotă în revista „Magazin istoric", nr. 7–9/1994, sub titlul *S.S.I. — Abwehr. 1937–1940.*

denumită „Secția G" (Germană), pe care unii din noi, antigermani, o numeau confidențial „Secția T" (trădare).

Frontul de vest era condus, în perioada când am intrat în S.S., de către maiorul Crăciunescu, ofițer de stat major, element dotat cu însușiri mijlocii, însă sistematic și ordonat.

Elementul mai activ la Frontul de vest îl constituia căpitanul Traian Roman, care-și făcuse ucenicia informațiilor la centrele M.St.M. de la frontiera cu U.R.S.S., bun cunoscător al limbii și problemelor maghiare, avea și informatori pe teritoriul Ungariei cu care lua contact în localitățile românești de la graniță.

Cât privește Frontul de sud, acesta era un fel de apanagiu al fraților Trifon, anume maiorul Nicolae Trifon, căpitanul Mircea Trifon și Trifon-Titi Trifon, civil, fost student pe la Academia Comercială. Toți trei erau români macedoneni, născuți în Bulgaria, unde-și făcuseră studiile secundare și astfel posedau bulgara foarte bine.

Familia Trifon avusese la Sofia o mare întreprindere comercială și imobile de valoare. Cunoșteau temeinic problemele bulgare, militare, politice și economice și susțineau că aveau în Bulgaria o rețea de numeroși informatori, ceea ce le îngăduia să obțină sau să verifice ușor orice informație.

Pentru obținerea sau verificarea informațiilor, se deplasau chiar în Bulgaria, dar rapiditatea și siguranța cu care obțineau ce doreau mie mi s-a părut cam dubioasă, putând pune în discuție dacă acest aparat informativ nu era direct dirijat de însuși M.St.M. Bulgar. Deși eram tânăr și nou în această meserie, însă examinând odată un material informativ militar procurat de un informator al

lor din Rusciuk, dr. Kaciamakof, care venise la București, unde la domiciliul meu dictase lui Puiu Grigoriu informațiile aduse și răspundea la întrebările acestuia, mi s-a părut suspectă cantitatea de date militare pe care un medic le putea deține, dar mai ales precizia cu care răspundea din memorie la întrebările ce i-au fost puse.

Cât privește sumele cu care mi s-a spus că era retribuit mi s-a părut de asemenea că nu pot fi tentante, iar în ce privește mobilurile care l-ar fi făcut pe acest medic să ne furnizeze informații despre țara sa de baștină, patria sa, anume că în timpul studenției sale, făcută la București, ar fi fost stipendiat de către noi, de asemeni nu mi s-au părut argumente prea convingătoare.

Desigur că prezența elementului cuțovlah în Bulgaria înlesnea o acțiune informativă a noastră acolo, totuși aparatul informativ al fraților Trifon l-am privit cu oarecare neîncredere.

Întotdeauna m-a mirat faptul că Moruzov, cu perspicacitatea sa, nu s-a sesizat despre valoarea informațiilor din Bulgaria, dar probabil că deși avea îndoieli asupra valorii informațiilor militare procurate de agentura Frontului de sud, totuși era nevoie să aibă informații în acest domeniu și chiar dacă avea îndoieli asupra lor trecea peste ele pentru a putea umple un gol, chiar dacă operația de umplere nu era așa cum ar fi trebuit să fie.

De altfel, consecințele nu erau cu urmări prea importante, Bulgaria neconstituind un pericol militar și interesând mai de grabă activitatea iredentei bulgare.

În acest compartiment, însă, Moruzov avea informații de primă mână, deoarece îl avea informator pe însuși fruntașul minorității bulgare din Cadrilater, Iordan Lefterov,

deputat în Parlamentul român, care îl ținea la curent prin informații de cea mai importantă valoare asupra activității bulgare de subminare a autorității românești.

Cu toată conspirativitatea lui Moruzov, probabil că despre legăturile lor au transpirat unele informații până la Sofia, astfel încât, în 1940, imediat după cedarea Cadrilaterului, Lefterov a fost împușcat pe stradă, ziua în amiaza mare, la Silistra.

Ca să revin asupra Frontului de sud și a aparatului informativ al fraților Trifon arăt că unul din elementele promovate de acest compartiment al Serviciului Secret a făcut o ispravă de oarecare vâlvă.

Un tânăr macedonean, Petre Xifta, pe care îl aveam în evidențele Secției de Contra Informații că este notoriu legionar, am aflat într-o bună zi, în timpul războiului, că este salariat al Frontului de sud și că este trimis în străinătate ca agent al său, camuflat ca membru al legației noastre de la Belgrad sau Atena, pentru ca după câteva zile să treacă de partea lui Draja Mihailovici.

Tot un trimis al Frontului de sud, căpitanul Alexandrescu, trimis pe lângă legația noastră din Madrid, rupând legăturile cu legația și declarându-se emigrant politic, s-a dus la legația engleză de acolo, propunând să cedeze cifrul secret prin care corespondase cu România, însă a fost refuzat, spunându-i-se, după cum era și firesc, că în mod cert fuseseră luate imediat măsuri de înlocuirea cifrului cu care el lucrase.

Propunerea sa nu dovedea decât naivitate, dacă nu prostie.

De asemeni, alt trimis al Frontului de sud, căpitanul de marină Mircea Teohari, trimis camuflat în Turcia, după

război nu s-a mai întors în țară, fiind se pare în America de Sud, la Buenos Aires sau Rio de Janeiro.

Sarcinile mele de serviciu nu au fost niciodată în legătură cu Frontul de sud, dar cred că, dacă cineva ar fi făcut o analiză serioasă și cu competență, ar fi putut avea rezultate revelatoare.

De altfel, în S.S., circula, despre cele trei fronturi ale sale, gluma: „Estul, Vestul și Restul".

Cazuri și afaceri

AM INTRAT ÎN SERVICIUL SECRET în cadrul realizării proiectului lui Moruzov de a amplifica și intelectualiza instituția și am făcut parte din prima promoție de intelectuali angajați în acest scop.

Proiectul său de amplificare a instituției era prilejuit de dezvoltările externe ce se produseseră și care pe plan internațional provocau degradarea echilibrului urmărit prin tratatele de pace semnate la încheierea primului război mondial (Versailles, Trianon, St. Germain, Neuilly).

Astfel, în Orient avusese loc invadarea Chinei de japonezi și crearea de aceștia a statului marionetă Manciuko în anii 1931–1932, iar în Europa se produsese, în 1933, venirea lui Hitler la putere, mai întâi, în calitate de cancelar al Reichului, amenințând de la început prin dictatura „spațiului vital" cu expansiunea spre Răsărit, cât și prin dezideratul unirii într-un singur stat a tuturor germanilor, cuprinzând și pe cei din Austria, Cehoslovacia și Polonia, ceea ce punea perspectiva unor răsturnări de situații, frontiere etc.; precum și retragerea Germaniei din Liga Națiunilor (octombrie 1933), însemnând ieșirea de sub autoritatea arbitrară a acestui for internațional.

Totuși nu elementele situației internaționale au fost singurele care au provocat creșterea importanței și necesitatea măririi Serviciului Secret. Contau mai mult factorii

interni, din care unul dintre cei mai importanți era pericolul pe care-l reprezentau tulburările legionare, care culminaseră prin asasinarea, în decembrie 1933, a primului ministru I.G. Duca.

Și mai mult contau, însă, succesele obținute de Serviciul Secret în cazurile pe care le descoperise și le instrumentase.

Dintre cele mai importante au fost în acea perioadă afacerile Gabany și Precup.

Gabany a fost un agent dublu, mai mult escroc decât spion, care încerca să înșele serviciul românesc.

Încheierea cu succes a acestor două afaceri prin condamnările ce s-au produs, ridică cota Serviciului Secret, care, deși tânăr, își dovedește capacitatea și totodată necesitatea existenței sale.

Afacerea Precup a avut cu totul altă structură, fiind o afacere politică a cărei urmărire și încheiere cu succes din punct de vedere profesional a împiedicat, în primăvara anului 1934, reușita unui complot ce punea în cumpănă pe însuși regele țării, de aceea, importanța sa pentru istoria Serviciului Secret a fost capitală, prin încheierea ei, Moruzov câștigându-și merite și drept la recunoștința regală, ceea ce a avut ca efect o creștere subită și foarte importantă a fondurilor alocate serviciului, implicit a posibilităților de dezvoltare, iar șeful serviciului contând de atunci înainte ca „omul regelui".

Din dosarul aflat la S.S. și pe care l-am citit în perioada mea de inițiere, rezultă că lucrurile s-au petrecut cam astfel:

Lt. col. Precup Victor, participant la urzeala care s-a încheiat prin readucerea, în 1930, în țară a principelui

moștenitor Carol, participarea sa fiind oarecum la zona a II-a, după proclamarea lui Carol ca rege a constatat că recunoștința regală se manifesta sub nivelul la care crezuse că sentimentul suveranului se va realiza. Ulterior, raporturile sale cu Carol s-au agravat și datorită unor dezvăluiri făcute de Precup unei gazete străine privitoare la împrejurările revenirii principelui în țară, dezvăluiri despre care regelui i s-a raportat că ar fi fost făcute contra unor interese bănești.

Ca efect al acestora, raporturile lor s-au deteriorat, ajungând la faza de ruptură, situație în care un rol l-a jucat unul din curteni, gen. Ilasievici, care ar fi făcut chiar un gest de violență față de Precup.

Profund nemulțumit, înșelat în speranțele sale și — probabil — dezamăgit de unele aspecte pe care de la început domnia lui Carol le vădea, Precup a luat inițiativa unui complot, în care a atras o serie de alți ofițeri, în bună parte ardeleni ca și el și din care, unii avuseseră, de asemeni, un rol la readucerea lui Carol.

Între cei cu care a complotat au fost maiorul Flețeriu, căpitan Nicoară și un tânăr sublocotenent Năstase, în total circa 10 inși, între care și un plutonier.

Complotiștii și-au procurat grenade și arme de foc și urmăreau ca utilizând prilejul slujbei de Înviere de la Patriarhie din 1934, să pună stăpânire pe rege — după o versiune — spre a-l ucide, iar după alta pentru a-l sechestra și forța la unele schimbări.

În dosarul pe care l-am citit nu reiese clar cum de a intrat S.S. în posesia primelor informații despre complot, dar rezultă că încă de la început prinsese firul afacerii și atât pentru a nu decamufla sursa sa inițială, cât și pentru

a obține cât mai multe detalii spre a urmări mai îndeaproape dezvoltările ulterioare, s-a trecut la intimidarea directă și recrutarea plutonierului, operație realizată de funcționarul S.S., Albu Untăreanu, într-o zi când plutonierul a descins în Gara de Nord cu misiuni din partea conspiratorilor.

Operația a reușit și plutonierul a devenit o sursă bună de informații. De altfel, la arestarea complotiștilor și la procesul care a avut loc, acest plutonier a apărut ca cel care, din proprie inițiativă, ar fi denunțat conspirația, fiind avansat sublocotenent, ceea ce în acele vremuri era un lucru foarte rar, trecerea din corpul subofițerilor în cel ofițeresc fiind pe atunci îngrădită aproape interdicțional.

Nu-mi amintesc detaliile, dar știu că atunci când am citit acel voluminos dosar al afacerii Precup, am avut unele bănuieli privind pe sublocotenentul Năstase.

Afacerea Precup, după cum am spus, a fost determinantă pentru ascensiunea lui Moruzov, consolidarea poziției acestuia, devenit „homo regius", cât și pentru mersul ascendent al instituției ce o conducea și care de aci înainte va servi în primul rând și direct interesele șefului statului. Procesul se va desăvârși sub Eugen Cristescu, când serviciul va fi formal atașat acestuia, prin trecerea sa la Președinția Consiliului de Miniștri.

Este cazul să precizez că nu toate cazurile urmărite de S.S. deveneau publice, încheindu-se printr-un proces și că unele, prin natura lor mai delicată, erau urmărite fără o astfel de finalitate, vigilența Serviciului Secret fiind îndreptată spre a veghea ca unele situații să nu capete amplitudini, conducând la împrejurări dificile și numai

pentru a fi în alarmă ca astfel de eventualitate să nu se producă.

Un caz tipic în acest sens, dar petrecut înainte ca eu să intru în Serviciul Secret, deci înainte de vara 1934, a fost vizita incognito în România a lui Mircea Lambrino, fiul lui Carol II, când acesta era principal moștenitor, făcut cu Zizi Lambrino, cu care s-a și căsătorit în timpul primului război mondial, în împrejurări romantice și cu detalii de părăsire a comandamentului militar ce-l deținea, ceea ce îl situa în poziția de dezertor. Mircea Lambrino, care trăia în străinătate, în Franța și apoi în Elveția, căruia, atât lui, cât și mamei sale, le era interzis accesul în țara noastră, a venit totuși în România unde, între alții, a luat contact cu gazetarul N. Terianu, de la ziarul „Cuvântul", care a mai fost amestecat și în alte chestiuni obscure, când, de pildă, prin anii '30, la exilarea voluntară a lui Barbu Știrbei[1], socotit unul din dușmanii personali ai lui Carol II, s-a prezentat fostului prim-ministru (Barbu Știrbei) în tren, spunându-i că este însărcinat să-l asasineze dar că nu poate îndeplini această sarcină. Faptul a fost atunci reprodus în ziare.

[1] Carol II îl ura pe Barbu Știrbei, ca și pe cumnatul acestuia Ion I.C. Brătianu. Cunoscându-i sentimentele, imediat după 8 iunie 1930, când prințul Carol a devenit regele Carol II, simțindu-se strict supravegheat, Știrbei a plecat în străinătate, stabilindu-se în Elveția. În anii care au urmat a făcut doar scurte vizite în România, evitând orice activități de natură politică. A revenit în atenția publică în martie 1944, când, trimis la Cairo de opoziția democratică (dar și cu încuviințarea guvernului), a purtat discuții cu reprezentanții Națiunilor Unite în vederea ieșirii României din alianța cu Germania. A făcut parte din delegația care a semnat Convenția de armistițiu de la Moscova (12 septembrie 1944).

Vizita în România a lui Mircea Lambrino a fost urmărită de S.S. pentru ca să nu se întâmple vreo surpriză neplăcută, cu implicații, consecințe și complicații.

Astfel de măsuri luate pentru a preveni eventualele neplăceri regelui și despre care acesta era informat nutreau creditul serviciului pe lângă Carol și consolidau pozițiile lui Moruzov și ale S.S., ceea ce era tot una.

Un alt caz, de asemeni nefinalizat prin vreun proces, dar care a venit să consolideze poziția S.S., a fost afacerea Dorman.

În timpul războiului civil din Spania, a sosit în România un emisar al guvernului republican spaniol, în persoana lui Dorman, însărcinat să achiziționeze avioane militare românești pentru guvernul republican. Dorman era un important negustor internațional de materiale militare, specializat în achiziții și furnizări acolo unde lipsa unor asemenea materiale se făcea simțită cu o acuitate maximă, ca de pildă în rebeliuni, mișcări insurecționale, revoluții etc. Renumit „brasseur d'affaires", era prezent acolo unde îl atrăgea mirosul prafului de pușcă și avea o rețea de afaceri în diferite țări, ocupându-se și de altele nu numai de materiale militare.

Cu titlu de curiozitate, arăt că avea, de pildă, de la mandatarii englezi ai Palestinei, concesiunea vânzării apei din Iordan, pe care, îmbuteliată în sticluțe sigilate, o vindea cu o largă arie de desfacere, mai cu seamă în lumea catolicilor, care se bucurau că pot vărsa conținutul unei asemenea sticluțe, conținând apa râului în care se botezase Iisus Christos, în vasul în care își botezau copiii sau finii, procurarea lichidului respectiv fiind asigurată de întreprinderea specializată a evreului Dorman, care asigura

un supliment de creștinătate cristelniței și actului de botez.

Ideea era ingenioasă și-i aducea lui Dorman un important venit anual.

Sosit în România în împrejurările politice arătate, Dorman a intrat în legătură cu Ministerul Aerului, propunând țării noastre cumpărarea avioanelor noastre vechi la prețuri chiar superioare celor noi, aceste condiții avantajoase fiind determinate de criza acută de material aviatic în care se afla guvernul republican spaniol, aprobată de poziția neintervenționistă a țărilor având fabrici de avioane cât și de ajutorul aviatic dat rebelilor franchiști de Germania și Italia, ambele producătoare de avioane.

Titularul departamentului Aerului, ing. Nicolae Caranfil, s-a arătat favorabil propunerii primite, care din punctul său de vedere, comercial, ar fi însemnat posibilitatea primenirii parcului nostru aviatic fără cheltuieli, sau poate chiar cu oarecare beneficii.

Marele Stat Major s-a sesizat, însă, și lansând alarma că întrucât fabricile mondiale erau supraaglomerate de comenzi, ar fi însemnat ca un interval de timp, care — din motivele arătate — ar fi putut fi destul de mare, spațiul nostru aerian rămânea descoperit. De altfel, tranzacția propusă de Dorman ar fi însemnat și o ieșire, relativă, a țării noastre din poziția de neintervenție și ar fi trezit susceptibilitățile, în primul rând, ale Axei Roma-Berlin, angajate în asigurarea victoriei lui Franco.

Problema a fost încredințată spre instrumentare Serviciului Secret, care a procedat la arestarea, interogarea și, apoi, expulzarea lui Dorman. Totodată Caranfil, cu toate meritele sale de la organizarea U.C.B. (Uzinele Comunale

București), care sub conducerea lui au asanat lacurile din jurul Bucureștiului, transformând niște bălți și smârcuri în splendide lacuri, care au ridicat tot nordul Capitalei, facilitând apariția unui cartier rezidențial, a fost nevoit să-și dea demisia.

În această problemă a torpilării livrării de avioane către Spania republicană, un rol l-a avut și Virgil Kerciu, directorul ziarului „Ordinea", fost aviator în primul război mondial și care spera astfel, prin luxarea lui Caranfil, să ajungă titularul departamentului Aviației.

Deși director-proprietar al „Ordinei" — la a cărui conducere ajunsese după moartea fondatorului său, Mihail Burileanu, fost redactor la „Viitorul", oficiosul liberal, care întemeiase ziarul cu fondurile finanței liberale, dintre cele mai importante fiind cele puse la dispoziție de fruntașul liberal Tancred Constantinescu, renumit personaj venal — Virgil Kerciu nu era propriu-zis un gazetar, achiziționarea „Ordinei" făcând-o în scopul de a o folosi pentru ascensiune politică și pentru a ajunge ministru, ceea ce de altfel nu a putut să devină, murind într-un accident de avion în august 1940.

Numele său va mai apărea în cronica mondeno-politică de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când văduva sa, Ileana Karciu, fiica generalului Pociovălișteanu, dotată cu un fizic deosebit de atrăgător și care îi fusese „cedată" de arhitectul Alecu Zaharia — cel care a lansat la București moda stilului arhitectonic și decorativ florentin, prin casele construite și decorate pentru Elena Lupescu, Richard Franasovici etc. — după moartea soțului ei, a realizat o biografie bogată în aventuri amoroase, care

se îndeplineau însă numai cu parteneri dispunând de averi sau venituri impunătoare.

Această Ileana Kerciu-Pociovălișteanu va constitui marele și ultimul amor al lui Ică Antonescu, care îi va construi o splendidă vilă în cartierul nordic al Bucureștiului, născut datorită în bună parte inginerului Caranfil, pe care decedatul ei soț s-a străduit să-l înlăture din funcția de ministru al Aerului.

În această vilă — după 23 august 1944 — a locuit mai mult timp dr. Petru Groza.

Cât privește pe Ileana Kerciu, cu puțin timp înainte de prăbușirea regimului antonescian, a fost trimisă în Elveția de Ică Antonescu, spre a o feri de consecințele raporturilor lor și de alte perspective sumbre pentru cei ce au dus o viață de huzur, fiind ajutat la aceasta de secretarul legației elvețiene, De Fischer.

Ca să închid această lungă paranteză, astfel de cazuri care nu se încheiau neapărat printr-un proces judiciar, ca de pildă vizita incognito a lui Mircea Lambrino, sau anihilarea proiectului vânzării avioanelor noastre către Spania republicană, constituiau operațiuni care făceau să crească importanța Serviciului Secret și utilitatea persoanei lui Moruzov.

Atât la lista cazurilor urmărite de S.S. și încheiate prin deferirea lor către justiție, cât și la cea care — din motive diferite — urmărirea nu s-a terminat printr-un proces judiciar, mai sunt de adăugat destul de multe. Astfel, la cele care s-au finalizat prin procese este de adăugat cazul Viorica Ionescu, petrecut prin 1935.

Aceasta lucra ca agentă informatoare a serviciului sovietic și avea legături cu funcționari ai legației sovietice din București.

Fusese recrutată direct de Moruzov, care, după cum am dedus, o dirijase pentru a lua legătura cu sovieticii în scopul arătat și care pentru legătura cu ea a început de la un timp încoace a-l utiliza pe Puiu Grigoriu.

Viorica Ionescu — despre care se spunea că ar fi nepoata lui Averescu — era o ființă dotată cu un fizic destul de agreabil, chiar atrăgător, mai cu seamă în ce privește trăsăturile feței, corpul ei având defectul unei stoatopigii evidente, adică a unei dezvoltări exagerate a șoldurilor, prin depunerea de grăsime, ceea ce însă corespundea unor preferințe erotice masculine.

Puiu Grigoriu a căzut în laț și și-a depășit mandatul, având cu ea raporturi neîngăduit de apropiate și — pe deasupra — comițând indiscreția că la cererea ei și fără să-i ceară încuviințarea lui Moruzov, i-a încredințat unele numere de telefon unde putea să-l găsească pe șeful Serviciului S. Acesta a rămas foarte surprins când a fost chemat de ea la telefoanele ale căror numere nu i le dăduse, ținând seama de faptul că, pe vremea aceea, secretul de stat nefiind suficient de apărat, cine poseda un număr de telefon nu-i era uneori prea greu să afle și adresa la care acel telefon funcționa și, implicit, să se desconspire sedii ale serviciului.

După câte mi-a povestit Grigoriu, a vut loc chiar un fel de confruntare între el și Viorica Ionescu, în prezența lui Moruzov, însă ea fusese în prealabil pregătită de el și a răspuns astfel încât să-i ușureze situația. Nu știu și nici nu cred că în sinea sa Moruzov a fost complet convins de

inocența lui Grigoriu, dar problema s-a lichidat atât prin faptul că între timp Grigoriu a plecat din S.S. dând examen de atașat de legație, reușind și trecând la Ministerul de Externe, cu ajutorul și al lui Titulescu, pe care îl cunoscuse în împrejurările de serviciu ce le voi arăta mai încolo, cât și prin faptul că Viorica Ionescu, după ce a fost un timp filată de Secția C.I., dovedindu-se lipsa ei de sinceritate față de Serviciul S., a fost arestată și trimisă în judecată.

Încă de atunci am atribuit acceptarea disculpării lui Grigoriu de către Moruzov nu atât valorii argumentelor aduse, cât faptului că tatăl său, colonel activ, avusese relațiile și mijloacele ca pe linie militară să înduplece pe șeful S.S.

Cât privește pe Viorica Ionescu, aceasta a fost trimisă în judecata instanțelor militare, procesul judecându-se la Consiliul de război din Constanța, neexistând încă „tribunale militare".

La proces a fost trimis din timp însuși Niky Ștefănescu, pentru ca, așa după cum se obișnuia, să ia contact cu președintele Consiliului de război și cu membrii acestuia, spre a le da eventuale amănunte suplimentare, ce nu putuseră să fie trecute în dosarul oficial al procesului, precum și pentru a-i determina la o hotărâre corespunzătoare intereselor S.S., influențând pe eventualii șovăielnici.

Președintele Consiliului de război de la Constanța, care a judecat procesul, a fost col. Ion Nicolaide.

Persoana acestuia ne era cunoscută din dosarele francmasoneriei al cărui membru era și a cărui „inițiere" ne fusese semnalată atunci când ea s-a produs, cu câțiva ani

mai înainte, de informatorul „Craiu". Aderarea lui Nicolaide la francmasonerie nu era corespunzătoare unei identități a idealurilor sale morale cu cele ale marii confraternități mondiale. Nicolaide, din punct de vedere intelectual, conta ca un ofițer deosebit față de media intelectuală a ofițerilor de același grad cu el și fusese chiar profesor la Școala Superioară de Război (mai apoi Academia Militară). Din punct de vedere moral însă, lucrurile se prezentau altfel: îi plăceau într-un mod tot atât de deosebit băutura, femeile și jocurile de cărți, ceea ce făcea ca să aibă dese trebuințe de bani.

Cu toate acțiunile pregătitoare desfășurate de Niky Ștefănescu, spre surprinderea tuturora, căci niciodată un proces instrumentat de Serviciul S. nu se soldase în acest mod, Viorica Ionescu a fost achitată de Consiliul de război prezidat de Nicolaide.

La înapoierea sa la București, Niky Ștefănescu a avut de înfruntat mâniile lui Moruzov. Când a ieșit de la acesta, bine „săpunit", ne-a povestit că prietenul intim al unei coacuzate, funcționară mi se pare pe la „Reșița", venise la Constanța cu o importantă sumă — după expresia lui Ștefănescu, „cu un geamantan cu bani" — sumă care, după susținerile sale, fiind remisă lui Nicolaide, ar fi determinat achitarea.

Asupra proveniență acestei sume, Ștefănescu lăsa a se înțelege că venea din exterior. Cert este că Nicolaide a fost trecut pe „lista neagră" a lui Moruzov și la foarte scurt timp a fost scos din armată, ceea ce l-a determinat nu numai să devină un înverșunat dușman al lui Moruzov, dar și să se apropie de gen. Ion Antonescu pe care-l cunoștea de mai mulți ani și către care se îndreptau

nemulțumiții din regimul carlist sau de reprezentanții mai importanți ai regimului.

Urmarea mai îndepărtată a procesului lui Viorica Ionescu a fost, după abdicarea lui Carol și arestarea lui Moruzov, numirea, în 1940, a lui Nicolaide ca șef al Serviciului S. Dacă Antonescu s-ar fi orientat mai circumspect, nu l-ar fi ales tocmai pe Nicolaide pentru acest post important, în care de altfel nici nu a rezistat prea mult timp, circa 2 luni.

Altă afacere de spionaj deferită justiției de către Serviciul S. a fost cea a lt. Ion Antonescu din Giurgiu, petrecută între 1934–1935.

Acesta, altminteri ofițer răsărit, deși însurat, având și un copil, o fată, s-a angajat într-o aventură amoroasă cu o elevă de liceu din Giurgiu, Paula Vasilescu, pe care a dezvirginat-o și cu care a început a trăi, iubita lui, deși foarte tânără, rămânând însărcinată.

Între timp, prin intermediul Argentinei-Gica Vasilescu, sora Paulei, cunoaște pe un ungur, Agh von Géza, tânăr funcționar la Agenția M.F.T.R. (Societatea maghiară de transporturi fluviale din Giurgiu) care află detaliile complicațiilor în care intrase Antonescu.

Se produce un avort al Paulei Vasilescu, încă elevă, după unele susțineri, natural — însă la un stadiu atât de avansat al sarcinii, încât dacă nu ar fi fost natural, ar fi putut fi calificat drept crimă. Agh von Géza este la curent cu toate acestea și chiar asistă la o parte din evenimente.

Pe de altă parte, toate aceste încurcături, care se soldează pe plan financiar cu cheltuieli mari pentru Antonescu, cheltuieli ce depășesc cu mult veniturile sale normale, îl conduc pe acesta la o mare lipsă, așa încât, la

momentul potrivit, Agh von Géza, care în realitate era agent al serviciului maghiar de informații și care, conform unui calcul bine făcut, îl împrumutase pe locotenent cu bani, îi pune acestuia problema de a furniza informații militare serviciului maghiar, ca soluție pentru a ieși din încurcăturile sale bănești.

Antonescu acceptă, nu numai pentru că avea trebuință de bani, dar și pentru că agentul recrutor maghiar cunoștea detalii privind moartea copilului și astfel se produce recrutarea și — implicit — trădarea.

Între timp, Antonescu cunoaște pe o tânără funcționară CFR din București, anume Rita (nu-mi mai amintesc numele său de familie) cu care începe să o înșele pe Paula Vasilescu, căreia, pe deasupra, îi transmite și două boli venerice, obținute, după declarațiile sale, de la dulcineea ceferistă.

Chestiunea legăturilor sale intime cu Paula Vasilescu ajunge publică într-un oraș de dimensiunea Giurgiului, iar Antonescu este mutat tocmai la Rădăuți.

Se vede cu Agh von Géza și la București, care-i remite dolari pentru plata informațiilor furnizate, valută pe care Antonescu o schimbă la localul de noapte de proastă reputație din str. Matei Millo, ținut de ungurul Bandy Böhm, care de altfel era informatorul Siguranței.

Antonescu pleacă la Rădăuți, unde o aduce și pe Paula Vasilescu, pe care o dă drept sora sa, chiar față de superiorii săi.

Fiind la Rădăuți, Antonescu pregătește un material informativ pentru Agh von Géza, pe care îl transcrie la mașina de scris în fața Paulei Vasilescu. Precizez că Antonescu avea să primească bani și instrucțiuni de la o

persoană domiciliind în localitatea Cholojow din Polonia răsăriteană.

Paula Vasilescu, care aflase de Rita și care fusese îmbolnăvită de Antonescu, îl denunță comandantului său de regiment.

În loc să procedeze conform instrucțiunilor precise date de M.St.M., ca în fața unui astfel de caz să păstreze cel mai strict secret și să anunțe imediat Marele Stat Major, care atunci apela la Serviciul S., care nu proceda la arestări decât după prealabile informări și filaje, menite să descopere cât mai multe elemente ale rețelei de spionaj, contrariu deci acestor ordine, comandantul de regiment, cu revolverul în mână, îl arestează pe Antonescu, de-abia după aceea anunță M.St.M.

Niky Ștefănescu a fost trimis urgent la Rădăuți, însă nu a mai putut face nimic, deoarece afacerea devenise aproape publică.

Împreună cu un ofițer desemnat de comandantul regimentului, i-a adus la București pe Ion Antonescu și pe Paula Vasilescu, iar la Rădăuți a fost trimis, în fosta locuință a lui Antonescu, un agent al serviciului, care a primit și ne-a trimis la București 2–3 scrisori cu dolari și având instrucțiuni scrise cu cerneală simpatică, primite din Polonia de la Cholojow. De adăugat că pe drum scrisorile fuseseră violate și că sumele ce le cuprindeau erau inferioare celor despre care în scrisori se făcea mențiunea că au fost trimise.

La București, Antonescu a fost depus la sediul Secției C.I. iar Paula Vasilescu, în stare de libertate, a început a ne da declarațiile necesare, eu fiind însărcinat să i le iau.

Între timp, din nefericire pentru S.S., Agh von Géza nu mai era în țară, fiind plecat dinainte în Ungaria. Antonescu ne-a făcut propunerea ca să-l lăsăm liber, bine înțeles sub o libertate supravegheată, să meargă la Giurgiu, unde să apară în oraș cu Paula Vasilescu și, astfel, împrăștiind zvonurile ce începuseră să circule despre arestarea sa, să-l atragă pe Agh în țară, iar noi, arestându-l pe acesta din urmă, să obținem date mai complete asupra rețelei de spionaj.

Am făcut în acest sens un lung și documentat referat, care a fost prezentat ministrului de Război, mi se pare gen. Paul Angelescu, care însă nu a acceptat formula, pe considerentul patriotard că un ofițer care a trădat nu mai poate îmbrăca haina militară, ca și când prin îmbrăcarea acestei haine l-am fi împins spre o avansare.

În schimb, pe baza sugestiilor date de Antonescu, pornite de la discuțiile ce le avusese cu Agh von Géza, au fost puși sub supraveghere Putnik, director la București al M.F.T.R. pentru România, Bossel, de origine elvețiană, având legături cu M.F.T.R. și Mann de origine maghiară, cumnatul însuși al lui Antonescu, sora lui și soția acestuia din urmă fiind de origine unguroaice.

Lt. Antonescu, aflat sub stare de arest, susținea cu tărie că prin materialul furnizat nu făcuse decât să păcălească serviciul maghiar, deoarece acest material se găsea expus în manualele militare franceze ce se găseau de vânzare, fără restricții de cumpărare, la Librăria „Cartea Românească" din București. Totodată, își manifesta o dorință fermă de a ne fi cât mai folositor pentru descoperirea restului rețelei de spionaj și aveam cu el, la cererea sa și în acest scop, lungi convorbiri în cursul cărora

formula presupuneri, bănuieli și încerca în fel și chip a ne fi folositor, în convingerea că va beneficia de articolul din legea contra spionajului și trădării care prevede exonerarea de pedeapsă sau reducerea substanțială a acesteia pentru cei care, fiind chiar arestați, prin mărturisirile făcute și informațiile date, provoacă arestarea altor membri ai rețelei. Pentru respectul adevărului, trebuie să precizez că acest articol era o momeală și că după știința mea, nu prea a beneficiat cineva de el.

Este adevărat că lui Antonescu i se aplica un tratament cât se poate mai bun, masa, compunându-se din trei feluri, aducându-i-se de la un restaurant din apropierea sediului Secției C.I., și era tratat foarte bine, cu menajamente chiar.

Adaug că Antonescu susținea că este copilul natural al actorului Petre Liciu și că era un individ destul de vioi, relativ inteligent, oarecum citit, cu lecturi ce-i drept cam nesistematice și făcute în scop distractivist, precum și cu destule aspecte lacunare, atunci când îl analizai mai în adâncime, îndeosebi în ce privește gramatica și ortografia ce le poseda.

De altfel, din moment ce Antonescu făcea toate sforțările ca, închis fiind, să ne ajute la extinderea identificării celor din rețea, nu existau motive să i se aplice alt tratament.

Supravegherea celor indicați de lt. Antonescu că ar fi făcut parte din rețeaua de spionaj și pe care arăta că îi identificase din conversațiile avute cu Agh von Géza și scăpările acestuia că într-un fel îi era și prieten, nu prea a dat rezultate, ceea ce este explicabil prin aceea că aresta-

rea lui Antonescu devenise publică și cei care făceau parte din rețea erau avertizați.

În afară de aceasta, mai târziu, după mulți ani, am aflat — pe de o parte — că supravegherea se desfășurase în astfel de condiții încât Putnik, când ieșea în oraș, saluta pe agenții noștri care îl supravegheau, ceea ce aceștia nu ne-au adus la cunoștință atunci — pe de altă parte — că unul din șefii echipei care îl supraveghease, Pascu-Vasiliu, fost plutonier major, fiind concediat din S.S. pentru alcoolism, s-a dus la Putnik, dezvăluindu-i că îl supraveghease și îi ceruse ceva bani. Putnik a fost mai prudent și, după ce l-a ascultat, l-a dat afară, fără să-i dea un sfanț.

În cadrul acestei afaceri am fost trimis într-o zi de Moruzov la atașatul militar polonez la București, lt.col. Kowalewski, pe care îl cunoșteа personal, și căruia i-am făcut un raport verbal despre afacerea Antonescu, legat numai de faptul că acesta trebuia să primească bani de la un individ domiciliat la Cholojow, în Polonia.

Lui Kowalewski nu i s-a părut curios acest fapt și mi-a făcut o teorie nu știu cât de oportună despre liniile informative de rezervă, care funcționează ca un motor la punctul mort, transmițând material inofensiv, de pildă o gazetă obișnuită, până la momentul când împrejurările le pun în mișcare ca să funcționeze în plin. De asemeni și-a formulat unele presupuneri legate de faptul că Cholojow era în apropierea U.R.S.S., în sensul ca să nu fie cazul unei rețele mixte maghiaro-sovietice, fără a-mi pomeni de posibilitatea la care eu mă gândisem, a altei versiuni mixte, eventual maghiaro-polone, știute fiind atunci bunele raporturi dintre Ungaria și Polonia, care de

altminteri au participat în bună înțelegere la înfruptarea din trupul Cehoslovaciei, peste câțiva ani[1].

De altfel, Kowalewski, căruia i-am dat numele și adresa persoanei din Cholojow, nu știu să fi dat cândva și cuiva din S.S. vreun rezultat al cercetărilor, pe care ar fi fost normal să le întreprindă autoritățile poloneze, Polonia trecând ca fiind în stare de caldă amiciție cu România.

În primăvara anului 1935, am fost trecut la secretariatul Serviciului S., așa încât am predat întregul dosar lt. Antonescu celui ce mi-a succedat la Secția C.I.

La secretariatul Serviciului, depindeam direct de Moruzov, care, la un moment dat, m-a trimis pentru o scurtă misiune la Viena.

La înapoiere am aflat că se dăduseră ordine pentru arestarea celor supravegheați de noi în afacerea Antonescu, adică Putnik, Bossel, Mann.

În vara anului 1935 a urmat procesul, în cursul căruia eu eram la Paris, trimis în misiune pe termen mai lung și de unde am urmărit procesul din ziarele românești.

În timpul procesului, lt. Antonescu a avut ghinionul, suplimentar, de a se îmbolnăvi de scarlatină și de a fi spitalizat la contagioși, ceea ce i-a redus posibilitățile de apărare, însă nu cred că altfel sentința să fi putut fi totuși

---

[1] Profitând de situația creată prin Acordul de la München (29–30 septembrie 1938), în urma căruia Germania a anexat, la 1 octombrie, regiunea sudetă a Cehoslovaciei, în 2–3 octombrie 1938, trupele polone au ocupat regiunea râului Olše (Těšin). O lună mai târziu, la 2 noiembrie, a avut loc și „Primul arbitraj de la Viena", sub oblăduirea Italiei și Germaniei, Ungaria anexând un teritoriu cehoslovac de 12 000 km^2, cu o populație de 1 000 000 de locuitori.

atenuată, deoarece în materie de trădare și spionaj ea era și aprioric dată: maximum de pedeapsă.

Îmi amintesc că ziarele au relevat faptul că mama inculpatului Bossel, de origine elvețian, a apărut la proces într-o rochie națională românească și că a făcut o declarație puțin cam patetică de dragoste pentru țara românească, care însă nu a fost lipsită de oarecari simțăminte.

Totuși, sentința a fost dată pe baza unei scări în care lt. Antonescu a căpătat maximum de pedeapsă, muncă silnică pe viață, iar ceilalți gradual, în jos. Fiind depus la Doftana, Antonescu a murit acolo, cu ocazia cutremurului din 1940, când zidurile penitenciarului, care puteau ține atâția oameni claustrați, nu au fost capabile să-i ocrotească de cutremur, ale cărui victime au fost atâția.

Pe lista cazurilor ce au fost urmărite de Serviciul Secret fără ca acestea să se încheie printr-un proces în justiție, reținem cazul petrecut în anii 1934–1935, al organizației iredentiste bulgare (VDRO sau DRO), urmărită îndeaproape de S.S., care din materialul strâns a întocmit o broșură ce a fost tipărită și care a fost difuzată public în mod gratuit, pentru a se lămuri opinia publică românească că bulgarii, prin comitagiii pe care îi dirijează, nu încetează acțiunile subversive pe linie iredentistă, poziție care nu se acorda cu pacifismul declarat la tribuna Ligii Națiunilor.

Este de reamintit că acești comitagii, subvenționați și îndrumați de la Sofia, comiteau câteodată și omoruri, uneori cu ferocitate, asasinând populația pașnică dobrogeană de origine nebulgară.

Acest procedeu de a se tipări lucrări pe teme la a căror difuzare Serviciul Secret era interesat sau primise ordine superioare în acest sens, s-a repetat în 1936, cu lucrarea lui Victor Eftimiu, intitulată, *Jos laba de pe tricolor* și îndreptată împotriva lui Stelian Popescu, directorul proprietar al cotidianului „Universul".

Stelian Popescu conta ca unul dintre fruntașii anticarliști, iar „Universul" era oficina de unde porneau și se difuzau informațiile potrivnice lui Carol II și anturajului acestuia, cunoscut sub numele de „camarila".

În paranteză este de adăugat că totuși unul din conducătorii „Universului", Ion Jean Zaharof, director administrativ — financiar al ziarului — era în raporturi directe cu Moruzov, căruia îi și furniza informații.

Moruzov a inițiat acțiunea menită să-l discrediteze pe Stelian Popescu, iar Victor Eftimiu, probabil subvenționat fiind, a scris lucrarea amintită, în care se arăta că naționalismul directorului „Universului" era numai de paradă, iar că Popescu era un personaj care tocmai făcea caz de caracterul său pentru că nu-l avea.

De altfel Stelian Popescu, care mizase pe cartea lui Ion Antonescu, la abdicarea lui Carol II, a scris un articol exagerat entuziast despre noul conducător al statului, prezentat ca omul providențial și intitulat *Iată-l!*, sperând ca acesta să-i rezerve, în cabinetul ce se constituia, mai multe locuri, lui și ginerilor săi, iar poate mai târziu — și fiului său Victor, pe atunci încă nevârstnic.

Aceste speranțe neîndeplinindu-se, Stelian Popescu din anticarlist a evoluat apoi și către poziția de antiantonescian.

Cât privește lucrarea lui Eftimiu *Jos laba de pe tricolor*, agenții Serviciului Secret au primit sarcina și o difuzau, prin aruncarea în cutiile de scrisori de la blocuri.

De altfel, despre legăturile lui Eftimiu cu cercurile palatine mai circulau zvonuri prin București, nu știu cât de întemeiate, că „revăzuse" unele opere literare ale reginei Maria, care deși avea pretenții literare, totuși „colaborarea" lui Eftimiu ar fi fost de fapt o redactare în care rolul reginei mame ar fi fost chiar mai mic decât a „revedea" ceea ce Eftimiu scria.

În paranteză adaug că alt scriitor despre care s-a mai discutat în cercurile literare bucureștene că a fost colaborator la operele literare regale, a fost regretatul A. de Hertz, autorul fecund al mai multor piese de teatru scrise între 1907–1927 ce au avut succes la vremea lor (comediile *Păianjenul*, *Mărgeluș*, drama *Aripi frânte* și multe altele).

Ca să revin la Serviciul Secret și la alt caz mai interesant, îmi amintesc de cea mai mare afacere de sabotaj și terorism descoperită de serviciu. Este vorba de afacerea popilor catolici maghiari din Ardeal, care a pornit de la anchetarea unei aparent destul de banale afaceri de contrabandă, care însă a avut o particularitate interesantă: pe lângă obiectele obișnuite într-un transport contrabandist s-au găsit și explozivi (ecrazită, trotil etc.).

Serviciul Secret, care știa să aprofundeze problema și care sesiza aspectele mai importante, a adâncit constatarea și, după un timp oarecare de cercetări, descoperirile au fost de-a dreptul senzaționale.

Peste o sută de preoți catolici, maghiari din Ardeal, făceau parte dintr-o vastă organizație, cea mai întinsă

descoperită pe teritoriul românesc, care urmărea ca la momentul politic potrivit și la semnalul dat de la Budapesta, unde se găsea conducerea superioară a organizației, să arunce în aer, în Transilvania, noduri de cale ferată, tuneluri, lucrări de artă (construcții) etc., spre a provoca derută, panică și a înlesni pătrunderea armatei maghiare pe teritoriul nostru național, intrat în stare de haos și anarhie prin actele de terorism.

În paranteză, se poate spune că ipoteza unei acțiuni armate maghiare împotriva noastră părea a avea, prin aceasta, chiar un început de realizare.

Cercetările Serviciului S. au condus la rezultate de-a dreptul uluitoare. S-au găsit explozivi ascunși în morminte reale, false morminte care conțineau explozivi, aceștia fiind în unele cazuri ascunși chiar în sfintele altare ale bisericilor catolice, alături de neprihănite obiecte de cult religios, fără ca de către complotiști să se judece dacă situarea alăturea a două categorii de obiecte atât de diferite nu conducea la prihănirea celor considerate ca sfinte.

În această prea puțin sfântă afacere se găseau amestecate și compromise grav prea sfinte figuri episcopale catolice, ce au avut ocazia să ia contact nemijlocit cu anchetatorii Serviciului Secret, care nu i-au cruțat atunci când existau probe evidente de vinovăție și când încercau cu o rea credință prea puțin creștină (catolică!) să nege evidența însăși.

Față de presiunile ce se exercitau asupra guvernului, declarațiile celor vinovați s-au tradus în franțuzește, sub conducerea mea, care însă nici nu am putut să le revăd prea bine, timpul ce mi s-a dat fiind cu mult prea scurt și cu ele a plecat la Geneva ministrul de Externe Gafencu,

spre a dovedi realitatea celor susținute de Serviciul Secret. Mi-aduc aminte că mapele foarte voluminoase, întreaga lucrare fiind transportată de mulți oameni, i-au fost predate lui Gafencu pe peronul Gării de Nord.

Spre a ne feri sentința de injoncțiuni directe, procesul s-a judecat la Craiova, dar (acest „dar" românesc, conjuncție adversativă care pe atunci avea o largă aplicare) au intervenit totuși motive politice și presiuni internaționale, iar vinovații, mult triați însă din ordin superior de însuși S.S., care păstrase pentru proces numai un număr foarte redus, aproape simbolic, de acuzați, au căpătat pedepse cu mult mai mici decât le era vina și o arătau dovezile materiale confirmate în anchetă de chiar cei în cauză.

În final, condamnații, la scurt timp după proces și la intervențiile și insistențele internaționale (Hitler ne presa să ne întâlnim cu ungurii), au fost expulzați în Ungaria unde, imediat ce au ajuns, s-au fotografiat în grup și au făcut să parvină autorităților românești, în chip de bătaie de joc, fotografii.

Îmi aduc aminte că le-am văzut și eu, cu multă amărăciune și necaz, și că le-am privit astfel atât ca român cât și ca meseriaș al informațiilor, contrazis în ideea ce mi-o făcusem despre finalitatea firească pe care considerăm că trebuie să o aibă această afacere.

Nu era chiar pierdut efortul depus de Serviciul Secret în această problemă, pentru că reușise să înlăture un pericol mare și pentru că se dovedise capacitatea sa de vigilență și de instrumentare a unei afaceri ce fusese până atunci cea mai mare din istoria sabotajului și terorismului, poate, mondial.

Cred că dacă autoritățile superioare românești ar fi cunoscut cu anticipație ce soluție se va da problemei Ardealului, prin dictatul de la Viena, nu ar fi cedat injoncțiunilor externe, procesul ar fi cuprins pe toți vinovații, indiferent de mitrele episcopale cu care fățarnic se împodobeau, sentințele ar fi corespuns acțiunii lor criminale și nu ar fi avut loc expulzarea, care echivala cu un act de clemență.

Dintre afacerile nefinalizate prin procese judiciare, arăt că în 1934, când am intrat în Serviciul Secret, se făcea de mai bine de un an, dacă nu și de mai mulți, supravegherea unei rețele de spionaj italo-maghiare, care gravita în jurul a doi publiciști italieni din București, anume Sandro Squartini, corespondentul ziarului „Stampa" și Lilio Cealdea, de la Institutul de cultură italiană din București, mutat ulterior la același institut din Cluj, ceea ce crea un mediu mai propice pentru *spionul* ce lucra cu ungurii.

Afacerea a pornit de la denunțul făcut șefilor săi de un desenator din Ministerul de Război, anume Popovici, care era și muzicant în orchestra restaurantului „Bulevard", căruia i se făcuse propuneri de a furniza organizației material informativ, prin accesul ce-l avea la hărți și scheme la Ministerul de Război.

Popovici a denunțat imediat cazul și, pus în legătură cu Serviciul Secret, a fost îndrumat să nu respingă propunerea și să țină la curent serviciul. A primit importante sume de bani din partea organizației, pe care ni le-a predat și se aflau ca piese la dosarul afacerii. Îndrumat la Serviciul Secret și cu avizul M.St.M., Popovici le-a dat și

câteva documente, spre a ține legătura cu conducătorii organizației.

Supravegherea celor din această afacere dezvăluise foarte numeroase legături ale spionilor italieni, între care și pe atașatul militar maghiar, din a cărui supraveghere reieșea că organizația de spionaj era mixtă, italo-maghiară.

De asemenea, Squartini și Cealdea erau, bineînțeles, în legătură cu atașatul militar italian, col. Zanotti. Materialul adunat, fruct al activității îndelungate a mai multor echipe de filaj din Serviciul Secret, până la angajarea noastră, a celor trei tineri intelectuali — Enescu, Grigoriu și eu — nu fusese sistematizat și nimeni nu efectuase o triere a lui, o sistematizare și o sinteză. Notele de supraveghere se transcriau la mașina de scris și se coseau la dosarele respective, fără ca cineva să ia în considerare amănuntele semnificative, faptele interesante ce apăreau și, din tot materialul, să tragă concluziile generale ce se impuneau.

Explicația acestei lacune era că materialul dobândit era prea vast pentru posibilitățile de cuprindere ale personalului Secției C.I. Desigur că un Niky Ștefănescu, sau poate un Comșa, ar fi fost în stare să ducă la bun sfârșit o astfel de lucrare, dar erau mereu absorbiți de alte treburi curente sau de afaceri noi ce se iveau.

Meritul de a fi studiat și întocmit o astfel de lucrare necesară i-a revenit lui Enescu, care timp de circa 2–3 luni a puricat întregul material informativ cuprins în numeroasele dosare voluminoase ale acestei afaceri și a întocmit o lucrare privind zeci de persoane având contingență cu organizația și care nu numai că alcătuia sinteza datelor existente, dar și evidența omisiunilor făcute pe

parcurs, descoperind atât piesele ce fuseseră greșit părăsite și care trebuiau reluate, cât și aspectele uneori importante, a căror semnificație scăpase celor ce duceau munca empirică a filajului.

Lucrarea lui Enescu a fost excepțional de bine apreciată de Niky Ștefănescu și tot astfel de Moruzov, cu atât mai mult cu cât tânărul angajat al S.S. era nou într-o astfel de profesiune. Ea a mers până la Ministerul de Război, iar pe linie internă, de serviciu, a folosit pentru înțelegerea mai completă a activității organizației de spionaj italo-maghiar. În orice caz, această lucrare a mai dovedit cu prisosință și necesitatea noastră, a celor trei noi angajați, în cadrul serviciului, precum și — în general — nevoia unor capete gânditoare, care să coordoneze munca de pe teren și pe care copacii să nu-i împiedice ca să vadă pădurea.

Afacerea de spionaj italo-maghiară nu s-a încheiat însă printr-un proces, întrucât fiind de o astfel de amploare, deferirea ei instanțelor judiciare ar fi trebuit să corespundă unui moment politic internațional, care nu s-a produs, iar între timp evenimentele externe au evoluat într-un mod nepropice deferirii în justiție.

Pentru istoria Serviciului Secret ea a avut însă meritul de a ilustra capacitatea instituției pe linia apărării țării.

Dacă mi-ar fi îngăduită o astfel de comparație și cu toate rezervele privind dimensiunile istorice respective, m-aș gândi că nici Napoleon nu și-a atins țelurile sale maxime, între care subjugarea Angliei, dar că pentru aceasta personalitatea sa nu este mai redusă.

Pe de altă parte, imitând exemplul englezesc care până în 1914 lăsase să funcționeze organizațiile de spionaj

german pe teritoriul Angliei, fără a le stânjeni prin arestări, pentru ca în ziua declanșării războiului să aresteze toate aceste organizații *ce nu* s-au mai putut reface, tot așa și serviciul românesc identifica metodic pe membrii organizației italo-maghiare spre a-i aresta la momentul oportun, care însă nu a mai fost prilejuit de evoluția evenimentelor istorice. Mă întreb dacă și astăzi, după ce au trecut atâția ani, nu ar fi interesantă studierea voluminoaselor și numeroaselor dosare ale acestei organizații, a cărei finalizare nu a putut fi desăvârșită de autoritățile românești.

În vara anului 1936 Serviciul Secret a avut de rezolvat o afacere mai aparte, fiind în speță vorba de atragerea unui grup de tineri ofițeri din București de către un pederast, care le organiza și le subvenționa petreceri la domiciliul său.

Lucrătorii serviciilor secrete cunosc, în general, cazul colonelului Redl, petrecut cu puțin timp înainte de primul război mondial în Imperiul austro-ungar. Alfred Redl, încă din 1900, lucra în serviciul de informații și contrainformații al armatei austro-ungare, ajungând chiar șeful acestui serviciu, post în care, după plecarea sa pentru efectuarea stagiului cerut ofițerilor de stat major, a fost trecut cpt. Maximilian von Ronge, care va ajunge la gradul de general și va scrie, între cele două războaie mondiale, o carte de foarte interesante memorii, tradusă în mai multe limbi, în franceză, limbă în care am citit-o, fiind tradusă prin 1935, tipărită de importanta editura pariziană „Payot", în „Colecția documentelor servind la istoria războiului mondial".

Redl a funcționat circa 10 ani la serviciul informativ al armatei cezaro-crăiești: era socotit un mare specialist în domeniul informației și era autorul atât al unor serii de inovații profesionale, cât și al unui manual pentru prinderea spionilor.

Cazul Redl fiind unul tipic, socotesc necesară prezentarea lui rezumativă.

La începutul anului 1913 ghișeul post-restant din Viena primi o scrisoare expediată din Germania și anume dintr-o localitate situată în apropierea frontierei cu Rusia, având ca destinatar pe un anume Nikon Nitzetas. Destinatarul, neprezentându-se câteva luni ca să-și ridice scrisoarea, aceasta a fost deschisă de „cabinetul negru" al serviciului informativ austro-ungar, condus atunci nu de mult timp de Maximilian von Ronge. Scrisoarea, spre surprinderea celor ce au deschis-o, conținea 6 000 coroane austriece și două adrese, una din Paris și alta din Geneva, care au fost identificate ca fiind cunoscute drept „cutii poștale" ale spionajului țarist, concluzia ce s-a impus imediat fiind că scrisoarea era adresată unui agent țarist și că banii erau recompensa serviciilor aduse de acesta.

Ulterior au mai sosit două scrisori pentru același destinatar, una din ele conținând 7 000 coroane, fără însă ca destinatarul să vie să și le ridice.

Între timp, s-a organizat o legătură cu sonerie între funcționarul de la post-restant și cea mai apropiată secție de poliție.

De-abia în a doua jumătate a lunii mai 1913 s-a prezentat, în sfârșit, destinatarul, căruia i s-au emis scrisorile aparent intacte.

Din cauza unei defecțiuni, înainte ca poliția care fusese chemată prin sonerie să sosească la localul poștei, acesta a fost părăsit de primitorul scrisorilor, polițiștii având doar timpul să-i zărească de departe silueta și să ia numărul taxiului în care se suise.

După mai puțin de o jumătate de oră, au găsit taxiul, iar șoferul le-a declarat că-și dusese clientul la cafeneaua „Kaiserhof".

Suindu-se în taxi, spre a merge acolo, polițiștii au găsit înăuntru un toc de briceag pierdut, pe care l-au reținut, deși acesta putea fi pierdut fie de clientul pe care îl urmăreau, fie, poate, de altul.

La cafeneaua „Kaiserhof", însă, nu au găsit pe cel pe care îl căutau și bănuind că acesta nici nu rămăsese la cafenea, ci se oprise aici numai pentru a schimba taxiul spre a i se pierde urma, s-au dus la stația de taxiuri apropiată și, după descrierea înfățișării celui urmărit, au stabilit că un șofer îl dusese la Hotel „Klomser".

Ajunși aici, portarul le-a declarat că veniseră de curând patru pasageri cu taxiul, între care și col. Redl, personaj bine cunoscut, care era în acel moment șef de stat major al Corpului 8 armată austro-ungar din Praga.

În timp ce polițiștii terminaseră de vorbit cu portarul, dar nu plecaseră, s-a apropiat Redl și atunci portarul, care avea în mână tocul de briceag, i l-a prezentat, întrebându-l dacă era al lui.

În acel moment Redl a făcut greșeala de a confirma că tocul este al său și a mulțumit pentru găsirea lui, pentru ca în secunda imediat următoare, să-și dea seama de ce făcuse și să devină palid ca un cadavru.

Imediat și-a revenit și a ieșit numaidecât din hotel, însă era prea târziu, fiindcă în aceeași seară se prezentară la el, în camera sa de la Hotel „Klomser", patru ofițeri în uniformă, cărora a refuzat să le facă declarație și care i-au lăsat un revolver cu care în aceeași noapte s-a împușcat.

La domiciliul său s-au găsit sume importante de bani și piese grav compromițătoare, din care unele în rusește.

Cercetările făcute au stabilit că Redl trăda serviciului țarist secretele militare austro-ungare, încă din 1902 și că, deci, desfășurase o astfel de activitate de peste 10 ani, că secretele militare trădate erau dintre cele mai importante, cuprinzând, între altele, planul operațiunilor militare comune ale Germaniei și Austro-Ungariei impotriva Rusiei, că acesteia îi comunica numele agenților austro-ungari trimiși în Imperiul țarist, care erau astfel arestați de „Ohrana", că pentru ca totuși să aibă și succese profesionale care să-l mențină în importanta slujbă de șef al serviciului de informații și contrainformații austro-ungar, serviciul țarist îi procurase documente împotriva agenților de care serviciul țarist voia să se descotorosească, documente pentru care Redl pretinsese că a dat zeci de mii de coroane, sume ce le deconta dar care îi rămâneau lui și că servise interesele nu numai ale Rusiei, dar și ale Franței și Italiei, împotriva patriei sale.

Explicația unei astfel de activități de trădare consta în faptul că Redl era homosexual și că pentru satisfacerea viciului său avea nevoie de importante sume de bani, pentru care nu se dădea înapoi de la nici o mârșăvie.

După altă versiune, serviciul țarist, stabilind că Redl este pederast, i-a întins o cursă prin intermediul unui

agent țarist homosexual, după care, avându-l la mână, l-a șantajat și forțat să-și trădeze patria.

În general, la recrutarea unui agent informator care își trădează patria se ține seama, în majoritatea cazurilor, de slăbiciunile și îndeosebi de viciile acestuia. De aceea, serviciile de contrainformații manifestă o vigilență sporită când constată că un pederast caută tovărășia militarilor, chiar dacă numai simpli soldați.

Pentru acest motiv, în vara anului 1936, Serviciul nostru Secret s-a oprit și a dat importanță informației că un pederast, identificat precis ca atare, subvenționează petreceri pe care le organiza la locuința sa și unde erau invitați de predilecție tineri sublocotenenți.

Cel în cauză se numea Reginaldo conte de Norman, era originar din Ardeal, fiind atunci în vârstă de circa 40 de ani, se trăgea dintr-o veche familie nobiliară, cu strămoși, reali sau imaginari, mergând până la cruciade, de îndepărtată stirpe franceză, normandă, de unde și numele de Norman. Fusese ofițer inferior (mi se pare sublocotenent) în armata austro-ungară, când, prin școli militare și cazărmi, se contaminase cu acest viciu, practicat pe atunci în țările germanice cu deosebită frenezie, ajungând până la treptele tronurilor, intimul prieten al kaiserului Wilhelm II, principele de Eulenburg, fiind dovedit ca pederast, ceea ce a prilejuit un scandal internațional și violente campanii de presă.

Avea un petec de pământ în Ardeal, iar la București fusese funcționar la telefoane, slujbă din care a ieșit nu știu în ce împrejurări și deși stipendia petrecerile amintite, totuși ceruse un ajutor financiar la Palat, care i-l acordase, datorită originii sale „nobiliare".

Ce era mai interesant era faptul că din supravegherea atașatului militar maghiar reieșise că fusese de mai multe ori vizitat de contele de Norman, iar din supravegherea acestuia din urmă, întreprinsă ca un efect al supravegherii atașatului, reieșea că la domiciliul său din București, str. Dr. Lister nr. 7, parter, aveau loc frecvente petreceri nocturne la care luau parte câțiva tineri ofițeri, mereu aceiași, din care unii dormeau câteodată la Norman.

După ce întregul grup a fost supravegheat o vreme de către Serviciul Secret, s-a procedat la arestarea celor în cauză. Arestarea a avut loc în zorii zilei și în asistența maiorului magistrat Georgescu (care a ajuns apoi până la gradul de general magistrat), cei arestați fiind duși și depuși la Tribunalul militar.

La domiciliul lui Norman s-au găsit niște teme militare aparținând tinerilor ofițeri din grup, care, venind direct de la regiment în str. Dr. Lister, și le lucrau acolo, unde le și lăsau, iar gazda primitoare vizita pe atașatul militar maghiar.

Întreaga afacere nu s-a încheiat prin vreun proces, tinerii ofițeri, după o scurtă perioadă de detențiune preventivă, fiind obligați să-și dea demisia din armată, ceea ce, pe unul dintre ei, deprimat, probabil lipsit de alte mijloace de existență, l-a determinat să se sinucidă.

Notez că, în afară de acești ofițeri, locuința lui Norman era frecventată, simultan cu aceștia, și de un civil, de pretinsul gazetar Poch-Duco (Dicu Poș), cunoscut pederast și informator personal al lui Moruzov pentru probleme bulgaro-dobrogene, concetățean cu șeful Serviciului Secret, ambii fiind din Tulcea, de unde se cunoșteau și care presupun că îl ținea la curent cu cele din

casa contelui ungur, fiindcă și după aceea continua a-i servi diferite informații și că, deci, nu și-a atras supărarea lui Moruzov, cum și-ar fi atras-o dacă nu l-ar fi informat despre petrecerile cu ofițeri ale lui Norman.

În orice caz, intervenția Serviciului Secret a avut un efect preventiv, înăbușind în față ceea ce poate rămas neîmpiedicat și dezvoltându-se în ritmul început ar fi reeditat în versiune românească o afacere Redl, dacă nu chiar mai multe.

Așa încât, cu toate că afacerea Norman nu s-a încheiat printr-un proces judiciar, intervenția Serviciului Secret a fost promptă și eficientă, dovedind încă odată în plus necesitatea instituției, cât și calitatea ei.

Tot prin anii '36 Serviciul Secret a început culegerea și sistematizarea informațiilor privind contractul oneros pentru statul român, pe care acesta din urmă îl avea cu Compania Internațională a Vagoanelor cu Paturi, prescurtat „Wagons-Lits", reprezentată la noi în țară de Leopold Flavian, din Șos. Kiseleff 6.

Această lucrare mi-a fost încredințată la început mie, întrucât la data începerii ei făceam parte din Biroul de studii, depinzând de secretariatul serviciului.

Moruzov mi-a făcut legătura cu un fost inspector de la „Wagons-Lits", anume Marcovici, care cunoștea bine problema, fiind timp îndelungat funcționar al Companiei Internaționale, precum și având oarecare pregătire școlară, cât și o inteligență destul de vie și aptă pentru a descoperi, sub clauzele aparent anodine ale contractului Companiei cu statul român, dedesubturile care avantajau exclusiv Compania, înlesnindu-i beneficii de clasă colonială,

bineînțeles în detrimentul intereselor C.F.R.-ului și ale țării noastre.

Era un tipic exemplu de contract bine ticluit și din care unul sau unii politicieni români veroși trăseseră importante beneficii personale, pe punga țării.

Materialul era aproape în întregime colectat și studiat, când, trecând de la secretariatul serviciului la Frontul de est, am primit dispoziția să-l încredințez lui Eug. Haralamb, care conducea grupa economică din Secția C.I. și căruia i-a revenit astfel sarcina de a termina lucrarea.

Ulterior, interesându-mă de soarta ei, am aflat că pe baza lucrării Serviciului Secret s-a provocat o revizuire a contractului cu „Wagons-Lits", din această revizuire statul român recâștigând însemnate avantagii.

Problema nu am mai studiat-o aprofundat și nu am supus unei analize amănunțite avantagiile obținute de țara noastră prin revizuirea contractului, dar două lucruri mi s-au părut încă de atunci cam ciudate.

În primul rând că, nu la mult timp după ce s-a valorificat această lucrare a Serviciului Secret, Moruzov a cumpărat personal de la Flavian casa acestuia din Șos. Kiseleff 6, de fapt era un mic palat foarte luxos despre care informatorul Marcovici îmi vorbise dinainte, despre faptul că Flavian îi arătase că partea decorativă a locuinței, lustre, tapete, clanțe etc. fusese adusă din străinătate unde costase foarte mult fiecare piesă.

De aceea m-am întrebat dacă noul contract dintre România și „Wagons-Lits" epuizase toate avantagiile la care țara noastră ar fi avut dreptul și dacă omiterea unora nu a influențat prețul mai scăzut al prea frumoasei vile, fiind posibil ca și revizuirea contractului și cumpărarea

vilei să fi avut loc total independent, în acest caz între cele două fapte neexistând un raport de cauzalitate, ci de succesiune în timp.

Un alt fapt curios, care apare prin această cumpărare, este acela că Moruzov, care avea o netă, categorică și arhicunoscută poziție antisovietică, a consimțit să achiziționeze pe veci un imobil situat alături de cel al legației sovietice și în care să se și mute.

Mi-am amintit că cu câtva timp mai înainte, fiind cu el la Paris, unde stăteam la „Hôtel de Paris" și pe când îi traduceam direct, verbal, presa cotidiană franceză, a zărit un articol în al cărui titlu se spunea că mareșalul sovietic Tuhacevschi (executat ulterior de Stalin și apoi reabilitat de Hrușciov) va fi oaspetele Parisului. Cum pe franțuzește, oaspete al Parisului se traduce prin „hôtel de Paris", Moruzov, neașteptând să-i traduc, a sărit în sus, spunând că se mută de la „Hôtel de Paris", nevrând să stea în același hotel cu Tuhacevschi. I-am explicat că nu este vorba de hotel, ci de oaspete, liniștindu-l.

Deci, nu voia să stea nici măcar câteva zile aproape de un mareșal sovietic, dar peste puțin timp se statornicea, desigur pentru mulți ani, alături de reprezentanța diplomatică sovietică, care, se știe și de către mulți profani, cuprindea destui agenți ai serviciilor informative sovietice. Inconsecvența aceasta mi s-a părut de-a dreptul stranie, însă detractorii lui Moruzov nu au avut satisfacția ca, după arestarea sa, când s-a verificat cu lux de amănunte tehnice, stabilindu-se că nu exista nici o trecere între cele două imobile vecine, astfel încât nu s-a putut confirma printr-o descoperire senzațională că Moruzov putea lua contact în taină cu vecinii săi sovietici.

După arestarea sa, casa lui a servit pentru domiciliul obligator al fostului ministru de Externe polonez, faimosul col. Beck, refugiat în România, inspiratorul nefericitei politici internaționale șovăielnice și incerte a Poloniei, fiind unul din acei „colonei" ce scăpând de sub tutela lui Pilsudski, care murise, au condus politica externă poloneză pe un traseu cu atât de complicate meandre și cu atâtea poziții inconsecvente și nesincere, încât și-au atras cele două invazii, din Vest și din Est.

În acest imobil, am fost informat că, în timpul războiului, Beck[1] a murit, se pare de ftizie. Locuise aici cu soția și fiica sa, care însă ele aveau destulă libertate de mișcare, mergând uneori chiar la cofetăria „Capșa", unde consumau dulciuri.

După câte mi-am dat seama, astăzi fosta locuință a lui Moruzov constituie o anexă a Ambasadei sovietice la București.

Legat tot de sovietici s-a petrecut, prin 1937–1939, cazul lui Vladimir Butenko, consilierul legației din București, ilustrând faptul că, în afară de spionaj și contraspionaj, Serviciul Secret era utilizat și pentru alte misiuni de încredere din partea Coroanei și într-un cadru ce

[1] Informație inexactă. Cercetări recente au dovedit că, în aprilie 1944, în urma bombardamentelor efectuate de aviația anglo-americană asupra Bucureștilor, fostul demnitar polon, împreună cu cea de a doua sa soție și fiica acesteia, a fost mutat, pentru mai multă siguranță, în comuna Chirculești (azi Singureni), satul Stejaru (actualmente Stănești) din fostul județ Vlașca (actualmente Ilfov). Aici a și decedat la 5 iunie 1944. Trupul său neînsuflețit a fost transportat în Capitală și înmormântat cu onoruri militare la Cimitirul „Șerban Vodă" (Bellu).

depășea însărcinările pur profesionale și rostul său oarecum limitat.

În epoca arătată a făcut vâlvă dispariția consilierului sovietic de la București, Butenko, iar presa noastră la început și-a dat liber fanteziei, creând fel de fel de ipoteze, care mai de care mai fantasmagorice, făcându-se de către unii o paralelă între acest caz și dispariția, la Paris, a unui consilier economic al legației de acolo, Sergiu Navașin, găsit după aceea mort într-un boschet din Bois de Boulogne, de la marginea vestică a Parisului.

La scurt timp după dispariția lui Butenko, aflându-mă la Secția C.I., în biroul șefului secției, am văzut un dosar purtând numele dispărutului diplomat sovietic.

L-am deschis și am dat de fotocopia unei petiții în rusește, intitulată „Majestate" și semnată de Butenko.

Nu a fost greu să reconstitui că Butenko era fugit, nu dispărut, și că regele ordonase executarea operației de către Serviciul Secret.

Ulterior, am aflat că, în ziua dispariției, Butenko luase ceaiul la Moruzov acasă, în str. Sofia, de unde, împreună cu acesta și cu secretarul Enescu și șoferul Pavili, ultimii doi neștiind, cel puțin la început, despre cine este vorba, au plecat cu automobilul la Pitești, unde în gară îi aștepta Niky Ștefănescu.

Aici Butenko și Ștefănescu s-au suit în trenul internațional care pleca spre frontieră, până unde Ștefănescu l-a condus pe diplomatul sovietic care fugea.

După câtva timp, în Italia, unde poposise, Butenko a semnat o carte conținând o critică aspră a regimului sovietic.

Mi s-a relatat de curând că într-una din emisiunile recente ale unuia din posturile occidentale de radio (Europa Liberă, Radio-America sau Londra), s-ar fi vorbit despre „bătrânul spion sovietic Butenko" și că din această emisiune ar fi reieșit că așa-zisa lui fugă de acum peste un sfert de secol ar fi fost în realitate regizată de organele sovietice de specialitate.

Nu am ascultat o astfel de emisiune, însă concluzia mai restrânsă, dar valabilă, care se poate trage din această afacere, este că Palatul da misiuni de încredere Serviciului S. ce depășeau sarcinile sale firești, întrucât era o instituție în care conducerea țării avea o încredere mai mare decât în alte instituții, atât din punctul de vedere al păstrării secretului, cât și al îndeplinirii sarcinilor suplimentare în mod prompt și cu succes.

Este posibil ca organizarea fugii diplomatului sovietic să fi aparținut de la început și până la sfârșit Serviciului S., acesta să fi verificat în prealabil pe Butenko și să fi redus posibilitățile ca autoritățile române să fi fost păcălite; așa după cum poate fi posibil ca S.S. să nu fi făcut decât să execute, și probabil fără zăbavă, o dispoziție a Palatului, fără a avea răgazul să stabilească dacă era sau nu antrenat într-o combinație de cacialma.

Prin anii 1939–1940, după semnarea la Moscova a tratatului de neagresiune germano-sovietic, serviciile britanice, în scopul de a contracara aprovizionarea Germaniei pe Dunăre cu produse petrolifere românești, atât de prețioase Reichului, au inițiat acțiunea de a angaja piloți de cataracte cu salarii mari și plătite anticipat pe termene foarte lungi, de ani de zile, spre a împiedica transporturile fluviale prin Porțile de Fier.

Acești piloți constituiau o categorie de elită de navigație și vasele care treceau Porțile de Fier nu o puteau face decât având la bord astfel de piloți, care singuri cunoșteau șenalul Dunării de acolo.

Măsura luată de autoritățile românești pentru a contracara inițiativa britanică a fost de a le emite ordine de concentrare acestor piloți și de a-i îmbarca astfel forțat pe vasele ce treceau Porțile de Fier.

Aceștia nu aveau nimic împotrivă, căci își încasaseră salariile de la englezi cu anticipație și, ca militari români, nu-și făceau decât datoria.

La rândul lor, britanicii au recurs la altă stratagemă și anume, au umplut cu ciment un șlep de capacitate mai mare sau mai multe șlepuri și organizaseră astfel lovitura, încât în mijlocul cataractelor, vasul ori vasele să se scufunde, ceea ce le-ar fi transformat într-un monolit, care ar fi împiedicat pentru mult timp navigația, stânjenind astfel aprovizionarea Germaniei cu produse petrolifere românești, care îi erau deosebit de prețioase pentru tancuri și avioane și, în general, pentru operațiunile militare.

Este rolul Serviciului Secret Român de a fi descoperit întreaga manevră engleză și de a o fi împiedicat, așa încât navigația la Porțile de Fier nu a putut fi sabotată.

În această epocă, Serviciul S. fusese influențat de metamorfoza pe care o adopta treptat întregul stat român, care nu mai putea rezista presiunilor germane și care gradual trebuia să se supună injoncțiunilor celui de-al treilea Reich.

Se produsese acordul economic din 23 martie 1939, care deschidea calea subordonării economiei românești intereselor politice agresive hitleriste.

În același an avea să fie asasinat de legionari, ca agenți ai Germaniei, primul ministru Armand Călinescu, exponent al cercurilor burgheze ostile expansiunii hitleriste.

Serviciul S. inaugurase legăturile cu „Abwehrul" german, care era reprezentat în România prin col. Rödl, iar element de legătură permanentă din partea serviciului german era maiorul Alexander von Stranschi, care puțin timp înainte își făcuse în haine civile un stagiu de spion în România, pe lângă o firmă comercială germană și despre care se spunea că ar fi avut mama românca, ceea ce, în parte, explica de ce vorbea binișor românește, sau poate că originea maternă românească era numai o poveste, care mizând pe unele sentimentalisme să-l facă mai simpatic unor cercuri românești și, astfel, colaborarea româno-germană să fie mai eficientă, bineînțeles în favoarea Reichului.

În cadrul Serviciului S. se înființase o secție de legătură cu Abwehrul, anume „Secția G" (poreclită în derâdere „Secția T" — trădare, eu fiind autorul poreclei), condusă de lt. col. C-tin Ionescu-Micandru, element venal și pe care îl apropia de Stranschi aceeași dorință de bani (se spune că Micandru îl avea pe Stranschi pe listele sale de plată, iar acesta îl avea pe Micandru pe listele sale), cât și aceeași plăcere pentru alcoolism, sub forma preferată a coniacului franțuzesc.

Cu toată colaborarea incipientă germano-română, Serviciul S. a descoperit în niște vagoane cisternă ce se întorceau din Germania o cantitate importantă, circa 150 bucăți, de pistoale-mitralieră „Mauser" destinate aprovizionării mișcării legionare, desigur că în scopuri insurecționale. Acestea fiind confiscate de Serviciul S., au

constituit partea cea mai importantă a armamentului de care dispunea serviciul.

Cam în aceeași epocă, prin anul 1940, Serviciul S. a mai făcut o descoperire care, și ea, nu s-a încheiat printr-un proces în justiție, dar care a venit să dovedească capacitatea instituției și spiritul ei de vigilență manifestat într-o sferă mai largă decât cea a spionajului și contra-spionajului.

Societatea petroliferă „Astra Română" se pretase la un gen de operațiuni, care produceau pagube dintre cele mai importante statului și anume, în perimetrele petrolifere vecine cu cele ale statului, neexploatate, efectuase forări oblice, în așa fel încât extrăgea țiței din perimetrele statului, producând acestuia pagube de valori exorbitante, întrucât astfel de operațiuni se executau în timp suficient de îndelungat și pe o scară suficient de întinsă.

Perimetrele societății, deși aparent exploatate, rămâneau virgine, iar cele ale statului erau exploatate până la epuizare.

A fost meritul Serviciului S. de a fi făcut descoperirea acestor fraude, poate cele mai mari din istoria păgubirii frauduloase a statului român.

Dacă afacerea ar fi urmat calea justiției, conducerea societății petrolifere ar fi căpătat ani grei de pușcărie, iar despăgubirea statului român ar fi condus poate la desființarea societății „Astra Română". Ținând seama de faptul că dispariția acestei societăți ar fi avut repercusiuni grave asupra echilibrului intern al industriei petrolifere românești, că această industrie prezenta în acel moment o importanță mult crescută față de conjunctura dinainte a unei păci mondiale, că deci intrau în calcul factori de

ordin politic, chiar de ordin politic internațional și — poate — și datorită intervențiilor oculte ce s-au putut produce cu — desigur — substanțiale cointeresări, atingând probabil cercuri din cele mai înalte, afacerea întreagă a suportat acțiunea „mușamalei naționale", exercitată uneori sub formă de convingeri sforăitor patetice, patriotarde, dar substanțial pecuniare.

În orice caz, și în această afacere a fost meritul Serviciului Secret de a o fi descoperit și chiar dacă ea nu s-a încheiat în justiție, totuși a fost împiedicată continuarea ei și fraudarea statului.

Nu a fost, desigur, o afacere de contraspionaj, dar Serviciul S. devenise instituția care era prezentă acolo unde se aflau în joc marile interese ale patriei și, depășindu-și mandatul său firesc din cadrul societății românești de atunci, nu făcea decât să servească interesele statului, pentru bunul motiv că astfel de însărcinări nu avea cine să le îndeplinească sau dacă le-ar fi îndeplinit, nu le-ar fi dus până la capăt cu rezultatele ce erau obținute de Serviciul Secret.

Astfel de afaceri, ca și altele asemănătoare, măreau prestigiul instituției și-i dădeau ei, cât și, îndeosebi, șefului său, o autoritate ce nu putuse să fie măcar bănuită atunci când, după cum am spus, serviciul în formele sale incipiente se rezuma în esență la servieta lui Moruzov, fost inspector de poliție demisionat și fost negustor de pește.

În mod deliberat am spus aceste afaceri „și altele asemănătoare" pentru că dată fiind conspirativitatea din interiorul serviciului, nu am putut să aflu despre toate, unele încheindu-se probabil într-o fază de început, în care, despre ele știau numai Moruzov sau prea puțini

salariați ai Serviciului S., unii din ei putând chiar să asiste la câteva secvențe, fără a avea posibilitatea să înțeleagă adevărata semnificație a faptelor la care asistau, ca spectatori sau ca piese insignifiante, ce nu puteau pricepe complexul faptelor și nici înțelesul lor lăuntric, acestea relevându-și adevărata semnificație numai în mintea lui Moruzov, așa cum instrumentele unei orchestre execută partituri constituind fragmente ce luate separat nu au nici un sens artistic, dar care capătă o semnificație rotunjită, muzicală și artistică numai datorită dirijorului, care reunește fragmentele într-un tot armonios și cu o semnificație superioară necuprinsă în bucățica fiecăruia.

Desigur, azi, după o activitate destul de îndelungată în Serviciul S., mi se pare firesc că orice serviciu secret, prin însuși faptul că este ca atare, trebuie să aibă ca metodă generală de conducere o conspirativitate care să fie riguros respectată, dar meritul deosebit al lui Moruzov a fost nu numai de a fi primul care în țara noastră a fost pătruns de necesitatea unei conspirativități dusă până la ultimile consecințe posibile, dar și de a fi transformat o metodă de lucru într-o structură esențială a unei instituții.

De altfel, sub raportul acțiunii ofensive, externe, ce ar putea deosebi — între altele — un serviciu secret de o — de pildă — agenție de presă? Și una și cealaltă dintre instituții se ocupă cu culegerea de informații, dar pe când una, mergând până la o anumită profunzime, nu resimte necesitatea respectării exhaustive a secretului și a unei conspirativități integrale și structurale, un serviciu secret pune, ca o primă condiție a existenței sale, conspirativitatea. Desigur că între o agenție de presă și un serviciu

secret mai sunt și alte destule diferențe, dar cea de mai sus este esențială.

Poate necesitatea păstrării secretului a creat, în decursul istoriei lor, apropieri între masonerie și unele servicii secrete, iar unul din importanții agenți ai „Intelligence Service"-ului din România, emigrantul rus alb Rostovschi-Bruhatov, era în același timp și mason.

Din cele expuse de până acum nu trebuie să se tragă concluzia că Serviciul Secret era un organism care funcționa perfect și care nu dădea niciodată greș, sau care reușea să acopere toată aria problemelor de spionaj și contraspionaj.

Au fost cazuri când — cel puțin la începutul unei afaceri — se puteau face erorile ce sunt câteodată inerente începuturilor.

Astfel, îmi amintesc că, existând informația că sosește în România un spion german cu numele de W. Kempf, o echipă de filaj a supravegheat, din eroare, mai multe zile de-a rândul, nici mai mult nici mai puțin decât pe marele pianist de renume mondial Wilhelm Kempf, venit pentru o serie de concerte la București.

Ulterior, lucrurile s-au lămurit și s-a trecut la supravegherea celuilalt Kempf, pierzându-se însă câteva zile cu marele pianist.

Amici și inamici

DAR NU NUMAI SUCCESELE obținute prin finalizarea în justiție a cazurilor citate și a altora și nici reușita acțiunilor care nu s-au încheiat prin procese au stat la temelia, ori au contribuit la creșterea prestigiului instituției pe care Moruzov o conducea și cu care se identifica; la aceasta au contribuit într-o largă măsură relațiile personale pe care reușise să și le formeze.

Desigur că relațiile personale fuseseră precedate de succesele profesionale, dar consolidarea instituției și, implicit, a lui Moruzov, a căpătat un considerabil aport prin relațiile directe pe care el reușise să și le formeze.

Am arătat că era cunoscut personal de mareșalul Averescu, care îi acorda o apreciere superioară și care l-a susținut în faza inițială a serviciului; de asemenea am mai arătat că îi cunoștea personal pe N.D. Cocea, pe avocatul socialist Toma Dragu (cu a cărui nepoată, Beatrice, fiica domnului Dragu din Brăila, era căsătorit Trifon-Titi Trifon despre care am pomenit mai înainte în legătură cu Frontul de sud), pe fruntașul minoritar bulgar Iordan Lefterov, căruia reamintesc că i s-a tras o moarte violentă de pe urma legăturilor sale cu Moruzov.

Dispunea de o rețea foarte densă de relații, începând de la persoane de primă importanță, iar numărul cunoscuților săi cărora le putea solicita servicii, prin care putea

obține informații de la surse directe, ori să verifice informațiile din alte surse, era deosebit de mare.

Astfel, era în raporturi directe cu Al.Vaida-Voevod, cu Gh. Tătărescu, Richard Franasovici, Mitiță Constantinescu, Costică Angelescu („bulgarul"), fost subsecretar de stat la Interne, fost guvernator al B.N.R., conducătorul Băncii Urbane, unde Moruzov avea legături directe și cu directorul de acolo, Cristea Niculescu, cu Costache Bursan — raportorul bugetului Ministerului Apărării Naționale, care în această calitate avea o contribuție la mărirea fondurilor pentru Serviciul S., operație pe care o îndeplinea dezinteresat, îndeosebi în ce privește obținerea de valută străină pentru călătoriile sale de agrement în străinătate, deși personal avea destulă influență la Banca Națională, care acorda devizele, întrucât soția sa era amică intimă a guvernatorului băncii, Mitiță Constantinescu, însă de la bancă devizele trebuiau cumpărate, iar de către Serviciul S. erau căpătate în compensarea unor servicii financiare și bugetare.

Este de adăugat că Bursan fusese în primul război mondial la Biroul II al M.St.M., că acolo spionajul îi intrase în sânge, astfel de contaminări fiind destul de frecvente.

Unora dintre aceștia li se trimeteau din informațiile Serviciului S., îndeosebi cele procurate de Secția de Contra Informații (C.I.) care îi puteau privi, dar se întâmpla ca unele pasaje din informații să nu-i convină lui Moruzov ca să se afle că le deține, deoarece puteau fi șocante pentru cel care le primea, așa încât pasajul sau pasajele respective erau scoase când se trimiteau unor persoane, după cum rămâneau neatinse când erau trimise

altora, astfel că rezoluțiile sale de pe notele informative căpătau complicații care, dacă nu erau atent executate, puteau genera neplăceri.

De aceea, munca secretariatului Serviciului S. necesita multă atenție încordată.

Într-un singur loc informațiile mergeau în general netransformate, la Palat, unde erau destinate lui Ernest Urdăreanu (de la 1 noiembrie 1931 ofițer de ordonanță, de la 8 mai 1933 adjutant regal, de la 1 ianuarie 1935 prefectul Palatului, de la 15 martie 1936 vicemareșal al Palatului, de la 3 martie 1937 mareșal, de la 25 octombrie 1937 mare șambelan, de la 27 martie 1938 ministru al Casei Regale, iar la 22 iunie 1940 șef de stat major al Partidului Națiunii), care avea sarcina să le transmită regelui, prin aceasta Serviciul Secret fiind de fapt un serviciu direct al suveranului.

În general, toate informațiile erau în prealabil văzute de Moruzov, care — pe de o parte — corobora uneori conținutul lor cu cele pe care le deținea din surse proprii ce nu le cedase Secției C.I., iar — de altă parte — le judeca în funcție de perspectivele desfășurării vieții politice și legat de acestea le transmitea mai departe, ori chiar le oprea difuzarea.

Atunci când lipsea un timp mai îndelungat din București, secretariatul Serviciului S., respectiv Ștefan Enescu, era în grea cumpănă, deoarece nu dispunea de elementele de judecată pe care numai Moruzov le avea personal, așa încât trebuia să fie de o circumspecție maximă.

Când era în străinătate, informațiile mai importante, înainte de a fi difuzate i se trimiteau acolo, cu curier special, îndeosebi prin Ghiță Șerbu.

Ținând seama că atunci curierii călătoreau cu trenul, se ajungea uneori la o accentuată frânare a fluxului difuzării informației, neajuns totuși preferabil unei eventuale gafe de informare.

Faptul că Moruzov își păstrase un număr de informatori cu care lucra numai el și în strictă conspirativitate era — pe de o parte — o măsură de legitimă prudență, pentru a nu se găsi la discreția informațiilor unei sau unor secții ale serviciului, care, chiar cu bună credință, puteau cândva să-i furnizeze o informație eronată, despre a cărei natură, ca atare, nu ar fi putut să-și dea seama, dacă nu dispunea de un aparat informativ personal de control, dar, pe de altă parte, un astfel de procedeu mai denota și temperamentul său foarte prevăzător și suspicios.

De altfel, cedarea unui informator către Secția C.I. era făcută cu riscul ca acolo legătura cu acel informator să nu fie asigurată necontenit de aceeași persoană din aparatul funcționăresc, iar un secret cunoscut de prea mulți încetează, în unele cazuri, de a mai fi secret. Pentru aceste motive, cât poate și pentru altele, deoarece ițele unei activități informative sunt mai complicate decât par la prima vedere, Moruzov își păstrase un buchet de informatori în problemele ce aveau precădere sau erau mai acute, cu care lucra direct.

Dintre persoanele cu care Moruzov avea legături directe era și Ioan Jean Zaharof, administratorul ziarului „Universul" și în mod real conducătorul financiar al ziarului, deși cu directorul proprietar al ziarului, Stelian

Popescu, Moruzov era în relații proaste, Popescu fiind sprijinitorul generalului Ion Antonescu, dușmanul de moarte al șefului Serviciului Secret.

Deosebit de acesta, Stelian Popescu și „Universul" reprezentau o poziție net anticarlistă, iar Moruzov era omul lui Carol II.

De asemenea, Moruzov mai avea legături personale și cu Vladimir Novițchi, deputat cuzist din Basarabia, care participa la acțiunea de trimitere de agenți peste Nistru.

Personal, am fost trimis odată de Moruzov la hotelul unde trăgea Novițchi la București spre a le aranja o întrevedere.

Cât privește faptul că Novițchi lua parte la acțiunea de spionaj antisovietic, mi-a fost confirmat de dr. Victor Bogomoleț, fostul șef al agenturii antisovietice din România.

După cedarea Basarabiei, în 1940, Novițchi s-a refugiat la București, unde, la început, lipsit de mijloace materiale, se adăpostea în subsolul caselor Bisericii Ruse din Capitală.

Uneori, din supravegherea câte unui suspect ieșea pentru Secția C.I. surpriza faptului că cel supravegheat se întâlnea în secret, nici mai mult nici mai puțin, decât cu însuși Moruzov, persoana căruia îi era informator.

În acest sens, prin anul 1934, Secția C.I. pusese în supraveghere pe un reprezentant al monarhiștilor ucraineni, venit atunci din Germania, unde această mișcare își avea sediul central.

Mișcarea monarhistă ucraineană se născuse în Ucraina în timpul războiului civil din sud-vestul Rusiei, când, la 29 aprilie 1918, un general țarist, Pavel Skoropadsky, de

origine ucraineană și cumnat cu generalul german von Einhorn, comandantul trupelor germane din Ucraina, fu proclamat „hatman" al Ucrainei, într-o ședință solemnă care avu loc într-un circ, sub „protecția" baionetelor germane.

Prin această proclamare, germanii urmăreau dublul scop de a opune o astfel de formulă — pe de o parte — guvernului central bolșevic (Sovietul Comisarilor Poporului), iar pe de altă parte de a o opune mișcării naționaliste a lui Simion Petliura și organului legislativ al acestuia, Rada Centrală, cât și activității bandelor destul de puternice ale anarhistului Mahno.

Fiind lipsit de o bază politică firească, iar capitala Ucrainei, Kievul, fiind cucerită de trupele ucrainene, în 14 decembrie 1918, „hatmanul" Skoropadsky fu nevoit să „abdice" și se retrase în Germania, împreună cu trupele ce-l protejaseră.

În Germania, Pavel Skoropadsky își stabili reședința și sediul central al mișcării „regaliste ucrainene" la Wansee, lângă Berlin, unde trăia din subsidii germane, care îl mai stipendiau, fiind una din piesele de rezervă pentru problema ucraineană, factorul mai activ al acestei mișcări politice fantoșe fiind mai târziu fiul lui Pavel, anume Danilo Skoropadsky.

Printre „curtenii" pseudohatmanului era Serghei Semet, iar fiul acestuia, Bogdan Semet, sosise prin 1934 în România, unde încercase să ia contact cu presa română, publicând și câteva articole în „Porunca Vremii", ziarul antisemit al vestitului condotier al presei de extremă dreaptă, dr. Ilie Rădulescu („Lăptărie").

Un astfel de personaj străin sosit în România atrase de la început atenția Secției de Contra Informații, care îl puse imediat în supraveghere.

Nu mică ne-a fost mirarea când Bogdan Semet s-a întâlnit într-o seară, în condiții de conspirativitate, cu însuși Mihail Moruzov.

Nedumerirea provocată de această întrevedere nu a avut însă timpul să se clarifice, că s-a produs un fapt neașteptat: în presa hătmănistă din străinătate a apărut o hartă cuprinzând revendicările teritoriale ale „regaliștilor" ucraineni și care, alături de teritorii pe atunci poloneze sau cehoslovace, cuprindea și Basarabia.

În fața unor asemenea revendicări, care lezau suveranitatea națională română, Bogdan Semet, ca reprezentant al unei mișcări iredentiste cu pretenții asupra teritoriului nostru național, a fost urgent expluzat din țara noastră, fără ca Moruzov să fi făcut un gest. Nu știu dacă legăturile lor au mai continuat sub o formă oarecare.

Reținc că în timpul ocupării temporare a Ucrainei de către germani, în timpul celui de-al doilea război mondial, aceștia nu s-au mai gândit la reinstaurarea unui regat ucrainean, fie el chiar într-o ședință solemnă, care de data aceasta ar fi putut să nu aibă loc într-un circ.

Alt personaj urmărit de Secția de Contra Informații și care era în raporturi cu Moruzov a fost Lucia Allioth-Caragea, din stirpea neamului fanariot Caragea, măritată cu un destul de obscur funcționar de bancă din București, Allioth, de origine elvețian.

Aceasta — ajunsă la o vârstă pârguită — grupa în jurul ei, prin anii '30, o minusculă organizație de dreapta, era în raporturi cu Corneliu Codreanu, însă îi furniza

informații lui Moruzov, semnând cu numele conspirativ de „Haiduc", care fusese în tinerețea ei o poreclă familială, acordată trăsăturilor ei de caracter cu aspecte de energie virilă.

Altă surpriză se produse în următoarele împrejurări:

În București, pe str. 30 Decembrie nr. 42 funcționa o vestită semințerie, proprietatea lui Ștefan N. Boiadjieff, bulgar trăind în România ca pașaportar.

În țara noastră mai persista tradiția ca zarzavageriile și semințeriile să constituie specialități ale bulgarilor, ceea ce făcea ca satele din jurul Bucureștiului și al orașelor mai mari să aibă un destul de însemnat procent de bulgari.

Sub adăpostul firmei de semințerie, unde, sub numele lui Ștefan, mai lucrau și alți frați ai acestuia, se ascundea în realitate o oficină de spionaj bulgar. Mai mult chiar, unul din frații Boiadjieff era secretarul atașatului militar bulgar la București, funcție care se știa că în realitate camufla pe cea de mandatar al serviciului secret.

Pe acest Boiadjieff, serviciul nostru îl pusese sub supraveghere, filarea lui venind să confirme prezumpțiile asupra activității sale informative.

Nu mică ne-a fost surpriza când s-a constatat că Boiadjieff se întâlnea cu Moruzov, al cărui informator era și care ordonase supravegherea lui poate și pentru a verifica dacă filarea era corect făcută.

De asemenea, Moruzov mai avea legături personale cu Eugen Titeanu, redactor la oficiosul liberal „Viitorul", deputat liberal și apoi subsecretar de stat la Interne (2 octombrie 1934), iar în urmă la Propagandă (până la 28 septembrie 1939); Titeanu nu-și ascundea legăturile cu Moruzov și destul de des venea personal la sediul

Serviciului S. din strada Saita, singur sau însoțit de directorul său de cabinet Alboteanu care, uneori venea și singur, trimis de Titeanu. Cei care erau puțin mai inițiați în unele secrete păzite cu grijă știau că Titeanu, încă înainte de a fi ministru, era informatorul lui Moruzov și că continua a fi, ca membru al guvernului.

În a doua jumătate a lunii august 1939, cu sprijinul lui Moruzov, care mi-a acordat valută la curs oficial, am făcut o călătorie de agrement în Franța, împreună cu soția mea.

Din nefericire, evenimentele grave care s-au produs atunci m-au silit să întrerup călătoria și să mă întorc precipitat în țară, deoarece izbucnise războiul.

La Paris luasem contact neoficial cu dr. Victor Bogomoleț, fost șef al agenturii I.S. din România, despre care am mai amintit și cu care, în 1935 colaborasem în capitala Franței, împrejurări asupra cărora voi reveni; de asemenea culesesem, ca un călător ceva mai avertizat ce eram, o serie de impresii luate pe viu în Franța și pe parcursul rutei (Elveția, Italia, Iugoslavia).

Îndată ce am sosit acasă, am telefonat lui Moruzov, anunțându-l că m-am întors și că am a-i face unele comunicări. Mi-a dat dispoziție să vin imediat la sediul serviciului, care de altfel era foarte aproape de locuința mea. M-a primit pe loc, de față fiind și Titeanu pe care îl cunoșteam personal, spunându-mi că pot vorbi deschis. I-am raportat informațiile culese, făcându-i verbal un expozeu general. Eram în vervă, îi cunoșteam predilecțiile și îmi puteam da seama relativ binișor ce se putea și ce nu se putea cunoaște la noi din complexul european, așa încât expunerea mea a fost, cred, destul de interesantă,

primind chiar mulțumiri de la Moruzov, care urmărise și impresia ce o făceam lui Titeanu.

Peste puține zile am căpătat convingerea că această impresie fusese bună, deoarece Moruzov m-a chemat la el și mi-a dat dispoziție de a merge la Titeanu la Ministerul Propagandei, încunoștiințându-mă că este de acord cu ceea ce acesta va discuta cu mine. La Ministerul Propagandei, Alboteanu m-a introdus înaintea tuturor solicitanților din anticameră, iar Titeanu, după ce mi-a făcut o scurtă expunere asupra intereselor convergente ale Serviciului S. și ale Ministerului Propagandei (această expunere am avut impresia că încerca a justifica și legăturile sale directe cu Moruzov), mi-a propus să plec la Paris ca atașat adjunct de presă, lucrând atât pentru Ministerul Propagandei, cât și pentru Serviciul S. și bucurându-mă de beneficiul a două salarizări.

Am cerut câteva zile pentru a reflecta, dar motive de ordin personal m-au silit să dau, cu scuze, un răspuns negativ lui Moruzov, explicându-i și motivele refuzului.

De altfel, peste puțin timp, la 21 septembrie 1939, primul ministru Armand Călinescu este omorât de legionari, se constituie guvernul generalului Argeșeanu, care se retrage la 28 septembrie 1939, în locul lui formându-se guvernul Argetoianu, cu Al. Radian la Ministerul Propagandei.

Radian, deși prieten cu Titeanu, totuși nu a împiedicat sau nu a putut împiedica izbucnirea unui scandal în legătură cu mânuirea fondurilor Propagandei de către predecesorul său, iar Alboteanu fiind arestat și depus la Văcărești a dezvăluit o serie de fapte neonorabile pentru Titeanu.

Întreaga afacere nu a avut totuși finalitatea ce se întrevedea, deoarece, la 24 noiembrie 1939, se constituie un nou guvern liberal, prezidat de Gheorghe Tătărescu, care nu avea interesul compromiterii lui Titeanu; de altfel un rol pentru ocrotirea acestuia este posibil să-l fi avut și Moruzov, care avea nevoie de informațiile fostului titular al Propagandei.

Un alt gazetar de frunte cu care Moruzov întreținea raporturi și căruia uneori îi trimitea din informațiile serviciului în scopul provocării unui articol folositor regimului carlist, sau în alte scopuri încâlcite, era Pamfil Șeicaru, directorul ziarului „Curentul", care de asemeni îi furniza direct informații lui Moruzov.

Alt gazetar, de data aceasta străin, cu care avea legături directe, era italianul Franco Triandafillo. Legătura cu acesta se făcea prin funcționarul Serviciului Secret, Nicolae Trohani.

De asemenea, Moruzov mai avea legături și cu unii atașați militari străini, ca de pildă, cu lt.col. Pika, atașatul militar cehoslovac, care personal venea la sediul central al Serviciului Secret din str.Saita și care vorbea bine românește, întrucât în cadrul colaborării militare a Micii Înțelegeri își făcuse stagiul într-un regiment românesc.

După prăbușirea și dezmembrarea Cehoslovaciei l-am văzut pe Pika deseori la sediul central al Serviciului Secret Român, iar apoi, plecarea sa în străinătate, spre țările aflate în război cu Germania, îi va fi facilitată de autoritățile românești. După înfrângerea hitlerismului, Pika, înaintat general, va fi subsecretar de stat la Ministerul de Război din Praga, când însă va fi implicat într-un proces și executat.

Alt atașat militar străin cu care Moruzov avea legături era lt. col. Kowalewski, atașatul militar polonez. Din însărcinarea lui Moruzov am luat odată contact cu el la legația polonă, în legătură cu afacerea de spionaj a lt. Ion Antonescu. Cu acel prilej, printre altele, Kowalewski mi-a spus că fusese atașat militar la Moscova, dar că avusese acolo „des ennuis" (neplăceri). Probabil că fusese mai activ în activitatea de spionaj, iar autoritățile sovietice mai vigilente decât el se aștepta.

În timpul războiului s-a refugiat la Londra, unde a ajuns șeful M.St.M. al armatei emigranților polonezi.

Încă un atașat militar cu care avea dese întâlniri era cel italian, col. Gugliemo Della Porta, conte de Rodiani Carrara.

Deosebit de aceștia, Moruzov mai avea legături directe și cu don Pedro de Prat y Soutzo, ministrul Spaniei, cu care făcea schimb de informații, de fapt ministrul spaniol fiind acela care-i furniza informații mai multe decât primea, în schimb, după unele surse pe care nu le-am putut controla, căpăta diverse sume „pentru cheltuieli de culegere a informațiilor".

După izbucnirea rebeliunii militare-fasciste (17 iulie 1936) don Pedro de Prat y Soutzo a stat un timp destul de îndelungat în espectativă așteptând să vadă încotro se înclină sorții victoriei, după care s-a pronunțat destul de târziu pentru Franco, influențând în același sens și restul legației spaniole.

Ca urmare, la București a sosit o misiune diplomatică reprezentând guvernul republican și care, neavând local, s-a instalat la Hotelul „Splendid", întreprindere hotelieră de clasa a II-a.

Reprezentanții guvernului republican nu aveau probabil un instructaj suficient în ce privește păstrarea secretului diplomatic, pentru că, cu destulă neglijență rupeau ciornele rapoartelor ce le întocmeau și le aruncau în coșurile de hârtii ale camerelor ce le ocupau. De aici, prin intermediul oamenilor de serviciu ai hotelului, ne parveneau cu regularitate și în totalitatea lor, astfel că după o operațiune de asamblare, care era dificilă cât o joacă, Serviciul Secret avea conținutul rapoartelor legației. Nu cred că aceste ciorne să fi fost aruncate în mod special spre a ne induce în eroare pentru că din supravegherea membrilor legației spaniole republicane nu reieșea ca vreunul din ei să se fi debarasat în alt mod de ciorne, iar pe de altă parte conținutul lor era verosimil.

Din aceste rapoarte reconstituite i se trimiteau și lui don Pedro de Prat y Soutzo.

O altă legătură personală a lui Moruzov o constituia George Kintescu, fost ofițer de cavalerie, notoriu mason și văr cu Jean Pangal și Paulică Brătășanu, ambii deținând în masonerie gradul 33, cel mai înalt grad din Marea Lojă Națională a României de rit scoțian antic și acceptat.

Kintescu era informatorul lui Moruzov, lucrând sub numele conspirativ de „Craiu", era un individ bine dotat de la natură, atât ca fizic, cât și ca intelect, după cum era înzestrat și cu simțul umorului, fiind cel care cu prilejul unei ședințe masonice a vorbit despre necesitatea de a se păstra secretul dezbaterilor interne ale asociației, pe care, bineînțeles, avea grijă să le comunice cu promptitudine lui Moruzov.

După 23 august 1944, sub guvernul Rădescu, a ajuns subdirector general al S.S.I., fiind comprimat în aprilie

1945, la prima din cele două epurări pe care le-am dirijat în serviciu ca director general.

După comprimarea sa a încercat să recruteze funcționari din serviciu, pentru a-l informa asupra activității acestuia, informațiile ce le aveam indicând că era în legătură cu rețeaua englezească. Cei solicitați în acest sens (N. Petrașcu — „Agronomul") au denunțat însă imediat încercarea de a fi recrutați, dar Kintescu nu a suferit consecințele încercărilor ce le făcuse în această direcție, pentru că, între timp, a fost arestat și condamnat, iar după o detențiune destul de scurtă, a murit la închisoare, se pare de ocluzie intestinală.

Lista legăturilor personale ale lui Moruzov se extindea și în afara frontierelor țării noastre și deosebit de faptul că, după cum am arătat, era unul dintre cunoscuții mareșalului Pilsudski și ai șefului serviciului secret polonez, de asemenea un civil, mai era cunoscut și cu ministrul de Externe francez Georges Bonnet, care, cu prilejul unei călătorii oficiale făcute în România, prin 1938–1939, i-a făcut o vizită lui Moruzov la ferma acestuia de la Buda, unde se aranjaseră întrevederi politice.

De asemenea, în Cehoslovacia, avea legături cu maiorul Kumpoșt, de la Biroul II, care, ca și Pika, făcuse un stagiu într-un regiment românesc.

În 1937, cu prilejul unei călătorii la Praga, pe care am făcut-o cu Moruzov, pentru pregătirea vizitei ce avea să urmeze curând a lui Carol II în Cehoslovacia, am fost împreună cu Moruzov la M.St.M. cehoslovac, unde a luat contact cu Kumpoșt, fără însă ca eu să asist la întrevedere. Când a ieșit de la Kumpoșt era îngândurat și mi-a spus că cel pe care îl vizitase „avea dreptate", fără altă precizare,

însă, ceea ce îl preocupa atunci erau măsurile de securitate ce trebuiau luate cu prilejul vizitei la Praga a lui Carol II.

Altă relație a sa în străinătate era Pompiliu Păltânea, care de ani de zile era corespondentul ziarului „Universul" la Paris și care având multe relații în cercurile politice franceze era în măsură a-i fi de folos.

Tot la Paris mai avea legături cu gazetarul Bacher (32 Rue Trouchet), pomenit de Argetoianu în memoriile sale ca având legături cu Palatul.

În memoriile sale Argetoianu arată că Bacher a încunoștiințat-o pe fosta regină Elisabeta a Greciei că elementele carliste pregăteau, înainte de 1930, o scrisoare falsificată a lui Ferdinand, prin care acesta, înaintea morții sale, i-ar fi scris lui Brătianu, cerând să revină asupra renunțării lui Carol la tron. Din aceleași memorii mai reiese că Bacher avea legături directe cu Titulescu. Curierii serviciului care mergeau la Paris îi aduceau lui Moruzov plicuri cu informații de la Bacher[1].

---

[1] Personaj extrem de controversat, Hugo Bacher era fiul unui stomatolog din Craiova. Condamnat pentru dezertare din armata română, în 1913 a beneficiat de o amnistie și a plecat în străinătate. A încercat să se stabilească în Suedia, dar a fost expulzat pentru escrocherie. Ajuns în Franța, a reușit să-și organizeze o agenție de publicitate la Paris, intrând în legături strânse cu ziarul „Le Matin", în care a publicat mai multe articole favorabile lui Carol II.

El trece drept autor al unei celebre scrisori pe care regele Ferdinand i-ar fi adresat-o fiului său Carol cu numai câteva zile înainte de a muri și prin care îl ruga să revină asupra renunțării sale la tron și să se întoarcă în țară. Scrisoarea s-a dovedit a fi într-adevăr un fals. Îl confecționase Bacher însuși prin decupări de cuvinte din scrisorile pe care Elisabeta, sora lui Carol, le primise în cursul anilor de la tatăl

Relațiile sale în Franța atingeau cercurile superioare ale vieții politice franceze.

Astfel, printre cei cu care a avut întrevederi la Paris cu prilejul uneia din numeroasele sale călătorii a fost și Camille Chautemps, fost de patru ori prim-ministru al Franței.

Cu ocazia călătoriilor sale la Paris a luat contact și cu gen.Georgès, cu care împreună a vizitat linia Maginot, ceea ce dovedește aprecierea superioară și încrederea de care se bucura din partea francezilor.

În ce privește pe gen. Georges, reamintesc că este acela care la 9 octombrie 1934, la Marsilia, pe atunci colonel, escorta călare mașina în care se aflau regele Aleksandru al Iugoslaviei și ministrul de Externe francez Louis Barthou, când s-a produs atentatul și urmărirea celor doi, de agenții lui Ante Pavelici, condus din umbră de acțiunea hitleristă. Cu acest prilej, Georges l-a omorât cu sabia pe unul dintre atentatori. Georges va fi apoi subșef și mi se pare — șef al M.St.M. francez, va fi adjunctul gen. Gamelin, comandantul forțelor franco-engleze în prima parte a celui de-al doilea război mondial

---

său și pe care le pusese la dispoziția făptașului. Reproșându-i fapta sa, regina Maria căpătase acest răspuns din partea fiicei sale: „Întotdeauna Carol m-a iubit, de când eram copii. A avut întotdeauna o adorație fără margini pentru mine și n-am crezut că fac un rău".

Referiri la Hugo Bacher și la relațiile sale cu cercurile Palatului și cu Serviciul Secret de Informații se pot găsi în: Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. I, pp. 114–115, Editura Enciclopedică, 1993; Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România*, pp. 120–121, Editura Enciclopedică, 1996; Elisa Brătianu, Ion I.C. Brătianu, *Memorii involuntare*, pp. 97–99, Editura Oscar Print, 1999.

(până la 1940) și va fi comandantul frontului aliat nord-est în 1939–1940.

În cadrul complicatelor combinații politice și încercărilor lui Carol II de a se degaja de încercuirea fascistă, ale cărei rezultate le presimțea că vor fi debarcarea sa, regele l-a însărcinat cu o misiune confidențială și, prin 1940, Moruzov a fost primit în audiență de Papă.

În perioada acelorași frământări, Moruzov are îndelungi întrevederi, la Toledo și Madrid, cu Jean Pangal, ministrul nostru la Madrid, care, în afară de poziția sa diplomatică, avea o situație superioară în masoneria internațională.

Moruzov avea vechi legături cu Pangal și în memoriile sale Argetoianu spunea că, în decembrie 1933, înainte de a se prezenta în audiență regelui, Pangal se informase despre starea de spirit din armată direct de la Moruzov.

Între forțele mondiale pe care Carol II voia să le utilizeze era și cea a puternicei masonerii, iar Pangal, pe lângă faptul că era un mason cu largă audiență peste hotarele țării, trecea și drept unul dintre protejații regelui.

Întrevederea de la Toledo dintre Pangal și Moruzov a început în cadrul unui dejun într-un restaurant de lux și a durat până aproape de seară.

În acea epocă Moruzov atinsese zenitul carierei sale și în mod real însemna mai mult ca purtătorul mesajelor ultrasecrete ale lui Carol II, în ale cărui ițe și combinații de cea mai mare taină era introdus, dar ca un factor activ și — probabil — uneori și ca sfetnic.

Asupra raporturilor lui Carol II cu Spania franchistă este de precizat că în timpul războiului civil, fruntașul franchist Serrano-Sunner, care avea să conducă mai apoi

ani de-a rândul Ministerul de Interne spaniol al lui Franco, a fost adăpostit la legația noastră din Madrid, când capitala Spaniei era în mâinile republicanilor spanioli, cu știința și consimțământul lui Carol, de către consilierul și însărcinatul nostru cu afaceri Coti Zănescu.

De altfel, Seranno-Sunner și-a plătit datoria de recunoștință față de Carol, atunci când acesta, după abdicarea sa, se refugiase în Spania, de unde însă voia să plece, ambianța nefiind sigură și simțindu-și viața la discreția unui atentat.

Germanii se opuneau plecării sale din Spania și făceau presiuni insistente în acest sens asupra guvernului franchist, din spirit de prevedere, pentru ca fostul suveran al României să nu le creeze complicații, dacă s-ar fi aflat într-o țară mai liberă.

Guvernul spaniol aflat între ciocan și nicovală i-a refuzat oficial lui Carol plecarea, în schimb, când cele două mașini în ale căror portbagaje se aflau ascunși Carol și Elena Lupescu s-au prezentat la frontiera franco-portugheză, autoritățile de graniță nu au efectuat elementara cercetare a portbagajelor, cu atât mai necesară, cu cât în Europa era război, mașinile erau proprietatea regelui abdicat, iar cei doi fugari au trecut relativ liniștiți în Portugalia[1].

---

[1] Episodul, cu detalii și precizările de rigoare, din care rezultă că „evadarea" lui Carol a fost plănuită și înfăptuită de serviciile militare de informații poloneze emigrate în Occident, dupa cotropirea Poloniei de către cel de-al III-lea Reich, a fost relatat pe larg într-un articol publicat în „Magazin istoric", nr. 10/1990, sub titlul *Fuga de sub escortă.*

Dacă Moruzov ar fi trăit și ar fi fost lângă Carol, desigur că evadarea acestuia din Spania i s-ar fi pus în sarcină. Dar să revenim la legăturile lui Moruzov.

În ceea ce privește relațiile sale cu Titulescu, acestea au suferit modificări pe parcurs și chiar modificări radicale. Către sfârșitul anului 1934, după atentatul de la Marsilia, când personalitățile europene începuseră a-și lua măsuri de prevedere mai serioase pentru asigurarea securității lor, iar Titulescu își făcuse inamici în țară, în rândurile celor de dreapta, care-l acuzau de a fi inspiratorul măsurilor represive împotriva extremiștilor de dreapta, cât și de a fi inițiatorul și realizatorul stabilirii legăturilor cu U.R.S.S., s-a hotărât ca în deplasările sale în străinătate, ministrul nostru de Externe să aibă asigurată paza personală și din partea autorităților de ordine românești, prin câte un reprezentant al Siguranței și al Serviciului Secret.

Din partea Siguranței a fost desemnat inspectorul Filipovici, apoi Paul Avramovici, iar din partea S.S. a fost desemnat însuși șeful Secției de Contra Informații, Niky Ștefănescu.

Ulterior, paza lui Titulescu a fost asigurată din partea Serviciului S. de către N. Ștefănescu și Scarlat-Puiu Grigoriu, ultimul dintre cei doi profitând de această împrejurare pentru a-și stabili legătura cu Titulescu și a trece apoi la Externe, ca atașat de legație, ce-i drept pe bază de examen.

În timpul călătoriei din străinătate, când paza i-a fost asigurată lui Titulescu de Ștefănescu și Grigoriu, s-a produs ruptura ministrului nostru de Externe cu Serviciul Secret.

Probabil că au intervenit, ca în orice împrejurare, cauze mai complexe, însă este posibil să fi contribuit și ceea ce se discuta la Serviciul Secret că ar fi provocat ruptura, și anume, o convorbire telefonică de la București cu străinătatea între Gh. Comșa — despre care am mai amintit — și Niky Ștefănescu.

Comșa i-ar fi dat unele știri lui Ștefănescu despre starea sănătății precare a bunicii acestuia în astfel de fraze și limbaj care, fiind interceptate se pare de autoritățile elvețiene și interpretate ca fraze ascunzând o intenție ostilă lui Titulescu, amenințându-i chiar viața, acestuia i s-a născut bănuiala că Serviciul Secret ar avea asupra sa intenții asasine.

Nu am suficiente elemente de judecată pentru a mă pronunța în această chestiune, dar știu că a avut loc convorbirea telefonică Comșa-Ștefănescu și este posibil ca unele afirmații insuficient controlate să fi provocat suspiciuni neîntemeiate.

La cererea lui Titulescu a fost rechemat urgent Ștefănescu; iar în orice caz, după întoarcerea lui Ștefănescu în țară nu era un secret în S.S. că Titulescu era dușmanul Serviciului Secret care de altfel nu am auzit să fi făcut încercări de spulberare a unor astfel de păreri.

Cred că Moruzov, care dintre noi toți cunoștea adevăratele sentimente ale lui Carol față de Titulescu, ce aveau să iasă la lumină prin scoaterea ministrului nostru de Externe din guvern, la 29 august 1936, cât și pentru totdeauna din viața publică a țării, nu considera că mai este necesară sau măcar oportună o disculpare și că — dimpotrivă — o ameliorare a raporturilor cu Titulescu nu ar fi fost potrivită pentru Serviciul Secret.

Dar nu numai cu Titulescu raporturile nu era bune.

Nici cu Maniu aceste raporturi nu excelau.

Cauza naturii acestor raporturi s-a datorat următoarelor împrejurări.

Atunci când Maniu era prim-ministru, iar Moruzov se afla la începutul carierei sale de șef al Serviciului Secret, neavând se pare încă gradul de director general, ci numai pe cel de șef de serviciu, a fost chemat în audiență la primul ministru, care l-a întrebat ce cunoaște despre unele uneltiri din rândurile ofițerilor activi. Maniu, sunt indicii că deținea informații directe de la unul din partizanii săi, Stoica, rudă cu unul din complotiști.

Moruzov, care la data aceea dispunea de un aparat informativ și funcționăresc redus, a încercat să pară că știe ceva, ceea ce însă nu l-a satisfăcut pe Maniu, care a încheiat audiența într-un mod brusc și vizibil nesatisfăcut.

De atunci raporturile lor nu s-au mai ameliorat și Moruzov nu i-a putut ierta situația în care l-a pus, animozitate care ulterior a fost probabil de natură a influența și aspectul general în care Maniu era prezentat în notele informative ale Serviciului Secret, situație de altfel înlesnită de faptul că fruntașul național-țărănist devenise unul din opozanții notorii față de inițiativele regale, fiind chiar centrul politic al opoziției antiregaliste.

Nici cu regina mamă Maria, raporturile lui Moruzov nu excelau.

Regina Maria proteja pe un fost ofițer țarist, căpitanul (sau comandorul) Balaș, devenit după 1918 cetățean român și căruia îi facilitase să ajungă căpitanul portului Cetatea Albă.

Prin 1933–1934, se produsese la Berlin un fapt senzațional și anume, col. Homutov, fost ofițer superior țarist, membru important al celei mai mari organizații de emigranți ruși, R.D.V.S. — Liga Militară Rusă, al cărei serviciu informativ îl conducea, personal, șeful unei mișcări secrete de emigranți ruși albi, B.R.P. — Frăția Dreptății Ruse, colaborator de vază al serviciilor informative germane și chiar național-socialiste, se dovedi că era în realitate agent al G.P.U.

Faptul avu răsunet, îndeosebi în rândurile specialiștilor în informații și trezi un surplus de vigilență față de emigranții ruși albi, mai cu seamă față de foștii ofițeri țariști, care erau mai în măsură să culeagă informații militare și asupra cărora se așternu un val, chiar dacă nemărturisit, de suspiciuni față de posibilitatea de a fi agenți dubli, servind și interesele sovietice.

În această conjunctură, prezența unui fost ofițer țarist la conducerea căpităniei unui port situat la frontiera cu U.R.S.S., fie că era o imprudență, fie că ar fi impus o îndeaproape supraveghere a sa, năștea complicații și cheltuieli ce puteau fi evitate prin operația simplă de mutare a lui de la căpitănia portului Cetatea Albă.

În primăvara anului 1935, în apropierea sărbătorilor de Paști, Moruzov m-a chemat și mi-a încredințat misiunea de a pleca la Cetatea Albă să adun material împotriva lui Balaș, pentru înlocuirea lui.

La Cetatea Albă m-am prezentat ca gazetar (aveam o legitimație în acest sens, întrucât înainte de a intra în S.S. făcusem oarecare gazetărie, dar mai mult literară) și ca unul care veneam să sondez terenul în vederea organizării

unei mari afaceri de pescărie la limanul Nistrului, pe atunci una din bogățiile piscicole ale țării.

Acolo am luat contact cu gazetarul Georgică Mantu, directorul singurului ziar local și prieten personal cu Niky Ștefănescu, care-mi dăduse o scrisoare de recomandare către acesta, precum și cu avocatul Andreiev care era tentat de o combinație financiară cu fantomatica întreprindere piscicolă, al cărei reprezentant pretindeam a fi.

Materialul cules, între care și un act de la tribunalul local privind un proces personal al lui Balaș, a fost suficient pentru a determina, oficial, pe alte considerente decât cele ale apărării informative, mutarea lui Balaș, deși era protejatul reginei mame.

Mai târziu, în timpul războiului, Balaș a ajuns căpitanul portului Odessa ocupat de trupele românești.

Dușmanul nr. 1 al lui Moruzov era însă gen. Ion Antonescu, dușmănia pornind de la atitudinea ostilă a lui Antonescu față de Carol II, al cărui om de încredere era șeful Serviciului Secret.

Pentru compromiterea lui Antonescu, Moruzov a căutat elementele legate de viața particulară a acestuia și în acest sens a descoperit că Maria Antonescu, soția lui, care fusese mai înainte nevasta unui evreu francez, Füller, divorțase de acesta la Paris, dar nu întocmise forma transcrierii hotărârii de divorț, ceea ce după legile țării noastre lovea divorțul de nulitate, iar ea era — în consecință — bigamă.

Acest Füller fusese antreprenor de tripouri, iar pe soția sa de atunci, Maria Antonescu de mai târziu, se afirmase că o utilizase ca racoleuză de clienți pentru jocurile de noroc.

Făcând parte din categoria de oameni care-și câștigă existența la marginea codului penal, Füller nu a fost greu să fie convins ca să depună justiției române o plângere împotriva Mariei Antonescu, urmărind a fi declarată bigamă.

Cât a încasat de la Serviciul Secret pentru aceasta este cred destul de greu de reconstituit.

Avocat al său în România a fost în acest proces Oswald Teodoreanu, tatăl scriitorilor Păstorel și Ionel Teodoreanu, iar Antonescu și-a luat ca avocat pe Mihai — Ică Antonescu, de aici datând legăturile lor, care nu aveau nici o relație de rudenie, fiind cazul numai a unei simple coincidențe de nume.

Gazetarul H. Soreanu, mi-a relatat că gen. Antonescu personal s-a dus în principalele redacții bucureștene și arătând revolverul pe care îl purta asupra sa a cerut să nu se publice nimic în ziare, ceea ce directorii acestora au consimțit, de frică, sau din prudență politică.

Procesul de bigamie al Mariei Antonescu a ajuns până la Casație, unde prezida consilierul Lupu, care i-a dat câștig de cauză soției generalului, pe temeiul faptului că pronunțarea divorțului ei de Füller se făcuse de o instanță franceză, iar dreptul civil francez nu prevedea obligativitatea transcrierii hotărârii de divorț.

Datorită rolului lor în acest proces, Ică Antonescu va ajunge vice-președinte al Consiliului de Miniștri, iar Lupu va ajunge președintele Curții de Casație.

Antonescu, fiind informat că toată problema judiciară a bigamiei fusese manevrată de Moruzov din umbră, îl considera — pe drept cuvânt — pe acesta ca pe cel mai mare dușman al său.

Ca urmare, atunci când Antonescu era șef al M.St.M., Serviciul Secret trecea la Min. Apărării Naționale, iar când era ministru al M.A.N. Serviciul trecea înapoi la M.St.M. Atunci când nu era nici șef la M.St.M. și nici ministru, era necontenit obiect al unui filaj al Serviciului S.

Raporturi lipsite de cordialitate avusese Moruzov și cu alt ministru de Război și anume gen. Ștefănescu-Amza.

Acesta, nefiind mulțumit, la un moment dat, de modul cum Moruzov îndeplinise o sarcină pe care i-o trasase, a găsit de cuviință să-l amendeze cu salariul pe 10 sau 15 zile.

Nu știu dacă această sancțiune a avut vreo influență asupra activității următoare a lui Moruzov, în sensul de a i-o ameliora, ceea ce nu prea cred, el știind să-și facă datoria fără asemenea sancțiuni, în schimb funcționarii S.S. au avut de pătimit, căci, din momentul când a primit această sancțiune, a început să aplice sancțiunea pierderii din salariu cu prea multă dărnicie, deseori cam pripit.

Astfel, pe Gh. Manu, care fiind la Sinaia în misiune și fiindu-i cald și-a aruncat haina peste umăr, împrejurare în care i-a căzut din buzunar un abonament de tren al serviciului, Moruzov l-a sancționat nu numai cu plata abonamentului, care reprezenta o sumă apreciabilă, dar și cu amenda pierderii salariului pe 15 zile.

De această sancțiune mi-am amintit peste câțiva ani, în timpul războiului, când Moruzov era mort și când Mircea Boldur, șef de echipă, plecând cu trenul în care călătorea Ion Antonescu spre Chișinău, pentru a-i asigura paza acestuia, și-a înțeles astfel misiunea, încât foarte comod s-a dezbrăcat într-un compartiment de clasă,

învelindu-se cu frumoasa sa șubă de dihor, iar hainele și le-a agățat într-un cuier al compartimentului, astfel încât, dormind adânc, s-a trezit dimineața când a ajuns la destinație, la Chișinău, că nu mai are costumul său, acesta fiindu-i furat în timpul nopții. Ajuns la destinație, a trebuit să coboare pe peron în cămașă, indispensabili și cu șuba pe el, stârnind hazul celor din tren și al celor ce așteptau pe peron, care puteau să-și dea seama despre modul cum, pe traseu, fusese asigurată paza șefului statului.

Aflând despre cele întâmplate, Eugen Cristescu i-a acordat lui Boldur, la București, o sumă de despăgubire pentru hainele ce-i fuseseră furate, explicația ocultă fiind că păgubașul era prieten de chefuri cu Mircea Cristescu, fratele directorului general al S.S.I.

Fac o paralelă între sancțiunea lui Manu și despăgubirea lui Boldur, care se făcuse vinovat de o greșeală mult mai mare, o paralelă între atitudinea lui Moruzov și cea a lui Cristescu.

Deși atitudinea lui Moruzov a fost puțin cam aspră, totuși, o prefer indulgenței lui Cristescu, care nu putea încuraja disciplina în serviciu și care ocrotea elemente neserioase ca Boldur.

Trebuie precizat că Ghiță Manu nu a fost singurul caz când Moruzov a aplicat astfel de amenzi; de pildă pe Gh. Rizescu l-a amendat tot cu pierderea salariului pe același interval, pentru motivul, destul de discutabil, că l-a surprins telefonând din biroul șefului serviciului, stând cu șezutul pe un colț al biroului; de asemeni au mai beneficiat de astfel de tratament — și încă destul de des — Ștefan Enescu, Valeriu Ionescu și mulți alții, în diferite împrejurări și pentru diverse cauze.

Este de remarcat că aplicarea unor asemenea amenzi se producea mai cu seamă când Moruzov se lăsa — temporar — de fumat și când era de o nervozitate căreia cu greu îi puteai face față.

Suspendarea însăși a fumatului o făcea brusc, neprevăzut, în mijlocul fumării unei țigări și dura uneori săptămâni, alte ori luni de zile, ce-i drept cam puține, dar suficiente pentru ca în acea epocă să evităm, cât puteam, cu toții, ca să-i ieșim din voie, căutând uneori chiar să-l evităm.

În ce mă privește am avut șansa de a nu căpăta nici un fel de aplicare a pedagogiei administrative; a fost atât o pură întâmplare, dar poate și efectul prudenței de a-l evita în asemenea ocazii.

Atât aplicarea amenzilor cât și modul de a lua hotărâri neașteptate și aparent fără vreun motiv logic temeinic, puteau crea impresia că Moruzov conducea instituția în mod despotic, pe baza unor principii putând fi caracterizate ca un fel de drept senioral, dar în care dacă voiai puteai desprinde și o poziție paternă față de serviciu și de funcționarii săi, ce-i drept înțeleasă cam original și mergând câteodată până la înjurături.

Singurul pe care îl cruța de toate aceste manifestări de nervozitate era Niky Ștefănescu și încă nu total, dar mai puțin exagerat.

Când era nemulțumit de Ștefănescu și de secția acestuia îi ținea un logos cu accente de descurajare (ar fi fost un actor bun) și în aproximativ următorii termeni îi spunea: „D-le Ștefănescu, nu suntem polițiști, nu știm să facem treabă, suntem cizmari, d-le Ștefănescu". Reținem că

în aceste împrejurări utiliza pluralul pentru a atenua calificarea, dezonorantă în concepția sa.

Faptul că îl cruța pe Ștefănescu se datora incontestabilelor merite ale acestuia, cât și — mai ales — aceluia că de acesta avea mai multă nevoie decât de alții, precum și simpatiei pe care îți puteai da seama că i-o purta, dar pe care, din motive tactice — ca și față de ceilalți care i-ar fi inspirat-o — se ferea să i-o arate, spre a evita orice eventuală înfumurare, care ar fi prilejuit o cât de neînsemnată delăsare în muncă.

De altfel, în tot ceea ce făcea era permanent un calcul, însă făcut în interesul serviciului și pentru a preîntâmpina orice scădere a acestuia.

În legătură cu Ștefănescu circula în serviciu povestea despre o scenă petrecută în următoarele împrejurări: Secția C.I. reușise să subtilizeze un raport al Legației japoneze în original. Mândru de acest succes, Ștefănescu i-l prezentă lui Moruzov, dar acesta îl întrebă: „Ce scrie în el?", la care, șeful Secției C.I., puțin șocat, îi răspunde: „Dar nu știu japoneza", la care Moruzov îi răspunde: „Bine, bine, dar ce scrie în raport?".

De această scenă s-a făcut haz de către cei care o aflaseră, între care și eu, dar nu noi aveam dreptate să râdem, ci Moruzov, căci nu avea ce face cu un text nedescifrat și care se afla în situația egiptologilor dinainte de descifrarea ieroglifelor de către Champollion. Singurul fapt pozitiv era reușita subtilizării unui asemenea document, care, fotocopiat, ar fi trebuit să-și aștepte traducătorul.

Faptul că Moruzov, de la amendarea sa de către ministrul gen. Ștefănescu-Amza, împărțea prea frecvent amenzi nu trebuie să conducă la concluzia că devenise un

căpcăun al integrității salariilor noastre, căci frecvența aplicării era într-o destul de largă măsură compensată, dacă nu chiar întrecută, de cea a recompenselor bănești, pentru câte un caz dus reușit până la capăt sau pentru vreo informație, ori pentru diferite împrejurări faste sau nefaste din viața particulară a funcționarilor.

În acest sens, eu însumi am beneficiat — să recunosc — de multe ori de bunăvoința sa.

Am arătat că, înainte de a intra în S.S., făcusem un fel de gazetărie, mai mult literară, de critică, recenzii, eseuri etc., din nefericire pentru mine neretribuită.

În cadrul acestei activități îmi făcusem o serie de relații în cercurile gazetărești, deosebit de faptul că unii foști colegi ai mei de liceu sau facultate erau acum gazetari profesioniști.

Mă întâlneam adeseori cu ei, ca prieteni, iar în discuțiile ce purtam aflam o serie de informații — interne și externe — precum și de cancanuri politice sau așa-zise mondene, dar legate de viața politică, care nu toate apăreau în presă sau în notele informative ale serviciului.

Cu entuziasmul vârstei și — poate — cu zelul dorinței de a mă face remarcat, le băteam cât mai rapid la mașină și i le prezentam proaspete lui Moruzov.

Acesta le citea, nu făcea de obicei nici un comentariu, care m-ar fi putut infatua, se ducea la casa de fier din biroul său de unde-mi remitea o sumă de bani, după al cărui volum îmi dădeam seama de modul cum fusese apreciată informația. Desigur că sumele ce le căpătam astfel reprezentau și cheltuielile ce le făcusem pentru obținerea lor (tratații, mese etc.), dar totdeauna le și depășeau pe acestea cu prisosință, în afară de faptul — cel mai

important — că simțeam cum mi se urcă cota la șeful Serviciului Secret.

În acest sens, îmi reamintesc că într-o zi, prin 1935, întâlnindu-mă cu Victor Orendy-Homenau, un gazetar german etnic, din Banat, șvab, care milita activ pentru o apropiere germano-română, tradusese pe Eminescu în germană și care nu s-a compromis mai târziu cu hitlerizarea naționalității germane, fiind burghezo-democrat și frecventator al lui Maniu, mi-a spus că vine direct de la șeful Partidului Național-Țărănesc, care cu obișnuita indiscreție din cercurile maniste, i-a arătat o scrisoare primită chiar atunci de la Milan Hodja, primul ministru cehoslovac, privitoare la raporturile ceho-române, gazetarul șvab relatându-mi cu lux de amănunte conținutul scrisorii. De adăugat că scrisoarea politică a unui prim-ministru adresată șefului unui partid din opoziție din altă țară constituie o oarecare indelicatețe față de acea țară, iar conținutul scrisorii lui Hodja realiza pe deplin aceasta.

Peste jumătate de oră Moruzov avea nota informativă detaliată pe care i-o întocmisem, iar eu aveam o substanțială recompensă.

De altfel, nu cred că eram singurul beneficiar al acestui sistem de recompense, care, trebuie să o recunoaștem, că avea darul de a fi un puternic stimulator, mai cu seamă că pentru mine el denota și o bună apreciere din partea unui personagiu atât de important ca Moruzov.

De asemenea, îmi amintesc că am mai primit importante ajutoare cu prilejul căsătoriei mele, acest sistem funcționând în S.S. pentru mai toți salariații serviciului, cât și ofițerii detașați acolo.

Cred că din toate acestea ar trebui să se rețină și că sistemul amenzilor, aplicate uneori arbitrar sau capricios, era pe larg compensat de cel al recompensărilor bănești, fie pentru muncă suplimentară eficientă, fie pentru diverse împrejurări mai importante din viața unui om legate de cheltuieli suplimentare și pe care Moruzov le compensa cu prisosință.

Provocări și dezinformări

DIN EPOCA STAGIULUI DE INIȚIERE, petrecut în cadrul Secției C.I., un caz mai deosebit a fost acela al lui Riza Tzarova (Tzerova).

Am arătat mai înainte că dintre salariații S.S. pe care i-am găsit la numirea mea în serviciu era și Cristache Chelbașu, care se pretindea român macedonean, dar care — după susținerile unora — era în realitate albanez.

Într-o zi acesta a anunțat serviciul că în țară se găsește un albanez trimis în România de sovietici pentru a face spionaj și care, rămânând fără mijloace de existență (pierduse legătura sa) se autodenunță și se oferă să ne facă serviciile ce i le-am cere.

Chelbașu ne-a prezentat un aparat fotografic, care la data aceea reprezenta o performanță de miniaturizare și care îi fusese încredințat lui Tzarova de serviciul sovietic în cadrul exercitării misiunii sale.

Aparatul se găsea în posesia lui Chelbașu, deoarece acesta îi împrumutase niște bani lui Tzarova și — în schimb — primise aparatul în gaj.

Niky Ștefănescu m-a însărcinat să iau contact cu agentul sovietic ca să văd ce este cu el, ceea ce s-a întâmplat chiar la domiciliul lui Chelbașu, unde m-am dus însoțit de acesta și unde — conform instrucțiunilor primite — m-am prezentat ca ofițer de la M.St.M.

Tzarova îmi amintesc că era un om de circa 40–45 ani, corpolent, de înălțime deasupra celei mijlocii, cu început de chelie, îmbrăcat destul de ponosit și — în general — cu nimic care să denote vreo trăsătură de personalitate marcantă, însă cu o privire piezișe, în care puteai presupune oarecare personalitate ce se disimula, cu o nuanță de șiretenie.

Mi-a declarat că este secretar general al Partidului Comunist Albanez și că a fost trimis de serviciul sovietic cu misiuni de spionaj în România.

Reflectând asupra discordanței dintre poziția importantă de secretar general al partidului comunist dintr-o țară, fie ea chiar de mărimea Albaniei și sarcina de spion trimis într-altă țară pentru culegerea de informații, mi-am explicat-o printr-o muncă de reabilitare politică ce-i fusese încredințată.

Ne-a propus ca să-i furnizăm materialul pe care l-am crede de cuviință și cu care să poată face față cererilor sovietice, urmând ca atunci când ar reveni în România să adâncim colaborarea, pe baza elementelor suplimentare și instrucțiunilor mai detaliate ce le-ar căpăta după prima predare de materiale, ca, de pildă, obiective prioritare, căsuțe poștale, agenții de legătură etc., pentru ca astfel să putem identifica o rețea sovietică.

De asemenea, a revenit de mai multe ori în discuție și a insistat asupra lipsei sale de bani, solicitându-ne să-i punem la dispoziție o sumă de care ar avea nevoie ca să trăiască.

Discuția a avut loc parte în franțuzește, limbă pe care o știa cu destulă aproximație, iar parte în românească și

mai aproximativă pe care o știa, cât și în albaneză, Chelbașu servindu-ne drept tălmaci.

Îmi amintesc că la un moment dat glasul său a luat un ton implorator și a început chiar să lăcrimeze, ceea ce atunci, dată fiind naivitatea vârstei mele, cât și lipsa de experiență, m-a impresionat oarecum, deși, totuși am avut un moment de îndoială dacă nu este un sistem actoricesc de impresionare.

Părea, însă, un om debusolat, care se agăța de această soluție ca de ultima posibilă, ceea ce ar fi prilejuit presupunerea că mai încercase și altele.

Repet că, fiind nou în această meserie și lipsit de experiență, nu i-am luat un interogator mai amănunțit, în care să caut să precizeze cum de a ajuns ca din secretar general al unui partid să fie acum trimis să execute misiuni la nivelul scăzut al unui simplu agent de spionaj; de asemenea, ce cursuri de instructaj urmase, cum erau ele organizate, ce rută urmase pentru a parveni în România, cu cine luase mai întâi contact aici, cum de ajunsese să intre în legătură cu S.S.-ul, cât și alte multe întrebări ce ar fi derivat din răspunsurile pe care le-ar fi dat etc., etc.

La obiecția mea că materialele militare sunt de natură secretă și că, deci, vor fi greutăți pentru a se obține aprobarea predării lor, mi-a răspuns că nu este necesar ca acestea să fie integral autentice și că pot proveni chiar din copierea unor hărți din manualele militare aflate chiar în comerț, totul fiind ca să aibă aspectul de autentic.

În urma acestei întrevederi am întocmit un referat asupra celor discutate, care a fost prezentat de Moruzov Ministerului de Război sau Statului Major, dar răspunsul

— ca și în cazul Antonescu amintit — a fost negativ, bazat pe considerente stratego-patriotice.

Până la primirea acestui răspuns, îmi amintesc că i s-a transmis lui Tzarova, prin Chelbașu, o sumă modică de mi se pare 1 000 lei, pentru trai, pe care agentul nostru este posibil să o fi reținut în contul banilor ce îi împrumutase.

După comunicarea răspunsului negativ, Secția C.I. a fost ocupată cu alte cazuri mai urgente și importante, între care cazul lt. Antonescu amintit, iar eu între timp am fost trecut la secretariatul serviciului, așa încât problema a rămas în suspensie.

Totuși, după un timp, l-am întrebat pe Chelbașu ce se mai aude cu Riza Tzarova și mi-a răspuns că a dispărut.

Prin 1935–1936, fiind la registratura serviciului, am văzut o carte poștală de propagandă venită de la agentura noastră externă, care fusese difuzată de Partidul Comunist Albanez și în care era reprezentat ca un martir, asasinat de autoritățile militare ale regelui Ahmed Zogu, cu pușca în mână, pe când lupta în munții Albaniei, ca partizan, secretarul general al partidului comunist din acea țară Riza Tzarova (sau Tzerova), pe care l-am recunoscut și despre care se făcea mențiunea în tipăritură că deținea această importantă funcție politică.

Îmi îngădui a avansa presupunerea că această carte poștală venea ca să dovedească din punct de vedere profesional informativ că acțiunea lui Tzarova în România fusese o încercare de provocare a serviciului de informații sovietic și de penetrație printr-un agent provocator în serviciul respectiv românesc.

Din ea se mai poate trage concluzia că serviciul sovietic utiliza pentru scopuri informative chiar oameni de o talie politică mai deosebită, după cum este de conchis că acest plan nu a reușit în întregime (poate că a reușit parțial prin elemente ce nu ne-au fost cunoscute) datorită faptului că — din împrejurări fortuite — serviciul românesc nu a dus cazul până la capăt.

Azi, aceluiași serviciu i-aș reproșa nu numai că nu a continuat legăturile cu Tzarova, dar și că nu l-a pus în supraveghere directă, ceea ce ar fi condus, poate, la unele rezultate.

Mă opresc un moment spre a reveni asupra împrejurărilor în care, încă de la începutul meseriei mele informative, am avut prilejul a două acțiuni de dezinformare, chiar dacă ele nu au putut fi duse până la capăt.

Dar mai întâi câteva precizări preliminare: activitatea informativă se divide clasic, conform gramaticii tradiționale a spionajului — și aceasta a fost și concepția care a stat la baza organizării serviciului românesc — în *„informații"*, care privește „grosso modo" culegerea de date informative în exteriorul țării și *„contra-informații"*, care se referă la urmărirea și anihilarea acțiunilor pe care alte țări le exercită pe teritoriul nostru și împotriva intereselor țării noastre.

Desigur că cele două diviziuni sunt susceptibile de multe subdiviziuni, în funcție de nevoile și importanța fiecărei țări sau serviciu informativ, precum și a fondurilor respective, dar aceasta este o chestiune de amănunte tehnice, despre care nu este cazul și locul ca să tratăm aici.

Acestei diviziuni clasice, dihotomice, i-a luat treptat locul alta, trihotomică, în care, alături de informații și

contra-informații, s-a situat o a treia situație informativă, *dezinformația*. Importanța acesteia a mers, istoricește, crescând, deoarece printr-o astfel de activitate se urmărește nu numai a ne documenta asupra adversarului (informația) sau a-i contracara acțiunea privindu-ne pe noi (contra-informația), dar se merge mai departe și anume informarea lui eronată într-un sens pe care l-am dori și care l-ar conduce la acțiuni și cel mai des la erori voite de noi. În principal, dezinformația este constituită din informații voluntar difuzate, în scopul de a influența pe destinatari și constituie în același timp o penetrație în gândirea dușmanului, urmărind să genereze la acesta decizii și consecințe politice, militare sau economice folositoare nouă. Deși serviciile de spionaj s-au ocupat de culegerea de informații și de urmărirea anihilării activității informative desfășurată de dușman, totuși, paralel cu acestea și pe timp îndelungat au desfășurat — fără a o caracteriza totdeauna ca atare — și o activitate dezinformativă, pentru inducerea în eroare a adversarului, de aceea uneori dezinformația mai este denumită „mesinformație", adică informația greșită, falsă.

După alte concepții, deși se situează dincolo de „informație" și de „contra-informație", ea rămâne totuși în legătură cu acestea și astfel a fost denumită „metainformație", adică, dincolo de informație.

Istoria spionajului este jalonată și de acțiuni dezinformative chiar dacă termenul nu era încă acreditat în vocabularul profesional. Se poate spune că s-a făcut dezinformație fără să se știe, așa cum burghezul gentilom al lui Molière a știut, abia la maturitate, că toată viața vorbise în proză, sau cum, din timpuri imemorabile, spălătoresele

albeau rufele cu albăstreală, neștiind că din combinarea galbenului cu albastru siniliu se completează în alb două culori, ceea ce abia în secolul XVIII a fost formulat științific de Newton, prin descoperirea spectrului solar.

Avantajul unei acțiuni dezinformative este că, întinzându-i o capcană, silim dușmanul să ia măsuri și să-și dozeze efortul și forțele spre false obiective de atins și acțiuni ineficiente.

Oamenii politici de talie mare i-au intuit eficacitatea și — între alții — Oliver Cromwell, spre a-și deruta adversarii, dicta mai multe scrisori asupra aceleiași probleme, cu soluții, câteodată diametral diferite și pe care le făcea să ajungă în mâinile dușmanilor, iar soluția reală o scria singur, o sigila și o trimitea prin cel mai sigur curier, astfel încât adversarii săi fie că luau deciziile pe care indirect el le dorea și în acest mod le sugera, fie că erau permanent derutați.

De altfel, însăși existența agenților dubli și a utilizării lor, în scopul inducerii în eroare a adversarilor, confirmă existența și utilitatea dezinformării.

Însăși istoria ultimului război mondial a înregistrat destule cazuri când agenți sau întregi rețele de spionaj prinse au fost preluate de descoperitorii lor, care s-au folosit de ele spre a-și deruta adversarii.

Dezinformarea reușită pulverizează acțiunea dușmanului și îl canalizează spre sforțări sterile, epuizându-i forțele în folosul nostru, deosebit de faptul că-i consumă în mod infructuos fondurile.

Să revenim asupra împrejurărilor când la începutul carierei mele am fost pus în situația de a propune dezinformări. Primul caz a fost în activitatea de spionaj a lt.

Antonescu, despre care am vorbit mai pe larg înainte, când mi-am însușit propunerea acestuia și am referit pentru ca, punându-l în libertate provizorie și discret supravegheată, să plece la Giurgiu în uniformă de ofițer, unde, reapărând ca om liber, să atragem în țară pe agentul recrutor maghiar Agh von Géza, propunere care am arătat că a fost respinsă de ministrul de Război, pe considerentul că un ofițer care a trădat nu mai poate îmbrăca haina militară.

Al doilea caz a fost cu Riza Tzarova, când am opinat să-i procurăm ceva material militar, eventual modificat în sensul dorit de noi.

Deși în ambele cazuri aceste încercări de dezinformare nu au fost duse până la capăt, din împrejurările arătate, totuși de timpuriu ele mi s-au pus, nu dintr-o inspirație profesională, ci din însăși natura lucrurilor, ceea ce poate fi interpretat că probleme de dezinformație se impun în cazuri frecvente, atunci când exercităm o acțiune informativă.

De altfel, în legătură cu aceasta este de notat că un om politic român, I.G. Duca, a practicat pe o scară intensă un procedeu analog și anume, prin ceea ce se numea „echipa volantă", compusă în general din cei din jurul grupării de tineri liberali denumită apoi „Păreri libere" (Costel Tătăranu, Hurmuz Aznavorian etc.) și prin care lansa pe piața politică și gazetărească zvonurile menite să creeze stări de spirit în opinia publică, în scopul determinării unei atmosfere, chiar cu prețul unor informații eronate sau denaturate.

Se mai poate face o paralelă sau o apropiere între dezinformație și acele operațiuni militare din cursul unui

război, când un comandant, de obicei cel care deține ofensiva, simulează concentrări de forțe militare într-o direcție spre a-și induce în eroare adversarul, dar lovitura și lupta finală o dă în altă direcție, unde dușmanul este descoperit.

Cred că s-ar putea întocmi o istorie a spionajului scrisă din punct de vedere al dezinformării, împletită cu o istorie generală politico-militară și care ar putea dovedi eficacitatea utilizării inteligente a acestei a treia categorii a acțiunilor informative.

Amintesc, între altele, că în timpul ultimului război mondial, Aliații au reușit două acțiuni de dezinformare rămase oarecum celebre, desigur că printre numeroasele altele care vor fi fost, dar care nu au avut același răsunet de popularitate.

Prima a fost a cadavrului presupus al ofițerului englez William Martin, purtător al unor mesagii importante, dar intenționat eronate asupra locului debarcării aliate, lăsat să plutească și să ajungă pe coastele spaniole, unde a fost examinat de germani, care au fost induși în eroare și astfel și-au format convingerea falsă că debarcarea va avea loc în Grecia sau Sardinia, când în realitate ea s-a produs în Sicilia, iar a doua a falsului Montgomery, în speță, un actor Clifton James, care îi semăna leit și care, în uniformă militară, efectua o inspecție în nordul Africii, ca mareșal britanic, în ajunul debarcării din Normandia, ceea ce le-a dat o falsă liniștire germanilor, deoarece nu puteau concepe că poate avea loc o debarcare fără prezența mareșalului englez; ca urmare, însuși Rommel, comandantul trupelor germane din Normandia, a fost

păcălit și se afla într-un concediu la familia sa, în Germania, în chiar ziua debarcării.

Închei această lungă paranteză insistând asupra importanței acțiunii dezinformative, care nu trebuie înțeleasă ca un bluff, ca o cacialma de moment, ci ca o acțiune susținută și conștientă, de predominare a adversarului, implicând însă, în primul rând, o amănunțită cunoaștere a acestuia, deci o echipă de buni experți pentru a ști la ce anume undiță adversarul va mușca și care vor fi reacțiile sale după aceasta, adică repercusiunile mai îndepărtate sau finale ale acțiunii de dezinformare.

Adaug că acțiunea dezinformativă se integrează ca piesă importantă în arsenalul războiului psihologic, a cărui importanță este actualmente crescândă.

Mai trebuie reamintit că regimul hitlerist a acordat o deosebită importanță războiului psihologic, creând chiar pentru acesta un Minister al Propagandei, pus sub conducerea unuia din cei mai talentați fruntași naziști, dr. Goebbels, și care — să recunoaștem — că a avut o eficiență remarcabilă, influențând sau creând mișcări de dreapta în multe țări, ce au sprijinit cauza fascismului german, folosind din plin mijloacele dezinformării, din care unul din cele mai frecvente este și infiltrarea în țările vizate.

Din istoria însă destul de apropiată a țării noastre știm rolul propagandei hitleriste și al fondurilor sale la inventarea mișcărilor de dreapta din România, raliate cauzei hitleriste.

Într-un sens mai larg, propaganda astfel concepută și realizată se atașează noțiunii mai largi de dezinformare.

În încheiere, aș mai adăuga un aspect al dezinformării:

Din dezvăluirile prilejuite de faimoasa afacere de armament „Skoda", care a frământat viața politică românească, dar pe care s-a așternut în final „mușamaua națională", ca expresie a politicii bizantine ce mai dăinuia, din aceste dezvăluiri a reieșit un fapt care nu a fost reținut prea mult atunci de atenția opiniei publice, încordată asupra aspectelor venale ale afacerii.

Episodul despre care reamintesc acum se referea la împrejurările pregătitoare deciziei forurilor militare românești de a trece la o mai serioasă înarmare a României și anume la faptul că un reprezentant al „Intelligence Service"-ului sesizase în mod oficios forurilor competente românești că U.R.S.S. ar face intense pregătiri militare, din care unele chiar mai accentuate la frontiera cu țara noastră, iar că aceste pregătiri s-ar traduce și prin armament dens cantitativ și superior calitativ celui românesc.

Pornind de la aceste informații, cercurile militare românești s-au grăbit să trateze și să încheie faimosul „contract «Skoda»", într-un ritm care a fost astfel mai accelerat, provocând și plata unor prețuri majorate, ceea ce — coroborat și cu așa-zisele comisioane (mitele) plătite — a condus la faimoasa afacere[1].

[1] Contractele privitoare la comenzile de armament și muniții realizate în condiții total dezavantajoase pentru partea română au fost făcute publice în martie 1933. Procesul „Afacerii «Skoda»", ancheta comisiei parlamentare au relevat tenebroasele meandre ale mânuirii banului public, dar și cercul larg al profitorilor. Implicarea multor oameni politici, îndeosebi din cercurile Partidului Național-Țărănesc, l-a determinat pe Iuliu Maniu să demisioneze din funcția de președinte al P.N.Ț. Inflamată, opinia publică a aflat însă cu stupoare că toată tevatura făcută pe marginea acestui caz a avut rezultate modeste în ce privește sancționarea celor vinovați. La 18 iulie 1934,

Cunoscând legăturile existente în rețeaua internațională a marilor furnizori de armament, respectiv între britanicul „Wickers-Armstrong" și cehul „Skoda", cât și faptul, care dacă nu este dovedit nu este mai puțin cunoscut, că „Intelligence Service"-ul are cote de participare la marile concerne engleze, putem găsi atât o explicație a informației ce fusese infiltrată autorităților românești, cât și unul din aspectele pe care le poate lua dezinformația.

Un alt exemplu istoric de dezinformare a fost cel organizat de serviciile naziste, care prin intrigi și informații false perfid strecurate, utilizând pe filieră și participarea naivă a președintelui ceh Beneš, au strecurat sovieticilor informația că mareșalul Tuhacevski[1] și-ar trăda patria, ceea ce a ocazionat arestarea, condamnarea și executarea acestuia care, nevinovat, a căzut victima intrigilor dezinformative ale hitleriștilor, împreună cu un mare număr de militari superiori ai Armatei Roșii, provocându-se prin aceasta o provizorie dezorganizare a apărării Uniunii Sovietice.

De altfel, în presa internațională apare, din ce în ce mai des, termenul figurat de „intoxicare", care corespunde

---

guvernul condus de Gh. Tătărescu a acceptat propunerea Uzinelor „Skoda" de a efectua contractul în valoare de 5 miliarde de lei, cu o reducere de 15% a prețurilor inițiale.

[1] Mihail Nikolaevici Tuhacevski (1893–1937), mareșal și teoretician militar, unul dintre organizatorii și comandanții remarcabili ai Armatei Roșii în timpul Războiului Civil, a căzut într-adevăr victimă represiunilor organizate de Stalin în deceniul patru al secolului trecut. Învinuirile ce i s-au adus confirmă posibilitatea ca eforturile serviciilor naziste să fi fost „gazul" turnat pe focul înscenărilor regizate de Stalin împotriva posibililor săi rivali.

în bună parte noțiunii de dezinformare și chiar dacă noțiunile nu sunt absolut identice, ele, în schimb, se încrucișează pe o largă suprafață a celor două arii ale lor.

Tot din epoca mea de ucenicie la Secția C.I., îmi amintesc de un dosar „Labin", acesta fiind un agent al serviciului de informații sovietic, trimis cu misiuni în țara noastră și care aici a luat contact cu gazetarul Mihail Dan, pe numele său adevărat David Werner.

Mihail Dan era se pare membru de partid în ilegalitate sau făcând parte din formațiuni îndrumate de P.C.R., dar era totodată informator al Secției C.I., căreia îi furniza informații din cercurile de stânga și din cele gazetărești.

Totodată, lui Niky Ștefănescu îi furniza informații despre raporturile iubitei acestuia Gallia Faresova, cântăreață la localul „Rai" din str. Pictor Grigorescu, cu gazetarul Petre Manoliu de la ziarul „Credința" cu care, de asemeni, și în același timp, era în raporturi intime.

Această Gallia Faresova, rusoaică, originară din Basarabia, bacalaureată, nivel intelectual neobișnuit atunci la cântărețe de local, dotată cu un fizic plăcut, deși necorespunzător canoanelor statuarei eline, având trăsături mai degrabă mongolice, armonizate atrăgător, înzestrată cu un farmec personal, în care predominau elemente de senzualitate, era o inteligență deasupra celei mijlocii și avea și oarecare talent literar.

Peste câțiva ani, va scoate un roman, *Femeia de la miezul nopții*, la a cărui elaborare se spune că a avut un aport scriitorul și gazetarul T.C. Stan, cu care Gallia era în acea vreme în raporturi intime, fiind vorba la un

moment dat să se căsătorească, dacă nu s-au căsătorit chiar. În mai 1940, T.C. Stan a murit, se pare, de cord.

Mai târziu, am aflat că Gallia ar fi decăzut din cauza alcoolismului și trăia, având o pensie mică, sub 1 000 de lei lunar.

Cât privește pe Mihail Dan, acesta a fost recrutat de Labin pentru serviciul de informații sovietic, iar recrutorul său, după o ședere în țara noastră, destul de scurtă, în timpul căreia Mihail Dan a procurat pentru S.S. o fotografie a lui și când a fost discret filat de serviciu, fără rezultate suficient de concludente, tocmai din cauza discreției depuse, a plecat înapoi în străinătate, urmând a se înapoia în România, când Serviciul Secret l-ar fi urmărit și, probabil l-ar fi arestat, însă din dosarul său îmi amintesc că nu reieșea să se fi înapoiat.

În privința soartei lui Mihail Dan, acesta, sub regimul legionar sau antonescian, a fugit în străinătate, la Constantinopol, de unde i-am pierdut urma.

Tot în perioada de ucenicie de la Secția C.I., ni s-a dat să citim ca lectură de inițiere profesională dosarul lui Agabekov, cunoscut și sub numele de Essad-Bey.

Acesta, înainte de intrarea mea în S.S., prin anii '30, aflat temporar în țara noastră, denunțase autorităților române că se urmărește răpirea sa de către căpitanul vasului „Filomela", afacere în care a fost implicat și numele comandorului Sablin, despre care am arătat că era reprezentantul în România a R.O.V.S.-ului (Liga Militară Rusă), cea mai importantă organizație de emigranți ruși albi care recunoștea pe pretendentul Marele Duce Kiril Wladimirovici, cumnat cu regina Maria, pe a cărei soră o ținea în căsătorie, și care își avea reședința

personală la castelul de la Saint-Breuc din Bretania-Franța.

Acest Agabekov fusese agent al G.P.U., unde lucrase activ, ceea ce nu nega, iar apoi, emigrând, a scos la Paris în importanta editură Payot, în colecția „Documente pentru a servi la istoria timpului nostru", o lucrare care a înregistrat un succes de librărie, *Histoire de G.P.U.* (Istoria G.P.U.-ului), semnată Essad-Bey și în care se făceau și o serie de considerații asupra unei presupuse politici de expansiune teritorială a statului sovietic, paralel cu tema centrală a lucrării.

Reclamația lui Agabekov, venită după ce o serie de fruntași ai emigrației ruse albe fuseseră răpiți sau dispăruseră de pe teritoriul unor țări occidentale neutre, s-a bucurat în rezolvarea ei de solicitudinea și atenția organelor speciale românești și fără ca împotriva celor pe care îi acuza de a urmări răpirea sa să se ia măsuri judiciare; aceste organe au intrat în contact cu reclamantul, recrutându-l pentru serviciul românesc, ceea ce nu este exclus ca să fi fost chiar intenția ultimă a reclamantului.

Stabilit la Bruxelles, Agabekov a trimis serviciului românesc o serie de materiale informative, dar din dosarul său citit de mine în perioada toamnei 1934 nu reieșea dacă mai continua să colaboreze cu serviciul românesc.

Posibil ca materialele sale să fi fost dirijate de la un timp la Frontul de est, așa încât nu mai apăreau în dosarul său de la Secția C.I.

„Georgescu de la Externe"

ÎN LEGĂTURĂ CU ACEEAȘI PERIOADĂ în care mi-am efectuat ucenicia la S.S., toamna anului 1934, notez sosirea la București a primei reprezentanțe diplomatice sovietice (*polpredstvo*) și a seriei de fapte legate de aceasta.

Încă de la începutul anului 1934, consiliul permanent al Micii Înțelegeri, convocat la Zagreb în 22 ianuarie și reprezentat prin miniștri de Externe Titulescu, Beneš și Jeftič, discutase problema stabilirii relațiilor diplomatice, pe de o parte, de către România, Cehoslovacia și Iugoslavia, iar de altă parte, U.R.S.S.

Ascensiunea nazismului, revanșard și revizionist, neliniștea pe conducătorii ministerelor de Externe ale celor trei țări, care erau beneficiarele tratatelor de pace prin care se încheiase primul război mondial, după cum interesa într-un grad superior și U.R.S.S., cu atât mai mult cu cât în Uniunea Sovietică lucraseră la refacerea industrială a țării un mare număr de importanți specialiști germani.

În asemenea condiții internaționale, asupra cărora voi reveni când voi vorbi mai pe larg despre Titulescu și politica sa, țările Micii Înțelegeri își căutau, mai mult ca oricând, un puternic aliat care să le asigure menținerea stării de până atunci.

Ca urmare, și precedate de discuții care au avut loc la Geneva la 7 iunie 1934, între Titulescu și Maksim

Litvinov, comisarul poporului pentru Afacerile Externe, la 9 iunie 1934 au fost stabilite oficial relațiile țării noastre și ale Cehoslovaciei cu U.R.S.S.

În toamna aceluiași an sosea la București prima reprezentanță diplomatică sovietică, condusă de „polpredul" Mihai Ostrovski, consilierul Vinogradov și primul reprezentant comercial *(torgpredstvo)* al Uniunii Sovietice în România, Gliksman, precum și alți câțiva funcționari nou acreditați atât pe lângă reprezentanța diplomatică, precum și pe lângă cea comercială. În total erau circa 10–12 sovietici, care au descins la Hotelul „Athénée Palace", pe atunci cel mai bun din București, neexistând „Ambasador", „Lido" sau — bineînțeles „Intercontinental".

La sosirea reprezentanților sovietici la București, aceștia au fost întâmpinați pe peronul Gării de Nord, între alții, dar aflat în rândul întâi, de Ghiță Comșa de la S.S., despre care am mai vorbit și care, știind bine rusește, s-a recomandat „Georgescu de la Ministerul de Externe"; de asemenea, pe peron se afla și Prafcu-Antonescu, despre care de asemeni am amintit, utilat cu un aparat fotografic personal, cam voluminos și demodat, din acelea cu burduf negru, dar cu care posesorul lui scotea poze bune. Fotografiile ce au apărut a doua zi în presa română, reproducând sosirea reprezentanților sovietici, erau cele scoase de Prafcu-Antonescu.

Din primele momente, Comșa, care am spus că vorbea bine rusește, a știut să se apropie de reprezentanții sovietici, cărora le-a fost primul mentor la București. Era atât de frecvent în anturajul sovieticilor, încât fotografiile ulterioare apărute în presa bucureșteană l-au prezentat, ieșind din ușa turnantă a Hotelului „Athénée Palace", ca

„unul din diplomații sovietici sosiți de curând la București".

Ghiță Comșa, diplomat sovietic, chestiunea avea hazul ei. Se ducea zilnic să-i viziteze și deși i-au declarat că nu știu românește, îmi amintesc că mi-a relatat că i-a găsit într-o zi citind presa română.

Mihai Ostrovski, primul „polpred" la București, venise împreună cu soția sa, care era sau declara că este doctoriță în medicină.

Era o femeie tânără, de circa 30 ani, frumușică, vioaie, având darul de a-și crea relații și care iradia în jurul ei simpatie.

Imediat și-a făcut relații în cercurile medicale românești superioare și captivase pe ilustrul profesor român Dr. Amza Jianu, care a și invitat-o la clinica sa, unde a participat la operații. Pentru evitarea oricărei interpretări greșite, vreau să precizez că simpatia ce i-o inspirase profesorului Jianu era pur platonică și că între ei exista o considerabilă diferență de vârstă.

Adaug însă, că altele erau raporturile dintre soția lui Ostrovski și consilierul sovietic Vinogradov, un bărbat cu un fizic deosebit de atrăgător.

Din supravegherea membrilor reprezentanței diplomatice sovietice, efectuată, cel puțin la început, cu tact și discreție, s-au surprins scene în Cișmigiu, pe înserat, când soția lui Ostrovski se imbrățișa pe alei singuratice cu frumosul consilier Vinogradov.

Nu știu care din ei doi era atunci „în misiune"; poate că amândoi sau poate că era o cursă pentru ca organele românești, cunoscând acest episod amoros, să încerce o recrutare sub presiunea unui astfel de secret intim. Dacă

aceasta era socoteala, înseamnă că se supraaprecia valoarea organelor informative românești, metodele acestora cât și curajul lor de a încerca o asemenea tentativă bazată pe șantaj.

Raporturile lui Comșa („Georgescu de la Externe") evoluau foarte frumos cu reprezentanții sovietici, cărora le dăduse numărul de telefon de la Secția C.I., unde îl sunau și îl chemau zilnic; noi aveam consemnul ca atunci când îl căutau sub acest nume, să-l dăm imediat la telefon sau să arătăm când poate fi găsit.

Toate mergeau foarte bine până într-o zi când Moruzov s-a înfuriat că găsise telefonul secției ocupat timp mai îndelungat și l-a trimis pe Dumitru Lepădatu să ni-l sigileze. Nu am să uit satisfacția acestuia din urmă, deplin mulțumit că putea participa la o măsură împotriva secției a cărei conducere și-a dorit-o toată viața și pe care nu a putut-o niciodată obține, căci nici sub Cristescu, când criteriul valorii personale era mai puțin la preț și când au ajuns șefi de secție elemente cu mult necorespunzătoare, nici ca dotație naturală, nici vocație sau merite individuale, totuși, niciodată nimeni nu s-a gândit să-i încredințeze vreo secție operativă, având legătură directă cu viața.

Supărarea lui Moruzov și sancțiunea aplicată au prejudiciat interesele secției și relațiile directe ale lui Comșa cu reprezentanții sovietici care — ca urmare a lipsei legăturii telefonice — au încetat, împiedicând informarea directă a serviciului asupra unor chestiuni, care altminteri am fost forțați să le obținem din a doua sau a treia mână.

Este adevărat că sfoara se întinsese cam mult și că nici aceste legături ale sovieticilor cu presupusul diplomat român Georgescu nu puteau continua fără un sfârșit, și

poate că Moruzov, când a suspendat telefonul Secției C.I., s-a gândit și la necesitatea curmării legăturilor dintre Comșa și reprezentanții sovietici.

Încă din primele momente ale stabilirii la București a reprezentanței diplomatice sovietice, Serviciul Secret, ca și Siguranța și Prefectura Poliției Capitalei, a început o atentă supraveghere a acesteia, începând de la identificarea și evidența frecventatorilor ei, cât și a vizitatorilor săi ocazionali.

Se ținea o strictă evidență a tuturor celor ce veneau în legătură cu sediul reprezentanței sovietice, cât și a celor ce luau contact cu membrii acesteia, în afara sediului.

Această evidență a fost folosită la începutul războiului antisovietic când o bună parte din cei ținuți în evidență au fost internați.

În legătură cu această supraveghere s-a petrecut și un incident oarecum comic.

Pentru supravegherea celor ce vizitau sediul legației erau folosiți și gardieni publici români, care, detașați acolo de Prefectură, asigurau paza legației și cărora Serviciul Secret le dădea, pentru comunicarea zilnică a listei vizitatorilor, o sumă lunară de circa 3 000 lei.

Gardienii comunicau lista atât la S.S., cât și la Siguranță și Prefectură. Odată, sosind din străinătate un curier diplomatic sovietic, pe care nu avea cum să-l întrebe despre numele său, gardianul român l-a întrebat pe un diplomat sovietic din legație cum se numește curierul.

Diplomatul sovietic, spre a-și bate joc de gardian, i-a răspuns că îl cheamă „Ibi Foi Mati", nume care a apărut concomitent în buletinele de supraveghere ale Siguranței și Prefecturii, ai căror redactori, necunoscători ai limbii

ruse, nu știau că presupusul nume era în realitate cea mai trivială înjurătură rusească.

Mai încolo, reprezentanța sovietică își recrută și o serie de informatori, între care pe gazetarul rus Iuri Aleksandrovski, care era în legătură, însă, și cu informatorul S.S. și al Siguranței, fostul maior țarist Al. Mojaischi, despre care am mai pomenit când am vorbit despre emigrația rusă din România.

În acest mod, copiile informațiilor furnizate reprezentanților sovietici parveneau și la S.S.

Aleksandrovski furniza reprezentanților sovietici fișele personale ale diferiților oameni politici români, de la dreapta până la stânga politicii românești. Trebuie să recunosc că Aleksandrovski era foarte priceput și că nouă, celor de la S.S., ne-au folosit aceste biografii, întrucât conțineau date ce ne scăpaseră, în special în ce privește pe fruntașii legionari, care nu desfășuraseră o activitate publică atât de deschisă cât a celorlalți oameni politici români. Asupra împrejurărilor în care la declararea războiului S.S. a participat la ocuparea sediului legației sovietice voi reveni mai încolo, la timpul său.

Stabilirea relațiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică preocupase, la timpul său, opinia publică românească și sub aspectul problemei așa-zisului „Tezaur de la Moscova".

Este de reamintit că drept urmare la reușita operațiunilor militare germane din prima fază a celui dintâi război mondial și la retragerea autorităților românești în Moldova o parte din tezaurul nostru bancar, cât și destui particulari și-au trimis diverse valori spre a fi mai în siguranță

pe teritoriul și în safe-urile țariste; s-au trimis arhive, valută, aur, bijuterii, argintării, blănuri, acțiuni etc.

După stabilirea relațiunilor diplomatice româno-sovietice în presa bucureșteană a început a se discuta despre revenirea în țară a bunurilor trimise și, într-adevăr, au sosit numeroase vagoane care conțineau mai mult arhive, precum și, între alte obiecte de îmbrăcăminte, o pălărie având drept ornament — după moda vremii când fusese confecționată — o pasăre, despre care presa românească, în special cea ostilă U.R.S.S., a făcut caz și haz, denumind-o în derâdere „pălăria cuc", ca și când, după răsturnările produse acolo s-ar mai fi putut găsi intacte bunurile trimise.

Totuși, este de amintit și de subliniat că s-a restituit în întregime enorm de valorosul tezaur de la Pietroasa, denumit „Cloșca cu pui".

Guvernul de atunci, condus de Gh. Tătărescu, probabil din calcule externe, pentru a nu alarma cercurile internaționale defavorabile Uniunii Sovietice, cât și din calcule de politică internă, spre a nu încuraja mișcările de stânga din țara noastră, sau a trezi aprehensiunile celor de dreapta, precum și, poate, pentru a diminua prestigiul personal al lui Titulescu, a procedat în toamna lui 1934 la dizolvarea tuturor mișcărilor identificate ca având legături cu P.C.R., sau înclinațiuni democratice mai avansate.

Cu acest prilej a fost dizolvată și Asociația „Amicii U.R.S.S.", dar la foarte scurt timp, în 1935, s-a înființat „Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică", asociație care a durat până în 1938 și din care au făcut parte ilustre

personalități ale vieții intelectuale și artistice a țării ca: George Enescu, Traian Săvulescu, Al. Rosetti, Eugen Heroveanu, C. Sfințescu, N.N. Tonitza, Victor Eftimiu, Al. Sahia, Radu Boureanu, Gh. Talaz, Matei Socor, C. Silvestri, Dr. St. Irimescu, Dr. Emil Gheorghiu, Ionel Perlea, Toni Bulandra, V. Maximilian, Puiu Iancovescu, Eugenia Babad, Jean Athanasiu, Emil Ciomac, Soare Z. Soare, Radu R. Rosetti, Efem Mihăileanu, Dan Faur, Andrei Tudor etc.

Fac o precizare nelegată direct de cele ce am expus până acum: Serviciul Secret Român s-a înființat sub conducerea lui Moruzov în jurul anului 1929, iar în acea epocă Serviciul Secret de Informații al U.R.S.S. era condus de Pavel Ivanovici Bezenin.

Atât Moruzov cât și Bezenin, ambii de origine slavă, aveau aceeași poreclă „Bătrânul". Coincidență.

Către sfârșitul anului 1934 — începutul lui 1935, Ștefan Enescu a fost luat de la Secția C.I. la secretariatul serviciului iar peste câteva zile, într-o seară, Niky Ștefănescu a venit să mă ia de la sediul secției, anunțându-mă că „Bătrânul" are a-mi încredința o misiune.

Mărturisesc că am avut oarecari emoții, firești la un început de carieră, când aveai să iei pentru prima dată contact cu șeful tău suprem, despre care doar auzisem diferite descrieri, legate de fondul personal al fiecărui narator și din care — ca parte comună — se desprindeau desăvârșita lui pricepere profesională, calitățile sale de psiholog subtil, cât și mai ales faptul că dedesubturile gândurilor sale rămâneau mai totdeauna ascunse, chiar

celor ce colaborau apropiat și zilnic cu el, la toate acestea adăugându-se secretul cu care își învăluia orice acțiune a sa.

Eram acum nu numai în situația de a-i fi prezentat, dar chiar de a primi din partea lui o misiune.

La sediul central din str. Vasile Lascăr 20, Niky Ștefănescu și cu mine am fost introduși la Moruzov. Ștefănescu a rostit câteva cuvinte pentru prezentarea mea, iar Moruzov, scurtându-i alocuțiunea, a adăugat că îmi cunoaște activitatea în S.S., formulând și unele aprecieri pozitive, desigur că de circumstanță, după care am trecut amândoi într-o cameră alăturată, unde, căutând în portofel o însemnare pe care nu a găsit-o imediat, mi-a spus că este vorba de a lua contact cu un gazetar francez, descins la „Athénée Palace", care are a ne face unele propuneri.

Nu-și aducea aminte numele lui și nu găsea însemnarea, când mi-am adus eu aminte că citisem în presa românească despre sosirea la București a gazetarului francez Léon Hermann, corespondentul la Viena al marilor cotidiene pariziene „Paris Midi" și „Paris Soir", amintindu-mi că aproximativ cu un an înainte mai fusese în România în cadrul unui grup de gazetari francezi și când, la plecarea de la un banchet ce li se dăduse, luase mașina afectată gazetarului Lucien Bourgues, de la „Le Petit Parisien", silindu-l pe acesta să se întoarcă pe jos la hotel.

Cum Moruzov nu găsea în portofel însemnarea, l-am întrebat dacă nu este vorba de Léon Hermann, ceea ce am avut convingerea că i-a făcut o impresie bună și a marcat un punct în favoarea mea; mic succes care totuși era destul de important, deoarece se producea la prima luare de contact cu el.

Mi-a dat instrucțiuni destul de vagi — așa cum am văzut mai târziu că proceda de obicei — spre a-mi lăsa posibilitatea inițiativei, cam în felul în care se alcătuiau piesele de teatru din „Comedia dell'arte", când actorilor li se dădea numai canavaua, fiind lăsați apoi la libera lor inspirație de a juca piesa, ceea ce în cadrul S.S. avea un efect educativ, deprinzându-te cu spiritul de inițiativă, adăugând că mă voi prezenta ca trimis de „Anton".

A doua zi, pe la ora 10, eram la „Athénée Palace", unde luam contact cu Léon Hermann.

Mai târziu am aflat că acesta era evreu, originar din Cernăuți, și că își datora situația sa de corespondent la Viena al unor mari cotidiene pariziene faptului că sora sa era măritată cu proprietarul acestor cotidiene. Era pe atunci în vârstă de circa 30 ani, de înălțime deasupra celei mijlocii, destul de dezghețat, vioi, volubil și știa să zâmbească prietenos spre a încerca să se facă simpatic; vorbea foarte bine franțuzește, limbă în care s-a desfășurat conversația noastră.

Din primele cuvinte am înțeles că este vorba de propuneri pentru un schimb de informații, obiectivele care îl interesau fiind activitatea din România a emigranților ruși, a germanilor (legație și servicii informative), idem a polonezilor și a japonezilor, cât și a mișcărilor de dreapta, în special în funcție de legăturile acestora cu statele fasciste sau profasciste.

Am înțeles că Léon Hermann era un emisar al serviciului sovietic sau cel puțin că dorea să apară ca atare.

De asemeni m-a întrebat ce informații dorim în schimb, precizând că viitoarea întrevedere va avea loc la Viena, cheltuielile de deplasare urmând ca să le suporte

„ei", însă având grijă să-mi solicite să-i aduc ½ kg icre negre.

Văzându-mă tânăr și imaginându-și că sunt petrecăreț mi-a făcut promisiuni ce nu i le solicitasem, despre modul cum ne vom amuza la Viena. Am auzit, am tăcut și am zâmbit aprobator.

I-am raportat lui Moruzov despre întrevederea avută, redându-i toate amănuntele, iar, pentru a-i ușura decizia, i-am propus ce materiale să oferim; au fost cinci materiale dintre care îmi amintesc despre studiul asupra „Emigrației ruse", care-mi folosise și la inițierea mea, precum și schema asupra organizației „Frăția de Cruce" a lui Mihail Stelescu, cu indicarea celor care îl subvenționau pe acesta. A fost de acord cu aceste materiale, iar atunci când i le-am prezentat, mi-a dat instrucțiuni și am șters numele mareșalului Averescu dintre cei care îl subvenționau pe Stelescu, pentru a nu implica numele unui mareșal, care de altminteri s-ar fi găsit alături de N. Malaxa și alții.

Cât privește cererile noastre mi-a indicat problema iridentei și spionajului maghiar.

În preajma plecării mi-a încredințat 500 șilingi pentru cheltuieli, pentru care neavând nici o autorizație de export le-am ascuns dezlipind și introducându-le între brantul și talpa papucilor.

Față de asemenea neprevăzuturi, trebuia permanent să te descurci singur.

Totodată, datorită unui exces de pretenții în materie de icre negre a lui Moruzov, am dus la Viena 1 kg de icre negre.

Am plecat la Viena cu un pașaport pe numele de „Victor Anton — funcționar", fără nici un fel de material

sau act compromițător asupra mea, materialele destinate schimbului de informații fiindu-mi aduse cu alt tren de Ghiță Șerbu, prin valiză diplomatică.

Față de autoritățile austriece am comis totuși o ilegalitate, căci neștiind legiuirile de acolo, am trecut clandestin 1 kg de icre negre, cărora în Austria li se aplica o taxă vamală exorbitantă.

La Viena, unde Léon Hermann trebuia să se găsească pe peronul gării, nu m-a așteptat nimeni, dar îndată ce am ajuns la „Grand Hotel", unde ne înțelesesem să descind, mi-a dat un telefon, scuzându-se. Ne-am văzut imediat după aceea în camera mea, însă, cum nu aveam încă materialele, i-am spus că le am, dar că trebuie să le mai revăd și că i le predau a doua zi. Seara Șerbu mi-a remis materialele și a doua zi i le-am predat lui Léon Hermann.

Acesta mi-a cerut timp pentru traducere, materialele fiind în românește; din unele scăpări ale sale, am înțeles că materialele se vor traduce în rusește.

Într-una din zile m-a invitat la prânz la „Café Vindobona", când mi-a oferit o masă destul de limitată și de mediocră, departe de încântătoarele promisiuni făcute la București, față de care fusesem însă de la început sceptic.

După traducerea și citirea lor, Léon Hermann mi-a declarat că au o valoare foarte redusă și că cele ce cuprind pot fi găsite în gazetele apărând oficial în Basarabia, ceea ce era neadevărat și foarte exagerat în intenția de a diminua valoarea lor.

Problema căpătării altui material în schimb, nu se punea.

Pentru a nu rupe puntea de legătură am replicat că într-adevăr le-am întocmit în viteză, dat fiind timpul scurt de care am dispus, dar că pe viitor...

Precizez că discuția a avut loc la Léon Hermann acasă, acesta pretextând că este răcit și nu poate părăsi domiciliul, deși în realitate am văzut că nu prea părea suferind, în schimb am avut impresia că după o ușă care da în biroul său se afla cineva care asculta, pe vremea aceea nefiind încă era magnetofonului.

Mi-a remis totuși 300 șilingi pentru cheltuielile făcute și ne-am înțeles să ne revedem peste câtva timp tot la Viena.

Lui Moruzov i-am raportat întâi verbal, iar apoi i-am făcut un amănunțit raport scris, căruia i-am atașat lista de cheltuieli, suma ce-mi rămăsese, cât și cei 300 șilingi căpătați la Viena.

După câtva timp m-a chemat din nou și mi-a dat instrucțiuni să plec la Viena, să reiau contactul cu Léon Hermann și să-i declar acestuia că am venit pe cont propriu, sub pretextul de a-mi îngriji ochii, că doresc să mă stabilesc în Franța și că aș putea fi „folositor" dacă, în schimb, mi s-ar face un loc în aparatul ziarelor al căror reprezentant era la Viena.

Am procedat întocmai și, chiar, motivând mai mult prin semne, teama ca nu cumva să fie ascultată conversația noastră, am ieșit împreună în oraș și, plimbându-ne, i-am expus, așa cum primisem instrucțiuni, așa-zisa mea dorință de a mă stabili în Franța.

Léon Hermann s-a arătat rezervat în ce privește posibilitățile de a-mi găsi un loc la Paris în redacția

ziarelor ce le reprezenta în Austria, problema rămânând să fie examinată și să capăt apoi un răspuns.

M-am înapoiat în țară unde, raportându-i cele discutate lui Moruzov, am căpătat apoi alte sarcini, iar despre chestiunea cu Hermann nu a mai fost vorba, decât peste 2–3 ani, când, în presa românească, am citit că ne vizita țara, tot ca și corespondent al lui „Paris Soir" și „Paris Midi", și când am făcut o scurtă notă confidențială pe care i-am lăsat-o lui Moruzov în plic închis la secretariatul serviciului.

Din nou despre Moruzov

DIN CEA DINTÂI ÎNTREVEDERE avută cu Moruzov am reținut un fapt care m-a izbit din primul moment, socotindu-l și mai apoi ca unul caracteristic pentru modul cum judeca realitățile politice.

Pereții biroului său personal erau în majoritate tapițați cu diferite hărți (România, Europa, Mapamond), însă cea mai apropiată de masa sa de lucru și cea mai mare era o hartă *etnografică* a Europei, care cuprindea frontierele politico-administrative ale continentului nostru, mai estompat redat în schimb avea răspândirea diferitelor popoare, seminții, în culori din al căror contrast și armonii se reflecta izbitor această răspândire.

Această hartă te îndemna să reflectezi la multe. În primul rând, la concordanța — sau discordanța — dintre frontierele politico-administrative și aria de răspândire a popoarelor, deci implicit la caracterul temporar al frontierelor de stat, la direcția de impuls istoric al diferitelor etnii în căutarea concordanței dintre aria etnică și cea politică, precum și la multe, multe alte probleme în relație cu acestea.

O astfel de hartă putea, în unele cazuri, să fie cheia de explicație pentru diferitele întâmplări istorice legate de zbaterea popoarelor pentru concordarea ariei etnice cu cea politică.

Locul pe care o asemenea hartă îl ocupa în biroul lui Moruzov îl interpretez în sensul că denotă că acesta considera că, dincolo de conjuncturile de moment, de frontierele pe care istoria ne învață că sunt mereu schimbătoare, legate de perioade mai lungi sau mai scurte, că dincolo de iarmarocul Europei, există un dinamism etnic ce nu se poate potoli până nu se împlinește misiunea istorică a fiecărui popor de a-și cuprinde aria peste care se întinde sau, în orice caz, denotă o direcție majoră a acestui dinamism.

În acest sens cred că etnia trebuie înțeleasă ca un amestec structurat, închegat într-o anumită formă proprie și nivel, cu elemente caracteristice și diferențe specifice.

Am avut intuiția că acest șef al unui serviciu de strictă specialitate are totuși o poziție de istoric, care caută să meargă la cauza cauzelor și la rațiunile explicative adâncite ale istoriei depășind „azi"-ul, situându-se, din punct de vedere al caracterelor cardinale ale țărilor și că încerca a fi contemporan ori sincronic cu viitorul.

La reflecția că nu ar fi fost firesc să-l intereseze atât etnia românească din moment ce era un meseriaș al informațiilor, chiar dacă depășind pe alții, care — peste toate — nici nu era de origine română, având obârșie slavă, s-ar putea răspunde — respectând proporțiile — că Alexandru cel Mare, care a răspândit cel mai întins helenismul, până în Asia, nu era grec, ci macedonean, iar însuși Napoleon, care a dus Franța la cea mai mare glorie, era de origine italian. Se mai poate adăuga că marea împărăteasă Ecaterina a II-a a Rusiei, cât și Victoria a Angliei, sub care Marea Britanie a atins apogeul puterii, erau germane; de altfel, însuși Stalin, ale cărui merite

personale sunt incontestabile în câștigarea de către U.R.S.S. a războiului antifascist, făcea parte dintr-un popor neslav, fiind georgian. Ca exemplu trist se mai poate adăuga că Hitler nu era propriu-zis german, ci austriac, pe numele adevărat al tatălui său de Schikelgruber, cu de altfel unele suspiciuni asupra unei îndepărtate origini neariene (teza este reluată de gen. Gehlen, fostul șef al Serviciului Secret al Germaniei Federale, în *Memoriile* sale apărute destul de recent).

Dar, independent de toate aceste exemple, ca și de multe altele pe care istoria ni le poate furniza, rămâne importanța pe care Moruzov știa să o acorde factorului de bază, etnia, față de cel conjunctural, trecător, schimbător, al unui moment oarecare istoric, precum mai rămâne că, deși prin natura ocupațiunilor sale zilnice, ar fi fost mai degrabă înclinat spre faptul cotidian, mărunt, presupus fiind a fi obișnuit să vadă personagiile prin gaura cheii, știa totuși să nu părăsească coordonatele mari, generale și generatoare de istorie, care îi dădeau un punct de perspectivă mai larg și mai sigur prin consecințele lor finale, dar care mai denotau și un voltaj cerebral superior, precum și un gabarit spiritual depășind pe cel profesional comun, înnobilând până la un punct activitatea cotidiană de specialitate a spionajului.

Insist asupra prezenței și locului ocupat în camera sa de lucru de această hartă, deoarece de obicei vedem pomul dar nu cunoaștem căile profunde și întortocheate ale rădăcinilor lui. Știm, din reminiscențe botanice, că aria lui este egală cu cea a coroanei sale, dar profunzimea, la care se coboară rădăcinile lui, adâncimea din care își

trage substanța, le putem numai bănui și încă cu un larg coeficient de relativitate, de nesiguranță.

Desigur că Moruzov nu era un filozof al istoriei, dar având a se ocupa cotidian de faptul istoric, de multe ori internațional, care se petrecea zilnic și care se reflecta în lucrările sale, a mers cu gândirea până la o rațiune explicativă mai aprofundată. Fără ca să avansez prea departe o astfel de analiză, cred că această hartă constituia pentru momentele sale de reculegere politologică o bază de geografie obsesivă, iar de la Herodot încoace știm că geografia este mama istoriei. Este adevărat că ar mai fi de adăugat că o asemenea mamă trebuie să se bucure de acțiunea extrinsecă de fecundare, dar pentru aceasta, în decursul istoriei nu prea au lipsit personalitățile corespunzătoare, atunci când ele au știut să reprezinte sinteza aspirațiilor populare.

De asemenea, o astfel de hartă era un punct de plecare pentru meditația asupra alchimiei raselor care stau la temelia popoarelor de azi.

N-aș vrea ca toată problematica ce am ridicat-o legată de această hartă să fie interpretată în sensul acceptării vreunui punct de vedere rasist, dar aș vrea ca să fie înțeleasă în sensul că popoarele fac istoria, că la baza acesteia stau popoarele.

Mi s-ar putea reproșa că în aceste memorii revin prea des asupra personalității lui Moruzov și că leg unele fapte, care, eventual, ar putea fi tratate și altfel, de personalitatea acestuia, dar de la început am arătat că instituția, deși corespunzătoare unui moment al dezvoltării mersului istoriei administrative a țării, se leagă intim de personalitatea generatorului ei.

Cine nu este de acord cu acest punct de vedere, îi cer scuze, dar — în același timp — îl rog să reflecteze asupra punctului meu de vedere și să gândească asupra faptului că o lucrare de istorie, cât de obiectivă în intențiile sale, este totuși opera unui om, care se reflectă în redactarea ei, altminteri nu am avea — poate — decât o cronologie, de un caracter ce s-ar putea să aibă un aspect sec și — pe alocuri — chiar searbăd, sau — cel puțin — fără implicațiile pe care consider că orice tratare istorică le ridică în mod firesc, chiar dacă o astfel de tratare se compune din niște memorii.

Deosebit de acestea mai este de meditat că față de perioada de peste un milion de ani de când unele animale au devenit antropoide, oameni, pelicula perioadei istorice este foarte subțire și în fond ea se reazimă pe adâncile structuri etnice.

În cabinetul său de lucru am mai observat că se găseau depozitate o cantitate apreciabilă de bibliorafturi, care aveau pe cotor scrise de mână, scurte texte asupra conținutului lor, în caractere slave. Mai târziu am aflat că acestea constituiau arhiva secretă a fostei legații țariste din București.

La stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și U.R.S.S., fostul ministru țarist Poklevski-Koziel, care — după prăbușirea țarismului — continuase a ocupa localul fostei reprezentanțe diplomatice a pravoslavnicului imperiu, în calitate de reprezentant al „Oficiului Dr. Nansen" de pe lângă Liga Națiunilor, ce se ocupa de persoanele care în urma primului război mondial rămăseseră fără cetățenie și se bucurau de un statut special și

de protecția înaltului for internațional, care le elibera „pașapoarte dr. Nansen" — nevoind ca arhiva secretă a legației țariste să parvină în mâinile sovieticilor, a făcut ca aceasta să fie preluată de autoritățile românești, ajungând astfel la S.S.

Odată, lucrând în biroul lui Moruzov, am răsfoit câteva bibliorafturi și am văzut că mai multe documente aveau ca antet „Tainic Otdiel" (Serviciul Secret) de unde am dedus că aceste bibliorafturi conțineau arhiva fostului serviciu secret țarist din România și — poate — și de aiurea.

Funcționarul Cafriță Dumitru, de la Frontul de est, împreună cu cpt. Tulbure Emil, de la același front, lucrau uneori la examinarea și traducerea unor documente din această arhivă, dar cred că rezultatele muncii lor nu au fost prea fructuoase, amândoi, deși buni cunoscători ai limbii ruse, erau din categoria acelora pe care copacii îi împiedică să vadă pădurea.

O astfel de arhivă cred că ar fi trebuit să fie examinată în primul rând spre a se identifica foștii agenți țariști din România, români sau străini, căci deși cele două țări colaboraseră și au luptat împreună atunci împotriva Germaniei, totuși, refuz să cred că ohrana țaristă, organizație reputată ca instituție de calitate superioară la nivel mondial, ar fi avut naivitatea să nu aibă agenți în țara noastră pe care să nu-i ascundă, până la capăt, chiar autorităților românești.

O instituție care a parvenit să recruteze pe însuși șeful serviciului secret al imperiului rival austro-ungar (cazul Redl despre care am vorbit) nu era un pension de domnișoare și nu văd ce scrupule ar fi avut să facă recrutări

remarcabile în România, unde știm că între 1914–1916 s-a dat o luptă crâncenă între partida filo-germană și cea filo-rusă.

Pe de altă parte, arhiva ar fi putut conține date eventual utilizabile despre agenți lăsați pe teritoriul devenit apoi sovietic.

Nu știu cât au fost folosite datele din această arhivă, dacă înșiși foștii diplomați țariști nu o triaseră înainte de a o preda lui Moruzov, dar știu că i se acorda prea puțin timp pentru studierea ei, Cafriță și Tulbure lucrând disparat și rar la examinarea ei.

Hărțile ce le conțineau mai puteau fi, eventual, folosite, măcar pentru compararea cu noile date obținute despre amplasamentele mai recente, sovietice, de unde s-ar fi putut trage concluzii de ordin militar, cât și politic.

Nu știu care a fost soarta acestei arhive, căci după mutarea sediului central al serviciului din str. Vasile Lascăr (Galați) nr. 20, în str. I.G. Saita (Lotusului) nr. 10, înlăturarea lui Moruzov și schimbarea totală a destinației încăperilor și aranjamentului mobilierului, i-am pierdut urma.

Cât am fost director general, nu am avut răgazul să mă ocup de această problemă, dar — de altfel — trecuseră cam mulți ani și datele din biblioraftурile fostei legații țariste aveau un interes probabil acum ca și inexistent, decât doar din punct de vedere istoric, pentru dezvăluirea unor dedesubturi politice.

În lumea capitalistă, în care este un truism răsuflat să spui că domnește banul, toate lucrurile și, deci, și informația au o valoare bănească, iar informația până la un

punct este o marfă pe care — într-adevăr — dacă ești mai priceput o cumperi cu bani mai puțini și achiziționezi o marfă de calitate superioară, iar — dacă ești mai puțin priceput ori mai naiv — plătești scump o marfă proastă.

De aceea dezinformația îndeplinește, în lupta dintre serviciile informative adverse, și funcția importantă de a consuma infructuos fondurile dușmanului.

Fondurile destinate informației sunt însă, totdeauna — ca orice fonduri — limitate și uneori se poate ajunge la situația delicată a epuizării lor sau, la cea premergătoare, de a întrezări fundul sacului.

Pentru acest motiv, unele servicii, ca de pildă cel englezesc, și-au căutat fonduri și din alte surse decât din cele riguros bugetare.

Am arătat, mai înainte, că I.S.-ul britanic reușise să aibă o participare importantă în „Persian Oil Company", devenită apoi „Iranian Oil Company" (afacerea franceză d'Argy), participare producătoare de mari venituri, ce mergeau la acoperirea cheltuielilor făcute cu informațiile, pe care Imperiul britanic, pe atunci cu interese extinse pe aproape întreg mapamondul, trebuia să le culeagă de pretutindeni.

Această participare, petrolieră, nu era singura de care I.S.-ul dispunea și dacă ea a constituit unul din subiectele cele mai dezbătute din jungla ziaristică și a informației, nu știu dacă a fost cea mai rentabilă, iar dacă altele ce nu s-au bucurat (?) de atâta popularitate nu au fost chiar mai larg producătoare de venituri.

De altfel, din cele ce se știu, a „transpirat", ori s-a presupus, la conducerea superioară a I.S.-ului luau parte magnații industriei și comerțului britanic, care, pentru

afacerile lor, care coincideau până la un punct cu cele ale imperiului, aveau nevoie și de informații pe care organul de specialitate al statului britanic le putea furniza pentru reușita mai sigură a plasamentelor respective.

De conducerea I.S.-ului nu erau străine marile concerne ca „Wickers–Armstrong" și conducătorul acestuia, Sir Basile Zaharof, participa, se spune, personal la ședințele importante, la care poate se dezbătea vreo revoluție sud-americană sau răscoala vreunui general chinez împotriva guvernului central, pentru a i se plasa armament demodat și uniforme reformate, cu prețul morții a sute de mii sau milioane de chinezi nevinovați și totalmente nebeneficiari ai tantiemelor încasate prin marile trusturi de armament.

De altfel, însuși serviciul francez, în epoca sa de decădere, de după primul război mondial, recursese la soluții extrabugetare pentru a-și alimenta fondurile; numai că se alesese o formulă inferioară, atât din punct de vedere financiar, cât și moral, anume traficul cu pașapoarte și vizele de ședere în Franța.

Serviciul român nu știu să fi recurs la nici o formulă de expedient, indiferent de nivelul ei bănesc sau etic, pentru a-și spori veniturile, și mai ales activitatea, iar dacă — mai târziu, sub Eug. Cristescu — s-au putut reproșa unele traficuri, acestea au fost sub forma de afaceri personale ale câtorva. Una din nefericitele supraviețuiri ale moravurilor din timpul ocupației otomane și ale sistemului fanariot, care însă nu afecta instituția ca atare.

Dimpotrivă, din cele ce mi-au fost relatate de funcționarii serviciului, mai vechi decât mine în instituție, la începuturile acesteia, lui Moruzov i se putea întâmpla să

rămână în pană de fonduri și în același timp să i se ivească ocazia cumpărării unor informații importante.

În astfel de împrejurări, mi s-a povestit că personal se împrumuta cu bani, chiar la cei din familia sa, pentru a face față nevoilor instituției.

În acest sens, mi s-a relatat că se împrumuta de la fratele său — profesorul de muzică Ion-Vania Moruzov, care — la rândul său —, nefiind un om avut, contracta un împrumut la Casa de credit a corpului didactic, iar banii erau folosiți de Mihail Moruzov pentru nevoile instituției.

Poate că instituția evoluând și ivindu-se cineva cu vreo idee sau propunere în acest sens, Serviciul Secret Român ar fi putut ajunge cândva să urmeze exemplul celui britanic. Dar „poate" și „dacă" nu există în istorie, decât sub forma completărilor din imaginație și mai mult ca figuri de stil.

Uneori, evenimentele politice importante depășesc putințele de prevedere ale serviciilor informative, iar dintre acestea chiar acelea cu un aparat bine exercitat pot fi prinse în defect, în lipsă de informații.

Dacă n-ar fi așa și dacă existența unui serviciu de informații ar fi un panaceu, atunci nu ar mai exista surpriza în viața politică, îndeosebi în cea internațională.

Ar fi suficient, deci, ca să ai un serviciu informativ bun, să prevezi inițiativele dușmanului și, luând contramăsurile indicate, să parezi din timp orice lovitură a adversarului.

Ar fi prea frumos din punct de vedere al informațiilor și însăși istoria ar fi fost simplificată.

Li se reproșează uneori serviciilor informative că nu au prevăzut cutare sau cutare eveniment, dar aceasta înseamnă a le cere daruri de premoniție, vecine cu cele presupuse divinităților și — încă — mitologiile însele notează fapte când chiar zeii au putut fi luați prin surprindere.

De aceea, serviciile informative, conduse de oameni, desigur că de capacități deosebite, pot fi — în mod firesc — luate prin surprindere, așa după cum îmi amintesc că s-a produs pentru Moruzov la lovitura politico-militară dată la 7 martie 1936, când Hitler, denunțând tratatul de la Locarno, a dat dispoziții și trupele germane au reocupat zona demilitarizată a Renaniei, violând prevederile acestui tratat pe care-l semnase [Germania] în 1925 alături de Franța, Belgia, Anglia și Italia.

Desigur că, în primul rând, în această problemă erau interesate marile puteri occidentale europene, cât și, indirect, U.R.S.S., cărora Hitler le dădu o lovitură de surpriză, care va fi urmată de multe altele, în cascadă, mizând pe comoditatea, uneori lașitatea, pe spiritul „conciliatorist", cât și pe convingerea greșită a unora că prin întărirea Germaniei hitleriste se va contrabalansa Uniunea Sovietică, dar nici României nu-i putea fi indiferentă o asemenea încălcare a unui tratat internațional, care privea o parte a echilibrului militar european, de care țara noastră beneficia prin consecințele sale.

În după-amiaza zilei de 7 martie 1936 eram în oraș, către seară, în cartierul Sărindar — Brezoianu, unde se aflau tipografiile ziarelor, când au apărut edițiile speciale ale gazetelor bucureștene anunțând evenimentul.

Imediat i-am telefonat lui Moruzov la birou și mi-a dat dispoziția de a cumpăra 20 exemplare din edițiile speciale

și a le aduce cu un taxi la serviciu, ceea ce am executat întocmai.

La serviciu, un curier motociclist era gata pregătit și a fost trimis imediat cu exemplarele din ziarele aduse de mine pe la Ministerul Apărării, M.St.M. etc.

Din această împrejurare doresc să trag concluzia că — independent de faptul că un serviciu informativ poate fi surprins neinformat, cum probabil că fuseseră și altele de mai veche tradiție sau rutină decât cel românesc — dar că, nemaiavând ceva de făcut, Moruzov a încercat măcar cu această ediție să fie primul care să o anunțe; era ultima soluție ce se mai putea aplica în îndeplinirea rolului de informare.

Soluția era mediocră, dar era totuși o soluție, ultima posibilă.

Ca tânăr învățăcel în ale spionajului, mi-am notat mintal anume că și un eșec trebuie să cauți a-l fructifica, chiar printr-o formulă ce nu este cea mai fericită.

„Doctorul", căpitanul, cântăreața și fotografia pe... furiș

REIAU ȘIRUL CRONOLOGIC al memoriilor și arăt că după misiunea de la Viena, în legătură cu Léon Hermann, la începutul lui 1935 am fost trecut, împreună cu Scarlat-Puiu Grigoriu, la secretariatul serviciului, pe lângă care amândoi am constituit „biroul de studii", a cărui conducere, amândoi fiind cu studii echivalente și cam de aceeași vârstă (eram mai vârstnic cu puține luni), o aveam pe rând, fiecare câte o lună.

Grigoriu era licențiat în drept de la Paris și absolvise acolo și o școală de științe politice, de caracter neoficial, iar eu aveam licența în filozofie și litere de la București și eram absolvent al doctoratului în filozofie; amândoi cunoșteam bine franceza, având și unele noțiuni de germană.

Totodată, ambii am fost avansați de la postul de agent principal (șef de secție în ierarhia generală funcționărească) la acela de șef de echipă (șef de serviciu), cu o retribuție mai ridicată față de cea la care putuseră ajunge foștii noștri colegi de liceu sau universitate, plus alte avantaje, ca recompense frecvente, gratificații etc., ceea ce ne mărea considerabil veniturile.

Ca activitate profesională ne ocupam cu stilizarea materialelor informative care ne erau repartizate de Moruzov și pe care uneori le coroboram și cu informațiile pe

care le culegeam din presa internațională, pe care o citeam direct, iar câteodată — din engleză — ne veneau traduse de la Frontul de vest.

Aș adăuga aci că metoda de a corobora rapoarte informative propriu-zise, provenind de la agenți, linii sau rețele informative, cu informații din presă, poate fi criticabilă de către adepții unui radicalism informativ, care pretind că o notă, raport sau — în general — lucrare a unui serviciu de informații trebuie să se bazeze exclusiv pe material provenit de la spioni, însă că în memoriile sale recente, Gehlen, fostul șef al serviciului secret al Germaniei Federale, recomandă metoda care nouă ne era indicată de Moruzov de acum aproape 40 de ani.

În general ne ocupam de problemele de politică internațională aflate atunci la ordinea zilei, mie revenindu-mi și cele privind U.R.S.S., întrucât în perioada de ucenicie de la Secția C.I. mă ocupasem de emigrația rusă, ceea ce crea o apropiere de problema sovietică.

În acest sens, îmi amintesc că am avut de stilizat o lucrare destul de vastă, de peste 100 pagini scrise la mașină, despre o istorie a P.C. Ucrainean, care după cât îmi aduc aminte era mai mult o compilație istorică decât un material informativ propriu-zis.

La început nici nu aveam o încăpere destinată nouă; lucram în camerele secretariatului serviciului, sau chiar în biroul lui Moruzov, mai ales atunci când acesta lipsea.

După câtva timp, ni s-a atribuit o încăpere la etajul I al localului din str. Vasile Lascăr, unde lucram sub îndrumarea directă a lui Moruzov. Serviciul, deși acorda salarii excelente, era zgârcit cu investițiile în mobilier, așa

încât lucram amândoi la un mic birou, destul de ponosit și datorită îngustimii căruia ni se ciocneau genunchii.

În special, stilizam materialele informative de la „rezidentul din Paris" care erau redactate în rusește și ne erau traduse de translatorii Frontului de est.

Voi arăta că nu peste mult timp am aflat cine este acest rezident. Deocamdată nu anticipez.

Materialele, deși redactate inițial în rusește, priveau toate țările și problemele acestora, având în destul de numeroase cazuri un factor care revenea obsedant, anume acela al relațiilor dintre problemele tratate și Uniunea Sovietică, ceea ce denota atât o tendință congenitală comună cât și faptul că această tendință înlesnea presupunerea că provenea din surse de emigranți ruși albi, care aveau aplecarea de a face mereu legătura cu acțiunea mondială sovietică.

În cazul când apreciam că această legătură nu deriva din natura lucrurilor, ci dintr-o tendință a redactorului respectivului material, modificam astfel redactarea ca să fie îndepărtat aportul prea personal al agentului informator.

La această operație de trecere prin ciur și de înlăturare a elementelor care nu erau direct legate de natura faptelor politice redate, ne foloseam fie, mai rar, de interferența informațiilor provenite și din alte surse, fie, mai des, de articolele din presa internațională, cu care eram zilnic la curent.

În general, poziția noastră ca stilizatori de material informativ era activă și, în măsura capacității noastre de atunci, căutam să nu ne lăsăm furați de intenționalitatea surselor informative.

Încercam, adică, să realizăm o informare obiectivă, de poziție imparțială, științifică.

Trebuie să recunosc că din acest punct de vedere eram la unison cu Grigoriu, care, prin trecerea sa prin școala superioară de studii politice de la Paris, avea o manieră științifică de a considera problemele ce ni se puneau.

Cum, însă, materialele neprelucrate ne veneau după ce, în prealabil, împreună cu traducerea lor, trecuseră pe la Moruzov, uneori acesta punea rezoluții marginale pe unele pasagii în sensul menținerii intenției redactorului inițial.

Erau cazurile când urmărea efecte politice și când intențiile redactorului îi conveneau.

Cel mai frecvent, însă, rezoluțiile sale erau generale, de tipul „de prelucrat", „de prefăcut" sau „redactare".

Citea absolut toate materialele, atât în forma lor inițială, cât și în cea definitivă pe care noi le-o dădeam.

Rareori se întâmpla ca să ne cheme spre a ne cere lămuriri cu privire la unele pasagii ce nu apăreau în traducerea materialului de bază și atunci îi explicam de unde le extrăsesem.

De la un timp, spre a evita astfel de situații, atașam în asemenea împrejurări câte o notiță explicativă, care înlătura nevoia explicațiilor verbale.

Minuțiozitatea și scrupulozitatea cu care trata orice material informativ ne impunea ca la rândul nostru să fim deosebit de circumspecți nu numai în stilizarea materialelor, dar și în continua noastră ținere la curent cu actualitatea internațională.

Aceasta cu atât mai mult cu cât, în afara rezoluțiilor, pe care le punea pe materiale înainte de a ni le trimite

nouă, nu-i plăcea să fie sâcâit cu întrebări, care îl puteau chiar enerva vizibil.

Era nevoie uneori să hotărâm singuri în unele probleme, ceea ce poate constituia o școală de decizie și care poate că intra și în pedagogia profesională ce ne-o aplica.

De altfel, aveam permanent simțământul că urmărea necontenit să ne formeze, cu o susținută dorință de perfecțiune, care nouă ne putea părea câteodată împovărătoare, dar care ne-a folosit mult, obișnuindu-ne de la început cu ideea că o lucrare a Serviciului Secret trebuie să fie cât mai reușită, atât în ce privește conținutul, precum și în ce privește forma ei.

Odată, și ca un fel de apărare, și-a argumentat exigențele pedagogice, lăsând să se înțeleagă că trebuie să fim cât mai bine pregătiți, pentru că noi vom fi aceia care vom lua, cândva, locurile conducătorilor instituției. În altă variantă, cam același lucru ne spusese și Niky Ștefănescu, mai înainte, ceea ce denota că era o problemă ce se discutase cândva, dar care, desigur, că privea un viitor ceva mai îndepărtat.

Deosebit de aceasta, era exigent și cu privire la transcrierea lucrărilor, neadmițând ștersături, adăugiri între rânduri ori amprente digitale involuntare, iar dacă un dactilograf omitea un cuvânt sau lucrarea avea o neacurateță, atunci scria pagina din nou.

Într-o bună zi, prin primăvara lui 1935, Moruzov mi-a spus ca să pregătesc un chestionar privind problema ucraineană, pentru că îmi va face legătura cu un specialist în această problemă.

A doua zi, aveam gata bătut la mașină un chestionar, care cred că era destul de cuprinzător întocmit și, împreună cu Moruzov, am mers la sediul conspirativ din str. Maria Rosetti, unde ne aștepta cel în chestiune. Era de statură potrivită, mai mult scund, blond, de circa 40 ani, vorbea românește destul de bine, dar cu un puternic accent slav și, după înfățișarea hainelor, observai că este îmbrăcat în străinătate.

Moruzov ne-a lăsat singuri și am discutat cu respectivul mai bine de o oră, acesta dovedindu-se un bun cunoscător nu numai al problemei ucrainene, dar al tuturor problemelor slave, cât și în special cele privind U.R.S.S., având cunoștințe temeinice și în mai toate problemele internaționale.

Mi-a adus unele obiecții privind câteva întrebări din chestionarul ce-l întocmisem, în sensul că dovedeam o cunoaștere cam livrească a problemelor.

Totodată, mi-am dat seama că era un profesionist, de talie, al informațiilor și că stăpânea problemele în discuție nu din cărți, ci din rapoarte informative, iar că o parte din istoria revoluției bolșevice o trăise nemijlocit în sectorul sudic al U.R.S.S.

La câtva timp după aceea Moruzov m-a anunțat că voi pleca la Paris, să lucrez pe lângă rezidentul nostru de acolo, câteva luni, iar că legătura mea cu acesta mi-o va face Ghiță Șerbu.

Peste câteva zile eram în capitala Franței, unde am descins la același hotel unde deja se găsea Șerbu, „Royal Madeleine" pe Rue Pasquier, în centrul internațional al orașului, un hotel nu prea mare, dar cochet și foarte curat.

A doua zi Șerbu mi-a făcut legătura cu rezidentul nostru din Paris, care era cel cu care îmi făcuse Moruzov legătura la București, în str. Maria Rosetti și cu care discutasem problema ucraineană și cea slavă.

Era dr. Victor Bogomoleț, fost șef al agenturii „Intelligence Service"-ului din România.

Când am amintit mai înainte despre prezența în țara noastră a emigranților ruși albi, am mai pomenit despre el, arătând că era cunoscut sub numele de „doctorul", cu toate că, făcând un calcul al vârstei lui, conchideai că nu prea avusese, în momentul revoluției, etatea ca să-și fi luat doctoratul în medicină; avea însă unele cunoștințe medicale, așa încât revoluția este posibil să-l fi surprins ca student la medicină, ori în vreo ocupație medicală în cadrul eventual al armatei țariste.

Pretindea că este de origine nobiliară „dvorean", cuvânt derivat din cel rusesc „dvor", care înseamnă „curte", deci „curtean", pe care aristocrația rusă îl asimilase rangului nobiliar occidental de „conte".

Cu privire la aristocrația sa, cât și la însuși numele lui, este de adăugat că printre emigranții ruși albi din România, numele său circula în două variante — atât Bogomoleț, cât și Bogomoeț — iar odată, întrebându-l despre această chestiune, mi-a dat o explicație cam jenat, în care recunoscând că i se spunea Bogomoeț de către unii ruși, amesteca și persoana unui așa-zis „unchi" al său, generalul Vadim Bogomoleț, care — spunea el — îl și adoptase când însă el era matur și care era un personaj real pe care personal l-am cunoscut la Paris, unde trăia într-o situație materială destul de precară.

Nu știu ce rost ar fi avut această adoptare, dacă nu numai pentru a-i stabili un nume care într-adevăr era nobiliar, căci gen.Bogomoleț era veritabil „dvorean", iar „doctorul", fiind probabil la origine nu Bogomoleț, ci Bogomoeț, s-a folosit de asemănarea de nume și de un act de adopțiune, făcut în emigrație, iar autoritățile mai indulgente de la Constantinopol, unde formalitățile nu erau prea riguroase, având în perioada următoare prăbușirii Imperiului otoman încă destule năravuri, mai ales când argumentele erau susținute de tradiționalul „bacșiș", acest act de adopțiune — spun — a venit să statueze noul nume, cât și o situație „nobiliară".

Era născut prin 1895 în Ucraina și avusese o viață destul de aventuroasă de timpuriu, când valurile revoluției bolșevice îl aruncaseră în capitala Turciei, unde, inițial, fusese, după propriile lui mărturisiri, văcsuitor de ghete, până când a întâlnit la Constantinopol o veche cunoștință a sa, pe fostul căpitan de cavalerie din „Dikaia Divizia" (Divizia sălbatică), Rostovski Briuhatov, care lucra în agentura „Intelligence Service"-ului pe linia antisovietică.

La stabilirea legăturilor sale cu I.S.-ul, Rostovski fusese ajutat — am mai arătat — și de faptul că era mason, ceea ce îi crea posibilitatea de legături suplimentare. Ambilor li s-au acordat de I.S. pașapoarte englezești, cât și carnete de corespondenți de presă externi ai unor importante cotidiane londoneze, „Times" și „Daily Mail", iar după o perioadă petrecută în Turcia au fost transferați, atât pe linia I.S., cât și pe cea ziaristică, în România.

Aici, de prin 1922, sosise, tot din Turcia, și cântăreața lirică Maria Snezina, care devine iubita lui Rostovski, cu

care a avut legături timp îndelungat, până când s-a încurcat cu bogătanul și filantropul român Titi Vasiliu-Bolnavu, cu care mi se pare că s-a și căsătorit mai târziu.

Snezina a fost una din stelele de mărimea întâi ale Operei din București, având un glas de calitate, joc de scenă și prestanță personală, ajutată și de un fizic atrăgător, ajungând și profesoară la Conservatorul „Pro-Arte". Bogomoleț lăsa să se înțeleagă că în perioada legăturilor ei intime cu Rostovski, acesta nu neglija folosul informativ ce îl putea trage din relațiile marei cântărețe cu cercurile superioare din București.

Cât privește pe dr. Bogomoleț, acesta era de origine ucraineană, fără însă a fi un naționalist ucrainean, deoarece era de părerea pe care o mai auzisem și la Niky Ștefănescu, cât și la Comșa, că problema ucraineană a fost o născocire a Marelui Stat Major austro-ungar, pentru a crea dificultăți interne Imperiul țarist rival, iar că așa-zisa limbă ucraineană era numai un dialect al celei ruse, diferențele lexicale sau altele fiind minime și neglijabile; în sprijinul opiniei sale mai aducea și argumente etnografice, istorice, sociologice, contraargumentând teza existenței unui popor ucrainean distinct.

Sosiți în România, Rostovski și Bogomoleț, împreună cu alți emigranți ruși albi, ca Izmailov, Acsakov și alții, au desfășurat aici o acțiune de dirijare a rețelei informative antisovietice, prin trimiterea de agenți peste Nistru, de unde aceștia se întorceau — când se întorceau — cu informații din U.R.S.S.

Azi, după o vechime mai mare și o experiență dobândită în această lume a informației, cât și după lectura mai multor lucrări de specialitate, mă întreb — cunoscând

ceva mai bine capacitatea serviciului și vigilenței sovietice — câte din aceste informații erau într-adevăr reale sau sincere și câte din ele nu proveneau din secțiunile de dezinformare ale organelor de specialitate de peste Nistru?

În paranteză adaug că G.P.U. și mai înainte Ceka putuseră prelua o bună parte din experiența ohranei țariste, al cărei nivel profesional era considerabil de ridicat și care, la rândul ei, preluase din puterea și experiența minunatului serviciu informativ al hoardelor tătărești, care la năvălirea în Europa, de pe la mijlocul secolului al XIII-lea, posedau hărți ale teritoriilor ce le invadau, cu mult mai detaliate și mai bune decât le aveau țările invadate.

Considerând acestea, valoarea materialelor aduse pentru I.S. de dincolo de Nistru intră sub un mare semn de întrebare.

Agentura „Intelligence Service"-ului colabora pe linie antisovietică cu autoritățile românești, în speță M.St.M., care avea centrele Secției a II-a de-a lungul frontierei cu U.R.S.S., Serviciul Secret și Direcția Generală a Poliției (Siguranța).

În schimbul îngăduinței de a lucra pe teritoriul românesc și a unei oarecari asistențe tehnice, I.S.-ul dădea autorităților românești câte o copie a informațiilor culese dincolo de Nistru.

Se trimiteau noaptea bărci cu elemente care aveau legături dincolo și în general, deosebit de faptul că acolo se utilizau elementele contrarevoluționare, mai precis criptic ostile regimului sovietic, informațiile erau plătite prin mărfuri ce lipseau în U.R.S.S., ceea ce a prilejuit și destule căderi, deoarece era de ajuns ca cineva să apară

prea vizibil cu un obiect care nu se găsea pe teritoriul sovietic, pentru ca să trezească vigilența regimului contrainformativ sovietic. Au fost, în acest sens, căderi provocate de ciorapi feminini de calitate superioară, care lipseau dincolo, sau de bomboane având marca românească „Kandia".

Totuși, într-o măsură, treaba mergea. Cel puțin în aparență. La București, Bogomoleț menținea contactul mai cu seamă cu Moruzov, cât și cu inspectorul general Vintilă Ionescu de la Siguranță, iar cu Legația britanică lucra prin frații Gibson, camuflați ca diplomați englezi, despre care am mai vorbit și care, la rândul lor, erau în contact direct cu Moruzov.

La noi în țară, Bogomoleț s-a îndrăgostit și s-a căsătorit cu o evreică românca, pe care o cunoscuse când era funcționară la „Wagons-Lits", dotată cu un fizic destul de atrăgător, cu care avea și un copil, în vârstă, prin 1935, de circa 2–3 ani — Coco —, dar din cele ce am putut observa, cât am lucrat cu el la Paris, soția lui nu era de o desăvârșită fidelitate conjugală. Dimpotrivă. Mie însumi mi-a făcut unele avansuri, cărora le-am rezistat nu numai din considerente morale, dar și pentru că nu doream să amestec viața mea intimă cu cea profesională, în afară de faptul că mă temeam de o capcană.

Bogomoleț era un individ care știa să degajeze o oarecare simpatie în jurul său, ca fire era un om vesel, cu o oarecare șiretenie și era dotat cu o inteligență remarcabilă, iar cât privește cultura sa generală era deasupra mediei; știa să redacteze clar și cuprinzător, fără flori de stil, rece și concis, într-o formă rezumativă, esențială, știind probabil că astfel se întocmeau lucrările la I.S.

Din unele discuții purtate cu el, nu s-a ascuns să-mi spună că are legături și cu Siguranța Națională Franceză și în acest sens mi-a citat și numele comisarului prin care întreținea legătura.

Mai târziu, în 1936, când după ce mă înapoiasem din Franța, și m-am reîntors la Paris pentru un scurt interval, împreună cu Moruzov, în legătură cu vizita în Franța și Anglia a lui Carol al II-lea [în noiembrie 1938], Bogomoleț s-a întâlnit atunci la Paris cu dr.Eugen Bianu, subdirector general al Siguranței, ceea ce iarăși nu mi-a ascuns, arătându-mi că are, din partea Siguranței române, misiunea de a urmări activitatea lui Barbu Știrbei, notoriu anticarlist, aflat atunci în exil voluntar în străinătate.

Activitatea mea din 1935 la Paris a durat de prin aprilie până în a doua jumătate a lunii octombrie a aceluiași an.

Colaborarea mea cu dr. Bogomoleț consta în aceea că de mai multe ori pe săptămână, la el acasă, în Rue Chalgrin no. 10, îmi dicta, traducând în românește, părțile esențiale din materialele informative pe care le primea în rusește și care priveau problemele internaționale mai importante.

Traducerea sa, după ce o stilizam atent, la mine acasă, o transcriam personal la mașina de scris și, după ce reciteam împreună textul, îl puneam într-un plic mai mic pe care Bogomoleț îl cosea la mijloc cu puțină ață de cusut, asupra nodului căruia aplica un ușor sigiliu de ceară roșie; mi-a explicat că un sigiliu format dintr-o masă mai mare de ceară poate fi ușor dezlipit cu un cuțit încălzit sau într-un alt mod, pe când o pecete fină, subțire, nu poate

fi dezlipită fără a se deteriora și a face deci vizibilă violarea.

Acest plic îl introduceam apoi într-altul ceva mai mare, pe care eu personal îl trimiteam recomandat prin poștă, pe numele inginerului M.Ștefănescu la adresa conspirativă din București, din str. Maria Rosetti, despre care am mai vorbit.

Trimiterea prin poștă a unor astfel de materiale avea ca scop informarea mai rapidă a Bucureștiului asupra problemelor la ordinea zilei.

În ce privește materialele informative de bază, redactate în rusește, din care — după cum am arătat — noi expediam rezumate sau pasagiile mai importante, acestea se trimiteau lunar la București, prin curierul nostru diplomatic, care odată pe lună făcea circuitul rezidențelor și care în speță era Ghiță Șerbu.

Sarcina acestuia era ca, lunar, să facă circuitul european al rezidenților, de la care lua materialele informative în plicuri sigilate, pe care apoi le introducea în plicuri sau colete diplomatice devenite ca atare prin aplicarea sigiliului în ceară roșie al atașaților militari români respectivi. Unii din aceștia îl aplicau ei înșiși, iar alții — ca de pildă col. Paul Teodorescu, care era în raporturi personale cu Moruzov și care, ca general, va deveni subsecretar de stat al Apărării Naționale, în 1937 și 1938, apoi ministrul Aerului și Marinei în 1938–1940 și chiar membru corespondent al Academiei Române, în 1938 — îi încredințau lui Șerbu sigiliul metalic spre a-l aplica singur în ceara roșie.

Din discuțiile avute atunci cu Șerbu și cu Bogomoleț am aflat că acesta din urmă cedase lui Moruzov spre a

lucra direct cu doi rezidenți, unul la Milano și altul la Lausanne — Elveția.

Materialul lui Bogomoleț, cât și cel al rezidenților din Milano și Lausanne, era constituit de fapt din copiile materialului „Intelligence Service"-ului, unde Bogomoleț, deși nu mai lucra cu englezii, își mai păstra legături; precizez că erau copii nu numai în sensul conținutului, dar chiar al transcrierii lor dactilografice, lucru pe care Moruzov îl cunoștea.

Tot din discuțiile avute cu Bogomoleț, am mai aflat că pe când lucra pentru I.S. la București, fusese mutat la Praga sau Varșovia, iar apoi la Berlin, când s-a produs un conflict între el și serviciul britanic, cu care atunci ar fi rupt legăturile, stabilindu-se apoi ca spion internațional la Paris, când a intrat în solda lui Moruzov.

Asupra motivelor care au condus la scoaterea sa din aparatul I.S. nu cunosc detalii, însă bănuiesc că a fost o problemă de utilizare a fondurilor, deși Niky Ștefănescu, mai târziu, mi-a spus că fiind la Berlin și fiind pus să lucreze contrainformații, Bogomoleț ar fi avut unele eșecuri, dar cred că Ștefănescu nu dorea decât să-și supraaprecieze specialitatea sa, contrainformațiile.

Moruzov, pentru a putea face față cererilor de informații ale forurilor sale superioare, era mulțumit că prin Bogomoleț și ceilalți doi rezidenți obținea copiile unor informații ale „Intelligence Service"-ului.

În concepția sa, și care era predominantă la acea epocă în țările capitaliste, informația era o marfă ce se oferea spre a fi vândută și cumpărată, iar — pe de altă parte — orientările de atunci ale guvernelor român și englez erau relativ concordante datorită în bună parte

poziției ostile U.R.S.S., care cu toate informațiile deținute rămânea însă o mare necunoscută.

De altfel, cum concepția de informație-marfă era pe atunci predominantă și cum avea drept corolar cumpărarea ei, un stat lipsit de mari resurse financiare, cum era România dintre cele două războaie, trebuia să știe a cumpăra mai cu seamă ieftin, astfel încât achiziționarea copiilor de informații de la „Intelligence Service" pe ruta ocolită a unor așa-ziși rezidenți ai serviciului român constituia o formulă nu atât de expedientă, cât una la îndemâna achizitorului român cu mijloacele sale financiare ceva mai reduse.

Cât privește pe Șerbu, ar mai fi de adăugat că, în coletele sale „diplomatice", plicurile cu materialele informative propriu-zise alcătuiau un volum foarte redus, restul într-un înalt procent de volum fiind format din diferite obiecte, de obicei de lux, pe care le cumpăra, după diferite liste remise de Moruzov și care erau destinate spre a fi făcute în dar ofițerilor superiori ai M.A.N. sau M.St.M., ori altor persoane cărora șeful Serviciului Secret avea interesul să le fie agreabil, ceea ce în ultimă instanță revenea în interesul serviciului, care astfel — pe asemenea căi nu prea onorabile, dar practic eficiente — conducea la obținerea de fonduri bugetare mult mai mari decât valoarea cadourilor făcute. Procedeu, aș spune, clasic, într-un sistem în care banul este măsura tuturor lucrurilor.

Șerbu călătorea prin întreaga Europă, neavând plătit nici vagon de dormit și nici măcar bilet de clasa I, ci de clasa a II-a, ceea ce îi diminua securitatea valizelor sale „diplomatice" (probabil că pe cele realmente diplomatice le păzea ceva mai atent), însă cum era în preajma

căsătoriei sale cu o fată care nu era în „câmpul muncii" și ai cărei părinți erau oameni insuficient de înstăriți, el pentru a-și agonisi bani în vederea întemeierii căminului său, realiza economii călătorind cu clasa a III-a, ceea ce diminua și mai mult securitatea calabalâcului său așa-zis diplomatic, care către sfârșitul cursei sale lunare ajungea la un număr considerabil de colete, din care unele chiar voluminoase.

Este greu de conceput ca Moruzov să nu fi aflat despre economiile tainice pe care le realiza Șerbu și mă mir că nu a intervenit, după cum este surprinzător și faptul că, deși fondurile serviciului crescuseră, continua să-l trimită în călătorie pe Șerbu oficial cu clasa a II-a și în condiții în care numărul și amploarea bagajelor sale îi compromiteau securitatea lor. Aceasta cu atât mai mult cu cât în 1939 curierului diplomatic român ocazional al Ministerului de Externe, cpt. Pauliuc, i s-a furat întregul bagaj diplomatic, la Sofia, ceea ce a avut ca efect că, ocazionalul curier s-a sinucis, iar Externele nu mai trimiteau de atunci curieri decât dublați de un agent al S.S., ambii călătorind în același compartiment de „Wagons-Lits", astfel fiind sporită securitatea coletelor diplomatice.

În ce privește lucrările pe care le întocmeam cu Bogomoleț, acestea priveau actualitatea internațională și s-au referit — dintre cele care-mi reamintesc — la tratatul franco-italian din iunie 1935, în cadrul căruia, în schimbul renunțării la pretențiile sale în Tunisia, ce se învecina cu colonia ei Tripolitania — actualmente Libia —, Italia căpăta libertatea de acțiune în Ethiopia; efectul acestui tratat s-a făcut resimțit în cursul chiar al aceluiași an, când Italia a trecut la agresiunea militară împotriva

Ethiopiei. Lucrarea pe care am trimis-o la timpul său, pe lângă amănunte ce nu apăruseră în presă, prevestea evenimentele care peste câteva luni, în octombrie, s-au produs.

De asemeni, am mai trimis materiale despre tratatul anglo-francez privind garantarea frontierelor Austriei, despre formarea și tendințele previzibile ale noului cabinet francez, condus de Pierre Laval, care arătam că se va manifesta în domeniul internațional favorabil statelor fasciste, precum și despre formarea în Anglia a guvernului conservator al lui Baldwin.

Una din cele mai importante lucrări a fost despre acordul naval anglo-german din iunie 1935, înțelegere conform căreia celui de-al III-lea Reich i se îngăduia de către Marea Britanie să-și mărească flota militară până la 35% din tonajul flotei engleze, iar submarinele până la 45% din tonajul celor britanice.

Considerând faptul că flota militară engleză era răspândită pe tot globul pământesc, în jurul insulelor britanice fiind numai „home fleet"-ul (flota de acasă), însemna că pentru cea militară germană, aflată numai în Marea Nordului și în Baltică, tonajul său creștea într-un procent și mai considerabil față de flota engleză cu care se învecina.

Politica britanică tradițională, așa-denumită a echilibrului forțelor, urmărea, prin îngăduirea măririi potențialului naval german, să pună în cumpănă atât flota franceză, cât mai cu seamă flota sovietică, ale cărei progrese îngrijorau pe magnații englezi — având ca exponenți pe membrii guvernului conservator — care nu

reușeau să-și imagineze adevăratul pericol, cel al militarismului german, precum și caracterul său agresiv.

Faptul este cu atât mai surprinzător cu cât doi oameni din Serviciul Secret Român, Bogomoleț și cu mine, dispunând de mijloace informative mult mai reduse decât faimosul I.S., am reușit să sesizăm acestea și într-o lucrare destul de cuprinzătoare să arătăm perspectivele politico-militare ale semnării unui astfel de acord.

Renașterea militarismului agresiv german era izbitoare, cu atât mai mult cu cât cu numai 3 luni mai înainte, în pofida interzicerilor cuprinse în Tratatul de pace de la Versailles, Germania hitleristă declarase oficial că reconstituie aviația ei militară, iar peste câteva zile a promulgat și legea prin care se reînființa Wehrmachtul (armata germană), cu un efectiv de 500 000 oameni, repartizați în 12 divizii.

În lucrarea trimisă de la Paris s-au arătat toate acestea, cât și alte elemente de care nu-mi mai reamintesc.

După trecerea atâtor ani se poate spune că făuritorii responsabili ai celui de-al III-lea Reich, cei care l-au ajutat și consolidat, nu au fost dominați, cum prea facil s-a spus, de un spirit conciliator, ci și de un sentiment de frică, de frică față de progresele U.R.S.S., sentiment care, conjugat cu tradiționala politică a echilibrului forțelor, a dat cea mai grasă primă de încurajare fascismului hitlerist.

Desigur că alături de noi doi, destui văzuseră perspectivele pericolului militar german, dar faptul că tocmai cei care ar fi trebuit nu numai să-l vadă, dar să și îl prevină, oamenii politici englezi, responsabili atât de destinele patriei lor, dar într-o măsură și de cele ale omenirii, tocmai ei nu l-au văzut, mai poate fi explicabil și prin

aceea ce rog să nu se considere o deformație profesională, dar care poate constitui totuși, într-o măsură, o rațiune explicativă: abundența datelor de care au dispus cei ce au luat hotărâri în loc să-i informeze i-a dezinformat, căci pentru un profesionist al informațiilor este un fapt cunoscut că abundența abuzivă de informații dezinformează.

Fără îndoială că au concurat o serie de cauze variate, multiple, dar cred că și excesul de informație a avut rolul său dezinformativ.

Dintre lucrările trimise în acea epocă de la Paris, îmi reamintesc și despre una privitoare la Congresul VII al Kominternului, ținut în vara lui 1935, precum și despre alta privind legile rasiste, așa-numitele „legi de la Nürnberg", din toamna aceluiași an, precum și despre mai multe lucrări privind războiul Italiei fasciste împotriva Ethiopiei care conțineau și unele detalii și dedesubturi din culisele ședințelor Ligii Națiunilor, unde — spre cinstea noastră —, la propunerea lui Titulescu, s-a votat de către forul internațional aplicarea sancțiunilor economice împotriva Italiei, ca stat agresor.

Interesele marilor trusturi și concerne capitaliste, naționale și internaționale, nu erau însă pentru aplicarea riguroasă a acestor sancțiuni, a căror aplicare — cu toată sinceritatea ministrului nostru la Liga Națiunilor, care le propusese și făcuse să fie votate, — a mers totuși descrescând, fascismul italian bucurându-se de îngăduințe și complicități foarte întinse și variate care au eludat aplicarea eficientă a sancțiunilor.

Astfel, Vaticanul însuși a sprijinit regimul fascist în eludarea aplicării sancțiunilor economice, prin faptul că importante cantități de produse petrolifere de care avea

nevoie armata italiană în războiul ethiopian și care nu-i puteau fi livrate direct de către țările semnatare ale sancționării Italiei, erau — în schimb — achiziționate de Statul pontifical, care le livra mai departe armatei fasciste, și aceasta, în ciuda faptului că Abisinia era un stat creștinat încă de primii apostoli ai lui Iisus, încă de pe vremea când Italia mai era încă păgână, dar operația era legată de importante câștiguri bănești pentru cele două mari bănci ale Vaticanului — Banco di Roma și Banco di San Spirito —, conduse de nepoți ai unor cardinali ce făceau parte din curia papală.

Însăși țara românească, deși sancțiunile împotriva Italiei fasciste fuseseră luate la propunerea sinceră a lui Titulescu — reprezentantul României la Liga Națiunilor — a tras importante beneficii din eludarea aplicării sancțiunilor, prin aceea că sucursala din Italia a „Creditului minier", anume „Azienda Petroliera Italo-Romena", era una din importantele furnizoare pentru produsele petrolifere necesare armatei invadatoare și agresive a fascismului italian.

Ținând seama și de caracterul oarecum clandestin al unor astfel de livrări, beneficiile societății „Creditul minier" erau sporite, ca la orice furnitură cu iz de clandestinitate, iar politicienii români care la tribunele oficiale tunau și fulgerau împotriva violenței fasciste își încasau cota mărită de beneficii prin tantiemele încasate pentru participarea la conducerea societății noastre petrolifere care făcea livrări masive armatei agresoare. Aparențele erau însă salvate, iar respectivii politicieni erau, pentru publicul naiv, proethiopieni și ostili fascismului italian, pe care nu scăpau ocazia de a-l înfiera, în

raport probabil direct cu volumul tantiemelor încasate pentru ajutorarea directă a masacrării populației abisiniene.

În perioada stagiului meu de la Paris, Bogomoleț îmi arăta multă simpatie și bunăvoință, cât și o apreciere profesională pozitivă. Foarte multe amănunte profesionale le-am dedus din conversațiile pe care le aveam eu cu el.

O chestiune m-a agasat, totuși.

Tocmai în ajunul sosirii mele la Paris cumpărase un aparat de fotografiat „Laica", foarte scump, iar peste câteva zile, în timp ce eram în oraș, împreună și cu soția lui, a fotografiat-o pe stradă și l-am surprins fotografiindumă și pe mine, pe furiș. A recunoscut faptul, dar nu mi-a explicat de ce nu mă anunțase că mă fotografiază, așa după cum, niciodată nu mi-a remis vreo copie a fotografiei făcute.

Pe de altă parte, costul tipului de aparat pe care îl achiziționase era foarte mare față de cât primea lunar de la Moruzov, aparatul costând atunci aproape 5 000 franci, iar el primind lunar 9 000 franci (primise 10 000 până la venirea mea, când Moruzov i-a redus suma cu 1 000 franci, pe care mi-o dădea mie în plus la leafa convertită în franci la curs oficial), ceea ce reprezenta aproape jumătate din venitul său pe o lună, cheltuială cam disproporționată.

Deosebit de acestea avea cheltuieli lunare care depășeau cei 9 000 franci pe care îi primea de la Moruzov, mai cu seamă dacă făceai socoteala că nici el nu primea materialul informativ gratuit.

Stătea într-un apartament de 4 camere mari, frumos mobilat, într-un cartier scump al Parisului, lângă Arcul de

Triumf și, ceea ce pentru rubricile bugetului francez constituia un lux, avea o femeie la toate, cât și o guvernantă la copil, în afară de faptul că soția sa era elegant îmbrăcată. Frecventau cafenele de lux și uneori luau masa la restaurante bune, iar vara mergeau în stațiuni scumpe.

Cât îl privește personal, nu cheltuia prea mult pentru hainele sale, fiind totuși destul de bine îmbrăcat, mai mult gen sport, însă cu haine de gata.

Odată, totuși, și-a cumpărat două costume mai bune — era către sfârșitul ședерii mele la Paris — și mi-a spus deschis că trebuie să ia contact cu niște americani spre a discuta „ceva probleme de informații", în sensul că aceștia ar fi fost amatori să achiziționeze o astfel de marfă.

După plecarea mea din Franța am auzit de la Șerbu că-și cumpărase mașină, ceea ce în nici un caz nu ar fi putut face chiar dacă Moruzov i-ar fi dublat apuntamentele.

Notez, nu ca o explicație a bunei sale stări materiale, ci ca o asociație de idei, că odată el însuși mi-a declarat că Lidia Delis, emigrantă rusă din București, despre care am mai pomenit că fusese prietenă intimă a emigrantului rus Izmailov, fost și el în agentura I.S. din România, până la moartea sa, după decesul lui începuse să susțină că Victor Bogomoleț era cel mai abil agent din străinătate al I.N.O.-G.P.U. (secția externă a Serviciului sovietic).

Nu pot găsi nici în memoria mea și nici în deducțiile mele un argument în sprijinul acestei susțineri, dar repet că un lucru era clar, și anume, că nu trăia numai din subsidiile primite de la Moruzov.

Poate că acesta bănuia multiplicitatea surselor de venituri ale lui Bogomoleț, dar faptul îl interesa într-o

măsură mai redusă, principalul fiind că astfel avea marfa mai ieftină, iar apoi, Bogomoleț nu era un salariat al serviciului, ci un informator, asupra legăturilor căruia nu poți avea pretenții, dacă — bineînțeles — nu-ți furnizează informații intenționat false.

La mijlocul lui octombrie 1935, am fost rechemat în țară, căci termenul de 3 luni cât ar fi trebuit să stau la Paris trecuse de mult, iar la plecare, Bogomoleț mi-a încredințat o scrisoare deschisă către Moruzov, plină de elogioase aprecieri asupra mea.

Ulterior, am aflat că totuși ar fi trebuit să mai rămân la Paris, dar Puiu-Scarlat Grigoriu, care își făcuse studiile în capitala Franței și care considera Parisul ca aparținându-i în exclusivitate, fusese șocat de faptul că eu fusesem trimis acolo și nu el, ceea ce a avut drept urmare că a manevrat prin ofițerii prieteni ai tatălui său ca să fie trimis în locul meu.

De aceea mi s-a scurtat șederea în Franța, unde colaborasem în bună înțelegere cu Bogomoleț și unde muncile noastre reunite cred că dădeau randament.

De altfel, când am sosit în România, Grigoriu m-a anunțat imediat că va pleca în locul meu la Paris, ceea ce însă nu s-a mai întâmplat, iar el a trecut imediat la Ministerul de Externe.

Pe Bogomoleț l-am mai văzut la începutul lui 1936, când am fost cu Moruzov, Șerbu și Grigoriu la Paris, în legătură cu vizita făcută acolo de Carol II și când îmi preda zilnic extrase și traduceri din presa rusească privind vizita regelui României pe care din ordinul lui Moruzov și împreună cu decupări din presa franceză le predam

personal la Hotelul „Ritz" lui Urdăreanu, mareșalul Palatului.

Pe urmă am auzit că la instaurarea Frontului Popular în Franța fusese arestat, împreună cu mulți ruși albi, având și o percheziție domiciliară, dar că scăpase peste foarte scurt timp, probabil datorită legăturilor sale despre care am arătat că le avea la securitatea națională franceză.

Ultima dată, în august 1939, când am făcut o călătorie de plăcere la Paris, pe cont propriu, ne-am întâlnit într-o seară la „Café Fouget's". Tocmai se încheiase pactul sovieto-german și un război între Germania și Polonia era socotit iminent. Atunci Bogomoleț s-a exprimat în sensul că, după ce va termina cu Polonia, Germania va avea frontieră comună și atunci se va încăiera cu U.R.S.S.

Mai târziu, am aflat că nu știu din ce motive, Moruzov s-a certat cu el, rupând definitiv legăturile.

De altfel, de la un timp observasem o similitudine, mergând până la identitate, între informațiile de politică externă privind U.R.S.S. pe care Bogomoleț le trimitea Serviciului Secret Român și cele ce apăreau în revistele politice de dreapta din Franța „Je suis partout", „Gringoire" și „Candide".

În timpul războiului, Guță Petrovici, nepotul lui Eugen Cristescu, mi-a spus că Bogomoleț, aflat atunci în Spania sau Portugalia, ne-ar fi făcut propunerea să plece pentru noi în S.U.A., care nu intraseră încă în război, de unde urma să ne trimită informații despre U.R.S.S.; aceste materiale ar fi urmat să ni le trimită prin poștă. Propunerea sa ar fi fost respinsă.

Acum circa 10 ani [adică prin 1964], într-o revistă de modă italiană, am găsit o reclamă a unui institut de cosmetică, având firma „Dr. Victor Bogomoleț". La început am crezut că este o simplă coincidență de nume, dar privind mai atent emblema institutului, am recunoscut semnătura „doctorului".

Corespondent de presă și... câte ceva despre francmasonerie

PRECIZEZ CĂ ÎNAINTE DE A PLECA la Paris, Moruzov îmi recomandase să-mi găsesc o acoperire care să-mi justifice prezența în Franța, sugerându-mi că cea mai indicată ar fi cea de corespondent de presă. Calitatea de gazetar îți dădea acces liber în mai multe locuri și posibilitatea de a justifica frecventarea unor cercuri politice și sociale cât mai diferite. Dezavantajul era numai că o astfel de camuflare era utilizată cam prea des de persoane cu misiuni informative, asemănătoare cu cea pe care eu aveam să o am în Franța și că, deci, putea trezi suspiciuni.

Totuși, într-un fel și — să spun așa — respectând tradiția, mi-am căutat o asemenea camuflare, iar printr-un prieten, gazetar profesionist, am obținut o legitimație de corespondent de presă al ziarului „Frontul Românesc", oficiosul grupării cu același nume al lui Alexandru Vaida-Voevod, legitimație care mi-a fost acordată prin intervenția depusă de amicul meu la Constantin Miciora, prim-redactor al ziarului, fost redactor la „Universul". Avantajul acestei legitimații mai era că ziarul arătat era nou și nu avusese încă un corespondent în capitala Franței.

De altfel, nu am folosit cartea de legitimație respectivă față de autoritățile franceze decât la obținerea permisului pentru dreptul de ședere în Franța, când a trebuit să

completez un formular la Prefectura de poliție din Paris, formular care cuprindea, între altele, și o rubrică privind profesiunea și scopul ședерii în Franța.

În intervalul cât am stat la Paris, n-am scris nici un articol și n-am trimis nici un fel de informații ziarului bucureștean, pe care, chipurile, îl reprezentam acolo.

Mai adaug că datorită aceleiași legitimații am putut să-mi fac unele legături la revista franceză „La libre parole", director Henri Coston, fundată în 1892 de Edouard Drumont, părintele antisemitismului francez și prieten personal al lui A.C. Cuza, revistă care dispunea de o arhivă și de un fișier privind activitatea mondială a francmasoneriei, care mi-a fost de folos în informarea mea în ce privește culisele politicii internaționale, ale cărei ițe unele porneau din chiar lojile masonice.

În acea epocă francmasoneria desfășura pe plan mondial o susținută acțiune politică și figuri ilustre ale vieții politice franceze de atunci — a treia republică — făceau parte din masonerie, care în Franța era mai puternică prin „Marele Orient al Franței", iar în Anglia prin „Marea Lojă Națională" de rit scoțian antic și acceptat ce avea în Franța o „Mare Lojă Națională", rivală pe linie masonică a „Marelui Orient", fără a o putea ajunge însă prin numărul membrilor săi, ori prin putere sau posibilități.

Dacă nu în ședințele propriu-zise ale lojilor se puneau la cale evenimentele politice, deoarece teoretic discuțiile politice erau statutar excluse din ședințele masonice, în schimb pe culoarele și cabinetele anexe lojilor se trăgeau sforile, de la cele mici la cele mari, ale politicii franceze și, chiar, internaționale; aici se plămădea, în cadrul discret

al unei asociațiuni de natură secretă, evenimentele ce se oficiau apoi pe plan politic.

De aceea urmărirea, pe cât era posibil, a activității masonice din Paris servea la o informare mai completă asupra celor ce se pregăteau în viața politică internă și externă a Franței, cât și pe plan general internațional.

În legătură cu acestea este de reamintit că revoluția franceză de la 1789, cel puțin la începutul ei, s-a pregătit în umbra lojilor masonice, deviza *Libertate, Egalitate, Fraternitate* fiind prima dată pronunțată într-o lojă de către Jean Nicolas Pache, iar că cea din 1848, generalizată în multe țări europene, a fost tot atât de intens pregătită în și de lojele masonice, după cum mai toți pașoptiștii noștri aflați la Paris fuseseră inițiați în loja „L'Athénée des étrangers" (Ateneul străinilor), iar că legăturile lor politice eficiente s-au bucurat de puternica protecție masonică.

Mai înainte, chiar, proiectul așa-numitei constituții progresiste a „cărvunarilor" fusese elaborat în lojile masonice din jurul lui 1821, iar mai târziu, masoneria română, la sfârșitul veacului trecut [XIX], a dat concurs ideilor progresiste în țara noastră și întrunirea din 5 martie 1895, având ca temă principală dezideratul votului universal, s-a ținut în localul lojei masonice din Galați, având ca vorbitori pe socialiștii I. Nădejde, A. Bacalbașa, George Diamandy etc.

La acestea, pentru timpurile mai apropiate, trebuie adăugat că delegații noștri ardeleni la conferința păcii următoare primului război mondial în frunte cu Vaida, Caius Brediceanu, Mihai Șerban și alții, au obținut ceea ce urmăreau după ce, înscriindu-se în masonerie, au putut, sub egida acesteia, să discute și să ușureze câștigarea cauzei

României, când tezele noastre au fost sprijinite de frații masoni străini, cărora le-au fost predate la sediile pariziene ale acestei importante confraternități universale.

Această informare o dețin dintr-o sursă autentică, de la însuși Mihai Șerban, fost de mai multe ori subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și fost rector al Academiei Agronomice din Cluj, iar după 6 martie 1945 și până la moartea sa, în 1947, fost prorector, care, fiindu-mi rubedenie, mi-a încredințat acestea ca o confidență de familie.

Ca o curiozitate istorică este de arătat că mare orator al Marii Loje Naționale Române a fost însuși Octavian Goga.

Pentru cine, deci, urmărea viața politică internațională în anii '30, pătrunderea în secretele culiselor mondiale era facilitată de cunoașterea preocupărilor și activității politice ale lojilor masonice.

De altfel, de foarte curând, într-o editură franceză a apărut lucrarea *La politique des francmaçons* (Politica francmasonilor) de Jacques Mitterand, fost mare maestru al „Marelui Orient al Franței", despre care sunt informat că ar fi rudă, dacă nu chiar frate, cu François Mitterand[1], candidatul stângii-franceze la alegerile prezidențiale din mai 1974.

Precizez că Jacques Mitterand a fost cosemnatarul unui manifest publicat în presa franceză pentru susținerea candidaturii lui François Mitterand.

Urmărirea activității politice plămădită în lojile masonice era, așadar, atunci un mijloc de a observa viața politică franceză dintr-un punct de vedere de perspectivă și

[1] În realitate, între cei doi nu exista nici o legătură de rudenie.

oarecum de predilecție sau de previziune pe care l-am încercat astfel cu prilejul misiunii mele din Franța.

Prin cei de la „La libre parole", puteam consulta și publicația periodică editată de A.M.I. — Association maçonnique internationale (Asociația masonică internațională) –, care apărea la Geneva și care îmi furniza și elemente asupra pre-evenimentelor pe plan mondial.

În felul acesta, mi-am fructificat legitimația de gazetar, corespondent la Paris al unui — de altfel — neînsemnat cotidian românesc.

Legat de relațiile ce mi le făcusem la revista „La libre parole" îmi amintesc și de următorul episod:

Într-o după-amiază, pe când urcam splendida cale Avenue des Champs-Ellysées, care are o lungime de circa 2 kilometri, mergând către Arcul de Triumf de la Etoile, fiind o zi însorită și lipsită de ceața frecventă la Paris, dincolo de jumătatea drumului, sub arcada Arcului, unde se află Mormântul Eroului Necunoscut francez, zării un personaj bărbătesc învești mântat cu haine ce aduceau încă de departe cu cele având trăsături comune cu straiele purtate de locuitorii regiunii europene din care face parte și țara noastră, și care prin ceea ce au comun sunt probabil supraviețuirea veșmintelor iliro-trace.

Am avut o vagă bănuială că ar putea fi vreun român și stârnindu-mi-se mai mult curiozitatea, am grăbit pasul, iar pe măsură ce mă apropiam de Arc, mi se părea că intuiția nu mă înșelase. Când am ajuns la o distanță convenabilă, bănuiala nu numai că mi se confirmă, dar, după statura respectivului, o nouă presupunere mă iscodi, anume dacă nu cumva era faimosul deputat bătăuș și scandalagiu cuzist Nichifor Robu, ale cărui siluetă și port

bucovinean le cunoșteam din vedere de la București. Am traversat în grabă piața Arcului și, apropiindu-mă de Robu, căci el era, l-am întâmpinat ca pe o veche cunoștință, cu o bucurie și jovialitate de circumstanță, la care deputatul cuzist a afectat aceleași sentimente.

Comunicându-i că sunt corespondent la Paris al „Frontului Românesc", mi-a spus că este într-o călătorie europeană, politică, ce o efectua din însărcinarea lui A.C. Cuza, cu automobilul său personal, — un Buick mare, albastru, parcat ceva mai încolo; că fusese în Italia și Germania, povestindu-mi și despre contactele ce le avusese acolo cu cercurile fasciste, că acum, fiind în Franța, venise să vadă Mormântul Eroului Necunoscut și că mai rămâne puține zile la Paris, unde locuia la un hotel nu prea faimos.

Dornic să măresc volumul de informații căpătate atât de spontan, i-am propus și am convenit ca a doua zi dimineața, făcând și oficiul de translator ocazional, să-l duc la redacția lui „La libre parole", arătându-i că fondatorul revistei Edmond Drumont fusese bun prieten cu A.C. Cuza, șeful politic al lui Robu, și că de la el se inspirase în orientarea sa politică antisemită pe care o importase în țara noastră și chiar se fălea cu o fotografie a antisemitului francez, purtând o dedicație prietenească și elogioasă, ce stătea la loc de cinste în salonul casei sale de la Iași.

În paranteză aș reține că antisemitismul românesc a fost așadar de origine franceză, iar că de-abia sub Corneliu Codreanu și-a schimbat sursele de adăpare, trecând la cele germane, care pe lângă „bagajul ideologic" aveau și avantajul de a putea mânui și transmite importantele fonduri ce au fost vărsate mișcării legionare de către Reichul

hitlerist pentru stimularea și susținerea nu numai a mișcării propriu-zise, dar și — îndeosebi — întru folosul personal al fruntașilor acesteia. Cât privește „bagajul ideologic", zestrea intelectuală și pseudofilozofică a rasismului și hitlerismului, aceasta s-a datorat a doi diletanți ai gândirii, unul francez — de meserie diplomat, Arthur de Gobineau, care a scris o *Încercare asupra inegalității raselor omenești* —, cât și unul englez, Houston Stewart Chamberlain — nici o rudă cu familia politicianului englez —, care a scris *Temeliile secolului XIX*, ambele cărți devenind ulterior biblii ale rasismului hitlerist, fiind de adăugat că deși hitlerismul le expropriase sub formă de lucrări de căpătâi, făcuse însă omisiunea voită a unor capitole din Gobineau deoarece acesta în detaliile lucrării sale se manifestase ca filoisraelit, pe considerentul că iudeii, spre deosebire de ceilalți semiți, își păstraseră o rasă mai pură, mergând până la a se manifesta chiar ca un precursor îndepărtat al sionismului.

Stabilirea contactului între cei de la „Libre parole" și Robu, pe lângă faptul că mi-ar fi prilejuit să duc mai departe informațiile despre legăturile externe ale mișcării de dreapta din România, dar ar fi ocaziont și dumirirea antisemiților francezi care ar fi luat contact cu neciopli-rea, evidenta bădărănie și lipsa oricăror aspecte spirituale ale bătăușului cuzist, asupra calibrului și calităților politice ale confraților lor ideologici din România, eventualitate la care reflectam cu oarecare maliție.

Deși aranjasem și cu cei de la „Libre parole" să-l primească și să aibă schimburi de vederi cu deputatul cuzist, totuși în ultimul moment acesta s-a derobat întrevederii sub pretextul unei modificări neprevăzute în

programul său, așa încât a trebuit să-l scuz față de confrații săi ideologici francezi.

Revenirea asupra hotărârii ce o luase de a stabili legătura cu urmașii lui Drumont, atât de scump dascălului său Cuza, Robu poate că a decis-o deoarece în Italia și Germania i se fixase ce avea de discutat (și poate de adus) pe când în Franța îi era necesară o serie de inițiative de care nu se simțea capabil, sau că îi fusese teamă ca în discuțiile ce aveau să se poarte ar fi trebuit să răspundă la întrebări cărora nu se simțea capabil să le facă față.

Ca urmare, informația ce am trimis-o lui Moruzov, relatând contactele lui Robu din Italia și Germania, s-a încheiat cu episodul că la Paris Robu consimțise să aibă un contact cu antisemiții francezi, contact care, din inițiativa sa, nu a mai avut loc.

Ca o digresiune, în legătură cu masoneria franceză, arăt că din informațiile presei franceze ce mi-au parvenit în ultimul timp, situația ordinului masonic în Franța este cea de mai jos, actualmente acolo funcționând 5 puteri masonice:

1) „*Marele Orient al Franței*", cu sediul la Paris, rue Cadet 16, care de totdeauna a fost cea mai puternică organizație masonică de pe teritoriul francez. „Marele Maestru", președintele său conducător, este Jean Pierre Prouteau, în vârstă de 43 ani, director general adjunct al „Societății de informație, consiliu și cercetare operațională", filială a Casei Naționale de Credit Agricol. Înainte, marele maestru fusese pictorul Zeller, fost secretar al lui L. Trotki, iar și mai înainte fusese — după cum am arătat — Jacques Mitterand;

2) „*Marea Lojă Națională Franceză*", cu sediul la Neuilly, lângă Paris, pe Bd. Pineau 65, singura formație masonică ce este considerată ca „regulată" (potrivit regulilor stabilite) de către „Marea Lojă Unită a Angliei", unde masoneria are un rol foarte important în viața publică și economică și unde înșiși membrii familiei regale permanent au fost masoni. „Regularitatea" constă în aceea că lojile „Marelui Orient al Franței" au suprimat în 1877 deschiderea și ținerea lucrărilor sale în numele „Marelui Arhitect al Universului" (Dumnezeu sub denumirea statornicită încă de Platon în vestitele sale dialoguri filozofice „Timeu" și „Kritias"). Atunci „Marea Lojă a Angliei", profund deistă, a rupt legăturile sale cu „Marele Orient" pe care l-a considerat ca „neregulat" și care constant s-a manifestat pe plan politic și social ca anticlericalist și progresist, fiind timp de peste jumătate de secol sufletul republicii laice, căreia i-a furnizat o parte din conducătorii săi, marile sale epoci coincizând cu apogeul celei de-a III-a Republici. Raporturile dintre cele două mari „obediențe" (puteri) masonice „Marea Lojă a Angliei" și „Marele Orient al Franței" s-au înăsprit în 1929, când „Marea Lojă a Angliei" a cerut „inițiaților" (membrilor) săi o declarație explicită de credință într-o voință divină revelată, ceea ce masoneria franceză progresistă a considerat că era o adevărată declarație la război.

Situația este și mai complicată datorită faptului că chiar unele din lojile „Marelui Orient", deoarece toate au caracter „liber și suveran", deși fac parte dintr-o putere care a refuzat obligația deschiderii lucrărilor sale în numele „Marelui Arhitect al Universului", își deschid totuși lucrările în numele acestuia, rămânând însă atașate

„Marelui Orient", dar sunt în același timp considerate ca „neregulate" de către „Marea Lojă Engleză", întrucât nu fac parte din „Marea Lojă Națională Franceză".

Adaug că „deismul" masoneriei de sorginte engleză, deși consideră că Universul este o creație divină, acceptă totodată o poziție de neintervenționism a Divinității în fenomenele naturii și treburile omenești, iar că o astfel de filozofie a fost condamnată de diverse bule papale încă din secolul XVIII, însă că, prin anii 1947–1948, s-ar fi produs un modus-vivendi între Vatican și Masonerie, situație la care s-ar fi ajuns datorită intermedierii lui Jean Pangal, fostul nostru ministru în Spania și unul dintre conducătorii masoneriei române.

3) „*Marea Lojă a Franței*", cu sediul la Paris, rue Puteaux 8, este a treia ca însemnătate în Franța, marele său maestru fiind dr. Pierre Simon.

4) „*Dreptul Uman*", cu sediul la Paris, rue Jules Breton 5, este singura putere masonică franceză unită, cuprinzând bărbați și femei.

5) „*Marea Lojă Feminină*", cu sediul la Paris, rue de la Condamine 71. Cu toată adversitatea îndelungată și pozițiile de rivalitate dintre cele două puteri masonice franceze, „Marele Orient al Franței" și „Marea Lojă Națională Franceză" se constată de câtva timp o dorință de unitate și de universalism. Însuși șeful „Marelui Orient", Prouteau, încearcă o relansare a universalismului masonic, preconizând — după exemplul din viața politică internațională — trecerea de la războiul rece la coexistența pașnică, afirmând totodată vocația spiritualistă a masonilor, fiind dispus, după propriile sale declarații, să accepte existența unei „duble tradiții" în dezvoltarea ordinului,

iar universalismul să fie al coexistenței și nu un sistem blocat de anatemă, ceea ce implică acceptarea unui pluralism de rituri și necesitatea de a se lucra la o nouă „declarație masonică internațională".

Prouteau preconizează o morală inalienabilă față de orice formă de servitute, însă deosebește „morala tradițională", având drept categorii libertatea de conștiință, toleranța și solidaritatea, de „morala progresivă" — adică progresistă –, care ar constitui apărarea valorilor umane într-o situație dată și ar fi variabilă, în mod firesc, după fiecare societate omenească. Pe plan masonic s-ar crea „obligația progresivă" pentru „Marele Orient al Franței" de a-și recunoaște dreptul la studierea în lojile masonice a marilor curente ale gândirii umane, cu toată interdicția statutară și seculară a discuțiilor religioase sau politice care constituie o importantă regulă masonică. Morala progresivă ar trebui să stabilească poziția ordinului masonic față de instituții și să identifice prioritățile în analiza socială. Practic trei obiective sunt considerate de Prouteau ca prioritare și ca impunând o mobilizare colectivă a ordinului pentru a controla progresul tehnico-științific, educația și evoluția probabilă a formelor democrației. Astăzi — spune el — trebuie „să asigurăm independența oamenilor față de excesele conjugate și totdeauna posibile ale puterii religioase, ale puterii politice, ale puterii statale și ale progresului științific". În mesajul său adresat masonilor „Marelui Orient", Prouteau pune accentul pe cercetare, a cărei funcție i se pare ca fiind inseparabil legată de preocupările masoneriei moderne, în care scop preconizează crearea de „grupe masonice de cercetare", care ar îngădui un dialog cu structuri profane (nemaso-

nice) similare, între care Universitatea. În continuare, el anunță crearea unui „institut al științelor umane", care, între altele, ar deschide dialogul cu celulele economiei, care sunt întreprinderile, eventualitate care nu numai că ar da un aspect cu totul nou structurii masonice, dar care ar fi și facilitată de compoziția actuală a „Marelui Orient".

Spre deosebire de situația de acum zece ani, când masonii „Marelui Orient" se recrutau de predilecție din rândurile funcționarilor educației naționale (învățători, profesori de toate gradele), finanțelor, poștelor și aeronauticii, astăzi cei 21 500 masoni activi și 5 000 onorari ai „Marelui Orient" se împart astfel: 40% sunt cadre superioare ale industriei particulare, 30% aparțin profesiunilor libere și 30% funcționarilor publici, din care o treime ai Universității, deci în componența „Marelui Orient" ar fi 10% universitari.

Teoretic, „Marele Orient al Franței" a fost independent de puterea publică, însă, practic, în realitate, a fost strâns legat de partidele radical și socialist care au fundat și asigurat laicitatea statului.

Prouteau, intenționând să redea masoneriei o nouă înfățișare, încearcă să-i asigure independența și să o distanțeze de orice putere politică, separând-o de activitatea de stat, ceea ce nu convine „vechilor" radicali și socialiști obișnuiți prin tradiția practică de a desfășura și a influența, cât și de a se lăsa influențați de activități politice.

De altfel, la alegerile din mai 1974, vechii masoni ai „Marelui Orient" s-au menținut pe pozițiile dinainte și au dat un fățiș concurs lui Mitterand.

Noua problematică care se pune acum masoneriei „Marelui Orient Francez" nu înseamnă că ea conține germenul unei rupturi și nici măcar că pozițiile divergente ar putea avea efecte centrifuge grave, dar că ea se situează în complexul universal al contestărilor și inovațiunilor care nu ferește nici instituții multiseculare și solid ancorate în tradiție, ca biserica, după cum asupra ei vine să influențeze și celelalte curente mari ale epocii noastre, ecumenicitatea, dar și, mai cu seamă spiritul de independență, care constatăm că se manifestă accentuat în poziția multor state.

Cât privește pe dr. Pierre Simon, despre care am arătat mai înainte că este mare maestru al „Marii Loje a Franței", a treia putere masonică franceză, în ordinea importanței lor, acesta — cu prilejul morții recente a celebrului aviator american Charles Lindbergh (n. 1902), care, primul, în 1927, a traversat fără escală Atlanticul — a făcut de curând presei franceze unele precizări, arătând că avionul „Spirit of Saint-Louis", cu care Lindberg traversase oceanul, era astfel botezat după numele lojei masonice din care vestitul aviator făcea parte. De asemenea, Pierr Simon a precizat că primul om care a pus piciorul pe lună avea un epolet cu insigna unității aviatice americane căreia îi aparținea, iar pe celălalt insigna lojei masonice din care făcea parte.

Adaug că Lindberg, la inițiativa guvernului sovietic, a făcut prin 1937, o vizită în U.R.S.S., din care, reîntors în S.U.A., a făcut declarații foarte favorabile Uniunii Sovietice, spre indignarea presei și a cercurilor politice de dreapta din lume.

Manevre la Rădăuți și... ghiudem de Botoșani

Am arătat împrejurarea în care s-a încheiat misiunea mea la Paris, adică, datorită intervențiilor depuse de Puiu-Scarlat Grigoriu ca să fie trimis în locul meu.

Consider că în limita posibilităților ce le-am avut, ținând seama că până atunci nu fusese un predecesor în această situație și că, deci, în toate trebuia să acționez fără a mă conduce după precedente, numai din inițiativă proprie, având în vedere și mijloacele pecuniare destul de modeste ce-mi fuseseră puse la dispoziție (vreo 2 000 și ceva de franci francezi lunar) și care nu-mi îngăduiau o mobilitate suficientă și îmi limitau inițiativele, care ar fi necesitat cheltuieli mai mărișoare, fără a avea nici un fel de alt fond la dispoziție, suma lunară ce o primeam constituind necesarul unui trai relativ modest, cred că totuși am făcut ceva treabă și în nici un caz nu am fost inert sau cel puțin m-am străduit să nu fiu. La aceasta m-a ajutat considerabil faptul că încă din țară eram inițiat în problema politicii franceze pe care o urmăream din materiale informative, din ziare și reviste, iar pe de altă parte — că posedam bine limba franceză, întrucât îmi începusem cursul primar în Franța, unde fusesem trimis pentru îngrijirea unei maladii reumatice infantile, de care acolo m-am vindecat.

Trimișii de mai târziu ai serviciului din capitala Franței, camuflați în secretari de atașați militari, care nu îndeplinesc decât o slujbă birocratică, nelegată de nici o cheltuială suplimentară, cum avusesem eu spre a-mi face ceva relații, s-au bucurat de un apuntament de peste 4 500 franci lunar, ce-i drept, la data aceea serviciul dispunând de fonduri majorate, fiind de adăugat că serviciului propriu-zis nu i-au adus nici un aport informativ. Așadar, în a doua jumătate a lui octombrie 1935, am părăsit Parisul, plecând la București, unde, când am sosit, mă aștepta dispoziția să plec la Rădăuți, unde Moruzov se afla pentru asigurarea pazei trenului regal și a direcției generale a manevrelor regale ce se desfășurau acolo.

Sosit acolo după o noapte de somn chinuit în tren, m-am prezentat imediat lui Moruzov, căruia i-am remis scrisoarea „doctorului", despre care am amintit, conținând aprecieri elogioase asupra mea.

Moruzov mi-a cerut ca după puțină odihnă, să întocmesc un raport asupra situației politice din Franța și despre implicațiile internaționale ale acestei situații, analizând poziția și activitatea partidelor și grupărilor politice franceze, fiecare în parte, cât și în complexul politic francez.

Fără a mă mai odihni, am început redactarea raportului cerut, pe care l-am întocmit succint, rezumativ, cuprinzând esențialul panoramei politice franceze și modul cum ea se repercuta pe plan internațional, precum și implicațiile ce priveau țara noastră.

Lucrarea nu a fost prea voluminoasă și am întocmit-o fără prea multă tragere de inimă, întrucât, fiind în trecere

prin București, aflasem de jocul lui Grigoriu ca să mă înlocuiască în Franța.

Moruzov, după ce a citit-o atent, așa cum — repet — obișnuia să citească orice lucru, mi-a cerut ca la București să o completez și să-i dau amploarea convenabilă.

Într-adevăr, când ne-am înapoiat la București am refăcut radical lucrarea și ajutat fiind și de o serie de broșuri, lucrări de sinteză politică, cât și de alte materiale editate în Franța, pe care le adusesem cu mine în țară, pentru biblioteca mea personală, am întocmit de data aceasta o lucrare amplă, cuprinzând vederea panoramică a vieții politice franceze și a situației acesteia în întrepătrunderea internațională cu specială privire la România, în care expuneam punctele de vedere chiar ale unor formațiuni de mai mică importanță, mergând până la prezentarea și a mișcării regaliste franceze, pe care la Paris o urmăream prin organul său de presă „Courier Royal".

În încheierea analizei făcute, am tras o concluzie sintetică asupra inevitabilității unui guvern de „front comun" al stângii franceze, arătând că durata acestuia nu va fi prea lungă. Această anticipare era — îmi amintesc — totuși greșită din două puncte de vedere. Mai întâi, pentru că prevedeam producerea ei mai apropiată în timp, și apoi, pentru că îi prevedeam o durată mai scurtă. În rest, argumentele invocate s-au confirmat prin desfășurarea de mai apoi a vieții politice franceze.

Lucrarea și modul ei de întocmire i-au plăcut lui Moruzov care, fără a face vreo apreciere asupra calității ei, mi-a acordat o recompensă bănească substanțială, de — dacă îmi reamintesc bine — vreo 5 000 lei, ceea ce poate era și o primă de consolare pentru faptul că deși se vedea

că nu stătusem degeaba la Paris, totuși fusesem readus în țară. De altfel, Grigoriu nici nu a mai plecat în Franța, cu toate că, încă de la prima întrevedere pe care am avut-o cu el la înapoierea mea, m-a anunțat că va pleca în locul meu în Franța.

Repet că era — pe atunci — un tânăr bine dotat și cu bună pregătire, ceea ce mă face să cred că în Franța ar fi putut să facă ceva treabă, mai ales că și el cunoștea realitățile franceze, dar probabil că ar fi realizat misiunea sa într-alt mod decât lucrasem eu, fiind înclinat mai degrabă spre activități oficiale, sau mondene, salonarde, decât pentru munci conspirative și nu prea îl văd pătrunzând ca pseudogazetar în redacțiile pariziene. Fiecare cu stilul său personal de lucru, dar și cu meritele sale, iar dictonul spune că trebuie dat Cezarului ce este al Cezarului și deci lui Grigoriu ce este al lui.

Ca să revin la Rădăuți, acolo, pe lângă paza direcției manevrelor, Serviciul Secret avea sarcina — socotită poate de fapt mai importantă — a pazei trenului regal, tras pe o linie de garaj și înconjurat cu un gard construit special, tren în care, pe toată durata manevrelor, Carol II locuia și dormea.

În apropierea vagoanelor regale stăteau de pază agenții noștri și era parcată o mașină a serviciului, în care însuși Moruzov se afla aproape tot timpul, de la revărsatul zorilor până aproape de miezul nopții, deplasându-se permanent ca însoțitor al lui Carol II, iar în restul timpului — noaptea — o echipă condusă de obicei de Grigoriu asigura paza trenului regal.

Într-una din nopți, fiind toamnă și rece, Carol II ceruse să i se încălzească vagonul și, în acest scop, o locomotivă venise să procure aburul necesar.

Grigoriu, care era de gardă, deoarece nu primise nici o înștiințare în acest sens, a interzis locomotivei să se apropie de trenul regal, iar Carol II a dârdâit în noaptea aceea.

A doua zi, stabilindu-se cauza neîncălzirii vagonului regal, Moruzov, ai cărui oameni îndepărtaseră locomotiva venită să aducă aburi, i-a făcut observație lui Grigoriu, spunându-i că din această afacere „poate să ne sară fundul la amândoi", deși vina o purtau cei care nu anunțaseră în vreun mod sosirea locomotivei.

Cât mă privește, în tot timpul manevrelor pe mine Moruzov m-a scutit de astfel de sarcini de pază nocturnă și, de obicei îl însoțeam la direcția manevrelor, ori stăteam împreună cu el în mașina care păzea trenul regal.

Îmi amintesc că, văzându-l stând de pază, mi-a survenit în minte imaginea câinelui credincios care își păzește stăpânul, numai că în loc de cușcă stătea într-un automobil Chrysler, cumpărat atunci special de S.S. pentru aceste manevre regale.

În cadrul acestor manevre am avut de îndeplinit și două sarcini minore.

Prima a fost ca să restitui directorului liceului local, o dată cu mulțumiri, o carte scrisă în limba franceză pe care Carol II o ceruse cu împrumut și din care se inspirase pentru discursul său de la încheierea manevrelor.

A doua sarcină a fost că regele, manifestându-și dorința să mănânce ghiudem de Botoșani, am fost trimis, cu banii necesari și în mare viteză să achiziționez 5 kg de

la Botoșani. Noroc că mi s-a pus la dispoziție mașina cea nouă despre care am vorbit și că prefecții, în vederea manevrelor, avuseseră grijă să repare șoselele.

Mi-am îndeplinit „înalta" misiune cu succes și, la prânz, Carol II și-a satisfăcut dorința ce o manifestase, a cărei satisfacere cât mai promptă fusese poate ocazionată și de plăcerea celor din anturajul regal de a mânca ghiudem, căci chiar dacă ar fi fost nespus de lacom, chiar cu riscul unei indigestii și chiar dacă ar fi fost căpcăun, nu cred ca el singur să fi putut mânca 5 kg.

Pentru cele câteva zeci de grame menite să satisfacă regala dorință se cumpăraseră 5 kg, desigur că spre înfruptarea anturajului.

Echipa de agenți ai S.S. deplasată la Rădăuți pentru manevre avea sarcina de a culege informații ce ar fi putut asigura securitatea acestora.

În cadrul acestei misiuni se culesese informația că în Rădăuți se afla un student francez, venit în România ca invitat al unor rădăuțeni români, colegi cu el de facultate în Franța.

Pe atunci circulația internațională a indivizilor era mai puțin frecventă ca acum, așa încât prezența unui francez la Rădăuți căpăta un alt aspect și înțelegere decât ar avea acum. Ca urmare, a fost pus de noi imediat în supraveghere, de altfel nițeluș și pentru a ne afla în treabă.

Cum o asemenea supraveghere implica staționarea respectivului agent pe stradă în preajma locuinței francezului peste limitele normale ale staționărilor rădăuțene, ca efect, un vecin, șocat de prezența persistentă a agentului nostru, i s-a adresat agentului întrebându-l: „Pe cine așteptați dv. aici?", la care omul nostru îi răspunse tăios:

„Pe tata". Rădăuțeanul, nedumerit, totuși, îi puse o altă întrebare: „Dar ce este tatăl dv.?", la care agentul răspunse: „Scafandru".

Un scafandru la Rădăuți era o posibilitate care l-a determinat pe curiosul rădăuțean să se retragă cu niște ochi măriți de uimire.

De altfel, supravegherea francezului nu a dus la nici un rezultat.

Manevrele regale s-au terminat cu bine — așa după cum trebuia să se termine niște manevre regale —, spre satisfacția tuturor, iar Carol II le-a încheiat printr-un discurs pentru a cărui inspirație utilizase cartea împrumutată de la biblioteca liceului local.

La defilarea finală, Carol II, pe când trecea spre locul care îi era rezervat, s-a oprit în fața lui Moruzov și, călare fiind, i-a strâns mâna, mulțumindu-i pentru aportul adus.

Faptul l-a mulțumit pe Moruzov până la extaziere, ceea ce reieșea mai mult din expresia ochilor decât din mimică, și iarăși am avut imaginea câinelui credincios, când este mângâiat de stăpânul său.

La defilare trebuia să asiste și comandantul de marină Știubei, ca aghiotant regal, dar cum cei în fața cărora avea loc defilarea erau toți călări și cum normativele uniformelor nu prevăzuseră marinari călare, aghiotantul regal și-a improvizat o ținută ad-hoc și fantezistă, în orice caz neregulamentară, cu care îmbrăcat a asistat călare la defilare, pe un cal veritabil, nu pe unul de mare (hipocamp). În orice caz, am apreciat cam ciudată ideea unui marinar călare, fie chiar la o defilare, dar, probabil că nu se putea altfel, ritualul ceremoniei de atunci implicând ca cei în fața cărora se defila, să fie călări.

La această încheiere de manevre au defilat și vreo 12–15 tancuri și atunci am auzit pe ofițerii din M.St.M., între care pe proaspătul lt. colonel N. Cristea de la Secția a II-a Informații, înaintat cu ocazia manevrelor, unul din cei ce aveau legături cu Moruzov și SS și pe care îl cunoșteam personal, șoptind între ei că ar fi unicele pe care le aveam, în toamna lui 1935.

Moruzov a plecat din Rădăuți cu trenul regal împreună cu o echipă restrânsă de agenți, iar eu am rămas ca să plec a doua zi cu ceilalți, în calitate de șef al restului echipei.

A doua zi, puțin timp înainte de plecare, mi s-a raportat de către dactilograful Pioruț, că îi dispăruse sigiliul metalic al Secției C.I., cu care se aplicau sigiliile de ceară pe plicurile secrete. Ce-i drept, sigiliul nu avea nici un antet de instituție, conținând numai de două ori litera „s" (SS) și acestea amestecate într-o serie de desene ornamentale și arabescuri, încât numai cine știa cheia de explicație a sigiliului, putea stabili cuprinsul său de la prima vedere. Cei de la M.St.M. și M.A.N., care cunoșteau sigiliul, identificau însă cu ușurință proveniența plicurilor ceruite cu acest sigiliu.

Cu tot caracterul său criptic era totuși sigiliul nostru, sau mai de grabă, cu atât mai mult era sigiliul SS, așa încât dispariția sa era un motiv să ne tulbure. Timpul până la plecarea trenului nostru era foarte scurt și cu toate străduințele mele și ale altora nu am putut stabili nimic revelator în privința acestei dispariții.

Cum nu puteam întârzia, am plecat cu întreaga echipă, lăsând totuși pe agentul Lagu ca să continue cercetările și să-mi comunice telegrafic, pe parcurs, cu

ajutorul telegrafului C.F.R., o eventuală descoperire în această privință.

De la Rădăuți la București m-am dat jos în absolut toate gările, interesându-mă la șefii de gară și la telegrafele C.F.R. dacă nu am vreun mesaj.

Neavând nici un mesaj de la Lagu, imediat ce am sosit la București, i-am raportat întreaga chestiune lui Niky Ștefănescu în calitatea sa de șef al Secției C.I., căreia îi aparținea sigiliul.

Niky Ștefănescu mi-a comunicat, mai încolo, că raportase lui Moruzov despre dispariția sigiliului. Mă așteptam la izbucnirea unei mari furtuni administrative, la cercetări, anchete etc. și când colo nimic. Când pentru lucruri mult mai mărunte Moruzov făcea scandaluri, uneori infernale, mi s-a părut curios că de data aceasta reacțiunea sa a fost inertă. Probabil că Niky Ștefănescu știuse într-un mod abil să-i raporteze cazul, cu unele adumbriri, ori că Moruzov neîntrezărind nici o posibilitate de a ajunge la vreun rezultat, a evitat efectuarea unui tapaj care ar fi dăunat și bunei reputații a serviciului.

Totuși, reluând teoretic problema, trebuie recunoscut că serviciul care a reușit să pătrundă chiar în inima SS român spre a-i sustrage sigiliul, fie el chiar criptic, a realizat o performanță remarcabilă din punct de vedere profesional, dar obiectiv judecând, o astfel de performanță nu poate trezi decât admirație, cu toate că rezultatele ei practice au fost, la drept vorbind, nule și chiar au putut constitui un clopoțel de alarmă, care să mărească vigilența serviciului român, plus riscurile ca să se descopere împrejurările și vinovații sustragerii.

Reîntors la București mi-am reluat activitatea de redactor și stilizator în cadrul Biroului de studii depinzând mai departe direct de Moruzov.

Dintre evenimentele internaționale ce s-au petrecut în acest răstimp, mai remarcabile au fost: în Cehoslovacia, atât constituirea, în noiembrie 1935, a unui guvern Milan Hodja, urmată în decembrie de alegerea lui Eduard Beneš ca președinte al republicii; în Grecia, revenirea la tron a lui George II, cumnatul lui Carol II, care însă era despărțit de sora regelui nostru, Elisabeta; în Franța, unde în 1935 s-a produs încheierea primului Front Popular european, compus din Partidul Comunist Francez, Partidul Socialist (S.F.I.O.) și Partidul Radical-Socialist. Frontul Popular Francez în ianuarie 1936 își anunța programul de guvernământ și reforme, iar în iunie se va constitui primul guvern de front popular, sub președinția socialistului Léon Blum. Până în aprilie 1938, la conducerea Franței se vor succeda numai guverne de front popular, după Blum la conducerea guvernului venind Camille Chautemps, apoi iarăși Blum.

Am avut satisfacția profesională de a fi prevăzut aceasta.

Exemplul francez a impulsionat și a constituit pildă și pentru Spania, unde în ianuarie 1936 se reconstituise de asemenea un front popular compus din comuniști, socialiști și republicani de stânga, iar în urma victoriei electorale din februarie a aceluiași an, s-a alcătuit primul guvern spaniol de front popular, sub conducerea lui Manuel Azana, republican de stânga.

Înapoiat de la Rădăuți la București, m-am pus la curent și cu evenimentele politice interne mai remarcabile

ce se petrecuseră în absența mea din țară și din care notez pe cele mai importante, ca de pildă: constituirea Blocului Democratic, din inițiativa P.C.R., în luna mai 1935 (a funcționat până în aprilie 1936, când a fost dizolvat), urmată de alcătuirea Frontului Studențesc Democratic; înființarea, în iulie 1935, a Partidului Național-Creștin, prin contopirea organizației cuziste Liga Apărării Naționale-Creștine (L.A.N.C.) cu Partidul Național Agrar al lui Octavian Goga, fost mare orator la Marea Lojă Națională Română, democratică și progresistă — iar pe linie europeană, însărcinarea de către guvern a lui Titulescu, pentru a întreprinde primele demersuri în vederea unui pact de asistență mutuală româno-sovietic.

Era epoca în care politica externă a țării era ancorată și se sprijinea pe vederile generale ale lui Titulescu, când nu se făcuseră concesii hitlerismului și când oamenii politici români, ca și cei apuseni, căutau soluția unui baraj care să se opună expansiunii hitleriste, securitatea țării noastre bazându-se pe funcționarea și consecințele tratatelor de pace ce încheiaseră primul război mondial și care trasaseră frontierele României Mari.

Pe această linie, în care rolul director îl mai avea „spiritul de la Geneva", România este aleasă, la mijlocul lui septembrie 1935, membru permanent în Consiliul Permanent al Ligii Națiunilor, datorită — în bună parte — prestigiului personal al lui Titulescu.

Tot în cadrul apărării noastre bazată pe sistemul securității colective, la sfârșitul lui noiembrie a aceluiași an, avea loc, la Belgrad, conferința șefilor de state majore ale armatelor statelor din Mica Înțelegere, când se elaborează un proiect de operațiuni militare conjugate.

Aceste inițiative de ordin internațional, petrecute cu participarea României, erau generate ca o reacție la o serie de evenimente de natură să îngrijoreze statele interesate, ca și țara noastră, la menținerea ordinii internaționale stabilite prin tratatele de pace.

Evenimentele politice internaționale care conțineau în germene scopul anulării tratatelor sau al efectelor acestora, în detrimentul beneficiarilor tratatelor erau destul de numeroase și la enumerarea lor se poate începe încă din 1927, când în aprilie, s-a încheiat tratatul de prietenie italo-maghiar, Italia fiind nemulțumită de partea ce-i fusese atribuită la dezmembrarea fostului Imperiu austro-ungar, căutând legături și alianțe, care, consolidându-i poziția internațională, să-i ofere cândva posibilitatea unei revanșe pentru situația ce o considera inferioară și pe care i-au creat-o aliații săi la împărțirea teritoriilor cezaro-crăiești.

În această privință sunt edificatoare și pline de amănunte interesante și semnificative memoriile lui Thompson, fostul șef al „Intelligence Service"-ului, care în timpul tratativelor de pace era șeful Secției de Contra Informații și avea sarcina pazei celor patru principali delegați ai puterilor învingătoare: Clemenceau — pentru Franța, Lloyd George — pentru Anglia, Wilson — pentru S.U.A. și Orlando — pentru Italia.

Thompson, ale cărui memorii au apărut și în traducere franceză, în 1935, la Editura Payot, arată modul plin de desconsiderare cu care Clemenceau îl trata pe Orlando și cum toate pretențiile sau cererile Italiei erau aprioric respinse, lăsându-i-se la împărțirea prăzii doar ceva oscioare.

Pe linia acelorași evenimente de natură îngrijorătoare arătate mai înainte se mai situa și retragerea Japoniei din Liga Națiunilor, survenită în martie 1933, ceea ce reducea eficiența forului de la Geneva în Extremul Orient, apoi protocolul italo-ungaro-austriac din martie 1934, de la Roma, privind organizarea regiunii dunărene, situat ca intenție pe linia de satisfacție a nemulțumirilor semnatarilor săi, iar după venirea lui Hitler la putere, în iunie a aceluiași an, are loc prima întrevedere a acestuia cu Mussolini la Veneția, când Ducele își va îngădui să-i dea sfaturi „profesionale" Führerului, ca mai vechi dictator (nu după mult timp, Mussolini va asculta de Hitler și chiar de capriciile nevropate ale acestuia). Tot pe aceeași linie îngrijorătoare se mai situa plebicistul din regiunea Saare și alipirea regiunii la Germania, în ianuarie și martie 1935, după care, tot în martie, urmează reînființarea aviației militare germane (Luftwafe), deși interzisă prin Tratatul de la Versailles, iar după câteva zile, decretarea de către al III-lea Reich a introducerii serviciului militar obligator.

Deosebit de acestea, în august 1935 au avut loc alegeri pentru Dieta din Danzig, când naziștii au obținut 60% din voturi, iar — după cum știm — la 15 septembrie a aceluiași an s-a declanșat agresiunea Italiei asupra Ethiopiei și în aceeași zi s-au promulgat „legile rasiste de la Nürenberg", care au produs hecatombe de milioane de victime, cu care Hitler a presărat Europa, inaugurând genocidul.

Toate aceste inițiative și ofensive, conținând seminal agresiunea fascisto-hitleristă asupra întregii lumi, nu

puteau decât să îngrijoreze pe politicienii conștienți din întreaga lume liberă, din care unii, mai lucizi, prevedeau conflagrația mondială ce se va produce.

Ca urmare, au inițiat o serie de măsuri, de inițiative menite să contracareze agresiunea ce se anunța.

Astfel, încă din iulie 1933, se semnează la Londra „Convenția pentru definirea agresorului", instrument de drept internațional care a constituit baza juridică pentru sancțiunile economice ce s-au aplicat mai târziu Italiei, atunci când a atacat Ethiopia. În același an, în octombrie, țara noastră a semnat cu Turcia un tratat de amiciție și neagresiune, iar peste câteva luni, în cea mai mare parte din inițiativa lui Titulescu, s-a semnat, în februarie 1934, la Atena, Pactul Înțelegerii Balcanice între România, Iugoslavia, Turcia și Grecia, care însă, cu toată valoarea sa de instrument internațional, nu a reușit — după cum s-a spus atunci cu oarecare maliție — să ralieze tocmai Balcanii, adică Bulgaria (cu care abia în iulie 1938, Înțelegerea Balcanică semnează un acord la Salonic, pentru abținerea de la folosirea forței în relațiile dintre părțile semnatare, după ce mai înainte, în ianuarie 1937, Iugoslavia și Bulgaria semnaseră la Belgrad un tratat de prietenie și neagresiune).

După aceea, urmează, în mai 1934, un tratat de asistență mutuală între U.R.S.S. și Franța, iar în septembrie 1934, U.R.S.S. devine membră a Ligii Națiunilor, ceea ce consolida și aducea un aport de prestigiu forului genevez.

Tot pe linia apărării de o eventuală agresiune, Cehoslovacia și U.R.S.S. semnează, în mai 1935, un tratat de asistență mutuală, iar peste mai puțin de o lună, are loc

semnarea tratatului anglo-francez pentru garantarea frontierelor Austriei, care — din nefericire — nu va putea totuși împiedica altă violență hitleristă, Anschlussul, în martie 1938, după ce, mai puțin cu patru ani înainte, cancelarul austriac Dollfuss fusese asasinat, în iulie 1934, de agenții hitleriști.

Carol al II-lea „dispare" fără urmă

CA SĂ ÎNCHEI ACEASTĂ PARANTEZĂ de evenimente internaționale, marcând inițiativele agresoare ale hitlerismului și fascismului paralel cu contramăsurile luate de celelalte state și reluând șirul propriu-zis al memoriilor mele:

În ianuarie 1936, moare regele Angliei, George V, iar Carol, legat de familia regală britanică prin mama sa, Maria de Edinburgh, decide să ia personal parte la funeralii și — unind familialul și protocolarul cu plăcutul — spre a putea astfel să revadă în Franța locurile a căror nostalgie probabil că o purta, unde stătuse ca prinț abdicat în tovărășia consolatoare a Elenei Lupescu.

Am plecat la Paris împreună cu Puiu Grigoriu, urmând ca să-l așteptăm în capitala Franței pe Moruzov când se va întoarce de la Londra unde îl însoțise pe Carol II. La înapoierea sa de la Londra, poate și pentru a ne consola că nu ne luase în Anglia, Moruzov ne-a făcut cadou, lui Grigoriu, Șerbu și mie, câte o stofă de costum de cea mai bună calitate.

După înapoierea de la Londra, Carol II, care era însoțit de Ernest Urdăreanu, pe atunci prefect al Palatului și de Moruzov, cât și de o mică suită, era așteptat la Paris de Elena Lupescu, care sosise discret.

Carol II a descins la Hotelul „Ritz-Vendôme", împreună cu Urdăreanu, Moruzov stătea la „Hôtel de Paris", iar Grigoriu și cu mine la alt hotel în apropiere, „Royal-Madeleiné".

Într-una din seri Moruzov ne-a invitat la marele restaurant „Viel", pe noi trei, precum și pe Dr. Victor Bogomoleț, când ne-a oferit o masă aleasă și ca mâncare și ca băutură.

Faptul că și Grigoriu a participat la această masă era un indiciu că urma să ia locul pe care îl avusesem la Paris și că, deci, putea să-l cunoască pe Bogomoleț.

În această perioadă, Grigoriu se pregătea, în taină, pentru examenul de admitere la Ministerul de Externe și citea cu înfrigurare manuale universitare franceze de drept internațional.

Își pregătea în ascuns prezentarea la examen, întrucât o intrare la Externe ar fi fost interpretată ca o trecere în tabăra adversă, dată fiind dușmănia oficială dintre Moruzov și Titulescu.

Cum uneori Moruzov ne lăsa pe rând să-i păzim camera, în vederea primirii unor telefoane din țară, și cum în nerăbdarea sa școlărească Grigoriu a comis imprudența ca, fiind o dată în camera lui Moruzov, să continue acolo a se pregăti pentru examen, a fost surprins de acesta.

Moruzov a observat lucrările pe care Grigoriu le studia și deși nu știa franțuzește, cu spiritul pătrunzător și bănuitor cu care era dotat de la natură, a intuit despre ce este vorba.

După aceea, a avut câte o întrevedere separată cu Șerbu, cu mine și la urmă cu Grigoriu, iar la puține zile

după aceasta, Puiu Grigoriu a primit sarcina de a se înapoia în țară.

La puțin timp după înapoierea sa în România, a dat examenul la Externe, unde a reușit bine, întrucât, repet, avea o înzestrare naturală bună și o pregătire intelectuală frumoasă; de altfel, după obiceiul de atunci „al pământului", știuse să pună în joc o serie de relații ale familiei sale, cât și ale viitoarei sale soții, fiica vitregă a prof. univ. de fizică Christache Musceleanu, la vremea sa un savant și unul din precursorii televiziunii în țara noastră, cel puțin în faza experimentală.

Îmi amintesc că după trecerea sa la Externe, deși nu aveam nici un motiv ca să-l simpatizez în mod deosebit, deoarece provocase — de altfel inutil — rechemarea mea de la Paris, totuși, din inițiativă pur personală, ținând seama de interesele serviciului, cât și că în casa Grigoriu, unde uneori fusesem invitat, observasem că se discuta cam liber și chiar indiscret despre serviciul nostru și pentru a-l angaja pe Puiu Grigoriu la o discreție interesată, precum și pentru a avea la Externe un element care să ne fie de folos, mai cu seamă că știa care erau problemele ce ne interesau și punctul nostru de vedere în aceste probleme, i-am propus lui Moruzov — bazat pe toate aceste considerente — ca să ni-l apropiem pe Grigoriu în noua sa postură, bineînțeles contra unei remunerații, mai ales că îl știam dornic totdeauna de venituri mari, iar la Externe suferise o diminuare a venitului său, întrucât ca atașat de legație avea acolo un salariu mult mai mic, circa jumătate față de ceea ce primise până atunci la SS.

Moruzov m-a ascultat atent, iar când am terminat expunerea mi-a replicat pe un ton peremptoriu că el nu

plătește tăcerea oamenilor și că pentru cei care nu știu să tacă în ce privește secretele serviciului are alte soluții, radicale, insinuând că asemenea indiscreții pot face să fie plătite chiar cu viața; nu s-a exprimat în acești termeni, dar sensul a fost acesta în mod precis.

După un timp oarecare am aflat totuși că Grigoriu primea de la SS o sumă bună, destul de substanțială și că figura pe statul de informatori cu numele de „Gheorghian".

Probabil că atunci când eu îi propusesem lui Moruzov utilizarea lui Grigoriu, lucrurile erau deja aranjate cu acesta, iar șeful SS, cu talentu-i actoricesc mi-a jucat doar o scenă spre a mă deruta și va fi crezut că sunt la curent și că doresc numai să-l încunoștiințez prin aluzie că sunt în temă.

Nu știu dacă legătura lui Grigoriu cu SS a continuat și după dispariția lui Moruzov, dar la procesul marii trădări naționale, din mai 1946, Eugen Cristescu a declarat că au existat tatonări de pace la Madrid, cu ministrul american de acolo, prin intermediul lui Scarlat Grigoriu care atunci funcționa în cadrul legației noastre din Spania. Am reflectat atunci asupra posibilității ca legăturile sale cu serviciul românesc să nu fi fost vreodată întrerupte, din moment ce tocmai pe el îl alesese serviciul ca să încerce astfel de tratative.

Dar să revenim la misiunea mea de la Paris.

În principal, aveam sarcina de a decupa din presa franceză toate articolele privind vizita lui Carol II în Franța, cât și cele mai importante de politică internațională sau privind țara noastră pe care le lipeam fiecare separat pe coli de hârtie.

De asemenea, primeam de la Dr. Victor Bogomoleț rezumate în limba franceză, dactilografiate, cuprinzând articolele din presa sovietică și din cea a emigranților ruși din Franța privind aceleași probleme.

Le puneam într-un plic pe care, după ce îl sigilam cu sigiliul meu personal, îl duceam la Hotelul „Ritz", unde îl predam lui Ernest Urdăreanu, din partea „D-lui ing. Ștefănescu".

Vizita aceasta a lui Carol II în Franța, nu a fost lipsită de emoții pe care ni le-a procurat regele României în următoarele împrejurări. Reușind să înșele vigilența siguranței naționale franceze (cât va fi fost ea de eficientă?) Carol II într-o bună zi a dispărut, ceea ce a alarmat organele țării gazdă însărcinate cu paza suveranului unei țări prietene.

Chiar ziarele franceze au sesizat dispariția și au dat alarma, o asemenea știre constituind o mană cerească pentru reporterii parizieni, iar legația noastră chiar — după cum era și firesc — s-a alarmat.

Pe Moruzov nu l-am văzut prea îngrijorat, deși mărturisesc că eu eram, iar după aceea a avut o întrevedere, cred cu Urdăreanu, de la care s-a întors destul de bine dispus.

Abia a doua zi lucrurile s-au lămurit: Carol plecase incognito să revadă castelul Bellême din Normandia, unde locuise în „exil" și pentru ca revederea nostalgică să nu-i fie tulburată, mai cu seamă că se dusese împreună cu Elena Lupescu, cu care locuise ani de-a rândul acolo, se sustrăsese vigilenței siguranței naționale franceze, punând-o în stare de panică și furnizând presei franceze subiecte de picanterii.

În timpul aceleiași vizite în Franța s-a mai petrecut un incident, care, de asemenea, nu a făcut cinste suitei române.

În rândul acesteia se găsea și comisarul șef Agapie, detașat de mai mult timp din Siguranță la Palatul Regal, unde îndeplinea o „slujbă boierească" legată și de destule avantaje (misii speciale, indemnizații vestimentare, alimente gratuite de la Domeniile Coroanei etc.).

Agapie însă, nesigur și chefliu, după ce s-a îmbătat într-un bar, s-a dus să se culce într-un hotel deochiat în tovărășia a două prostituate.

De dimineață, după un somn adânc, s-a trezit mahmur și fără cele două păsărele de noapte, care îi șterpeliseră nu numai portofelul cu bani, dar și toate actele, inclusiv pașaportul care, probabil, era unul de serviciu.

L-am văzut venind ponosit la Moruzov să i se spovedească și să-i ceară sprijinul. Șeful SS i-a dat banii necesari, i-a procurat actele trebuincioase și l-a expediat imediat în țară. Ulterior, am aflat că a fost mutat disciplinar în Basarabia, socotită pe atunci regiune de pedeapsă („Te mut în Basarabia!", era curent o expresie de amenințare, dar cei care ajungeau acolo nu o duceau rău, fiind o zonă abundentă și cu o populație primitoare).

Tot din timpul acestei călătorii la Paris îmi reamintesc despre un incident intern francez, petrecut atunci în capitala Franței: murise istoricul regalist francez Jacques Bainville și în preajma locuinței sale se aflau masați numeroși studenți antisemiți din gruparea „Action française", când fruntașul socialist Léon Blum, evreu, avu greșita inspirație să treacă pe acolo în automobil; fu recunoscut, mașina fu oprită, geamurile fură sparte, lovite cu

pietre, din care unele i-au spart ochelarii și l-au rănit destul de serios, astfel că numai din întâmplare nu și-a găsit moartea în acest incident. Peste câteva luni, Léon Blum avea să fie primul ministru al Franței Frontului Popular, ieșit din alegeri printr-o frumoasă victorie, ceea ce, în plus, dovedea de câtă popularitate se bucurau în Franța cei de dreapta.

Vizita lui Carol II în Franța a corespuns parțial cu vizita pe care a făcut-o atunci la Paris mareșalul sovietic Tuhacevski, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii. Am arătat mai înainte că, aruncându-și ochii pe ziarele ce anunțau această vizită în caractere tipografice mari, cu titlul că mareșalul sovietic este „l'hôte de Paris" (oaspetele Parisului), Moruzov, care nu știa franțuzește, înțelegând greșit că va sta la „Hôtel de Paris", unde el locuia, a sărit în sus exclamând: „Mă mut imediat, nu vreau să stau în același hotel". I-am explicat diferența dintre „hôte" și „hôtel", liniștindu-l.

Tuhacevski venea de la Londra, unde, față de pericolul înarmării Germaniei hitleriste, avusese inițiativa unei discuții privind strângerea colaborării militare sovieto-anglo-franceze, cu care prilej, spre a dovedi forța militară sovietică și aportul acesteia într-o eventuală colaborare, înșiruise, între oarecare amănunte, o serie de date privind potențialul sovietic, care la nivelul la care discuta, nu considerase că putea fi socotită o dezvăluire de secrete militare. Englezii s-au arătat destul de rezervați la o astfel de propunere și, mai mult chiar, înainte ca mareșalul sovietic să ajungă la Paris, îi preveniseră pe colegii lor francezi ca să nu accepte astfel de propuneri.

La Paris, Tuhacevski a întâmpinat aceeași poziție neangajantă din partea cercurilor militare franceze, pregătite în prealabil de cele engleze, așa încât călătoria mareșalului sovietic la Londra și Paris s-a încheiat cu un eșec general.

Dar, despre demersul său a aflat și serviciul german, care a speculat inițiativa patriotică a lui Tuhacevski și astfel Heydrich și Schellenberg, conducători ai serviciului secret național-socialist, au mașinat de la Berlin încât, folosind pe filieră și naivitatea lui Beneš, prin intermediul acestuia au făcut să parvină lui Stalin, denaturând faptele, că mareșalul sovietic ar avea intenții bonapartiste, iar până la urmă Tuhacevski a fost arestat, judecat și executat, procesul său antrenând și pe cele ale altor generali sovietici, astfel încât Armata Roșie s-a găsit provizoriu aproape descoperită, spre jubilarea abililor intriganți hitleriști.

Încă un succes al dezinformării și încă unul din cele mai „grase", prin aceea că înlătura un adversar de temut și dezorganiza, cel puțin temporar, pe presupusul și viitorul dușman.

După înapoierea în țară a lui Grigoriu, petrecută în împrejurările arătate, Moruzov mi-a dat dispoziție de a mă muta la „Hôtel de Paris", unde amândoi ocupam un apartament compus din două dormitoare, având un vestiar între ele.

Schimbarea nu prea mi-a convenit, căci atribuțiile mele deveneau de serviciu permanent și de aproape imobilizare domiciliară.

Îmi vedeam mai departe de decupările din presă ce le duceam zilnic lui Urdăreanu la Hotelul „Ritz", îi făceam unele târguieli lui Moruzov și eram de pază la telefon aproape permanent, pentru eventualele convorbiri din țară, atribuțiuni care mă sechestrau în casă, situându-mă în poziție de cvasiclaustrat. Dintre comunicările primite din țară, una i-a cauzat o bucurie deosebită lui Moruzov, anume vestea că Ștefan Enescu, secretarul său, care era licențiat în litere, ca și mine, își luase și licența în drept.

Bucuria lui Moruzov dovedea dorința sa de a se înconjura de intelectuali cât mai bine pregătiți și în același timp exprima tendința sa de a ridica nivelul intelectual al instituției.

Ce-i drept că uneori ne trata cam aspru și avea ieșiri zgomotoase când îl nemulțumeam (și nu era prea greu să-l nemulțumești, pentru că, probabil din dorința de a ne stimula spiritul de inițiativă, nu dădea niciodată instrucțiuni prea amănunțite și uneori din această cauză lucrurile nu ieșeau cum ar fi dorit, dar vina o purta și el), însă îndărătul mustrărilor și chiar scandalurilor ce ni le făcea, câteodată pe o temă obiectiv minoră, se ascundea atât o tendință pedagogică, cât și o poziție oarecum paternă, considerându-ne fiii săi spirituali, creațiile sale.

Chiar dacă astfel de ieșiri nu erau plăcute, în schimb nu ne provocau ranchiuni, căci învățasem să le pricepem tâlcul, iar — apoi — tinerețea este mai iertătoare și toate acestea erau compensate de altele, căci nu cred că s-a prezentat vreodată cineva la el ca să-i ceară sprijinul și să nu i-l acorde.

De altfel, însuși cazul Agapie, care — după cum am arătat — făcuse o prostie mai mare decât el (și era destul

de mare), mai cu seamă dată fiind situația ce o avea de a asigura paza regelui, este suficient de semnificativ.

Desigur că dat fiind accesul frecvent la Palat al lui Moruzov, se întâlnise deseori cu Agapie acolo și că de la acesta mai aflase unele lucruri ce erau necesare ca să le știe, privind dedesubturile a ceea ce se petrecea pe acolo, dar și sprijinul pe care i l-a dat l-a scos din marea încurcătură în care, din ușurință, cel vinovat intrase.

Reîntors în țară la scurt timp după aceea, m-am hotărât să-i comunic lui Moruzov hotărârea ce o luasem de a mă însura cu o evreică, ce-i drept, creștină.

Faptul nu era lipsit de oarecare îndrăzneală, întrucât Moruzov era antisemit (ceea ce nu excludea prietenia sa cu sionistul Goldschleger).

Antisemitismul său, la o analiză care nu poate avea pretenția de a fi exhaustivă, pornea din mai multe și diferite cauze, din care prima cred că se lega de poziția sa structurală, anticomunistă și antisovietică, cunoscând faptul că în acea epocă partidele comuniste aveau un procent ridicat de evrei, mai urcat în Basarabia, iar că în U.R.S.S. evreii dețineau posturi cheie (Jagoda șef al G.P.U.-ului, Kaganovici comisar al Transporturilor, Litvinov la Externe și mulți alții în funcțiuni din cele mai înalte, trecând peste faptul că întemeietorul Armatei Roșii și unul din cei mai importanți foști fruntași sovietici, Leon Trotki, era evreu, iar însuși polpredul de la București, Mihai Ostrovski, era și el evreu).

De asemeni, la atentatul de la Senat din 1920, avusese o largă participare Max Goldștein, iar împotriva lui

Vaida-Voevod fusese un atentat al lui Goldenberg, ambii evrei.

Deosebit de aceasta, Moruzov mai era antisemit și din motive religioase, căci creștinismul a fost de multe secole înțeles în două feluri diferite și în ce privește pe evrei. Unii considerau doctrina creștină din punct de vedere al frățietății universale, în cadrul căreia nu-și avea loc o poziție antisemită, toți oamenii fiind frați, iar alții aveau o poziție revanșardă, permanent neiertătoare, făcând răspunzător întregul popor evreu de uciderea lui Iisus Christos.

Acest curent și-a avut o expresie mai frecventă în rândurile catolicilor și a culminat în rugurile inchiziției.

Moruzov, fost polițist, care avusese contingențe cu problemele comunistă și sovietică și care, totodată, era fiu de preot creștin, astfel dublu influențat în atitudinea sa antisemită, de acum decizia mea de a mă căsători cu o evreică era un act de înfruntare pe care totuși eram nestrămutat hotărât să-l fac.

Când i-am comunicat vestea, ceea ce constituia, în același timp, și o cerere de aprobare, spre surprinderea mea s-a ridicat în picioare și m-a felicitat cu o mină plină de bunăvoință. Era numai zâmbet, iar cuvintele de felicitare pline de căldură. Pentru moment, fericit că nu întâmpin vreo opoziție, am uitat de talentul său actoricesc și aproape că am crezut în sinceritatea sentimentelor sale binevoitoare.

Peste câtva timp, aveam să constat o scădere a cotei acțiunilor mele, deși, prin experiența ce o dobândisem zilnic în serviciu și prin eforturile și — aș adăuga fără falsă modestie — rezultatele muncii mele, situația ar fi trebuit să fie inversă.

Totuși, până la moartea sa, am rămas cu convingerea că, deși începusem să port stigmatul amestecului cu un popor pe care nu-l agrea mi-a păstrat în cutele intime ale gândirii sale o poziție de bunăvoință și deși sub el am suferit apoi și o retrogradare, tot el a fost acela care a revenit asupra ei, încredințându-mi din nou funcții de răspundere.

Retrospectiv judecând, revizuirea atitudinii sale o consider ca un act pozitiv și meritoriu pentru spiritul său de dreptate, pentru că trecând peste unele judecăți — poate — pripite, sau la care au contribuit și unii care nu vedeau cu ochi buni ascensiunea mea rapidă și care din invidie au manevrat și influențat împotriva mea, a avut tăria revenirii asupra unei nedreptăți ce-mi făcuse.

Voi relua această chestiune la timpul său, în cadrul expunerii ce încerc să fie cât mai cronologică, dar, care, pentru explicarea unor fapte mă silește câte odată să anticipez, uneori, expunerea strict legată de redarea faptelor în scurgerea lor în timp.

De suferit de pe urma originii etnice a soției mele voi avea mai mult de îndurat sub regimul antonescian, deși, ca să fiu drept — chiar atunci — Eug. Cristescu, cu toate că mă retrogradase, totuși și el s-a convins de utilitatea mea și a revenit asupra măsurii luate și m-a apărat de injoncțiunile hitleriștilor, care cereau înlăturarea mea din postul ce-l dețineam și unde ar fi dorit să aibă un element pe care să-l poată manevra, funcțiunea ce o dețineam interesându-i în cel mai înalt grad. Dar să nu anticipez.

Către sfârșitul primăverii anului 1936 se produce întrunirea la București a șefilor marilor state majore ale

Micii Înțelegeri iar eu am fost însărcinat cu însoțirea sa și paza delegației cehoslovace condusă de gen. Krejci, care mai târziu avea să joace un rol ingrat la dezmembrarea Cehoslovaciei, când va fi temporar șeful unui guvern marionetă. I-am primit la frontieră, la Halmeu, și locuiam împreună cu misiunea cehă la Hotel „Athénée Palace" și însoțeam la deplasările din oraș, de obicei la M.St.M., unde lucrau și împreună am vizitat Reșița și Cugirul, scopul vizitei cehe fiind și mărirea potențialului producției de armament a celor două centre siderurgice românești.

Vizita delegațiilor militare ale Micii Înțelegeri era și urmarea logică a întrunirii, în martie a aceluiași an, a Consiliilor permanente ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, care au luat atitudine fermă de dezaprobare a ocupării Renaniei de către Germania hitleristă.

Pretutindeni în țară au fost întovărășiți de ofițeri din M.St.M. Român, cât și de recentul reprezentant al Uzinelor „Skoda", venit la noi în țară în locul lui Bruno Seletzki, în jurul căruia gravitase faimoasa „afacere «Skoda»".

În legătură cu această afacere care a fost o pată rușinoasă din istoria partidelor politice burgheze, constituind un caz judiciar de corupție și venalitate, prilej de scandaluri în plin parlament, când s-a spus între altele că la un contract de 5 miliarde s-au dat 1,5 miliarde șperț și de acuzări de mită aduse, între alții, și lui Romul Boilă, nepotul lui Iuliu Maniu, îmi amintesc că printre cei care au fost audiați ca martori a fost și Adardo Giuliani, portarul șef al Hotelului „Palace", unde Boilă — deputat național-țărănist — trăgea la București. Ca martor, Giuliani a declarat că niciodată Seletzki nu l-a vizitat pe

Boilă, iar mie personal, după ani de zile, mi-a mărturisit spunând — într-un moment de confidență că: „Să am eu atâția bani de câte ori l-am introdus pe Seletzki la Boilă".

Dar țara noastră, indiferent de adevărul sau de exagerările ori exacerbările din această afacere a plutocrației, avea să profite de experiența și ajutorul militar ceh, în perspectiva unor evenimente ce se anunțau sumbre din partea fascismului, iar Cehoslovacia — la rândul ei — era interesată ca țara noastră să fie cât mai bine dotată cu armament.

În această călătorie, specialiștii militari din ambele părți au analizat la fața locului situația reală a producției noastre de armament, comparând-o cu nevoile reale ale țării.

La Reșița, impresia lăsată a fost destul de bună, dar la Cugir situația era de-a dreptul catastrofală. Mari hale de producție dotate cu mașini impunătoare arătau că de mult timp erau încremenite, pline de praf, iar unele chiar ruginite.

Îmi amintesc că am surprins fragmente de discuții în franțuzește între ofițeri cehi și români, în care primii spuneau fără înconjur: „Dar acesta este un cimitir de mașini, nu o uzină" — la care ai noștri nu puteau avea replică.

La București, mai târziu, am aflat din cercuri politice și gazetărești că starea uzinelor Cugir s-ar fi datorat lipsei de comenzi, iar că această lipsă, la rândul ei, era provocată de luptele din partidul liberal, la Cugir având interese ramura vechilor liberali, îndeosebi Tancred Constantinescu — de altfel cu o bună reputație de politician venal — în care dorea să lovească, sau cel puțin să o stinghe-

rească, spre a-i micșora rolul financiar și politic, ramura „tinerilor", ai lui Tătărescu.

Indiferent de aceste meschine lupte din interiorul partidului liberal, Cugirul a fost reformat apoi, cu concursul cehilor și țara a început a căpăta armamentul de care avea nevoie, bineînțeles cu întârzierile provocate de aceste frământări politicianiste.

Tot în legătură cu vizita delegației militare cehe, notez că într-una din seri, gen. Krejci a fost invitat la masă de Legația sovietică, ceea ce a constituit un eveniment de surpriză, raporturile României cu U.R.S.S. menținându-se la un nivel mai distant; în schimb, Cehoslovacia încheiase cu U.R.S.S., încă din mai 1935, un tratat de asistență mutuală, urmare căruia era firească invitația la dineu făcută de reprezentantul diplomatic sovietic, care probabil că — așa după cum era și firesc — se interesa și de activitatea în țara noastră a misiunii militare cehe, pentru orice eventualitate și în orice caz fiind normal să informeze Moscova despre aceasta.

În subsidiar, notez că pentru îndeplinirea sarcinii mele în București, Moruzov dăduse dispoziții să mi se pună la dispoziție una din — pe atunci puținele — mașinile de serviciu și care era tocmai cea a lui Niky Ștefănescu, care mi-a lăsat-o numai câteva zile, după care m-a anunțat că are nevoie de ea și că să mă folosesc de taxiuri, ceea ce îngreuna considerabil însoțirea misiunii în deplasările din oraș: noroc că lângă „Athénée Palace" era o stație de taxiuri și că nu am avut complicații care totuși s-ar fi putut ivi.

Am notat acest amănunt, aparent puțin important, mai întâi pentru că-l caracteriza pe Ștefănescu, iar apoi

pentru că disciplina, care ne era cerută nouă, nu era respectată tocmai de cei care ne-o cereau, deoarece mașina mi-a fost luată fără dispoziția celui care dăduse ordinul să-mi fie dată.

În cadrul strângerii raporturilor dintre statele Micii Înțelegeri, la 6–8 iunie 1936, la București a avut loc întrunirea șefilor acestor state, la care din partea Cehoslovaciei a participat președintele Beneš, iar din partea Iugoslaviei principele regent Paul.

Am primit delegația cehă la gara Mogoșoaia și am asistat la parada din Piața Palatului în tribuna invitaților, iar după puțin timp am fost decorat de președintele Beneš cu „Leul Alb".

Principele regent Paul avea însă să contribuie la alterarea coeziunii Micii Înțelegeri, când în anul următor va încheia, în ianuarie, un tratat de prietenie și neagresiune iugoslavo-bulgară, fără participarea țărilor din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, iar în martie 1937, va semna fără alți parteneri un tratat de prietenie cu Italia.

Retrogradări sau un mod de a promova

ÎNTRE TIMP, SITUAȚIA MEA personală din serviciu a suferit unele modificări și a constituit prima mea retrogradare.

Prin plecarea lui Puiu Grigoriu la Externe, Biroul de studii se redusese la persoana mea, astfel încât, în loc să fie completat, aducându-mi-se unul sau mai mulți subalterni, cum consideram că se cuvenea, dat fiind randamentul meu și felul cum eram apreciat, am fost anunțat, la un moment dat, că Ghiță Marincu a fost numit șef permanent al acestui birou, iar eu rămâneam referent.

Era prima lovitură ce o resimțeam ca efect al căsătoriei mele cu o persoană a cărei origină etnică nu era agreată.

Mai încolo — sub Eug. Cristescu — voi trece și prin alt purgatoriu, dar, până la sfârșit, Moruzov va reveni asupra caterisirii mele și-mi va încredința din nou o funcție de oarecare răspundere, ceea ce și Cristescu va repeta la timpul său, nu fără a-mi provoca destule zbuciumări, atât sub unul, cât și sub celălalt. Poate că s-a dat această formă Biroului de studii și pentru a-l fixa pe Marincu mai departe de secretariat, existând suspiciuni că făcuse unele involuntare indiscreții, sau că nu respectase prea viguros structura secretă a instituției.

Șefia lui Marincu se exercita asupra mea, ce-i drept, destul de înmănușată și după o scurtă perioadă i-am câștigat încrederea asupra posibilităților mele de a mă orienta

fără sprijin în întocmirea lucrărilor pe care până la sfârșit nici nu le mai vedea, simulând uneori doar că le parcurge și dându-și de fapt aprioric viza pentru transcrierea lor în formă definitivă, la mașină.

De altfel, nici nu stătea tot programul la serviciu și, sub unele pretexte formale (vizite la medic, sarcini speciale de la Moruzov, care de fapt am verificat că nu existau) pe care le dădea fără intenția prea serioasă de a fi crezute, pleca în oraș unde știam că se întâlnea cu prieteni amatori de un vin, băut, este adevărat, în cadrul unor discuții literare ori de preocupări intelectuale deasupra nivelului cotidian, dintre acești prieteni fiind, de pildă, sclipitorul scriitor Păstorel Teodoreanu sau delicatul poet Al.George, care atunci era și bibliotecar la Fundația Universitară, unde mai tot timpul citea, fiind astfel un literat cu superior nivel intelectual.

Continuam să stilizez aceleași materiale ca atunci când Biroul de studii era condus lunar succesiv de Grigoriu și de mine, cu deosebirea că, acesta nemaifiind, redactam și materialele pe care el le-ar fi redactat, sarcina devenindu-mi prin urmare, dublă. Reușeam totuși să fac față volumului de lucrări, datorită în bună parte experienței, dexterității ori rutinei ce o căpătasem. Nu-mi mai puteam însă permite ca materialul documentar din ziarele sau revistele străine să-l studiez la birou, neavând timpul necesar, studierea lui făcând-o acasă, dar cum problemele în cauză mă interesau personal, ocupația era totuși agreabilă.

Marincu se purta foarte frumos cu mine, atât pentru că structura sa de intelectual de superioară ținută îl îndemna la aceasta, cât și — poate — fiindcă știa că sunt rubedenie, prin alianță, cu un văr de-al său, deși această

chestiune nu am discutat-o cu el decât târziu de tot, către sfârșitul colaborării noastre, întreruptă prin decesul său.

Totuși, mă simțeam în situația de pedepsit, și, mai cu seamă, eram prin aceasta lipsit de contactul direct cu Moruzov.

Faptul că nu mai aveam contact direct cu acesta mă lipsea de posibilitatea unui progres profesional, compensat, este adevărat, de ceea ce câștigam din discuțiile cu eruditul Marincu.

Deosebit de cultura sa, Marincu era și o comoară de informații privind dedesubturile vieții politice, pe care, într-o epocă nu prea îndepărtată, o trăise nemijlocit, după cum am mai arătat, ca secretar general al Ministerului de Interne, pe vremea când nu erau acolo subsecretari de stat sau miniștri adjuncți, a căror funcție o îndeplinise cu gradul de secretar general.

Între altele, îmi amintesc că de la el am aflat cine se ascunsese sub pesudonimul „X.X.X.", sub care, prin anii '30 apăruse în oficiosul averescan „Îndreptarea", o lungă suită de articole împotriva camarilei regale și a „Duduiei" (Elena Lupescu). Autorul lor se presupusese atunci a fi fost Al. Gongopol, directorul „Îndreptării", sau însuși mareșalul Averescu. Numerele din „Îndreptarea" conținând astfel de articole, deși erau regulat confiscate de organele Ministerului de Interne, totuși destule se strecurau vigilenței acestora și se vindeau la prețuri considerabile, cercurile politice și publicul bucureștean dându-le o largă apreciere.

De la Marincu am aflat că cei trei „X", erau într-adevăr trei persoane și anume: mareșalul Averescu, P.P. Negulescu — fost ministru al Instrucțiunii și apoi președinte al

Camerei averescane, ilustrul profesor de filozofie, renumit prin austeritatea sa, care, deci, dezaproba amestecul aferismului camarilist în treburile publice și care astfel își manifesta dezaprobarea pentru anturajul venal al lui Carol II, precum și St. Motăș-Zeletin, de asemeni profesor universitar, tot de filozofie, la Iași, autorul lucrărilor de răsunet la vremea lor, *Burghezia română, originea și rolul ei istoric*, precum și *Neoliberalismul*.

În această perioadă a funcționării mele la Biroul de studii condus de Marincu s-a produs faimosul discurs al lui Mussolini de la 1 noiembrie 1936 din Piața Publică de la Milano, când Ducele, îmbătrânit de succesele provizorii obținute, atât prin decretarea, în luna mai 1936, a anexării Ethiopiei și proclamarea lui Victor Emmanuel III ca împărat, cât și — îndeosebi — prin ridicarea de către Liga Națiunilor, în iulie 1936, a sancțiunilor economice aplicate Italiei, ceea ce constituia o primă de încurajare și un precedent de stimulare a imperialismului anexionist, precum și angrenat în politica sa externă pe care voia să o exercite sub semnul unei hegemonii italiene în bazinul danubian, sprijinind în cursul acestei politici revendicările revizioniste ale Ungariei spre a-și câștiga simpatia acesteia, a ținut acel discurs în care noi am fost calificați drept „acești uzurpatori nedemni ai numelui de roman".

În acel discurs, Mussolini cerea fără ocolișuri, tranșant, să se dea satisfacții teritoriale Ungariei în detrimentul României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei.

Îmi amintesc că am comentat cu Marincu acest discurs și că enciclopedicul meu șef mi-a făcut, sub formă de monolog al unui român jignit în simțămintele sale patriotice, un istoric al frământărilor din bazinul Dunării, începând

de la Imperiul austro-ungar; tratatele de pace care l-au lichidat; încercările de găsire a unui echilibru în această zonă europeană care să asigure pe cel dispărut la desființarea monarhiei austro-ungare, prin strângerea rândurilor între statele succesorale ale Imperiului habsburgic, sub forma Micii Înțelegeri a cărei necesitate mondială o intuise genial Titulescu; participarea la noul organism internațional, în grade de sinceritate variată, a țărilor componente; încercările de subminare a existenței Micii Antante; visul mussolinian de penetrație în bazinul danubian și în Balcani, încercarea de atragere a cancelarului austriac Dollfuss în acest joc și himeră fascistă; moartea tragică a cancelarului, act față de care diplomația mussoliniană nu luase nici o măsură de prevedere, care nu a provocat nici o reacție defavorabilă italiană cuvenită, măcar de dezavuare categorică, ceea ce semnifica abandonarea Austriei în folosul partenerului mai eficient, Hitler, dincolo de marginile eticii politice îngăduite... chiar cu multă îngăduință.

De la el am mai luat și alte lecții de politologie și așa, după cum profesional am învățat destul de la Moruzov, tot așa de la Marincu — la gradul său superior de pregătire — mi-am însușit multe cunoștințe și explicații ale coordonatelor istoriei contemporane, ceea ce m-a ajutat apoi considerabil la înțelegerea evenimentelor de actualitate internațională.

Din nefericire pentru serviciu, pentru el și pentru mine, Marincu, care era grav diabetic și care nu ținea mai nici o dietă, dimpotrivă chiar, a făcut, prin ianuarie 1937, o comă diabetică și a sucombat la Sanatoriul Central din București, Calea Călărași 20.

La înmormântarea sa, desfășurată la un nivel de-a dreptul luxos, cheltuielile în întregime fiind suportate de serviciu în mod parcimonios, întâmplarea a făcut ca să fiu alături de Moruzov, pe care l-am văzut plângând. Cred că de data aceasta în mod sincer, căci nu numai că personal pierdea un vechi prieten (în intimitate, Marincu i se adresa „Mișa"), cât și unul care-l sprijinise la promovarea sa, dar însăși instituția pierdea unul din cei mai importanți colaboratori de neînlocuit nu numai la data aceea și care, cu toate cusururile vieții sale cam dezordonate și boeme, era deosebit de prețios atunci când serviciul trebuia să întocmească rapid o lucrare de largă respirație și de superioară ținută intelectuală.

Cât mă privește, repercusiunile morții lui Marincu s-au arătat la puține zile după înmormântarea sa, când am fost anunțat că Biroul de studii de pe lângă secretariatul serviciului care funcționase mai puțin de un an se desființează și că sunt numit șef al Biroului de presă și studii politice de pe lângă Frontul de est, ce se înființa prin numirea mea ca șef al lui.

Numirea mea ca șef al unui birou de studii de pe lângă o unitate mai mică a serviciului, constituia, pe de o parte o promovare, dar din alt punct de vedere o nouă retrogradare, chestiunea fiind de apreciere și de perspectivă.

Simultan, astfel de birouri s-au înființat și pe lângă celelalte două fronturi, de vest și sud.

Cu problemele Frontului de est eram oarecum familiarizat căci o bună parte din lucrările ce le redactasem la Biroul de studii al Secretariatului S.S. priveau direct sau indirect țările din competența acestui front.

Mă jenau însă alte chestiuni și anume: noul șef pe care îl aveam, maiorul Ionescu-Micandru, cât și ajutorul său, cpt. Emil Tulbure, precum și calitatea personalului pe care mi-a fost dat să-l coordonez.

Maiorul Ionescu-Micandru, deși ofițer de stat major și autor al mai multor manuale militare, era departe de a avea pregătirea intelectuală a lui Marincu și capacitatea acestuia de înțelegere a complexului mondial, a interpenetrației realităților politico-economice din lume.

În afară de aceasta era sub influența căpitanului Tulbure, basarabean, bun cunoscător al limbii ruse, orientat în problemele estului, dar plin de prejudecăți în ce privește Uniunea Sovietică, căreia îi purta o ură înverșunată, ceea ce făcea să fie lipsit de obiectivitate și discernământ, acestea fiind întunecate de resentimente ce îl împiedicau să ajungă la aprecieri obiective și la concluzii care să atingă realitatea adevărată.

Concepea Uniunea Sovietică numai sub aspectul imaginilor situației de la începutul revoluției, ceea ce îi bara drumul spre o înțelegere a schimbărilor ce se petreceau acolo și a mutațiilor economice, sociale și politice survenite.

Astfel de prejudecăți îi erau dăunătoare nu numai lui personal pentru înțelegerea situației din U.R.S.S., dar prejudiciau natura și calitatea lucrărilor sale, ceea ce în final conducea la o informare tendențioasă a forurilor, care se puteau, în acest mod, orienta eronat asupra aspectelor sovietice, tocmai în momentele politice în care o cunoaștere realistă era mai necesară.

Nu avea simțul echilibrului și nu cunoștea obiectivitatea științifică necesară în activitatea informativă, lucrările

sale fiind ori fals tranchilizante — eroare ce duce la o adormire a vigilenței —, ori alarmiste, ceea ce duce la măsuri sau luări de poziții nepotrivite.

Cu astfel de șefi ca Micandru, care era sub influența lui Tulbure și cu acesta, care era așa după cum am arătat, nu mă puteam acomoda, cu atât mai mult cu cât șeful meu precedent, Marincu, era de o factură și ținută diametral opuse, determinate nu numai de înclinațiile sale naturale, dar și de pregătirea sa filozofică, obișnuit să privească lucrurile lumii „sub speciae aeternitatis".

Mai mult, până atunci eu dădeam lucrărilor mele forma lor definitivă și numai în rare cazuri ele sufereau modificări de detaliu sau pentru unele completări, nu însă de structură esențială.

Acum, mi se cerea ca mai întâi să le citesc în manuscris, în fața celor doi cenzori, Micandru și Tulbure, iar acesta din urmă, deși din mimica primului vedeam că este de acord, cel de-al doilea desfășura o serie de obiecțiuni și critici față de care Micandru își modifica poziția inițială, influențat de Tulbure, ale cărui intervenții nici măcar nu erau întemeiate și denaturau sensul lucrării, îi modificau echilibrul intern, condus la alte concluzii decât ale mele și — toate numai din spirit de șicană, iar pe alocuri izvorând din prejudecățile amintite.

Deosebit de acestea și pentru a mă exaspera, reutiliza mereu la loc potrivit, dar mai adesea nepotrivit, expresiile de „jidan", „jidoafce", „jidănime" etc. cu predilecție exagerată și ofensatoare pentru aceeași familie de cuvinte, ceea ce constituia pentru mine, care aveam soție evreică, o permanentă jignire, aceasta pentru a mă irita necontenit, cu atât mai mult cu cât nu aveam posibilitatea de

a riposta, cu cât și pe Moruzov îl știam antisemit, iar un conflict la Frontul de est pe această temă nu s-ar fi soldat favorabil mie, încheindu-se cu adâncirea prăpastiei ce mă despărțea de trecătorii mei mentori.

Atunci când încercam ca în apărarea integrității textului meu să schițez argumente, mi se făceau aluzii de-abia slab voalate că o asemenea poziție ar putea fi considerată ca suspectă de filosovietism sau de filosemitism (atunci de pildă când era vorba de fruntașii sovietici evrei), astfel încât eram nevoit să-mi modific lucrarea cu interpretări și fraze ce nu-mi aparțineau și al căror conținut de idei și formă literară erau sub exigențe minime.

Cam așa — în astfel de condiții intime — se desfășura „colaborarea internă" din cadrul Frontului de est între șefii mei și mine, într-o atmosferă în care armonia necesară unui randament optim era înlocuită cu o tensiune latentă.

Cât privește colaboratorii ce-mi fuseseră dați ca să-i coordonez, aceștia — pe de o parte — erau rude sau cunoscuți îndeaproape de-ai familiei lui Tulbure și deși mai toți erau titrați universitari numai intelectuali nu erau, cu toate că intelectual poate fi cineva chiar dacă nu are patalama eliberată de vreo facultate.

Calitatea lor intelectuală era dintre cele mai slabe și mai toți nu erau în stare să redacteze sau să stilizeze cea mai simplă lucrare, așa încât, deși încadrați în grade care cereau aceasta, nu îndeplineau decât funcția de translatori, mie revenindu-mi exclusiv sarcina redactării, ajutoarele mele fiind vegetarieni intelectuali.

Dar nici măcar traducerile din presa cotidiană nu le întocmeau într-o formă cât de cât acceptabilă, așa încât

eram nevoit să le refac complet și în totalitatea lor, iar cum informațiile de presă nu au îndeobște decât o valoare momentană, eram în situația de a amâna lucrările mele de informări propriu-zise, consumându-mi timpul cu transformarea integrală a textelor traducerilor de presă, ceea ce avea drept efect că eram în necontenită restanță cu lucrările esențiale.

Cu astfel de oameni care, sub raport intelectual nu depășeau cu mult nivelul unor conțopiști de arhivă, se îndeplineau atribuțiile unuia din importantele compartimente ale unei instituții importante a statului.

Mă gândeam că echivalentul britanic se numea „Intelligence Service".

O asemenea situație am adus-o la cunoștința lui Micandru, cerând să-mi fie numiți unul sau mai mulți ajutori capabili, care, alături de mine, să putem face față sarcinilor prioritare ale biroului ce-l conduceam.

Mă temeam că perpetuarea unei asemenea situații pe lângă faptul că era insuportabilă și de-a dreptul dăunătoare instituției, dar ar fi și decepționat, pe bună dreptate, pe Moruzov, la ale cărui bune păreri despre mine țineam mult și ale cărui așteptări nu doream să le dezmint.

Într-un târziu, după trecerea unei perioade prea lungi și după repetarea insistentă a cererilor mele, mi s-a satisfăcut dezideratul, fiind numiți la biroul de studii ce îl conduceam Mihail Averescu, avocat din Iași, pe care întâmplarea făcea să-l cunosc de mai mulți ani din viața particulară, dar pe care nu eu îl propusesem pentru intrarea în S.S., element capabil și incomparabil superior celor ce-i conduceam până atunci, cât și Barbu Iamandi, pe care eu l-am propus, prieten al meu din copilărie, ca și

mine licențiat și absolvent al doctoratului în filozofie, înzestrat cu talent literar (condusese, în liceu fiind, o revistă literară provincială), având o inteligență remarcabilă și o cultură deosebită, bun cunoscător al limbii franceze și capabil — deci — să se orienteze în problemele ce i-ar fi revenit la Serviciul Secret, cât și să redacteze clar, concis și bine articulat.

Numirea lor a fost pentru mine o ușurare considerabilă, eliberându-mă de servitutea re-redactării materialului inferior al celorlalți, care în loc să aibă o formă aleasă, la pretențiile serviciului și ale lui Moruzov, era de-a dreptul inform.

Averescu (nu avea nici o rudenie cu mareșalul Al. Averescu) a fost însă curând trecut șef al biroului similar de la Frontul de vest, avansare ce i-a fost însă fatală, căci întorcându-se, împreună cu maiorul Scorțeanu, șeful acestui front, dintr-o misiunea din Ardeal, s-au prăbușit cu avionul în munți și au murit.

La înmormântarea lor, Iamandi a ținut un frumos discurs pentru Averescu.

În aceeași perioadă, deși retrogradarea mea era nu numai evidentă, dar și comentată în serviciu, pusă fiind pe seama cutezanței de a mă însura cu o evreică, Moruzov mi-a dat totuși o reparațiune, avansându-mă la gradul de șef de grupă, echivalent cu subdirector clasa I, ceea ce, dată fiind vârsta mea, era totuși o recunoaștere a capacității profesionale, cât și o compensare pentru dislocarea ce o suferisem și pentru îndepărtarea mea de secretariatul instituției.

Când Micandru mi-a anunțat avansarea a încercat să susțină că se datora bunelor sale aprecieri și notelor

calificative ce-mi dăduse, dar, fără a-l contrazice, știam că era aprecierea și opera lui Moruzov.

Tot atunci, deoarece astfel de birouri de presă și studii pe lângă fronturi nu mai existaseră, am conceput și procedat la organizarea internă a celui pe care îl conduceam, inițiind atât un flux al mersului lucrărilor, cât și un sistem de evidență, precum și o reorganizare a arhivei, întrucât într-un astfel de serviciu arhiva nu este un depozit mort de acte, ci un instrument viu de lucru, a cărui organizare condiționează uneori calitatea lucrărilor de actualitate.

Socotesc că inițiativa mea a fost destul de reușită, deoarece Micandru m-a convocat în fața celor trei șefi de fronturi, cărora le-am explicat rațiunile ce mă conduseseră ca să dau o astfel de formă internă biroului ce-mi fusese încredințat, iar că sistemul de evidență începe a deriva din natura atribuțiilor și lucrărilor, spre a le urmări îndeplinirea lor, după cum activarea arhivei era vitalizarea unui tezaur care altfel putea fi socotit ca un cimitir.

Șefii fronturilor, inclusiv cel căruia îi aparținusem, s-au declarat complet de acord și au adoptat pe loc sistemul meu.

Notez că Tulbure nu era de față, căci ar fi ridicat, desigur, obiecții și ar fi făcut contrapropuneri, care — poate — ar fi modificat și denaturat sistemul ce îl preconizam.

Dintre lucrările efectuate în acea perioadă, memoria mea reține pe cele legate de seriile de procese de „trădare" din U.R.S.S. montate de Stalin principalilor fruntași ai revoluției, care ei făcuseră revoluția în U.R.S.S., ca Zinoviev, Kemenev, Karahan, Tuhacevski, Rîkov etc., precum și cel al lui Karl Radek, care, constituind, prin trecutul și

poziția lor politică, o virtuală concurență pentru el, i-a înlăturat, executându-i în urma unor înscenări judiciare.

Din aceeași perioadă îmi mai reamintesc că ne soseau, prin liniile rezidentului de la Paris (Bogomoleț), informații foarte detaliate despre situația din A.M.S.S.R. (Republica Sovietică Moldovenească) de peste Nistru, care constituia o placă turnantă a U.R.S.S. față de noi.

Informațiile mergeau până la dezvăluirea celor discutate cu uși închise în Sovietul comisarilor poporului (guvernul) din A.M.S.S.R., al cărui președinte era, îmi aduc aminte, Obuțnîi.

La un moment dat, asemenea informații au sistat, iar după câtva timp, pe altă linie a rezidentului din Paris, care reamintesc că ne făcea să ne parvină copiile rapoartelor informative ale I.S., ne-a ajuns informația despre arestarea, judecarea și executarea lui Obuțnîi, ca agent al unei puteri străine. „Intelligence Service"-ul pătrundea adânc și bine, dar trebuie recunoscută și vigilența eficientă a G.P.U. Tot în aceeași perioadă am întocmit un studiu detaliat și voluminos, care a fost broșat, despre „Finlanda" în care Tulbure a întocmit partea militară, iar biroul ce-l conduceam, respectiv Iamandi și cu mine, am întocmit partea geografică, istorică, economică, socială și politică, atât internă cât și externă.

Lucrarea am întocmit-o din materialele informative aflate în arhiva noastră, cât și dintr-o serie de lucrări de diferite specialități apărute în străinătate referitoare la țara în cauză, bazându-se deci pe o largă bibliografie.

Fusese ordonată personal de Moruzov, iar Micandru ne-a transmis, lui Tulbure și mie, felicitările șefului SS,

care i-a dat o difuzare mai lărgită, prevăzând evoluția raporturilor sovieto-finlandeze.

Tot în cadrul activității mele la Frontul de est, am mai întocmit și o lucrare destul de amplă despre crearea în Polonia a organismului guvernamental „Lagărul (Frontul) Uniunii Naționale", care a constituit o încercare a taberei „coloneilor" polonezi, succesorii epigonici și apoi falimentari ai mareșalului Pilsudski.

Acest organism creat la sfârșitul lui februarie 1937, hibrid și izvorât nu din desfășurarea naturală a procesului istoric, a încercat să fie o soluție sincretistă și de expedient, de a contopi curente politice diferite pentru scopuri nu naționale, corespunzătoare aspirațiilor poporului polonez, ci pentru a camufla dorințele de hegemonie ale clicii coloneilor, care doreau să-și mențină pozițiile dominatorii.

Întotdeauna am avut bănuiala că regele Carol II, care, am arătat că fusese legat direct de Pilsudski și care — deci — urmărea evoluția situației din Polonia și după moartea acestuia (1935), s-a inspirat în parte la crearea în țara noastră a organismului politic tot atât de hibrid al Frontului Renașterii Naționale de la „Lagărul Uniunii Naționale" poloneze.

Ambele știm că au fost egal de ineficiente și într-o măsură fatale pentru dezvoltarea liberă a conștiinței populare politice.

De altfel, acest lagăr polonez, la nu mai mult de șase luni de la înființarea sa, în august 1937, a întâmpinat una din cele mai grozave crize interne din Polonia, când au izbucnit istoricele răscoale țărănești antifasciste.

Atunci am fost chemat personal de Moruzov, care, peste capul lui Micandru, mi-a încredințat un material

bogat, conținând multe detalii, dar întocmit lipsindu-i claritatea latină, privitor la aceste răscoale, cerându-mi ca într-un timp relativ scurt, de două-trei zile, să redactez o lucrare documentară căreia să-i întocmesc și să-i anexez niște hărți, pentru a evidenția plastic, pe zile și etape, cum au decurs evenimentele.

M-am înverșunat pe lucru și, fără nici un ajutor, i-am predat lucrarea cu o zi mai devreme. Promptitudinea mea și calitatea lucrării, asupra căreia, ca de obicei, nu a făcut nici o apreciere, dar pe care a citit-o atent în fața mea și a studiat tot așa de atent hărțile anexe, sunt convins că au fost pe placul lui, căci la plecare mi-a strâns mâna mulțumindu-mi cu zâmbet de satisfacție.

Cred însă că faptul de a mi se fi încredințat o lucrare direct de Moruzov, în afara filierei ierarhice și protocolare, l-a indispus pe Micandru care totuși a încercat să mă asigure că nu înțelege să se amestece în lucrările ce mi le încredințează „șeful".

Deși cu ajutorul lui Iamandi și cu puțin efort, colectivul nostru reușea să facă față lucrărilor, datorită în parte și faptului că organizarea biroului corespundea nevoilor reale ale lucrului, fără ca eu să mai cer vreun funcționar, Tulbure mi-a adus pe Radu Eugeniu Silvestru, cu a cărui familie era în raporturi sociale încă din vremea când lucra la centrele M.St.M. de pe frontiera din Basarabia, unde mama noului meu colaborator era institutoare, iar tatăl avocat, dar dintre cei mititei, profesional vorbind.

Silvestru era licențiat în litere — având ca specialitate italiana, fapt care îl determina să facă oarecum caz de raporturile sale cu prof. universitar Al. Marcu, viitorul

ministru al Propagandei sub regimul antonescian — și-și dădea, sau își dăduse atunci și licența în drept.

Făcuse liceul în Basarabia și era un bun cunoscător al limbii și literaturii ruse, la un nivel superior celor pe care până atunci îi coordonasem; de asemenea, cunoștea italiana și franceza, după cum citise destul de mult pentru un proaspăt absolvent de facultate; sub raport intelectual deci prisosea chiar.

La scurt timp însă după atașarea la biroul ce-l conduceam, am observat că îndeplinea din partea lui Tulbure funcțiunea de a mă supraveghea, eu fiind — după cum am spus — considerat un element cu criptice înclinațiuni suspecte, confirmate și agravate în ochii unora de o căsătorie ce li se părea nepotrivită, lumină în care probabil că apăream celor care ca Tulbure sufereau de o deformație profesională ce aș numi-o maladie de „spionită".

Pe Silvestru l-am surprins în conversații tainice cu Tulbure în localul serviciului și în afara orelor de birou, care îmi confirmau intuiția că despre ceva care numai favorabil mie nu-mi putea fi.

Cum reluasem legătura cu Moruzov, i-am expus acestuia situația și i-am solicitat mutarea mea de la Frontul de est.

Între timp, discutasem cu Florin Becescu (conspirativ Georgescu, care venise ca șef al Secției C.I. în locul lui Niky Ștefănescu, trecut de Moruzov în Siguranță, ca șef al Corpului detectivilor), întrebându-l dacă ar vedea un inconvenient în trecerea mea la secția amintită.

Becescu s-a declarat spontan de acord și chiar satisfăcut de propunerea mea, astfel încât lui Moruzov i-am

sugerat trecerea mea înapoi la Secția C.I., de unde inițial proveneam.

Până una-alta, Silvestru, cu toate bunele raporturi aparente dintre noi, a fost mutat la Frontul de vest, unde lipsea titularul unui post de translator de italiană ce se crease.

La puțin timp după aceasta, Micandru m-a invitat în cabinetul său și, cu o enervare reținută, dar vizibilă, mi-a comunicat că sunt transferat la Secția C.I., căci deși aveam pentru punctele lui de vedere tarele amintite, cred că totuși aprecia favorabil munca mea și că până la găsirea unui înlocuitor și familiarizarea acestuia cu sarcinile respective, se temea de o perioadă de hiatus.

În locul meu a fost trecut Iamandi care, datorită calităților sale și faptului că deja îl inițiasem în toate problemele unității noastre, a făcut ca unitatea să nu sufere, iar temerea lui Micandru să nu fie îndreptățită.

De altfel, imediat după transferarea mea, Silvestru, datorită intervențiilor lui Tulbure, a fost readus la Biroul de presă și studii al Frontului de est.

Sumar

Cuvânt înainte 5
În atenția cititorilor 19
Preliminarii 21
Moruzov 30
Colaboratorii 58
Cazuri și afaceri 89
Amici și inamici 134
Provocări și dezinformări 165
„Georgescu de la Externe" 180
Din nou despre Moruzov 194
„Doctorul", căpitanul, cântăreața
și fotografia pe... furiș 206
Corespondent de presă și... câte ceva
despre francmasonerie 231
Manevre la Rădăuți și... ghiudem de Botoșani 244
Carol al II-lea „dispare" fără urmă 259
Retrogradări sau un mod de a promova 275

Tiparul executat la IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAŞOV
tel: 068 - 333028; 333031; 332469; fax: 068 - 332499

Întâmplări și oameni din Serviciul Secret